

A 2

~~2002~~
15 02

Handwritten text, possibly a date or reference number, partially obscured.

BOSTON MEDICAL LIBRARY
in the Francis A. Countway
Library of Medicine ~ Boston

42315 ~~Forster~~

POSTHVMVS
IO. VARANDÆI

MONSPELIENSIS MEDICI
PRIMARIJ; CONSILIARIJ

ATQVE ADEO PROFESSORIS IBIDEM

Regij in Vniuersitate, nunc
primum in lucem
editus

De morbis & affectibus Mulierum.

Opera PETRI MYLÆI Doctoris Medicæ

HVC ACCESSIT BREVIS, FACILIS,

*& particularis Epilepsie, Podagræ, Hydropis
& Lepre Curatio.*

LVGDVNJ.

Sumptibus Bartholomæi Vincentij.

M. DC. XIX.

Cum Præilegijs.

WARRANT
FOR THE ARREST OF

THE SHERIFF OF THE COUNTY OF
SHERIFF OF THE COUNTY OF

IN CONNECTION WITH THE
CASE OF

AND

AT THE COURT OF

1

LECTORI
BENEVOLO.

VM ab Imperitis obii-
ceretur Virgilio , quod
aliquos Ennij versus suo
operi inseruisset , respon-
dit Magnorum esse vi-
rorum Clauam extor-
quere de manu Herculis:

Quibus verbis satis ostendit nobis interdum
licere , vti alienis scriptis ad vsum nostrum.
Quæ causa fuit , vt hunc librum eo libentiùs
curarim in lucem edi , quo clariùs animad-
uerterim quantum progressum illos factu-
ros in hac arte medica , si huius Authoris
scripta sibi commendata habuerint , præfer-
tim istud de Curatione Morborum mulie-
brium , ex quo prompta remedia patent ,
quibus faciliùs infirmiori mulierum sexui
succurreretur : sublatis quarumdam vetula-
rum deliramentis , quæ graui censura sunt
coërcenda. Etsi enim illæ aliquam vim ha-

AD LECTOREM.

bere videntur, tamen hoc fit Dæmonum fallaciis, qui ita infirmos fide illaqueare conantur, sicut Tertullianus testatur asserens se vidisse mulieres, quæ, postquam sederint, emiserunt ex suis pudendis aliquam voculam, ex quibus Dæmonum præstigia satis agnoscerentur. Alia huiusmodi monstra ex variis authoribus poteris videre, quia non est nostri instituti plura de istis agere, sed tantum ut scias Morbos minimè ita esse curandos, contra quorum vim *non est medicamen in hortis*, ideo recurrendum erit potius ad Deum qui nunquam percutit, nisi ut sanet, & qui nos castigat, ut nos meliores reddat. Si verò media legitima reperiantur in aliis casibus, hisce utere, præsertim quæ noster hic Varandæus diligenter dictavit, ac eleganti ordine disposuit, à quo passim simplicia compositis adduntur medicamentis. Via etiam ab eo monstratur quæ progrediendum fuerit in Morbis contumacioribus. atque ita Theoriam cum praxi coniungit, ut alter Auicenna esse videatur, si eius speculationem cum exercitatione diligenter perpenderit, nec non phrasas, quibus utitur cum decore in rebus turpibus, de quibus ipsa scriptura, secundum linguam Hebraicam, honestè agere solet. De tanto

viro

AD LECTOREM.

viro alij sentiant quicquid voluerint, modò tibi, Optime Lector, satisfiat ex ista institutione de curatione istorum particularium Morborum in Mulieribus sæpissime existentium. Et hoc modo vir Medicus multis aliis æquabitur vnus, si statim accersatur antequam de morbo desperatum sit, quia tunc serò Medicina parabitur, cùm vitalis respiratio intercluditur, & oculi iam languescunt, extremitates pedum frigore conficiuntur & malæ cadunt, & sic de cæteris lethalibus signis, quia non vt Medicus tunc ad ægrotum huiusmodi accedes, sed tantùm vt testis oculatus videns illum morientem, aut mulierem potiùs iam omnibus suis domesticis ac amicis valedicentem. Vt igitur bona fide agere possint cum suis ægrotis, occasio bene agendi non est omittenda per negligentiam, aut avaritiam, sicut hodie multi faciunt, aurum & argentum suum præponentes vxoribus atque aliis domesticis, consanguineis, affinibus aut amicis, quos Deus illis supra omnia nobis commendatos esse voluit, præsertim verò hunc infirmiore sexum, pluribus morbis obnoxium, quia earum corpus natura est debilius, præsertim illarum quæ crebrius pariunt, aut ad suas voluptates magis sunt procliuës, &

AD LECTOREM.

aliis rebus abutuntur. Ad quorum morborum atque aliorum huiusmodi remedia prompta, te quasi manu ducit hic noster Varandæus, dum tibi in primis inquirendam esse causam Morbi præductricem, demonstrat, ac præpurgatricem declarat cum quibusdam effectis iam apparentibus, ex quibus facile quid operæ pretium tibi faciendum erit, iudicare possis. Ne te ergo moretur hoc Posthumi nomen, cum videas Galenum venisse quidem post Hippocratē, quia plus effecit quam suus antecessor. Ultima etiam voluntas efficacior solet esse prima. Accipe igitur hanc Posthumi Varandæi ultimam, quæ nobis eum quasi rediuivum delineat optimis suis coloribus, atq; ita feliciter utere, non curans verba istorum sciorum, qui tantum esse videntur nati, ut alienos carpant labores ad tanti viri imitationem, macte virtute esto, ac (dum alij ægrotant) bene vale.

In Lividum Censorem.

Quisquis es, ô Censor, tua prædaria recense,

Si censere libet prædaria tanta tibi.

Crede mihi, facile est aliud metirier æquor,

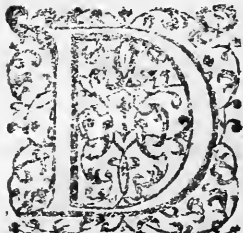
Non æquor proprium vel procul aspicere.

V. Vuollenschleger Thuringus.

INDEX CAPITVM
HISCE TRIBVS LIBRIS

cōtentōrum iuxta pagina-
rum seriem.

LIBRI PRIMI CAPITA.

	<i>De Mulierum morbis, & affectibus, ac primū de Clorosi, & ei annexis.</i>	pag. 4
	<i>De suppressione fluxus menstrui.</i>	29
	<i>De immodico mensium fluxu, & stil- licid. o.</i>	85
<i>De Muliebri fluore, seu gonorrhœa.</i>	78	
<i>De Melancholia & furore uterino.</i>	98	
<i>De uteri suffocatione.</i>	110	
<i>De inflammatione uteri.</i>	133	
<i>De hydrepe uteri.</i>	150	
<i>De Scirrho & Cancro uteri.</i>	165	
<i>De uteri procidentia.</i>	179	
<i>De uteri clausura, cohalitu & distortionē.</i>	191	
<i>De abscessu & ulcere uteri.</i>	200	
<i>De Condylomatīs, Verrucis, Rhagadibus, & Clessuris uteri, &c.</i>	220	

LIBRI SECVNDI.

	<i>De sterilitate muliebri.</i>	pag. 3
	<i>De conditione pregnantium, & earum regimine</i>	53

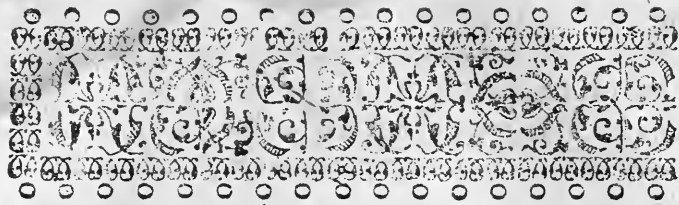
I N D E X.

<i>De regimine Grauidarum.</i>	62
<i>De Morbis acutis, & chronicis grauidarum.</i>	79
<i>De mola, & monstribus.</i>	87
<i>De superfœtatione, & Gemellis.</i>	103
<i>De Abortu.</i>	111
<i>De partu iuuando, & eis quæ ad partum consequuntur.</i>	127
<i>De affectibus morbosis puerperarum.</i>	163

LIBRI TERTII.

D <i>E regimine puerulorum à partu pag.</i>	1
<i>De bona lactis, & Mammarum constitutione.</i>	14
<i>De affectibus Mammarum.</i>	28
<i>De immodica mammarum magnitudine, & gracilitate.</i>	29
<i>De tumore mammarum œdematoso.</i>	37
<i>De tumore Mammarum scirrhuso, & Cancroso.</i>	39
<i>De inflammatione Mammarum.</i>	47
<i>De ulceribus Mammarum.</i>	52
<i>De vitiiis, quæ lacti contingunt, & eorum correctione.</i>	60
<i>De lactis redundantia.</i>	74
<i>De lacte deprauato.</i>	79
<i>De lactis crassitie.</i>	80
<i>De alienis qualitatibus lactis, colore, odore, & sapore.</i>	34

F I N I S.

TRACTATUS DE MORBIS MVLIERVM.

PRÆFATIO.

MORBUS muliebres, seu mulierum affectus dupliciter apud Hippocratem sumuntur. Primò quidem vera quadam significatione pro omnibus iis affectibus, qui sceminis speciei humanæ quocunque modo accidere possunt, qui tamen ratione sexus peculiarem quandam considerationem, & curandi modum obtinent: Sic Epilepsis, Apoplexia, Syncope, Carniaria, & similes licet vtrique sexui sint communes, quia tamen in mulierculis coniunctam aliquando habent cum vtero sympathiam, vel occultam accipimus ab excrementis illis muliebribus labem, ideo de illis fuit generaliter ab Hipp. pronunciatum lib. I. γυναικῶν, multum, ait, differre muliebrium morborum curatio, & virilium.

vide 57. se. 5. Aph. Secundò, propriè sumpti muliebres affectus, illos designant, qui solis fœminis sunt peculiare, ratione proprii temperamenti, aut certarum partium, quarum descriptionem ex Anatomia repetere oportet. Cùm. n. perfectior animantium propagation, non vnus tantùm indiuidui opera, quod Plato in sua Androgyne somniarat, sed duorum inter se temperamento, & certis partibus discrepantium, ac simul venerearum opera præstari potest, ideo medicus, cui cura incumbit humanæ speciei non tantùm hominem in genere à morbis vindicandum suscipit, sed etiam speciem diuidens in marem & fœminam eos affectus considerat, qui peculiare vtrique contingere possunt, & vtriusque naturam indiuiduam corrumpere, & speciei productionem impedire.

Nos igitur muliebrium affectuum prouinciam grauißimam suscipientes explicandam, hac methodo, & ordine progrediemur vt scilicet muliebrem naturam primùm consideremus simpliciter, quatenus sunt indiuidua humanam speciem constituentia, à maribus distincta, & suis morbis peculiaribus obnoxia. Secundò, quatenus ad speciei propagationem sunt necessariæ fœminæ, & huic actioni succumbentes varia subeunt symptomata, quæ tum illis, cùm susceptæ proli molestiam inferre solent.

Totum ergo in tres libros, seu partes diuidemus; quarum prima persequemur affectus mulierum, qui illis contingunt ratione proprii temperamenti, & excrementorum, quæ in mulie

herum corporibus peculiariter generantur, unde respectu proprii temperamenti; quod debilius est, & frigidius, contingunt *nausea*, pallidi colores, quibus plerasque hodie deturpari videmus: ratione excrementorum propriorum, ut seminis & sanguinis menstrui contingit illorum suppressio, vel excretio immodica, & deprauata, ex quibus ferè omnes muliebres affectus dependent; tam proprii, quàm communes. Unde etiam sanguinis menstrui retentio præter naturam explicanda, & eiusdem vacuatio immoderata; & stillicidium, fluxus item muliebris varij generis, & Gonorrhœa. Ratione verò retenti seminis & inflammati accidit præcipuè furor ille, qui uterinus dicitur, sicut ab utroque, vel alterutro suppresso, vel corrupto strangulationes, vel suffocationes matricis: Item cancri, hydropes; & varij tumores præter naturam ulcerationes, procidentia, & similia erunt explicanda, quæ particularem illius constitutionem respiciunt. Quibus peractis ad secundum librum veniemus, in quo iam contemplabimur muliebrem naturam respectu habito ad opus generationis; cui vel ineptæ sunt: unde sterilitatis querelæ oriuntur: vel idoneæ, sed tamen in conceptu ipso, gestatione & partu multa subeuntes incommoda, quæ arte nostra, & methodo tollere, vel mitigare docebimus, ut deinde totus tertius liber respiciat ipsius prolis seu fœtus iam editi educationem, proposito conuenienti-nutricum, & infantis regimine: nec non persequendo ea omnia, quæ ad lactis &

mammarum huic rei dicatarum constitutionem faciunt. Atque hæc est summa dicendorum à nobis in hac morborum, & affectuum muliebrium tractatione.

LIBER PRIMVS.

De Mulierum morbis, & affectibus, ac primum de Clorosi, & ei annexis.

CAPVT PRIMVM.

DIXIMVS temperamentum quoddam esse peculiare foeminis quo à maribus, vt à partibus humanæ generationi dicatis, distinguantur, propter quod etiam paratiores sunt ad hunc vel illum affectum præter naturam suscipiendum, iuuantibus causis, quæ natiuam illam diathesim præcipitent in lapsum naturali temperiei consentaneum, vt loquitur Hipp. aph. 34. sect. 2. Si quis autem sit affectus temperamento foeminarum proprio, humiliori scilicet, & frigidiori, vt ex Physiologia patet, familiaris & congener, is est profectò, quem hodie grassari in hisce prouinciis conspiciamus, præcipuè apud nobiliores, & formosiores puellas, viduas & alias à congressu muliebri abstinentes, vt penè endymios videatur esse factus, quem vulgus pallidos colores, seu fædos, icterum album, febrem amatoriam, & morbum virgineum appellat, nos ex Hipp. Clorosim, quia est species

cachexiæ comitata prauo quodã colore ex albo plus minus virescenti, prout pessimi illi humores variè permisti extremam illam cutis, præcipuè in facie, superficiem inficiunt. licet autem morbus iste, censetur apud nos vt plurimùm ex mala doctrina, seu opinione proficisci: Vnde illud:

● *Palleat omnis amans, color hic est aptus amori.*

Quia imbutæ mulierculæ, seu Virgines, vt formosiores compareant, hunc sibi pallorem quacunque arte & industria conciliant, tamen mihi credibile est, quendam etiam esse ipsius aëris, alimentorum, & aliarum causarum externarum concursum, ex quibus hic affectus nostro tempore potius, quàm superioribus sæculis inualuit, vt de strumis obseruare licet, quæ ante aliquot annos in Gallia rarissimæ, aut penitus ignotæ, iam vbique & maximæ ^{maximè} plurimas inuaserunt familias.

Nunc ergo ad rem ipsam veniamus dicentes Clorosim istam esse cachexiæ speciem, seu symptoma qualitatum tam visilium, quàm tactilium in toto corpore, præcipuè in vultu, præter naturam mutatarum ob deprauatam nutritionem ex vario affectu iecoris, ventriculi, lienis, & aliarum eiusmodi partium primariò profectam, quæ virium languor, cibi fastidium, capitis dolores, respirandi difficultas, cordis & arteriarum palpitatio comitantur. Hæc definitio formalem causam effectus scilicet naturam, & speciem, partem affectã siue subiectũ, propinquas causas, & propria effecta complectitur, vt mox in causarum & signorum peculiari enumeratione clarum fiet.

Il quit faut que dans l'air une forte amorce se soit donnée la posture pour que l'on soit affecté

Causæ enim tam primariæ & externæ, quàm internæ multiplices huic affectui originem præstare possunt. externæ quidem solitariæ, & sine internarum concursu fugacem aliquando, & decorem cachexiam pariunt, vt in iis, qui ad Lunæ radios dormierunt, seu in locis palustribus, & vliginosis, aut nimium conclusis, & carceribus, diutius deguerunt, aut in aqua frigidiori natarunt, vt licet aspicere, quibus si internæ accesserint, ex vitio partium potissimum coctionibus dicatarum, stabilem & contumacem efficiunt, quam autumnus concipit, hyems alit, ver auget, nisi illi tunc conuenienter prospectum fuerit. Potissimum verò mala alimentorum ratio est tantarum in hoc affectu producendo virium, vt in annonæ penuria, cum plebs quibusque permiscuis cibus vesci cogitur, ferè omnes decolorati sint, quod annotauit Hipp. de diuturno leguminum vsu in insula Eron: & vt necessitas publica tunc miseros illos homines cogit; sic etiam deprauati quorundam appetitus. v. g. intemperantia in mulierculis istis tanta est, vt absolis cibus vesci malint, quàm conuenienti, & consueta aliorum materia sese reficere: vnde morbus iste citò suscitatur, quidam enim, vt diximus, cibi auidiores, vt faciei colorem immutent, largo aquæ frigidæ potu circa horam somni, aut summo mane vtuntur, acetum, olera, pruna, & similia cruda, nec non ipsam niuem & glaciem auidissimè deuorant, vnde partium color natius obruitur, & obstructions multiplicantur: aliæ verò mala-

chia

chia obefæ terram deglutiunt, calcem ipsam, aromata, falis magnam copiam, carbones, stupas, & similia. quod non solùm in adultis virginibus, sed in multis lactantibus puellis apud nos conspicitur, illis præcipuè, quæ ex parentibus eodem morbo laborantibus, vel olim affectis progenitæ fuerint. Non ignoravit hoc summus Hipp. quibus ait, colores, dum iuvenes sunt pravi existunt ad multum tempus, neque icteri modo. his siue mares, siue fœminæ caput dolet, lapides ac terram comedunt; aut hæmorrhoidas habent, quibus verbis ostendit Cachexiam istam non solùm ab usu rerum absurdarum, sed etiam ob vacuationes immoderate factas, aut omnino suppressas contingere, vt menstrua, & hæmorrhoides inassuetæ, quod vicissim in istis mulierculis experimur, quotiescunque immodico mensium profluuium torquentur, elanguescit vis caloris natiui in partibus coctioni dicatis, & reliquæ suo proprio alimento defraudatæ non possunt deinceps succo illo crudo & aquoso conuenienter refici. Ex suppressione verò eorundem ob nimiam quantitatem humorum in prædicta viscera refluentium suffocatur quasi innata temperies, & materia ista recrudescens impellitur à partibus solidioribus in cutem, vbi pro conditione humoris varias excitat colorum differentias, & habitus ipse intumescit, potissimùm in illis, quibus partes externæ molliores & laxiores sunt; vt in mulierculis delicatioribus, quæ longiori somno indulgent & puluinaribus affixæ suendi causa

maximo sæpe torquentur frigore : alias verò in-
 tempestiuus vigiliis , & exercitationibus vtun-
 tur , quas in longam noctem cum suis amato-
 riis producant , non sine grauissimis animi pa-
 thematis. ex quibus facile euertuntur conco-
 ctiones illæ interiores , & cacochymia suscita-
 tur , quæ est cachexias causa interior. eleganter
 enim dictum est à Galeno cachexiam & caco-
 chymiam mutuas sibi tradere operas in totius
 perniciem ; vt enim cacochymia vetus *euertit*
 euertit sic firmiter fixa cachexia corrumpit *in-*
uulgat , & similes sibi humores apponit.

Quæcumque igitur Cacochymia intus acer-
 uata ob intemperiem, tumores , vel obstructio-
 nes interiorum viscerum tandem refluit in ha-
 bitum , aut præcipuas eius partes ; coniuncta
 euadit. Et proxima istius affectus causa est vt
 plurimum pituitosa, tum ob imminutionem ca-
 loris natiui , quæ hinc frequenter contingit , tum
 etiam quòd humores isti nimia quantitate colle-
 cti, quasi recrudescunt destituti regimine calo-
 ris innati , & phlegmatis naturam induunt ,
 prout tamen maior vel minor fuerit alterius hu-
 moris permissio : sic & ex albo virescens, flau-
 scens , vel tenuiter nigrescens color apparet in
 vultu , qui in hoc potissimum distinguitur ab
 ictero, quòd icterus vterque simplicem habet
 quasi coloris mutationem ex prauitate humoris
 per cutim expansi. Cachexia verò , & clorosis
 præter decolorationem coniunctam habet in-
 flammationem ex pituitosorum succorum re-
 dundantia , quæ partibus istis non possunt per-
 fectè

fectè vniri: Vnde via est ad Leucophlegmatiam: vel affectus quidam mixtus ex icterorum Leucophlegmatia dici potest. Antecedentes autem causæ pendent à cacofragia , & à vitiatas functionibus partium internatum , præcipuè nutritioni dicatarum, vt iecoris, lienis, ventriculi totiusq; mesenterij, quibus in fœminis maioribus natu potissimùm vtetus occasionem suppeditat morbificæ dispositionis. Magnæ. n. intèperies potissimùm frigidæ humidæque per se, calidiores verò ex accidente, tumores præter naturam, obstructionum diuturnior copia non solùm naturalem pipšin eueitunt, sed & iustam humorum *ἀνάσσειν*, & solitam *ἐγχεισιν* impediūt, quibus sæpe cōiunguntur febres lentæ, pituitosæ, & nocturnæ , quando humor iam putrescere leuiter incipit, Diarrhœæ etiam aliquando & lienterix succedunt, quibus naturales facultates omnino labefactantur : Vnde Hipp. in Choacis scripsit, sanguinis corruptionem , & exclusionem contingere, quando scilicet fons sanguificationis, id est, Iecur , valde affectus fuerit , quod denique totum sanguineam massam excrementis illis inficit. Atque hæc de causis.

Signa verò in hoc affectu non tam medico negotium facessunt , vt cognoscat eius naturam , & causæ continentis , seu humoris peccantis speciem , quoniam vtraq; visui & tactui sunt exposita , quàm vt interiora illa vitia , & partium primariò & secundariò affectarum notas assequatur. Cachexiam enim adesse testatur turgidula faciei constitutio cum quadam inflam-

matione, quæ in palpebris potissimum manet post somnum conspicitur; quia per natem conclusus calor plures eleuauit vapores, quam dissipare potuit laxitas, & mollities externarum partium, apparet ex abundantanti humorum copia, quæ segnitiam, torporemque tum animi, cum corporis infert eneruato communi actionum instrumento, nempe calore natiuo; crurum, pedumque lassitudo, & pondus cum incipiente oedemate, quod maxime circa vesperam, & longam deambulationem apparet, deuolutis sua prauitate humoribus in illa loca decliua. Respirandi difficultas vrget, cum pulsu minuto & frequenti in iugularibus colli arteriis, & temporum conspicuo valde, deficit enim istas ægras spiritus, dum progrediuntur breui & confecto spatio, præcipue si scandendum sit, non tam necessitate inspirandi, quam expirandi, quoniam ex nimia humidi & crassi humoris copia, quæ lentam aliquando febrem, & insignem capitis dolorem fouet, plus est opus expiratione ad fumos illos excludendos, quam inspiratione ad aëris refrigerium. Idem dicas de pulsu. Et præterea, quia facultas infirma non potest satis commodè arterias dilatare, defectum illum frequentia nititur compensare. procedente morbo infestantur palpitationes cordis ex crudo & flatulento spiritu, quæ tandem hypothymias inducunt: ingentia rerum omnium potissimum cibi enchymi, fastidia ob synatissimum excrementitiorum succorum in ventriculo, & vicinis partibus, cui tandem su-

pervenit malachia, & siquidem malum viret
acquiescerit maiores, neque sudor, neque vri-
na ritè procedere possunt, auctis obstructio-
nibus, quæ omnem vacuationem impediunt,
tuncque venter subhumidos euadit inchoato
hydrope, pedumque œdemata, quæ primùm
vaga erant, & dissipabilia confirmantur.

Quis verò sit humor tantorum affectuum,
rimandum erit ex iis, quæ præcedunt, & se-
quuntur, vt docet Galenus, vniuscuiusque Ca-
cochimix generationem sola caloris idea, quæ
in vultu efflorescit, ostendit humoris domina-
tum. vt enim eleganter docuit Hippocrates,
color similis est humori, nisi vbi adest illius re-
fluxus: cum igitur humores isti non habeant re-
fluxum, sed iam affixi sint partibus instar ali-
menti, ideo certam sui significationem, &
causæ humoralis naturam detegunt medico.

Vtra verò pars huic originem dederit, hepar-
ne Idiopathia laborans, vel ex sympathia ab al-
terius cuiusque vitio accuratè est distinguen-
dum, inde siquidem potissima curandi ratio
proficiscitur. Intemperierum igitur, tumorum
præter naturam, præcipuè scyrrhosorum, ob-
structionum diuturniorum, in Iecore, ventri-
culo, liene, vtero, & similibus notæ diligen-
ter sunt perquirendæ ex signis, consultis & pro-
positis in Diagnostice vniuersali, vbi enim
priùs illa apparuerint, inde etiam morbi fomi-
tem processisse credibile est: quemadmodum
etiam si scateat fluxionibus cerebrum, aut pul-
mones corrupti, tabefacti, vel prauis humori-
bus

bus infecti, contagium suum partibus nutritio-
ni dicatis communicarunt: ex quacunque enim
parte hydrops particularis suscitatur, inde etiam
vniuersalis leucophlegmatia, vel Cachexia tan-
dem exoriri possunt. In iuuenulis crudior ven-
tricus propria intemperie vel obiecti vitio af-
fectus crassos humores multiplicans, & venas
obstruens. Frequētissima est istius affectus caus-
sa, vt patet in vomitu frequente, diarrhæa,
dolore seu cartilagine, & ipsoide, deprauato
appetitu, rugitu ac barborismis, quæ in istis
ægotantibus frequenter obseruantur: in virgi-
nibus autem nubilibus & viduis castitatem ser-
uantibus vterus propter defectum rei naturali-
ter appetitæ variè torquetur, & contractæ, tan-
dem intemperie frigidiorè ob retenta ibi excre-
menta sæpius huic affectui originem præbet.
Cuius rei cœrtissimum signum est, quòd reli-
quis partibus bene valentibus in consensum
trahitur totum corpus, & cachexiæ istæ oriun-
tur nulla alia morbi causa prægressa.

Nos igitur de Prognosi aliquid proponamus,
quia hic affectus ex chronicorum genere diutius
vexat miseris istas ægotantes, sine vitæ tamen
discrimine, si maturè illi prospectum fuerit:
quod si nimis negligatur, ita vt nutritionis ma-
gna deprauatio contingat, corrupta partium il-
li dicatarum substantia exoritur hydrops incu-
rabilis, vt in pluribus conspeximus, in quarum
cadaueribus dissectis iecur schyrròsum & putre-
factum apparet. minus malum est, quando ab
vtero simpliciter fædi isti colores oriuntur, quo-
niam

niam solutis obstructionibus illius facilè sanitati restituuntur, nisi alicui alteri parti sympathia ista grauis fuerit communicata. Iuuenes itaque puellæ, & virgines faciliùs curantur, quàm grandiores natu, si causarum adsit æqualitas, quia habent illam caloris *εὐλαυσὴν*, vt loquitur Hippocrates, per quam euicta præsentè caco-chymia facilè exsuscitatur, & reuiuiscit natiuũ temperamentum. Certæ mulieres, quæ diutius hac fœditate laborarunt, vel sterilescunt omnino, aut infirmam prolem, & parum vitalem suscipiunt, potissimum primis partibus, donec tota illa illuies rite fuerit expurgata. Calamitosa etiam est ista affectio, neque tam longas præstat inducias, quando cor frequenter impetit, quia collabante vitali facultate, & radiis spirituum influentium citò collabatur totum corpus, & derepentè vt plurimum moriuntur. Mala etiam illa habitudo, quæ firmiter radices in ventriculo fixit cum ingente fastidio, vel absurdo rerum alienarum appetitu, quia impossibile est illam intemperiein emendare, quæ perpetuo assumptorum vitio fouetur. In virginibus iam adultis & mulieribus maxima sanationis nota, & victoriæ spes affulget, quando menses certas suas periodos repetunt, iustaque quantitate, & natiuis qualitatibus præditi effluunt. Iam igitur ad Therapiam.

Summa Curationis hæc est. Causas omnes externas, quæcunque huic affectui originem dederunt remouere, vel in conuenientem statum mutare; internam verò caco-chymiam,

vbi

vbicunque latitauerit, conuenienter educere, & si quidem hæc suppressa aliqua vacuatione insigni, & solenni incæperit, eam denuo euocare; sin ex eadem immoderata proficiscitur eam ad idoneum naturę scopum deducere, viscerum interiorum potissimum, iecoris, & ventriculi intemperiem, obstructions, & similes affectus curare, eorundem robur tueri, aut si alterius primariò affectæ suspicio fuerit, eius diligentem habere rationem; materiam denique in habitu corporis contentam digerere, illiusq; discrabias frigidioré humidiorémq; corrigere, vtque symptomatis alicuius erit maior vehementia, illius mitigationi imprimis cõsultare, non neglectis reliquis. Incipiamus igitur à reeta causarum externarum institutione, quæ quidem Diæta nuncupatur. Posito igitur quòd hic affectus pendeat potissimum à collectione crudioris & pituitosi succi, obstructionibusque diuturnis, ita comparandę erunt res illę non-naturales diætę, vt ad caliditatem quandam, siccitatemque inclinent, & præsentì Cacoehymię aduersentur. Ideo aëris status ad tenuitatem cum puritate vergere debet, sicque solito calidior si fieri possit. Hoc enim certissima experientia compertum habemus in istiusmodi cachexia curanda plus profici æstatis tempore, per vnã aut alteram septimanam, quàm aliis temporibus per plures menses, multasque earum aduentante æstate satis commodè degere, quæ aliis tempestatibus grauiter conflictantur; imò etiam fœminas, quæ loca frigidiora, & humentia incolunt, v. x. perfanari posse, nisi prius in

alienum solum commodius sese transferant. Ideo etiam labor, & exercitatio mediocris illis confert in principio, nam ex vehementiori incidant in magnas cordis palpitationes, & respirandi difficultatem; progressu tamen temporis, ubi iam inclinatus affectus, diu & fortiter se agitare prodest ad effundendos influētis caloris radios per totum corpus, quibus humorū reliquiae omnino dissipentur; huic etiam rei auxiliantur totius corporis frisiones asperiores manē in lecto celebratae deorsum versus. Est etiam exercitatio generis, quod nobiles puellis & viduis hac foeditate detentis valde conducit, dum iam conualescunt, puta virilis congressus, ex eo enim commodē inualescunt, iucunditate perfunduntur, & succedente partu ab impuri-
oribus istis succis per lochia purgantur, obstru-
ctionibusque liberantur. non tamen iungenda est viro, quando valde conflictatur hoc morbo, nam multas ex importuno isto coitu, aut certē imprægnationis molestia, & insueto labore vitam cum morte commutasse vidimus. præscribatur etiam modus vigiliis & somno, cui valde addictæ sunt ob vaporum copiam primi sensorij ductum occupantium: nec permittantur matutinis horis diutius dormire; nisi insomnem fortē noctem duxerint. Summa rerum omnium tranquillitate, ut animi pathematum, curarumque vacatione, quantum fieri potest, fruantur, quia illis infirma corpora debilitantur facile: iracundia tamen illis aliquando prodesse solet propter calefactionem sanguinis, & spirituum, vacationes ordinariæ alui, & vesicæ commodē

procurentur, tum accommodato alimentorum genere, tum etiam remediis postea proponendis. Præcipua verò cura diætæ circa alimenta posita esse debet, vt scilicet omnia vitent dispecta, ne facessant operam ventriculo, & hepatis debilitatis, quemadmodum cacochyma omnia, ea maxime, quæ symbolum habent cum genere dominantis excrementi; vnde frigida & humida noxia esse solent. abstineant itaque ab oleribus crudis, fructibus immaturis, lacticiis omnibus, piscibus & carnibus crassioris succi; ab aquæ potu, & liquidorum copia caueant, præcipue aceti, quod eiusmodi agræ summopere appetunt, est enim illis valde noxium & inutile, tum quòd infirmiori nocet calori viscerum & vteri. Vnde ab Hipp. icteralgis; tum etiam aquositates istas, & prauos humores in habitum corporis penetrare facit: vtatur pane recenti, bene fermentato, & lato, cui semen fœniculi, & anisi sit additum, vinum tenue & generosum bibant; si sint abstemiæ decocto Cynamomi, Coriandri, aut bochetto ex falsa parilla comparato, fructibus siccis, carnibus delicatioribus assis potissimum, aliquando elixis cum mentha, hyssopo, saluia, serpillo, summitatibus vel radicibus petroselini, fœniculi, apij, cappari, oliuarum, fœniculi marini, conditorum frequens sit vsus ad aperiendum, nisi summa ventriculi obstet infirmitas.

Sit autem moderata cibi, potusque quantitas suo tempore & ordinè coniuncti, ne multitudine nimia prauorum eiusmodi succorum copiam

piam augeant, vel defectu vires descitæ debilitentur. Imprimis autem fugiant absona illa, quorum desiderio tantopere tenebantur. Vbi enim primùm huic inordinato appetitui dominari incipiunt, signum est naturam vittricem esse cacochymia, & omnis augendi istius effectus occasio præciditur & aufertur. Ad maiora ergo remedia veniamus, quoniam sola diæta sæpius non sufficit ad malum istud oppugnandum.

Quotiescunque igitur cachexia ista recens est, pendetque à cacochymia quadam plethorica, vel vacuationibus sanguinis per nares, uterum & hæmorrhagias suppressis: toties tundi poterit in principio vena illa, quæ minuendis hisce humoribus, vel renouandis vacuationibus istis erit accommodatior, habita imprimis ratione vitium.

In virginibus itaque, quæ decimumquartum annum exceßerunt, confidentiùs agendum, quoniam florens earum ætas, regurgitantis sanguinis copia, ex quo frequentissimè hæmiopleræ, & vomitus sanguinolenti excitantur, nõ tantùm phlebotomiam semel, sed & sæpius repetitam tolerare potest ex vena cubiti, si tollenda sit plethora, ex venis autem malleoli circa nouilunia, vt promoueantur fluxus illi muliebres. Quin etiam affixis hirudinibus, cucurbitulis, scarificationibus variis corporis partibus, licebit idem secundùm varias ægrarum constitutiones præstare: certè in affectu inueteratæ etiam grandioris ætatis mulieribus adiuncta cruribus cauteria non leue auxilium attulerunt ad vacuandum sensim, & deriuandum mali istius causam. Sin verò capitis, pulmo-

num, vel aliarum partium vitia primaria huic ortum dedisse videantur, licebit eodem modo opem istam Chirurgicam locis accommodatis adhibere. Quod ad pharmaceutica verò spectat, quia omnis cachexia (vt sæpe diximus) est soboles cacochymia, simplicis vel mixtae adhibenda erunt imprimis purgantia valentiora & benigniora frequenter repetita cum debitis præparantibus pro malo & natura illius. Cachexia igitur simpliciter pituitosa, cum via sit ad hydropem anasaricam eadem ratione qua & ille curabitur adhibita diligente animaduersione, ex cuius partis vitio primum profecta fuerit. Sed quoniam ista chlorosis viduarum & virginum plurimum pendet ab obstructionibus viarum ad vterum pertinentium, suppressione vacuationis hystericae, & redundantia crudorum succorum & crassorum pauco bilioso varij generis permixtorum.

Ideo subiiciemus typum curationis integræ, quam in eiusmodi mulierculis moliri solemus, vigente potissimum vere, aut circa ætatis initium; aliquando autumno, si ita res ferat, quando solemnes purgationes in aliis etiam institui solent, ducto exordio à sequenti euemate, quia his vt plurimum est astricta aluus.

℞. Fol. betæ, Mercur. malu. agrim. & matricariae añ. m. j. semin. anisi & fœnugr. añ. z. iij. furfuris macri, florum Camamelis, stœchados & anthos añ. p. j. fiat omnium decoctio ad lib. i. in qua dissolue hieræ picræ, & benedictæ laxatiuæ añ ʒ. vj. olei liliorum & mellis mercurialis añ ʒ. ij. fiat Clyster, qui iniiciatur ante omnia, & frequenter repeta

repetatur, emollit enim, detergit, aperit & laxat ductus illos intestinis proximos. Vnde magnum emergit ægrotantibus istis commodum. Sequenti die capiant talem bolum.

℞. Benedictæ laxatiuæ ʒ. vj. pulueris hieræ picræ ʒ. j. cum saccharo fiet bolus; capiant manè, vel si forma solida displiceat, paretur potio talis.

℞. Electuar. diacarth. ʒ. vj. syrup. de Artemis. ʒ. j. decocti absinthij, Mercurialis & Agrimonie ʒ. iij. detur in aurora; hæc minorante purgatione ventriculi, & aliorum viscerum impuritate sublata, licebit deinde totius cubiti venam secare, si quidem id ex vsu videatur, vt dictum est. Postea paretur sequens apozema, quod aperiendi, detergendi, molliendi & purgandi facultate præditum omnes ferè propositas intentiones complectitur.

℞. quinque rad. appetitiuar. in vino albo per noctem infusarum añ. ʒ. j. rad. eryngij, rubiæ maioris, ireos nostratis, enulæ campanæ, & cortic. rad. Capparis. añ. ʒ. β. Cort. citri sicci, & passular. purgatar. añ. ʒ. iij. fol. Melissæ, artemisæ, matricariæ, Nepetæ, Valerianæ, Chamædteos, & Chamæpiteos añ. m. j. summitatū absinthij pōtici, fœnic. & sabinæ añ. p. j. polypod. querni, & medullæ seminis Carthami añ. ʒ. j. fol. sennæ mundatorum, & vino albo irroratorum ʒ. ij. hermod. sem in. dauci & apij añ. ʒ. ij. spicæ nardi, florum stœchados, anthos, sambuci, genistæ & tamarisci, añ. p. β. cicerum rubeorum. p. ij. fiat omnium decoctio in hydromelite ad ℥. β. in qua dissolue syrup. bisantini, & de artem. añ. ʒ. j. syrup. ros. pallid. ʒ. iij. fiat apozema clarificatum, & aromatizatum ʒ. iij.

Cinnamomi electi pro quinque dosibus matutinis: in quarum vltima dissolui poterit electuarij de citro solutiui. ℥. ℞. vel ℥. vj. plus vel minus pro ægrotantis conditione varia. Deinde per aliquot dies ad recreandum ventriculi robur capiat manè cochlearia duo vini, aut syrupi de absinthio, vel ℥. iij. electuarij, aromatis, rosati suprabibendo parum vini generosi, aut ℥. ij. aquæ melissæ. Ex descriptione istius apozematis aucta dosi putgantium fiat syrupus Magistralis, de quo capiat ℥. ij. vel iij. cum additione ciccerum rubeorum, fol. petros. croci & cinnamomi semel aut bis in mense, vel illius loco pareretur opiata sequēs. ℞. Electuarij de citro solutiui, & diacarthami añ. ℥. x. conf. hieræ picræ. Cathol. & diapr. solutiui. añ. ℥. j. foliorum sennæ puluerisatorum: & hermodactylorum añ. ℥. ℞. agarici recens trochiscati ℥. vj. rhabarbari & pulueris tartari albi. añ. ℥. j. spicæ nardi, & sem. apij. añ. ℥. ℞. cum syrupo de artemis. fiat opiata, de qua capiat dimidium in formam boli concinnatam cum saccharo, vel puluere (Ducis dicto) aut prædicto decocto dissolutum bis in mense. Quidam vomitus autem cibum conciliant ex infuso, vel rad. raphani in oximelite, quod non est improbandum in assuetis maxime, & eis, quæ nauseas frequenter patiuntur. In aliis verò pilulæ, quas vsuales vocant, ante cibum præscribi poterunt, vt sensim illa illuuias educatur, & viæ aperiantur. ℞. puluer. hieræ picræ. ℥. vj. agarici trochiscati. ℥. ij. tartari vini albi & rhabarbari puluer. añ. ℥. j. gūmi ammoniaci aceto styllitico dissoluti (vt incidat) ℥. j. & ℞. Cinnamomi electi,

Etī, satis gemmæ mastich. & spicæ nardi añ. ʒ. j. vel ʒ. croci grana. v. conficiantur cum syrupo de absinth. fiat massa, de cuius ʒ i. fiant pilulæ vj. deauratæ capiat duabus, aut tribus horis ante cœnam alternis diebus. His enim pilulis diutius vsurpatis plerasq̃ue istarum ægrarum conualuisse obseruauimus: neque audiendi sunt illi, qui in hisce fædis coloribus exhibendas censent tabelas auctiomoniatas ex descriptione Vecheri aut iij. vel v. grana stibii per se aut in vino infusi, quoniam infirmior istarum calor, & pertinaces obstructions nullo modo perferre possunt cataris ex malignis istis & vehementioribus purgantibus, a quibus vt plurimum in syncopen, & grauissima ventris tormina concidunt. Seruata solemni illa, vel sæpius iterata purgatione solemus ad laxandas omnino vias, molliendam, fundendamq̃ue materiam, & digerendos humores in habitu contentos præscribere sequens balneum circa Maium, aut iunium mensem. ʒ. rad. brionie, iridis hortensis, cucumeris agrestis, & enulæ campanæ añ. ʒ. ii. rad. althææ, liliorum, & fzniculi añ. ʒ. i. folior. meliss. prassii. absinth. tanaceti, matricariæ, artemis. parietar. mercur. cum toto, summit. lauri, & hederæ añ. m. iiii. sem. lini, & fænuigr. leuiter contusorum añ. ʒ. ii. decoquantur in aqua fontis, vel fluminis pro balneo, quod ingrediatur tepidè per biduum sine sudore, aut saltem modico, vt aliquid resoluatur, ne vires nimium deiciantur. Sequenti die, si virgo sit, sicut vidua menstruis purgationibus afflueta, quæ suppressæ fuerint post multam deambulationem,

aperiatur vena vtriusque malleoli circa meridiem, quod poterit bis aut ter repeti eadem scilicet periodo; qua dicti menses fluere solebant; quemadmodum purgantia, præparantia & roborantia; tam interna, quàm externa tandiu vsurpanda certis interuallis, quandiu pertinacissima ista cachexia postulat. Inter alia autem, quæ valde commendantur post purgationem conuenientem, est chalybis limatura, quæ variè præparata, aut cum aliis mixta iam habetur præcipua antidotus in hoc affectu curando.

Chalybs igitur nihil aliud est quàm ferrum frequenter ignitum, in aqua extinctum, & depuratum. Idem quid stomacha apud Arist. vt est lib. 4. Meteor. ex illo; dum ita paratur, & malleis pereutitur, decedit squamma, quemadmodum ex cre & ferro, cuius vsus voluit esse Dioscorides, vt tergeat, & aluum soluat. Gal. autem q. de simpl. med. facult. scribit omnes istas squammas esse acres, & liquare carnem, ita tamen vt aris squamma illud præstet siccando magis; ferri autem adstringendo, sed præpter istas qualitates vulgares incidendi, & detergendi; imo ratione ponderis aperiendi non est rationi aduersum, & experientiæ quotidianæ in chalybe proprietatem quandam esse purgandi, quemadmodum in rhabarbaro, aut rosis, quæ manifestis qualitatibus adstringunt. Hinc Aëtius lib. 10. squammam ferri, vel chalybis exhibet per os rusticis, & durioribus ad scirrhus lienis com-
minuen

minuendos, quia pondere suo obuios humores
crassos & viscidos deturbat, acrimonia au-
tem sua incidit & detergit: adstrictione verò
lienem condensat & roborat: mollioribus
verò & delicatis exhibebat vinum vel mul-
sum, in quo chalybs fuerat ipse sæpe extinctus,
ex quo, inquit, ille alius subducebatur, & tu-
mor lienis subsidebat. Illud confirmat Paulus,
Aucenna, & nostri practici, qui non solùm
ad hoc vtuntur squamma chalybis, vel ferri,
sed etiam scoria ipsa, & aqua illa, quæ excu-
rit per lapides molares, dum enses acuuntur.
Vnde iam apud nos inualuit vsus huius medi-
camenti ad rebelles obstructions & tumores
partium ventris inferioris, vt in quartanariis,
& mulieribus istis defœdatis. Quia autem
squammæ illæ veteribus vsitatæ non sunt nobis
ita familiares, apud nos etiam metallorum fo-
dinæ, vbi illæ parari solent, minimè habentur,
& quia paulo acriores sunt habita ratio-
ne muliercularum istarum, ideo solemus exli-
matura chalybis idem præstare, quam variis
modis hodie parant, infundunt in variis liquo-
ribus, aut miscent cum aliis medicamentis tenu-
antibus, detergentibus, roborantibus necnon
aliquando purgantibus. Mulierculæ nostrates
recentis limaturæ (aliàs rubiginem quandam
noxiam contrahit) ℥. j. diuidunt in septem
partes, & post purgationem aliquam totidem
diebus manè cum melle pauco mixtum exhi-
beat. Istisque puellis defœdatis diu ambulare

iubent. Medici verò, vt medicamentum hoc melius penetret, nec tantum ventriculo negotium facessat, præscribunt in hunc modum vel similem: $\mathfrak{z}$. Cort. median. rad. Cappar. $\mathfrak{z}$ $\mathfrak{ss}$. sem. dauci, acetosæ, & apij añ. $\mathfrak{z}$ ij. puluer. elect. diarrhod. abbat, & cinnamomi electi añ. $\mathfrak{z}$ j. spic. nardi, & croci añ. $\mathfrak{ss}$. limaturæ chalybis cum aceto præparatæ $\mathfrak{z}$ ij. sacchari candi ad pondus omnium. fiat puluis, de quo capiat cochlear. i. vel ij. pro corporis, & morbi constitutione suprabibendo parum vini albi; vel aquæ melissæ. continuent per novem, aut septem dies, & postea fortiter deambulent.

Vinum autem Chalybeatum, cuius elegantem descriptionem scribit Fallopius, præscribunt per totos quadraginta dies, vt obstructiones istæ omnino absumentur. Possunt etiam ex prædicti pulveris portione, si magis gratum sit, concinnari tabellæ pondere $\mathfrak{z}$ ii. cum saccharo aqua fœniculi dissoluto. Capiantur singulis diebus, deinde bibant parum decocti Cinnamomi, quod per aliquot dies in doliolo ex tamarisci ligno confecto manserit.

Variæ sunt præparaciones præterea, & mixtiones huius limaturæ chalybis, prout lien, hepar, ventriculus, nersenterium, vel aliæ partes magis affectæ apparuerint. Empyrici suum crocum martis celebrant in hoc affectu: alij verò in pertinacissimis obstructionibus borrach. naturalis. $\mathfrak{z}$. j. miscent cum dimidia $\mathfrak{z}$. j. Cinnamomi, & pauco saccharo, diuidunt in quatuor partes, & per quattriduum exhibent manè cum pauca aqua
matri

matricariæ. Sequentes pilulæ pro secreto à mul-
tis habentur. ℞. succi Mercur. & mellis despu-
mati añ. ℥ j. decoque simul ad sufficientem con-
sistentiam, addendo seminis nigellæ romanæ
pulverisati ℥ ij. fiat massa de cuius ℥ j. formen-
tur pilulæ sex deauratæ, capiat duas in ingressu
lecti per tres dies continuos, quando instabit
menstruorum periodus. Quidam propinant pul-
verem rhabarb. ad ℥ j. ex decocto rub. maioris
vel ipsius radices decoquunt in aqua agrimonix,
& exhibent ad ℥ ij. vel iij. manè per aliquot dies.
Immutandæ enim in diuturniori affectu reme-
diorum formulæ, ne fastidium ægrotantibus pa-
riant. Vnde parare solemus ad hanc rem deco-
ctum aliquod, vel iusculum in plures dies vsur-
pandum. verbi gratia. eligantur teneriores apij,
fœniculi radices, folia agrimonix, pimpinellæ,
fœniculi, maluarum, capill. vener. & hyssopi,
cum pugillo aliquo cicerum rubeorum, cappa-
rum recentium, cinnamomi & croci, decoquan-
tur cum pullo gallinæ, vel columbino addendo
modicum salis, iusculi colati mediam partem su-
mat hora sexta matutina, & aliam hora tertia
pomeridiana in plures dies. Quidam ante hoc
iusculum exhibent parum conferuæ ex floribus
calendulæ paratæ, cuius magnam efficaciam se
expertos esse attestantur. Quædam verò mulier-
culæ præbent frustulum vnum panis torrefacti,
& veteri omphacio macerari; non satis pruden-
ter, in illis potissimum, quæ iam valde refrige-
ratum habent ventriculum. Non sunt etiam o-
mittendi potus ex descriptione præcedentis apo-

zematis; aut balnei supra totum ventrem inferiore frequenter repetendi ad molliendam, incidendamque materiam istam obstruentem, ductusque laxandos, & aperiendos, & inunctiones ex oleo de Cappar. aliorum, & nardino simul mixtis. Quoties verò diuturnior cachexia ista redundantes in corpore succos excitauerit, qui purgantibus & roborantibus non facile cedant; sed firmiter in habitu corporis permaneant, toties licebit rectè præparato corpore Cacoehymiam istam per sudorifica euocare. Licet enim aliqui existiment in isto affectu muliercularum non esse prouocandos sudores; quia eripiunt materiam serosam; quæ debet esse vehiculum fluxus singulis mensibus sanguinis; non est tamen existimandum; quin eductis humoribus hisce crassis & attenuatis; quibus natura velut immenso pondere grauabatur, & obstructions augebantur, liberior sit deinceps futura ad vacationes solitas promouendas; Adde, quòd humor iste in superficie corporis hærens non potest commodius, quàm per sudorifica vacuari. Nos itaque consulere solemus illis vsum thermarum nostrarum Ballerucanarum, tam potu, quàm lotione: potu enim aquæ istius, expeditis prius; & liberatis viis per prædicta remedia detergitur, & excluditur humor in prima & secunda corporis regione per alui fluxum, & vrinæ maximum fluorem: tertia verò regio excitatis copiosis sudoribus depletur. Harum defectu poterant stuphæ sicæ, siue laconica præscribi, aut humidæ ex decocto herbarum nerualium, & hystericarum, vt

artemisiæ, nepetæ, ebuli, saluiæ, hyssopi, lauri, la-
uendulæ, rorismarini, & similium, quibus sudores
commouentur benignè, & sine vlla virium dissi-
patione. Vel si mauis, instituatur decoctum sudo-
riferum in plures dies ex rad. chiræ, (quam *ἄπαιον*
id est, sine gustu) vocant, aut salæ parillæ in tem-
peramento sicciore, & calidiore: in aliis verò ex li-
gno gaiacino, quod potenter calfacit; exiccat, mol-
lit, & extenuat. Redeundum deinde ad ea, quæ pe-
culiariter ductus vteri aperire possunt, & visceribus
temperiem restituere: vnde multi theriacam vete-
rem, mithridatium, auream alexâdrinâ plurimum
commendant in hoc affectu, quibus hyemis tem-
pore potissimum videndum erit solis, vel permixtis:
prostant etiam in officinis confectiones dialacca,
diaricurma, pliris, arconticô, & similes obstructio-
nibus soluendis dicatæ, quæ omnia contrario mo-
do erunt vsurpanda, quoties mulierculæ ex nimio
mêsium, aut hæmorrhoidarum fluxu, & profluuio
in tales cachexias incident: tunc enim illius sup-
pressioni studendum, vt suo loco dicetur. Idem di-
cas de febre vehemêti: quoties enim illi superue-
nit, tunc tēperanda remedium istorum qualitas,
& febrilis ardor primùm compescendus.

Quod ad reliqua verò symptomata spectat, vni-
cuique prospiciendum est, prout vrgentioris ra-
tionem obtinent, verbi gratia, quando valde vr-
get lipothymia, & cordis palpitatio ex melancho-
lico vapore vtantur frequenter confectione alth.
cum vino, tabellis diamargarit. aqua, cælesti,
dicta, vel imperiali, quæ hodie habentur præcipuè
ad flatum dissipandos, & reparandam substantiam
spirituo

spirituosam. vel dissoluatur pulvis garyophyllum, & macis cum granis aliquot molchi in pauco vino albo odorifero, & aqua melissæ. capiatur cochlear vnum instante paroxismo. gestet supra regionem cordis sacculum sericeum hisce pulueribus refertum, & aqua buglossi frequenter irroratum. si magis infestet symptoma ex copia vaporum, soluatur statim venter clystere, vel supposito quodam acri. ligentur, & confricentur crura & coxæ, ipsisque hypocondr. aut sub illis affigantur cucurbitulæ cum multa flamma. Generosissimum remedium ad hoc propulsandum hodie habetur apud medicos, lapis ille; qui Bezoar vocatur, cuius grana tria, vel quatuor dissoluuntur cum aqua quodam cordiali, vel vino illo chalybeato, & tempore accessionis, vel etiam extra, si talem sumptum ferre possint, frequenter exhibentur.

Germani in hoc casu laudant rad. angelicæ. Hispani radicem scorcioneræ, quam in vino per totam noctem macerant, & summo manè illius colaturam exhibent, aut incoquunt in scitis, vel faciunt illius cõseruam cum saccharo; sicque mulierculis istis sub varia forma exhibent. Ad deprauatum verò, vel imminutum appetitum nihil est præstantius, quàm si vrantur frequenter hora vna ante pastum pilulis & albè, agarico, nuce moschata, & mastiche cum aqua menthæ confectis, manè autem syrupo, vel vino de absinthio. Extra verò inungatur ventriculus oleo nucis mosch. vel garyophyll. Dolorem autem capitis sic valde importunum mitigabis præter purgatio

gationem ex pilulis, & clysteribus dictis, lotionibus pedum ex vino, & herbis nerualibus, erubrocha capitis super suturas ex aqua thermalis sulphurea, aut lixiuio ex cineribus sarmentorum, in quo decoctę fuerint herbę neruales cum foliis fennę, & agarico, quod ætatis tempore potissimam est vsurpandum de rasıs prius capillis. Deinde ad motionem emplastici de betonica dicti, vel ex gummi illo, quod hodie tecamaacha vocatur: nec non additis quibusdam narcoticis, si doloris atrocitas id expostulet, & tandem ad cauteria, siue apertiones cutis deueniendum. Atque hæc de cloriseos curatione sufficiant.

De suppressione fluxus menstrui.

CAPVT II.

MULIERES particularia quædam excrementa gignere, quæ natiuam earum temperiem imitentur in physiologia docuimus, inter quæ principatum obtinent semen muliebre, & sanguis ille menstruus, quia non tam verè sunt excrementa qualitate peccantia, quam vtiles & benigne superfluitates ad generationis opus necessaria, vnde fluxus iste muliebris purgationes κατ' ἐξελω, à vulgo dicuntur, & flores, quia vt arborum alacritas & vigor ex florum suo tempore erumpentium vbertate cognoscitur: sic etiam muliercularum fœcunditas ex sanguinis istius le-
giti

gitima effusione, qui nihil aliud est quàm excrementum benignum secundæ concoctionis menstrua periodo in fœminis ætate vigentibus neque grauidis, neque lactantibus per vteri venas vtiliter fluens. Diximus esse excrementum benignū nēpe quantitate tantum exuperans, cum enim ex eo fœtus partes nutriri, augeri, & perfici debeant, cum ex illo mammæ lac conficiant, ad educationem illius, vt suis locis probatum fuit, cum ab eodem calore natiuo generetur cum reliquo sanguine, eadem partium præcipue iecoris idiosyncraticia, ab eadem materia alimentari easdem habeat qualitates, quæ in sanguine per venas effuso conspiciuntur, quis dixerit alterius esse naturæ, malignæ nimirum & infestæ, cum & in ephæbis, & æstatis tempore, & in mulierculis, quibus menstrua suppressa sunt sæpissime per nares effundatur sanguis florens & rubicundus, nullis malignis qualitatibus præditus? ita vt Plinij, Fernelij, & aliorum illa maleficia, vel sint commentitia, vel audienda sint de sanguine isto extra corpus corrupto, vel de fœminis cacochymis, in quibus sanguis iste ob permutationem aliorum excrementorum vitiosas contrahit qualitates. Diximus esse excrementum secundæ coctionis, nempe sanguificationis, quæ in iecore perficitur, quia & colore & tota substantia repræsentat naturam massæ sanguinariæ. quamuis enim aliqui existiment illum proficisci ex partibus tertiæ concoctioni dicatis, non videtur tamen admittendum, tum quia magis esset alteratus, & illarum partium qualitatibus

litibus affectus, tum etiam quòd maiorem virium resolutionem, & infirmitatem inferret, dum vacuatur, iam quodammodo materiæ seminalis naturam redolens. Diximus etiam fluere in fœminis ætate florentibus, nec gravidis, nec lactantibus, quia sanguis hic generationi dicatus non debuit erumpere, nisi eo tempore, quo mulieres ad illud opus sunt idoneæ: dum verò sunt iuuentulæ, verbi gratia, ad duodecimum, vel decimum quartum annum venas habent angustiores, & natura de corporis incremento sollicita totum illud alimentum absūmit facillè ad partium accretionem, ita vt, si quæ ante illud tempus flores istos patiuntur, sæpe præcocioris & breuioris vitæ existūt: vbi verò vigor ætatis præterit circa quinquagesimum, aut quinquagesimum quintum annum, desinit hic fluxus, quia calor infirmior iam satis est occupatus circa corporis nutritionem, & indiuidui conseruationem neglecta prolis susceptione. Totos igitur quadraginta annos, aut circiter, fœmina debet hunc fluxum pati, si proli generandæ sit apta, quod in alterius speciei fœminis non contingit, quia vehementi nimium exercitatione, parco & minùs laudabili victu, prolis multitudine, partium aliarum generatione, vt cornuum & pilorum, squammarum, pennarum, & similibus omne illud superfluum facillè absūmunt. quod idem narrant de Indicis fœminis, de saltatricibus, & Amazonibus quæ parum aut nihil fluxum istum patiuntur, & experiuntur. sic etiam dum gruidæ sunt, aut lactantes non debent illum pati, quamuis

quamuis aliquando secus contingat, præcipuè in luxuriosis fœminis, quia debet tunc transferri ad nutritionem embryonis, aut lactis generationem. Diximus præterea hunc sanguinem effluere naturaliter singulis mensibus, non autem sæpius vel rariùs circa varias septimanas, vnde illud:

Luna vetus veteres, iuuenes noua luna repurgat.

Cuius rei multipliciter ratio redditur. Quòd enim menstruatim effluant, non autem singulis diebus (intercedit enim vt plurimum interuallum viginti duorum dierum) id tum ratione Decoris factam esse videtur, cuius admodum sollicita est natura, quia valde fœdum & turpe fœminam cum mare coituram perpetuò hac illuue scaterere; tum etiam, quòd cum sanguis non qualitate sit infestus, sed tantum quantitate, oportuit illius certam copiam colligi, quæ suo pondere grauans sollicitaret naturam ad expellendum circa certam periodum, quam illa bene regulata in suis omnibus motibus solet obseruare, vt patet de crisi- bus, quas in morbis promouere solent. Adde quòd cum Luna mensium, vt Sol annorum, gubernatrix humoribus præesse credatur, sit vt peracto illius cursu expulsio humoris istius contingat. Cur autem luna crescente plerèque, aliæ verò decrescente, vel omnino deficiente purgentur, hanc statuunt esse rationem, quia iuuenes, quibus sanguis cumulatissimus, & feruidior, viæque corporis patentiores, facile ad istum fluxum commouentur prima Orientis & crescentis Lunæ quadra: vetularum autem humores frigidiores & parciores, vasisque densioribus & siccioribus con-

La lune en son declin fait purger la vieilleme
 Or son commencement fait purger la jeune

contenti non tam facillè fluunt, nisi adiuti radijs
lunaribus pleno orbe effusis, aut certè luna iam
decreſcente, quia collectus & turgens plenilunio
humor irrupit deinde in vaſa vteri, & ſibi
viam facit circa finem menſis, quando iam gra-
uior factus eſt. Diximus etiam per vteri venas,
vt diſtingueremus ab omni alio fluxu ſanguinis,
naris, oris, veſicæ, hæmorrhoidum & ſimilium,
qui quamuis aliquando utilis eſſe poſſit ratione
individi, impedit tamen, aut imminuit curſum
iſtarum purgationum, & prolis generationem.
Debet igitur ſanguis iſte copia turgens in hepate
ex vena caua deriuari per ramum iliacum in hy-
pogaſtricas illas venas, quæ per corpus & collum
diſperſæ circa hanc periodum apertis oſculis ſan-
guinem excludunt in vteri cavitatem, aut in me-
tum cervicis, vt videre eſt in multis prægnanti-
bus, & virginibus: in lactantibus verò non tam
per venas illas epigaſtricas & mammarum, quàm
per ipſam venam axillarem recurrit in mammæ,
vt lacti materiam ſuppeditet. Diximus denique,
ſanguinem hunc utiliter fluere, tum ratione
individi, tum prolis ſuſcipiendæ cauſa, ſi debitæ
qualitatibus præditus, iuſta menſura, & certo
temporis ſpatio vacuetur, ſine dolore, aut aliis
accidentibus. Condiſiones iſtas complexus eſt
Hippocrates. 2, Prorrhetic. dum vult ſanguinem
iſtum trium dierum, aut ad ſummam quatuor ſpa-
tio fieri debet è florentem, & qualis in recenti vi-
ctima maectata conſpicitur duarum cotylarum,
ſeu heminarum atticarum menſura, quæ libram
cum dimidia efficiunt, plus minùs tamen pro va-

ria corporum constitutione, & viuendi modo.

Hæc est naturalis œconomia huius menstruæ purgationis in mulieribus, quæ sanæ existunt, & ad prolem suscipiendam idoneæ, ex cuius cognitione facilius erit nunc ea, quæ præter naturam accidunt, perscrutari. Imprimis autem agendum est de suppressione, vel immunitate illius fluxus, tum quia frequentior est inter reliqua mulierum symptomata, tum etiam, quòd affinitate quadam coniunctus est cum superiori affectu, quem dicebamus frequenter ex suppressis menstruis perdere. Ut igitur rem ipsam definitione complectamur, dicimus, Suppressionem istam esse symptoma retenti præter naturam sanguinis propter materiæ ipsius vitium, viarum, vel vteri impedimenta, ex quo varij affectus oriuntur morbosi. Hac definitione designamus primò naturam ipsius affectus, quæ est posita in secundo symptomatum genere, dum aliquid quod excerni debet naturaliter à corpore cohibetur intus à causa morbifica ex toto, vel ex parte, vnde abolitæ, vel imminutæ functionis effectus dicitur, ita vt aliquando retentrix, alias expultrix laboret, aut otietur per sympathiam, vel idiopathiam læsa, vt deinde clariùs apparebit. Separamus etiam à suppressione, quæ aliquando naturaliter contingit, vt post partus, & similes casus. Dum dicimus ex ista varios oriri affectus morbosos complectimur etiam subiectum & partes affectas, quæ naturalem causam repræsentant. Dum dicimus, esse symptomata menstruæ purgationis, quæ peculiariter per vterum fieri solet: complectimur, denique

que efficientes propinquas, seu coniunctas causas, easque sub tria capita reuocamus, materiae scilicet ipsius, venarum, & vteri vitia.

Sanguis igitur iste, vt sit causa istius retentionis, vel quantitate exuperat, ita vt nimium oppleat venas, sibi que ipsi aditum & exitum praepediat, quemadmodum videre est in vesica nimmio humore plena, qui ob distensionem illius excerni nequit in multitudine humorum, qui *hominum* dum per ostium aliquod simul exire contendunt, ipsimet sibi impedimento sunt, & viam occludunt: vel quantitate deficit, paucus enim, & valde diminutus sanguis non potest naturam sollicitare ad excretionem, quae prius de individui conseruatione sollicita, quam speciei propagatione exiguum istum sanguinem ad partium alimentum seruat neglecta purgatione vterina, vel peccat proprio motu, qui debet esse. Catarrhopus versus vteri vias, deflectit aliquando cursum suum ad superiora variis de causis, vt patet in haemorrhagia narium, vomitu, vel sputo sanguinolento, quae frequenter mulieribus contingere solent aut deriuatur in vesicam, mariscas, & similes ductus, per quos copiosius vacuata materia non fertur deinde commodè ad vterum, vt consueta periodo excludatur. Vel denique sanguis iste peccat qualitate: crassitie scilicet, aut lentore ex proprio suo vitio, vt quando tota massa sanguinea nimium refrigeratur, aut exiccatur, vel permixtione alterius humoris excrementitij, pituitosi nimirum, aut melancholici, qui simul cum illo amandatur istos in ductus vterinos, vnde vasorum

etiam obstractiones emergunt; secundum enim caput causarum efficientium proximarum suppressionis, & imminutionis menstruorum refertur ad ipsas venas, siue sint ipsi vtero propriae, siue propagines hepatis, lienis, mesenterij, & aliarum partium, ex quibus materia ista aliquando proficiscitur: hisce vasis contingens stegnosis vel emphraxis intercipit fluxum menstruae purgationis; a stegnosi enim angustiores factae, vel natura ipsa, vel frigiditate nimia, siccitate, aut compressione vicinorum corporum non praebent iustum canalem humori fluxuro: per emphraxin vero oppletæ succo aliquo crasso & lento, qui interioribus earum parietibus adhæret, fieri non potest, vt sanguis ille menstruatim effluens penetrare possit ad vteri vsque cauitatem. & hæc est frequentissima suppressæ istius vacuationis causa in corpore muliercularum frigidiore, & cacochymia. Tertium denique caput causarum refertur ad ipsius vteri dispositiones morbificas, nam & intemperies illius insigniores illud præstare possunt. Cum materia & sine materia insignis videtur frigiditas & siccitas constringendo & exiccando corpus vteri, caliditas vehementior, vel quia siccatur, vel quia resoluit potenter; vel, quia facit penetrare humores in substantiam istius partis, vnde tumores præter naturam exoriuntur. Idem dicas de nimia mole & pinguedine, vel structura vteri ipsius, illius malo situ, procidentia, euerfione, distortionem osculi interioris, cicatricibus grandioribus post abortum, partum laboriosum, aut quæcumque vlcera relictis, pellicula ductum obtu

obturante, coalitu parietum cervicis, propter solutiones continui, & sic de reliquis propriæ matrici, vel eius collo inhærentibus. Sunt enim sympathici etiam affectus, qui idem præstare possunt, ut intestini recti, vel vesicæ tumores, & grandiores calculi, omentum pinguius, musculorum, abdominis præsertim rectorum inflammationes, & sic de reliquis. Iam igitur videamus, quomodo externæ causæ, seu procatharticæ istas intemperies, tam antecedentes, quam coniunctas promovere valeant.

Primum igitur aër frigidior sicciorque, ut aquilonia tempestas constringendo vehementer poros, ductusque corporis, & humores condensando, potest aliquando cohibere & retardare istam purgationem præcipue in eis quæ non sunt assuetæ illi tempestati. Ingressus etiam, aut casus præceps in aquam frigidam, nimia mora in flumine, ut balneariis & pauperculis contingit, quæ lixivia lauant, idem præstare potest, porissimum si tunc fluxerint menstruæ purgationes, quia eas intro repellit, & sanguinem congelat. Aliquando sed rarius aër feruidus, qualis sub canicula, multum dissipando, & resoluendo facit parciolem, vel tardiolem istam catharsin, quod eodem modo dici potest de æstuario, seu balneo calidiore, cui se imprudenter immerferint, quia euocant motum humorum ad exteriora, sudoresque copiosos prouocando, rapiunt & absument ferosam partem, propter quam maximè fluxilis existit. Alimenta etiam in hoc affectu producendo maximam vim obtinent. nam pauciora ali-

*(Canicula est
une couleur que
est à la queue
des chiens qui
parait un jour
tout d'une fois
d'un ant. d'été
elle est ad. d'été
des ci. d'été
se joint au
soleil elle
augmente la
chaleur nous
nom. un. d'été
temps de l'été
Canculaires
qui sont
quarante*

menta, quàm par sit non reficiunt conuenienter corpus, nec istam sanguinis redundantiam efficere possunt, quæ menstruatim expurgetur. nimia autem & intempestiuè sumpta, potissimum dulcia, dupliciter nocent, copiosiore scilicet efficiendo sanguinem, ex cuius multitudine distenduntur aliquando vasa, & non aperiuntur; vel certè, quia effusus circa spatia & membranas partium concrevit in adipem copiosum, & præ mole sua ductus corporis reddit angustiores: unde videmus pingues illas mulierculas laborare stegnocoria, & parum purgari. Quodsi alimentis crassis, & viscidis, potu frigidiorè, oleribus, & similibus crudioribus frequenter vescantur, non est dubium, quin sanguinem reddant pituitosiorè, ductus & orificia venarum humore lento oppleant, propter cuius infartum obortis obstructionibus vix deinceps purgari possunt, nisi mutata victus ratione. Est etiam aliquando ex alimentis calidioribus, siccioribusque magna copia sumptis, vt sale, aromatibus, pipere, & reliquis, quæ hanc purgationem sistit, tum quia exiccant valde partium substantiam potissimum hepatis, tum etiam sanguinis ipsius liquorem absumunt. adstringentia denique alimenta, acerbà, austera, & similia, manifestissimis illud qualitatibus præstare solent, dum ductus coarctant, & humores condensant. His adde exercitationes violentas, & vigilias immoderatas, quibus valde exhauritur corpus, propter quas dicebamus saltatrices fœminas, Amazonas, Indicas, & rusticanas parum, aut nihil purgari. Quemadmodum

sonnus

Somnus diuturnior, & otium nimis multiplicatis cruditatibus, & enervato calore natioo idem aliquando efficiunt: excrementa verò retenta præter naturam, siue sint sanguineæ materiæ, vt dicebamus de hæmorrhagia, narium, oris & hæmorrhoidum; siue alterius cuiusuis, vt per diarrhæas immensas, vomitus continuos, sudores & urinæ profluvia potenter sistunt istam purgationem, quæ non prius restituitur, quàm huiusmodi vacuationes sedatæ fuerint: imò etiam insensibiliter vacuationes idem præstant per diaphæresin, vt videmus in marasmo, febribus continuis, scirrhus internarum partium, & earum vlceribus. Denique animi pathemata, quibus miserè fluctuat hic sexus muliebris, iracundia vehemens, timor subitus, mœror perletterans, zelotypia grauis, & similia tantam illis perturbationem inferre solent, vt plerumque post validos istarum passionum insultus destituantur omnino hac purgatione per totam vitam, aut per plures menses, potissimum si menstruis fluentibus ista pathemata superueniunt. Atque hæc de causis, nunc ad signa veniamus.

Diagnosis igitur in hoc affectu, sicut in aliis, speciem siue naturam, illius partem primariò, vel secundariò affectam, & causas affectus varias deprehendere docet. Quod ad speciem affectus attingit, duo sunt aphorismi apud Hippocratem sect. 5. qui ad hanc rem pertinere videntur, scilicet 39. qui sic habet: si mulier quæ neque prægnans est, neque puerpera, lac habet, & menstrua defecerunt, quasi velit Hippocrates lac in mulieribus iustæ æ-

atatis apparere posse ex sola menstruorum suppressione sine puerperio, aut grauiditate: quod tamen ita rarum est, vt potius propter Hippocratis authoritatem creditum, quam vlla ratione confirmatum videatur, cum enim lac in muliere potius sana, quam morbosa generetur, fiatque factus nutriendi causa, non est credibile retentis propter causas morificas, & nulla prole suscepta sine virili concubitu lac generari posse. Quid dicemus igitur de hoc aphorismo, & an omnino reijciendus, vt spurius, & à veritate alienius; an verò interpretandus? Dicimus Hippocratem per lac non veram illam substantiam, quæ proli nutriendæ idonea, intellexisse, sed liquorem subalbidum, & saniosum; quo sæpe non solum virginum morbosarum mammæ, quando menstrua diutius destiterant, sed etiam quorundam virorum abundare conspeximus, magnoque pruritu & molestia exire. Alter aphorismus 61. sic habet: si mulieri purgationes non prodeant, quæ prius rite fluere solebant, nullo tamen horrore, aut febre superueniente, existimandum est eas grauidas esse factas, ita vt his verbis intuiere videatur, suppressionem menstruorum morbosam inferre mulierculis honorem ob refluxum materiæ iam vitiatæ, aut frigidioris in partes sensiles, & habitum corporis: febrem autem ob conceptam putredinem, quæ humoribus conclusis facile accidere solent: aliter hoc non est perpetuæ veritatis, & intelligendum tantum de valde cacochymis, in quibus humorum retentio

hæc

hæc accidentia parere potest : in aliis verò minime : vnde lib. 1. Gynæc. ista clariùs explicauit. tertio ; inquit, mense ; postquam menstrua incipiunt sentire, suffocationes, & horrores, lumborum grauitatem , & quandoque febrem.

Quodsi suppressio diùtius perseveret , iam incipit illis obdurefcere venter , spinalis regio dolere , cibi fastidium & vigilia ingrauescere , ita vt dentibus dormientes strideant , tandem anxie fiunt ; animo linquntur ; frequenter vomunt, pectus intumescit , & vrina aliquando supprimitur ; vel rubra ; nigricans , & saniosa excluditur. Idem Galenus totidem ferè verbis expressit. cap. 3. lib. 6. de locis affectis. Hac igitur in parte solertem & accuratum valde oportet esse medicum ; ne decipiatur à mulierculis grauiditatem dissimulantibus , & accusantibus causas morbificas , vt remedia ab eis impetrare possint ; ad abortum conciliandum. quamuis enim multa sint accidentia communia grauidis , & iis , quæ præter naturam suppressos habent menses ; attamen illa sic distinguere oportet. primò , quia grauidæ vt plurimum proprium retinent colorem , qui in aliis valde defædatus : secundò , quia grauidarum symptomata imitescunt paulatim aucto fœtu , contra in istis magis ac magis sæuiunt perseverante affectu : tertio , quòd post tertium mensem in grauidis motus & situs infantis sensibilter percipitur admota vèntri inferiori manu : in aliis verò sentitur quidam tumor , sed œdematosus , vel nimium durus , qui non habet suam

circumscriptionem semper cum vtero limitata
 tam : quattò denique ; quòd si osculum vteri
 interius à perita obsterrice rāgatur , non ita exactè
 clausum ; vt in grauidis reperitur , sed potius du-
 rum , contractum ; & quodam dolore affectum .
 Cognito affectu deprehendenda diligenter pars
 affecta , & causā affectus proxima ; ac pro-
 inde , si totum corpus sit hīc in vitio , aut pars
 aliqua princeps , vel ad vitæ vsū necessaria ;
 quæ sanguinis quantitatem , qualitatem , aut mo-
 tum immutet , vel vasis , & vtero noxam infe-
 rat ex sympathia . Illud erit agnoscendum per-
 illustratis omnibus signis variaturā dispositio-
 num , & partium ; quæ præcedere potuerunt
 hanc menstruorum suppressionem , exempli cau-
 sa , vniuersum corpus huic affectioni ortum
 dedisse propter plethorā redundantem appa-
 rebit , siquidem venæ valde fuerint in cruribus
 & brachiis distentæ , ac nigricantes , si fœmina
 corpulentior , aut rubicundior appareat ; aut
 propter defectum sanguinis , si obesior solito fa-
 cta fuerit : si diuturnam febrem ; aut quatta-
 nam perpeffa , si inedia coacta , vel cibi fasti-
 dio diu vexata fuerit : vel etiam immutato mo-
 tu , quando per hæmorrhagias illas commemo-
 ratas excluditur sub propria forma , aut serosa
 materia rapitur per alias quascunque vias ; vt
 vomitu , diarrhæa , sudore , & vrinæ proflu-
 uio , in quibus obseruandum ; vtrum obstru-
 ctiones in vasis maioribus , in jecore , liene ,
 mezentero ; & reliquis ortum dederint huic
 præ

præpostero motui: sanguinis denique refrigerationem, crassitiam, vel denique lentorem proprium, vel ex permixtione cum pituitoso, aut excrementitio humore melancholico dignosces, quia vel totum corpus, vel aliqua pars earum, quæ concretioni dicatæ sunt, insignem contraxerit intemperiem; vnde iam color defœdatus in cute apparet, pulsus infirmior, vrina albicans, tenuis, & deiectiones crudæ.

Quodsi angustia, aut obstructio vasorum illis adiungatur, labores in lumbis, & partibus prope vterum sitis, instante potissimum purgationis tempore, persentiuntur, & si quid tum effluat, mucosum, subalbidum, aut subnigricans apparet, quod linteolis, vel arena exceptum, vt ait Hippocr. lib. Gynæc. proprium humoris dominatum ostendit: præterea venas, aut vterum comprimi vel coarctari ex incumbente grandiore omento; tumore præter naturam, calculo & similibus affectibus partium vicinarum ex propriis earum signis repetendum: veræ autem notæ obstructionis istorum vasorum, quæ est frequentissima causa suppressionis menstruorum, in eo positæ sunt, quòd perpetuò effluxus ille retardatur, aut anteuertit magno naturæ cruciatu & molestia, quæ expellere quidem, sed frustra ob viarum impedimenta nititur. Quodsi ipse vterus intemperie insigni, malo situ, proci-dentia, euersione, distortionem osculi, cicatricibus, pellicula, vel cohalitu laboret, signo ex sequen-tibus

tibus capitibus erunt repetenda, vbi ista peculiariter explicabuntur. In illis autem certissimum est, quædam ex relatu quidem ipsius ægrotantis percipi posse; at præcipua ex contactu, & inspectione illarum muliercularum. Quapropter in hoc affectu non erit difficile; nam si ista retentio menstruorum sit præter naturam, neque ex ætatis defectu, grauiditate, puerperio; aut lactatione dependens, sed puris causis morbificis à nobis numeratis, innumera consequuntur mala in corpore muliebri; vt iam fuit annotatum ex Hipp. aph. 57. sect. 5. Quorum affectuum alii in toto corpore fiunt, vt quando febres oboriuntur, lepræ; leucophlegmatix; alij partem aliquam peculiarem impetunt, vt mania; melancholix, lipporimie, carinariæ; ophthalmix; ciborum fastidia, cardionie, tusses, anhelationes, sanguinis vomitus; arthritides, 6. Epid. podagra; aph. 29. sect. 6. cruris claudicatio, aph. 1. lib. 6. ibidem. Alii verò in ipso vtero contingunt, vnde variæ intemperies & tumores præter naturam, abscessus & ulcerationes, ex quibus si diutiùs conflictentur mulieres, vel moriantur tabefactæ; vel proli suscipiendæ redduntur omnino ineptæ, quod fusiùs apud Hipp. lib. cit. videre est. Est etiam memorabile, quod habetur 3. Epid. quibusdam mulieribus robustioribus ob retenta diutiùs menstrua barbam emersisse, & viris similes quoad vocem, incessum, & alias actiones redditas fuisse, quod verisimilius existit, quam membra generationis foras emersisse, vt de quibusdam narrant;

narrant , & verè masculos euasisse , nisi fortè priùs hermaphrodite fuissent. Scripsit idem Hipp. lib. cit. suppressionem mensium , quæ ultra sex menses durat esse immedicabilem , quod tamen intelligendum est de retentis in ipso vteri corpore , aut cavitare menstruis , quæ ibi putrescunt , & suppùrantur , vt in retentis lochiis videmus , non autem de quacunque suppressione , cùm contrarium obseruetur , & ipse lib. 4. Epid. tradiderit ancillam quandam cui per septennium suppressa fuerant menstrua , illis tandem redeuntibus sanitati restitutam fuisse. Nimis verò periculosa est ista suppressio , quæ à multitudine sanguinis optimi oritur , à pinguedinis copia , gracilitate , hæmorrhagia , & vacuationibus aliis , quia causa illæ si non multùm inualuerint , facile tolli possunt , ægrius autem curantur ob succorum prauitatem , vasorum obstructions , & angustiam , quia rebellis ille humor in penitiores illos meatus insinuatur non nisi multis remedijs , & diuturna opera , cuius mulierculæ sunt valde impatientes , educi potest. Sed omnium pessima , quæ ex proprio vteri affectu proficiscitur , quia parte ista per idiopathiam læsa difficilè curari potest ob perpetuum excrementorum affluxum. Atque hæc de prognosi.

Ad Therapiam igitur accedentes meminisse oportet , rationem , & methodicam curandi legem id semper habere propositum , vt non promiscuè , & sine delectu remedia affectibus præter naturam exhibeat , sed habita rationabilitatis ratione , à quibus illi exoriuntur. proinde cùm

affectus

affectus iste tot patiatur differentias, solers me-
 dicus ad medelam cuiusque particularem acce-
 dere debet, quæ triplici instrumentorum genere
 perficitur, vt sæpe fuit annotatum. Imprimis
 itaque causæ omnes externæ ita componantur,
 vt oppositæ generi causarum internarum, à
 quibus suppressionem istam fieri posse scrip-
 simus, vt pote si à repletionem insigni san-
 guinis, & pinguedinis copia oborta sit, immi-
 nuenda erit tam victus ratione, quàm remediis
 accommodatis. Vena igitur secanda imprimis
 cubitis largâ manu, & quocunque tempore com-
 modius videbitur: cum enim dixerimus sangui-
 nem sua copia nimium implere venas, & sibi
 ipsi aditum ad minutula vteri vasa impedire, si
 quidem venæ inferiores prius aperientur, quàm
 imminuta esset illa sanguinis multitudo: tra-
 heretur magis ac magis versus vterum, vbi
 exitum non inueniet per officina consueta,
 metus esset, ne dirumperet venam aliquam
 internam, aut effusus in ipsum vteri corpus,
 inflammationes, & suppurationes, induce-
 ret, atque in hoc casu non est audienda illorum
 sententia, qui ex Gal. cap. 11. 18. lib. de curandi
 ratione per venæ sectionem, existimant in sup-
 pressis mensibus nunquam tundendam esse ve-
 nam in cubito, non enim ratione suppressionis
 mensium, aut materiæ circa vteram positæ il-
 lam celebramus, sed potius plethoræ totius, quæ
 causa est immediata, cur sanguis non ita com-
 modè in vasa vteri ferri possit: sic in sublata prius
 ista redundantia, oportet ex consilio Aëcij circa
 solitam

solitam menstruorum periodum venas crurum aperire, vt sanguis hoc modo ad inferam reuocetur. Quod eadem ratione præstare poteris frictione deorsum, versus ligaturas, scarificatu, cucurbitulis circa coxas, lotionibus crurum, in aqua tepente, semicupio ex rerum aperientium & mollientium decocto. Vbi verò ab insigni defectu sanguinis contingit ista suppressio propter inediam, gracilitatem ex marasmo, febre diuturna, vacationibus magnis &c. non est cogitandum de sollicitandis mensibus, priusquam convenientibus alimentis refectum fuerit corpus, vires instauratæ, sanguinis copia procreata, omnisque morbus, qui inanitionis istius causa extitit, conuenienter expugnatus fuerit, tunc si natura muneris sui oblita non reuertatur ad pristinum officium, vel præposterè moueat, in alias partes reuocanda erit, tum phlebotomia ex veais cruralibus, tum etiam aliis remediis commemoratis, ita tamen, vt sanguinis quæ educetur quantitas sit moderata, partitisque vicibus celebretur, metu virium iam deiectarum, & ne corpus in tabem præcipitetur. Idem dicas de motu præpostero naturæ, quando per nares, vomitum, sputationem sanguinolentam, & similes sanguinis portiones excludit, qui tunc compescendus est, tum repellentibus, cum intercipientibus istam materiam, quæ postea erit attrahenda versus vteri vasa, quæ ideo lauati debent emollientibus, & aperientibus sumptis, & admotis, quorum exempla deinceps patebunt.

Sed quoniam frequentissimam huius affectus causam collocauimus in sanguinis ipsius fluxu malis qualitatibus, crassitie scilicet, & lentore cum vasorum obstructionibus, ideo prolixiores erimus in causa ista profliganda, cui opponenda sunt de more tria illa medicinæ instrumenta, quæ in superiore capite ista videantur vt plurimum explicata, attamen quædam adhuc à nobis non negligenda proponentur.

Galenus igitur in Apho. 36. sect. 5. vult istiusmodi suppressionem curari victu attenuante, purgatione excrementi dominantis, & remediis inciditibus, ac detergentibus, inter quæ Diacalaminten valde celebrant. Victum autem attenuantem laudat, quia crassities, & lentor sanguini proprius, vel ob excrementorum miscellam aduentitius, non potest commodius corrigi, quam exhibitis alimentis calfacientibus, inciditibus & detergenti facultate præditis, qualia à nobis superius recensita fuerunt; nec non reeta aliarum rerum non naturalium constitutione, quæ ad idem cõspiret. multas enim nouimus, quæ aqua frigida sese ingurgitantes, fructibus immaturis, oleribus crudis, & similibus solo genere victus mutato, procuratæ fuerunt: de hoc igitur diligenter erunt monendæ. Deinde si videatur pertinacior affectus, quàm vt sola diæta sanari possit, ad reliqua veniendum: cumque in repletionem quadam positus sit ob vacuationem istam retentam, dubitari potest, vtrum in hoc etiam casu vena tundenda sit, & cuius partis: nam Galenus lib. cit. non meminit phlebotomiæ, tum quòd

quòd per sanguinis missionem ex vena cubiti magis refrigeraretur totum corpus & incrassaretur materia fluxioni dicata, verum etiam reuelleretur à loco, in quem naturaliter ferri debet. Nos itaque in proposito casu non censemus celebrandam esse phlebotomiam in cubito, quæ plethora vacuatiua propriè existit: neque etiam ex cruribus, nisi priùs expurgato corpore conuenienter ab istis excrementis, attenuata materia, & vasis apertis & dilatatis, per quæ deinceps sanguis commotus per istas venæ sectiones inferiorum partium possit commodè effluere. Vnde etiam Galenus lib. de curandi ratione per phlebotomiam, tali venam secat in foeminis nigricantibus, & gracilibus tantùm: in albicantibus verò, & carnosiss abstinet, tum quòd pauco sanguine, inquit ille, præditæ sunt, tum etiam ob exiles venas, quæ vix in illis reperiri possunt, ideòque contentus est crurum scarificatu, frictionibus, & vinculis dolorificis inferiorum partium, aut cucurbitulis femoribus admozis, quæ sufficiant ad attrahendum sanguinem in vteri vias, quando iam sufficienter præparatus fuerit. Nos certè in istis mulierculis, quibus vix licet sanguinem mittere, nihil constantius obseruauimus, ad cacochymiam exhauriendam, & sollicitandos menses, quàm cauterij in vtroque crure admotionem, vt per ista vlcuscula superflui liquores continuò vacuentur, & humorum cursus ad inferiora dirigatur, in quibusdam etiam, quæ varicosas venas in coxis, & tibiis patiuntur ob retenta menstrua. Vidimus aliquando circa purgationis tempus illarum vnã sponte aperiri, quæ magnam excerne-

ret copiam purgationi menstruę respondentem: sed hoc non est sine periculo, quia aperturę istarum venarũ seu per ryzin, aut per diarrhobur fiunt, unde imminet metus largioris hæmorrhagię aut vlceris Cacorethi. Addẽ quod, etsi ex istis sanguinis excretionibus, vt etiam per nares marismo, aut vomitu videatur subleuari fœmina, vt est aph. 33, sect. 5, attamen non est præmittendus ille motus, quia si perseueret, intercipitur omnino spes suscipiendę prolis. Ista igitur sunt obseruanda circa phlebotomiam. Vidẽdum deinde, quod genus excrementi in sanguine dominetur, pituitosi scilicet, aut melancholici, propter cuius permixtionem inspissatur, & vasorum ductus obstruuntur, vt conueniens ista expurgatio, & purgatio instituat.

Inter cathartecorum genera valde laudat Galenus in hoc affectu confectionem de hiera simplici, & compositam, pilulas de hiera cum colocynthide, quia præterquàm quod educunt conuenienter humores istos, habent etiam facultatem expurgandi vterum, & vias aperiendi propter aromata. Præmissio igitur clystere conueniente, cuius hic magnus vsus esse solet, ob incumbentem intestino vterum, præscribatur hiera ista cum pauco Diaphanico, in pituitosis; vel cum confectione hamech. in melancholicis sub formam boli singulis mensibus repetendi, antequam præparantia, incidentia scilicet, detergentia, & menses promocantia exhibeantur, tam intus, quàm foris. Nos apozematis nostris, iulepis, syrupis magistratibus, pilulis & opiatis, quorum multa exempla superiori capite descripta sunt illud præstare solemus. Inter simplicia
autem

autem cathartica commendantur hodie rad. Meco-
ach veri, qui ad ʒj. vel ij. sumptus cum pari pon-
dere sacchari : & Cinnamomi ex vino albo , vel iu-
fculo cicerum rubeorum valde creditur expurgare
illuuiem istam vterinam semel aut bis in mense.
Quod idem asserunt de puluere tartari albi : ali-
quando tamen potentiori cathartico , & quasi mo-
chiclo vtendum erit (vt loquitur Galenus comm.
lib. 6.) ad deturbandum istum humorem rebellem,
conuenienter prius humectato & præparato corpo-
re : Imò non reiicit vomitoria in hoc affectu vali-
diora, siquidem excrementi pituitosi soboles, quod
in vteri venas deuoluitur , & catharrosa cerebri
constitutione , dispositione , vel infarctu ventriculi
pendeat.

Nos autem more nostro infundere possumus.
agar. recens trochiscati ʒ. ij. vel ʒ. iij. oxymelitis ,
vel decocto rad. rub. mai. in quo dissoluere poteris
bened. laxat. ʒ. ʒ. erit enim accommodatissimum
purgans, quod non solum inferiorum, sed etiam
superiorum partium saburram commouebit. Alij
verò non inuoluntate infundunt agar. in sacco Mer-
cur. cum paucis croco. Si magis arideat forma pilu-
læ , præsto sunt illæ , quæ de agar. & hermodact.
argentinæ, Coccia maiores & minores dicuntur.
Post purgationem vnam , aut alteram præparetur
humor peccans , & viæ disponantur , vt moris
est, ducto initio à leuioribus , aqua graminis me-
lissæ , & fœniculi , in quibus dissoluti fuerunt syru-
pi de Bizantio , & de duabus radicibus cum
paucis puluere diæreos : Deinde decocto rad.
rub. mai. rusc. asparagi , Cicer. rubeorum ,

Quadratum
 cum pauco croco, & cinnamomo, in pituitosis ni-
 hil præstantius reperies; quam si totos in dies bi-
 bant manè decoctum ligni gaiacini, cui additum
 fuerit parum dictami cretici sine vlla sudoris pro-
 uocatione. Interea secundum variam anni tempe-
 statem parentur balnea, hæc enim, loquuntur pra-
 ctici nostri, prouocant menses, quia calfaciunt to-
 tum corpus, subleuant humores, & vias laxant,
 dummodo illis sudor nullus, aut exiguus excitetur.
 Eorum vicem obtinent semicupia, pedum lotio-
 nes, vel fofus ex mollientibus, incidentibus, &
 detergentibus, vt deinceps iterata purgatione &
 præparatione circa solitam mensium periodum
 sanguis ad vteri venas alliciatur remediis supra
 commemoratis. Quodsi rebellior iste affectus non
 pareat communibus remediis, tunc ad valentiora
 erit progrediendum: vnde Gal. 5. de simpl. Medic.
 facult. c. 16. dum agit de diureticis, galacto-poë-
 ticis, & menstrua pronocantibus, eorum amica
 constituit gratia, prout magis vel minus calore
 suo, & tenuitate substantiæ sanguinem fluxilem
 reddere, venarum oscula aperire, atque expultri-
 cem vim ad consuetum munus prouocare valeant,
 præterquam quod substantiæ quadam proprietate
 vtero, & quodammodo illi non inimica, sed fami-
 liaria existunt. Vbi igitur ad hos affectus oppu-
 grandos mitiora eris expertus, tunc exhibere po-
 teris. Verbi gratia. ʒ j. trochif. de myrrha cum
 pauco hydrom. per tres dies continuos manè in-
 stante mensium periodo, vel decoctum sabinae,
 & summitatum lauri cum pauco cinnamomo.
 Habentur apud Montaganam pillulæ ad hoc effi-
 cacissimæ.

tacissimæ. ℞. trochis. de myrtha ꝑ. j. β. sem. petro.
castorei, & corticis Cassiæ añ. ꝑ. j. moschi ḡ. x. cum
succo apij, fermentur pilulæ duodecim deauratæ,
capiat duas manè, vel in ingressu lecti per aliquot
dies, quibus si incalescere videatur nimium corpus,
dentur post pilulas aquæ graminis, vel decocti li-
quiritiæ. ℞. iij. fiant etiam pilulæ efficaces ex pul-
uer. rad. rub. & Aristoloc. cum pauco agar. & Cin-
namm. quæ excipiuntur, vel incorporantur syrupo
de artemis. Alij laudant fermentum verus ad
quantitatem auellanae cum pari quantitate sac-
chari in formam boli per tres dies continuos ma-
nè sumptum. Magis tamen conuenit pulueris ali-
cuius cum liquore conuenienti vsus, quam solida
forma, vt facilius penetrare possit in vias illas vteri
remotissimas. Vnde Galen. nepetem, & pulegium in
tenuissimum puluerem redacta propinat cum aqua
decocta in exitu balnei, quod medicamentū melius
esse ait, valentius autem quod ex sabinæ & dictami
puluere paratur cum hydrom. Hippocr. lib. de su-
perferat. exhibet porri succum cum vino dulci, vt
auidius trahatur à partibus. Item decoctum sem.
apij, cumini, asparagi, cum melle. Et lib. de nar-
mul: cantharid. auulsis alis & pedibus puluerisatas
exhibet, cum mentha, quod hoc tempore valde
periculosum esse quidam hydropici, & quibus vri-
na suppressa, experti sunt. Metus enim est non so-
lùm inflammationis, sed etiam exulcerationis ista-
rum partium: Ideo tutius erit puluerem à nobis
superiori cap. descriptum exhibere ex chalybe
præparato. cui addunt multi puluerem vermium
terrestrium præparatorum ad ꝑ. j. & aliquando

Di. noctilucarum cum paucis gummi ceraforum,
 præter assumenda ad menses ciendos idonea. Sunt
 etiam alia, ut suffitus, pessi, & iniectiones, seu me-
 rienchitæ ad illud accommodatissima. Vnde Aphor.
 28. sect. 5. fumigium ex aromatibus commendat
 Hippocrates. Sunt autem suffitus duplices, scilicet
 humidi, & sicci. Humidi suffitus dicuntur illi, qui
 sunt ex decocto calente sub forma vaporis in
 uteri cavitatem elevato: sicci verò suffitus, qui ex
 pulvere, vel trochisco supra prunas coniecto ex-
 halant. Exempla primùm humidi. ℞. rad. fœnic. va-
 lerian. Cucumer. agrest. & ireos nostratis añ. ʒ ij.
 cort. citri sicci ʒ β. fol. nepet. calament. origan.
 matricar. & tanacet. añ. m. j. sem. apij & dauci, Spic.
 hard. ʒ. ij. florum calend. centau. minor. & geni-
 fte añ. m. β. bulliant in aqua & vino albo: quod
 decoctum modicè calens operiatur patella perfo-
 rata, cui annecti debet fistula oblonga, quæ col-
 lum matricis attingat, excipiat huiusmodi fumum
 mane, & serò bene vestibus contacta.

Secundum sicci exemplum. ℞. rad. aristol. rotun-
 dæ, & peucedani añ. ʒ ij. pulu. ireos florent. ʒ. sem.
 nigellæ romanæ, & apij. castor. myrrhæ. & fol. sabin.
 añ. ʒ β. Cinnanom. & Galliæ moschatæ trochiscorū
 añ. ʒj. excipiantur succo fœniculi, vel melle Mer-
 curiali. fiant trochisci lupinares, quorum duo, vel
 tres coniciantur super carbones, vel capillos igni-
 tos sub sella perforata positos, excipiat fumum,
 ut supra. attenuat enim, & incidit materiam ob-
 struentem, orificia vasorum aperit, & uterum re-
 creat; postea inunctio aliqua conueniens circa re-
 gionem

gionem pubis & perinæi administrari potest, vt ex theriaca veteri, succo mercuriali dissoluta, vel oleo liliorum, & de capparibus cum pauco castoreo & croco.

Quòd si non arriserit hæc formula, vt poterimus pessis vel pessariis, quorum etiam duplex est forma; quædam enim instar glandis breuioris, vel potius noduli confecta practicis dicitur nascalia pro virginibus instituta: alia verò oblongioris sunt figuræ, & crassiora, vt possint penetrare ad interius vsque matricis osculum: sunt autem multis modis. obstetrices enim vulgo ex radi. maluæ, aut fœniculi parant, quas purgatas inungunt melle: deinde aspergunt puluere sem. Nigel. & Aristoloch. rotund. alij decoquunt succum mercur. sibi. aut chelidon. cum melle vel cera ad consistentiam emplastri, ex quo formant pessaria. Alij cum bombace, hiera picra puluere colocinth. trochisc. de myrrha, Cinnam. agar. & pauco Castoreo, vel etiam moscho pro ditionibus, qui miram habent eliciendi sanguinis facultatem, conficiunt pessarium & supertegunt panno serico tenui, qui conuenienter inunctus oleo liliorum vel amygdalarum dulcium intromittitur filo alligato; vt commodè extrahi possit, per horam vnam aut alteram tantum relinquendus, ne inflammationem, aut exulcerationem inferat. Imò remoto pessario, si quis ardor ibi reponatur, debet ablati locus lacte, vel eius sero, aut decocto hordei & passularum. Vulgares mulierculæ non sine fructu ad dissoluendas vteri

obstructiones, subdere solent allium conclusum, & oleo spicæ inunctum, vel folia Mercur. contrita, & linteolo obuoluta. Quodsi perueniendum sit ad interiorem vteri cauitatem, illud præstabis metienchyta, seu clystere vterino per idoneam syringam immisso; abluunt enim fordes parietibus adherentes, & quæcunque in antro illo delitescunt, commodè deterget: necnon interiora vasorum officia parantur, & ex decocto iam ad suffumigium instituto, vel fumum pinguium cum origano, & etiam artemisiæ. Item de solo succo Mercur. depurato, in quo parum bened. laxat. sit dissolutum, nolim enim ad acriora ascendere. Imò post vsum istorum, quæ intus per horam vnã tantùm morari debent, vtile postea erit iniicere decoctum maluarum, hordei, & violarum, vel parum hydromel. sero caprino diluti. Atque hæc sunt præcipua aduersus mensium suppressionem ex ista causa remedia.

Quodsi retineantur ob proprios vteri affectus, insignes scilicet intemperies, tumores præternaturam, malas conformationes, cicatrices, membranas obturantes, & similes, tunc recurrendum erit ad propria capita, in quibus sigillatim de istis morbis curandi agemus, vel ad caput de sterilitate, quoniam isti morbi illam vt plurimum inducere solent: Quod si propter dictos affectus desperatus sit eiusmodi fluxus, tunc cogimur in fœminis plethoricis venam frequenter aperire, aut sanguinem è naribus elicere, vel saltem ex hæmorrhoidibus deriuare, vitandi scilicet maioris mali causa, nempe suffocationis caloris natiui, vel ruptionis vasorum, cui

Morbis mulierum.

cui valde sunt obnoxia, sicut annotavit Hippo. de athleticis corporibus, aph. 2. sect. 1. atque hæc de sup-
pressionione menstruorum sufficiunt.

Sed quoniam sæpe contingit mensibus parè; aut difficulter fluentibus dolores, & tormina gravissima exoriri, quibus miserè ista mulierculæ valde cruciantur. Si hoc fiat à materia acri præcedente sanguini permista, propter quam partes ista quasi inflammantur, temperandus erit eiusmodi ardor & acrimonia fotu, vel semicupio & decocto violarum, malvarum, althææ, & liliorum: deinde inunctione olei violacei, de nymphæa, aut de nuce Indica, cuius magnum fructum in hoc casu sæpe experti sumus. Dentur etiam emulsiones ex seminibus frigidis maioribus cum amygdalarum dulcium, vel pineorum sufficienti quantitate ad ℥. iij. bis in die. præscribi etiam possunt iniectiones ex eadem emulsione, tepido lacte, decocto liquiritia, & similibus sæpe repetitis. Quod si à flatu dolores isti exoriantur, quod frequentissimum est propter istas crassas & crudas materias, quæ flatu pariunt, instituantur foci sicci, tum humidi ex carminantibus, attenuantibus scilicet, & resolventibus. Inunctiones ex oleo rutaceo, chamæmelino, sambucino, & similibus, sumant per os frequenter pulverem cumini, aut coriandri cum pauco iusculo, aut vino tenui generoso. Idem dicas de emplastris & cataplasmatis. Quod si tanta oris sit vehementia, ut primariis hisce remediis non cedat, cogitur aliquando ad narcotica accedere, unde theriacam recentem, confectionem requiei dictam, philonium Romanum, cum pauca conserva capilli veneris illis

*Compendium
at- h- l- i- c- a
§ 7. ~~de~~ ~~at- h- l- i- c- a~~
escrimens
des Romains
qui est a
choi / i / parte
batho / i / parte
de plus forte
qu'on pousse
l'urine sur
qu'on se pousse
marrillat fort
Grim et / 122
Chagrin comp
des botes qui
demi / i / 122
Rei ou / 122
da. p. 122*

*Cette confection de Requi
est au
cho / i / que
l'huile de
l'urine*

exhibemus : aut etiam inunctionis instar admouemus paucæ aquæ vitæ dissolutum supra regionem pubis ; Sed hoc summa cum cautione, ita vt his remotis, deinde aliquo calfaciente & roborante vtamur. Iam igitur ad alium affectum transeamus.

De immodico Mensium fluxu, & eorum stillicidio.

CAPVT TERTIVM.

Symptomata & affectus præter naturam, vt vitia in excessu & defectu posita sunt, ac proinde cum superiori cap. tractatum fuerit de suppressione menses morbosæ, iam restat, vt de eorundem profusione immodica, inordinata, & præter naturæ debitum facta agamus. Cum autem rectum sit index sui & obliqui, est repetendum illud Hippo. ex sèp. i. Gynæc. moderati sint, inquit, menses præcedentes in omni muliere, si sana sit & iustæ ætatis, neque gravida, neque ablactans, quando duarum heminarum atticarum mensura secedunt, aut paulo plures, vel pauciores, atque hoc ad duos, vel tres dies, multò enim longius, vel breuius tempus morbosum & sterile est. procedit autem sanguis velut victimæ recens mactatæ, & citò congelatur, si bene valeat mulier. Hæc est regula Hippocratis rationi & experientiæ consentanea, qua velut fundamento posita definiamus præsentem affectum : Excrementum scilicet sanguinolentum ab utero copia vel tempore excedens propter vasorum illius nimiam apertionem, ruptionem

vel

vel exulcerationem factum.

Dicimus esse (Excrementum sanguinolentum) ad differentiam alterius cuiusvis materiæ profluentis, vt postea patebit in tractatu de fluore muliebri : ita vt illud excrementum non sit toto genere præter naturã, neque ratione materiæ, quæ benigna est, & alimentaria, neque ratione excretionis, quia natura instituit istam viam, per quam expurgaret humores redundantes in corpore muliebri. Vnde autem aliquando immodica salutaris esse solet, Gal. lib. 6. cap. 5. de locis affectis, vt in iis, quibus per aliquod tempus suppressa fuerat, aut alio modo plethoricæ admodum euaserant, sed ratione quantitatis illius & diurnitatis temporis, quæ non est proportionata cum hoc vel illo individuo. Dicimus, ab utero factum, quamuis enim Gal. com. in aph. 57. sect. 5. referat istiusmodi symptomata ad vitium vteri, vel totius corporis aut sanguinis, ibi tamen non respexit immediatas causas, sed oporteat in eiusmodi profusione immoderata ipsa vteri vasa, quæ sanguinem continent, aliquo affectu præter naturam teneri, vt copiosius effundatur, quam par sit. Cùm autem duæ vteri sint partes præcipuæ, scilicet fundum & cervix, intelligimus hanc fluxionem potissimum fieri ex venis fundi, seu cavitatis, per quas naturaliter etiã expurgantur, cùm illæ, quæ in collo positæ sunt, non ordinariè aperiantur, sed cogente necessitate tantum, vt aliquando in grauidis, vel dum nimis dilatantur, quod practici nostri hæmorrhoidas vteri vocant. Diximus copia, vel tempore excedens, quia hæc superflua vacuatio potest fieri conferatim, & unico impetu, quod Hippocrates largiter appellat,

appellat; quando scilicet spatio duorum, vel trium dierum tāta contingit per istas vteri venas hæmorrhagia circa solitam periodum, vt vitæ; vel maximi alicuius morbi impendeat periculum, aut potest fieri alieno tempore, & non consueto bis vel ter in mense repetito, aut denique perpetuò & guttatim effluere, quod stillicidium mensium Hippocrates stalagmum vocat; tunc enim ad immodicam eorum vacuationem refertur. Quòd si paucum, & paucis diebus effluat, velut stillationes, & substillationes, ad suppressiones potius pertinere videtur. Diximus denique hoc proflauium fieri nimium apertis, ruptis, & erosis vteri vasis: quibus verbis omnes causas immediatas huius affectus complexi sumus; nam cum sanguis ab hepatis caua in hypogastricas venas, & vtero peculiare deriuatus, ibi contineri debeat, donec solita periodo excludatur à clausis earum orificiis conuenienter, quemadmodum solet in aliis partibus, quando natura plethoram suam criticè, vel periodicè exonerat: vasa ergo tunc malè afficiuntur, & symptomaticè vacuantur, quando amittunt naturales dispositiones suas, propter quas aptæ sunt continendo sanguini. Sunt autem illæ in meatu, seu orificio proprio, in contiguitate, quæ proprios spectat poros, vel continuitate partium positæ: Vnde orificia seu oscula referantur nimium aut dilatantur, practicis nostris vocatur, anastomasis, seu apertio morbifica. Quando proprii pori dissoluuntur nimium, aut rarefiunt tunicæ dicitur Diapedesis, quasi transcolatio: Quando verò continuitas earum amittitur, illud fit vel per vulnera, vnde ryxis, id est, ruptio, seu diæresis, id est, diuisio vocatur: aut per vlcera, vnde

Diaurosis, id est, erosio nuncupatur. Harum dispositionum rursus variæ sunt causæ, vt docet Gal. lib. 5. Method. verbi gratia, ryxeos, & anastogoseos, id est, rptionis & aperturæ vasorum imbecillitas, propter quam facilè patiuntur à causis externis, internisque, sanguinis multitudo, aut eius mala qualitas; ob sanguinis enim multitudinem referari, aut disrumpi vasa quotidie videmus athleticis corporibus Aphor. 2. sect. 1. & in eis, qui vacuationi per vterum, & hæmorrhagias assueti non amplius purgantur, aphor. 37. sect. 5. quando potissimum commouentur ira, vociferantur, saltant, cadunt, crapulantur, onera grauiora tollere, vel ferre nituntur: quibus adde externa omnia vulnerantia, vt ictus, morsus, & similia, vnde etiam Hipp. aph. 24. sect. 5. frigus vehemens dicitur *φλέβαι πυρπικόν, & ἡμορραγικόν*, quia scilicet constringēdo vehemēter externas partes adducit nimiam sanguinis copiam in extrema vasorum orificia, quæ si præter modum sunt dilatata, disrumpuntur. ob malam verò sanguinis copiam, calidiorem scilicet & tenuiorem, iuuenes ad trigésimum quintum vsque annum ad sputationem sanguinis habentur obnoxij ex Hippocr. aph. 29. sect. 3. quia ea ætate maximè feruet sanguis, vnde sub vehementi etiam æstu, dum sanguinis fit ebullitio, largas potissimum de naribus contingere hæmorrhagias, necessum est. Diapedesis verò agnoscit causas, primò ipsam vasorum secundum suas tunicas, raritatem & laxitatem, vt dicebamus, quæ aliàs naturalis est, aliàs accidentaria, vt videre est in contusionibus, deinde sanguinis tenuitatem: Vnde in hoc affectu sanguis effluit palles iecorosus, & sudoris instar trāscolatus. Diaurof-

ſeos denique ſeu eroſionis cauſæ ſunt potiffimùm internæ, vt quicunq; humor acris, ſaluſ, putrefactus, & mordax, tunicas vaſorum ad internum vſque ſpatium abſumens: aliquando etiam externæ, vt medicamenta, venena, cauſtica, ſeptica, & exulcerantia ſumpta, vel admota. In propoſito itaque caſu certum eſt tam internas cauſas, quàm externas multipliciter concurrere poſſe, vt ſanguis iſte nimius per vterũ eſfundatur: nam aër feruidior, verbi gratia, aut aliquãdo frigidior, dum ſanguinem variè exagitat, huic ſepe malo originè præſtare ſolet, ſub quo balneũ calidius, quàm parit, ignis luculétior, & mutatio regionis, in qua repentinè iſtarũ qualitatum viciffitudines fiũt, referri poſſunt, & etiam alimenta. Euchyma & polyagia copioſius præter morem ſumpta, dum ſanguinis multitudinem augent, abundantior liquorum, & potulentorum vſus, quia ſerum maſſæ ſanguinæ ſupra modum multiplicant, & vacuationes ſolitæ tam ſanguinis, quàm excrementi cuiuſvis potiffimùm ſeroſi, diutius ſuppreſſæ, exercitationes validiores, vt ſaltationes, choreæ, coitus diuturnior cū viro valde robuſto vaſa diſrumpendo, nec non etiã immodicũ, quia colligit magnã excrementorũ vim, quã deinde natura per hos ductus excludere nititur. Idẽ dicas de ſomno, & vigilia: immoderatus enim ſomnus colligit ſeroſitates multas: peruigilia autem immenſa ſanguinẽ acuunt & valde cõmouent, quẽadmodũ animi pathemata vehementiora, & diutius perſeuerantia: his adde fortuita, vt vulnerantia, cõtudentia, diuellentia, & erodétia; ſic partus laborioſi, aut ab imperita obſetrice celebrati, abortus frequétes, caſus ex equo, vel violenta rhædæ agitatio multas in iſtam calamitatẽ præcipitarunt, vt etiã reme-

dia illa iam cōmemorata ad menses prouocādos, in-
tempestiuè, aut diutius vsurpata, fit enim, vt ait ille,
vitium vitii, si corde caret. Ex solo enim pessario aciori
per aliquot horas immisso profusā ex vtero hēmorrhagiā,
& hypercatharsim exitialē conspeximus in
nobili quadā vidua. Cū istis omnibus cōcurrere pos-
sunt morbificæ dispositiones aliarū partiū, quibus
per sympathiā vterus in hunc affectū deducitur ie-
coris, v.g. atonia & imbecillitas, quæ sanguinē cru-
dū & aquosū progignit, non solū dyssenterias illas
hæmaticas, sed etiā fluxum diluti sanguinis ex nari-
bus, vesica, & vtero producere potest: cathartica etiā
ex capite, falsus, vel acris, si ad vterum vsque perue-
niat, vt aliquando fieri potest, in eo non minùs, quā
in pulmonibus, aut ventriculo erosionem, & tandē
vlcus perfectū excitare valet, à quo ista hæmorrhā-
gia vterina proficiscitur. Bene igitur & diligenter
perlustrandæ sunt istæ omnes causæ ex censu rerum
naturalium, & præter naturam, vt totius morbi se-
ries accuratè innotescat in singulis ægrotantibus,
quod ex conuenientibus signis erit repetendum, ad
quæ iam accedimus.

Signa, quæ affectus istius naturam, partem af-
fectam, & affectus causas detegunt, sunt perlu-
stranda. Vtrū igitur hæc profusio sanguinis ex
vtero sit præter naturæ modum, & institutum,
ostendent difficilis ægri tolerantia, virium prola-
psus animalium, vitalium & naturalium, nam, vt do-
cet Gal. lib. 5. de locis aff. per hæmorrhagias istas
hystericas imminuitur appetentia, per cōcoctiones
cachexiæ exoriūtur, alui fluxus, aliquādo liëteriæ cū
flatu, & borborigmo, color fit cadauerosus in vultu,
pedes

pedes tument pulsus deficit, aut valde imminuitur, cor languet, stillant è cerebro catarrhi, aut stupores & conuulsiones superueniunt.

Vtrum verò ceruix, vel cavitatis ipsa vteri afficiatur, distinguendum est tum sensu, cum ratione, quia si ex cordis venis effluit sanguis, tumentes, hiantes, aut erosi ibi apparent, & ab ægrotante, aut obstetrice facillè tanguntur, sin verò ab vteri cauo proficiatur, pondus aut dolor circa regionem pubis vt plurimum percipitur, quia paulatim collectus illic sanguis, dein magna copia erumpit, & etiam aliquando in grumos conglobatur. Vtrum verò ex quadam arteria, vel vena parua, aut magna erumpat, ita distingues, quia ex arteria floridus magis, & flauescens erit cum impetu quodam: ex vena autem erit rubicundus, aut ater sine vllomotu, quæ si sit grandior copiosam, & subitam facit hæmorrhagiam; si minutior paucam, & quasi stillatim fluentem. Vtrum autem ex idiopathia solius vteri, aut aliarum partium sympathia contingat, discas ex causis, & effectibus, quæ eiusmodi membrorum passiones præcedere, aut subsequi solent.

Iam igitur potissimus labor positus est in eo, vt causæ proximæ naturam detegamus, ex qua præcipuè curandæ rationes repetuntur. Diapedesin itaque seu transcolationem sanguinis esse causam istius affectus ex eo cognoscitur, quòd mulier est rari habitus, & mollissimarum carnum, quòd multis rebus seri copiam multiplicantibus vsa sit, quòd aliquando similes stillationes diluti & aquosi sanguinis ex ano, vel naso patitur, quòd imbecillitate hepatis diuturna laborauit, quòd sanguis, qui
excerni

excernitur, tali qualitate sit præditus, & alia absint signa, quæ ruptiones & erosiones denotare solent. Anastomosis autem, vel rixin concitasse hunc sanguinis fluxum coniicies ex præsentia causarum illas efficientium, & effectuum, qui consequi solent. Quoties enim vulnerantia, contundentia, dirumpentia, vt saltus, ictus, casus, gestatio ponderis insoliti, clamores, & similia præcesserunt, in corporibus plethoricis potissimum, & sanguineis, vel ingens æstus, & frigus vehemens, coitus immoderatus, conuiuia & choreæ intempestiux, iracundia insignis, & similia, quæ valde calefaciunt, & exagitant sanguinem, ostendunt deruptum esse vas aliquod, vel insigniter vasis apertum officium, per quod talis est facta hæmorrhagia florentis & viuidi sanguinis, cuius iacturam sine vlllo detrimento in principio ferre videntur. Idem contingit post partus laboriosos, vel ab imperita obstetrice celebratos, post abortus, post diuturnam mensium suppressionem, quæ collectum nimia copia sanguinem confertim deinde effundit, aut extra vterum, aut in ipso vteri fundo, vbi deinde rhombi illi generantur, qui si diutius ibi subsistant, & computrescunt, & pessima symptomata inducere solent, vt paraphrosinum, caridalgias, febriculam, & intensum faciei pallorem: demum insigne pondus & inflammationem in vteri regione cum suffocationibus matricis, & aliquando syncope & repentina morte. Diaurosin verò, seu vlcerationem in vtero factam istius hæmorrhagiæ causam esse dignoscemus, quia non confertim & subito accidit, sed paulatim cum sensu doloris & acrimoniz in or-

poribus potissimum cacochymis, in quibus saltus, vel acris humor exuperans inflammat primum, deinde erodit vasorum substantiam; unde stillæ primum saniosi, ichorosi, nigricantis vel flavi sanguinis profunduntur: postmodum si ulceratio augeatur frustula quædam partis delabuntur, à quibus deinde magna sequitur effusio istius humoris, quam vix sistere licet quibusvis remediis admotis. Præcesserunt itaque causæ cacochymiam generantes, ut usus eduliorum acrium, salforum, piperatorum, putridorum, & similium, vel deriuantia & attrahentia in uterum, ut, diuretica & aperientia nimium repetita tam sumpta, quam admota, quod de pessariis supra dicebamus: præterea in eiusmodi diaurosi, ubi semel perfecta est, vix unquam cessat fluxus, cum in aliis speciebus defecta sanguinis multitudo ut plurimum sistatur; neque recurrat, nisi per intervalla, aut dum mulier corpore vel animo imprudenter agitur. Hæc igitur præcipua sint ad diagnosis facientia.

Quod ad prognosin verò spectat ratione speciei affectus, certum est omnem hæmorrhagiam diuturniorem vel profusorem esse periculosam, quia disperdit thesaurum naturæ, & substantiam illam necectaream, qua animantium vita sustentatur: item hæmorrhagiam ex utero esse, tam speciei, cum individuo noxiam. Dico speciei, quia turbat totum corpus, unde nostris exoritur sterilitas: individuo etiam, quia perseverans non solum, ut docet Galenus medicinæ patens, virium imbecillitatem, lipotimiam, syncopen, sudores frigidos & diaphoreticos, convulsionem, paralytin, hydropem, & similia

Ha mala accersit, sed etiam mortem aliquando subitam, ut in multis quotidie illud ferè obseruare licet, ac proinde nullo modo in principio negligenda, ne essentia morbi intendatur & causarum, inter quas certum est diapedesin minus periculi minari per se, quia minorem facit depauperationem caloris natiui, spirituumque, ostendere tamen crudioris & serosi humoris prouentum hepatis, & reliquorum viscerum Atoniam, ex quibus cachexiæ, & hydropes frequentissimè oriuntur. Ryxis autem, & anastomosis, quia magnam subito profundunt sanguinis copiam, ideo periculum etiam præsentaneum portendunt, nisi quis diligens sit, & industrius in illis reprimendis, atque facilius curantur; tum quòd in corporibus ut plurimum bene sanis, & plethoricis contingunt, diapedesis, & diurosis in cacochymis, tum etiam quòd nulla adest viscerum infirmitas, & substantiæ deperditio, ut in ulcere, quæ impediatur nouum istarum partium coalitum. Denique ætas, vires, & proprium temperamentum cuiusque valde mutant in hoc affectu non solum curandi, sed etiam prædicendi leges. Item, res nonnaturales, & p. n. æstatis enim feruentioris tempore, aut sub magnis frigoribus difficilius curatur & periculosior existit. Item, quandiu adsunt grauiora animi pathemata, vix sisti potest ista hæmorrhagia, ut in aliis vulneratis patet: si producta sit ab assumptis vel admotis erodentibus, aut aperientibus nimium, minus est mali, quam si ab interna dispositione, quam foueat rectoris, lienis aut alterius partis languor.

à partu, aut abortu rarò interimet, si illi citò prospiciatur; quòd si adsint sanguinis grumi in cano veteri diu delitescentes valde impediunt curationem, quia illi dissoluendi aperientibus & incidentibus, quæ hæmorrhagiam augere possunt, dein symptomatum vehementia, quando nullo modo remittunt, sed indies augentur, ostendit perniciem istius affectus certissimam, ad cuius therapiam iam est veniendum.

Indicationes ergo curatiuæ, quæ præseruatorias & conseruatorias seu vitales etiam in morbis complecti debent, repetenda sunt ex natura affectus, partibus primariò, vel secundariò affectis, & causis tam immediatis, quàm antecedentibus & externis, à quibus ille pendet vel adhuc fouetur. Quod ad naturam itaque affectus, cum sit immodica vacuatio & .p.n. tam ratione quantitatis, quàm temporis, vt dictum est, ideo propositum esse debet medico, vt illà ad debitos mediocritatis terminos reducat: neque .n. subito reprimenda, in corporibus potissimum plethoricis, metu grauioris mali, vt defluxus in aliquam partem nobilem, aut congelationis sanguinis, aut grumorum in vtero. Neque etiam permittendum est, vt nimium luxuriet, quia pro foribus stare solent, vt diximus infinita symptomata, imò & mors, quæ istas vehementissimas hæmorrhagias consequitur post partum & abortum, vt suis locis dicemus, finire oportet, vt in vlceratis, motum nature liberum, donec exagitati sanguinis, aut corrupti sufficientem copiam expulerit foras. In aliis verò citius hæmorrhagiæ sistendæ erit incumbendum, ita vt vitæ iam collabentes per roborantia instaurentur. Ratione autem,

partium affectarum, siquidem vteri tantum vasa in vitio hâc esse appareant, nulla alterius partis prægressionis præsentè querela, tunc illorum tantum cura habèda. Sin verò sympathia totius corporis, v.g. plethorici, aut feruentis hepatis infirmioris, lienis obstructi, &c. contigisse videatur; tunc ad istas partes primariò affectas, & suam labem vtero communicantes, curandas, animus est cõuertendus. Denique respectu causarum procatharticarum, quæ fouet vel generât hunc affectum, omnia externa ita disponenda, vt nullum huic fluxioni adiumentum præbeant, sed potiùs ad illam compescendam conspiciant. Respectu verò antecedentium, & humorum quantitate, vel qualitate, vel motu peccantium, vacuantibus, reuellentibus, deriuantibus, & alterantibus variis, ita agendum, vt omnes ad æqualitatem quandam naturæ amicam reducantur. Sed quoniam curandi ratio maximè differt respectu causarum commixtarum à quibus iste affectus pendet immediate, ideo quod diapendens spectat, iudicationes therapeuticæ, respectu sanguinis tenuioris & serosioris exoriuntur: vacuandi eiusmodi ichores per hydragoga, & incrassandi respectu vasorum & tunicarum quibus continentur, condensandi, & roborandi. Quod ad anastomosin verò spectat & rixin, quæ mulieris naturam sapiunt, vniendi, conglutinandi, seu constringendi tam externa orificia nimium hiantia, tum etiam parietes vasis disrupti & dissecti. Dianrosis a. quæ est species vlcera, vt perfectè curetur indiget primùm tergentibus & mundantibus istas sordes, quæ partibus vlcerae necessatio superueniunt. Deinde sarcoticis partibus

substantiam regenerantibus, si valdè sit absumptia, vel exsiccantibus, adstringētibus, & eupelonicis, quibus tandem cicatrix parti obducatur. Atq; hæc sunt artificiosæ indicationes in hoc affectu. Nunc videamus quibus mediis seu instrumentis diæt. chir. phar. illas probe consequi valeamus. Imprimis igitur res illas non naturales ita instituere debemus, vt ad curationem istius affectus, cum aliis artis nostræ præsiidiis concurrant: quod fiet si ita sit temperatus aër vt neque immodico frigore vasa disrumpat, neq; vehemēti calore nimium aperiat, & humores fluxioni paratos reddat: debere ad frigiditatem quandā vergere moderatā cū siccitate, quia facit ad repellēdum. Lux est ita dispensanda, vt neque frigore nimio a grotāris aciem debilitet, alliciatque sanguinē & spiritus sibi consociatos foras: neque densioribus tenebris impellantur validè versus interiora, ex quibus fluxio proficiscitur. Decumbant in lecto molliori quidē, si tā fractæ sint vires & corpus macilentū: sed non calidiore, ne efferuescat sanguis, vt dictū est: vnde vsus culcitrarū plumearū illis omnino noxius, nisi superregatur coriis, linteis rudiotibus (v. g. *du camelot*) sacculis ex rosarum vel nymphææ floribus, plenis & similibus. Sed multò melius substernere illa fulcimēta, quæ hodie ex lana confici solent, vulgò *Matelas*. Siletur mediocritas somni & vigiliæ, quia vt somnus diuturnior concentrat humores, & versus partē affectā adducit, sic vigilia immoderata exagitat & cōmouet. Resideant perpetuò in lecto, nec subaculas mutet, si ingens sit hæmorrhagia: capite & thorace depresso, arrectis verò cruribus & coxis, & in dorsum inclinatis, vt materiæ motus listatur. Immobiles ferè manere debēt, nisi fortè sit suspicio inge-

lari & grumescentis sanguinis, vt saepe fit: in quo casu non solū moueri & assurgere debent: sed & multum iussimus deambulare, vt grandiores isti rhōbi iam in matrite putrescentes excuterentur. Extra hanc occasionē abstineant ab omni motu corporis, animique quantū fieri poterit, congressu potissimū venereo per longum tempus, ex quo frequenter recidiuæ incurrere solent. Quidam existimant timorē vehementē & subito incussum, his mulierculis esse aptū ad sistendam istā hēmorrhagiā, quia cōpellit vehementer humores ad interiora: Tamen nō videtur satis tutū præsidium in corpore iam debilitato, aut prauis humoribus scatente, quia inducit validā & improuisam humorū agitatione: ex qua magnos etiā affectus bene sanis hominibus contingere certissimū est. Eadem ratione quādiu effrenis est ista vacuatio, neque sollicitanda aluus, quauis pigrior, neque vesicæ excrementa prouocanda: sed expectandum interuallum, in quo possint alui feces humectari clystere aliquo molliete, aut leui supposito, ne induratæ nimium laboriosam deinceps reddant eiectionē, à qua renouari posset ista hēmorrhagia.

His ita constitutis alimentorū etiā habenda ratio, ita vt ratione quantitatis & substantiæ, quādiu perseverat plethora, & virium adest constantia, parcè exhibeantur: ex illorum scilicet genere, quæ minus multiplicādo sanguini apta sunt, vnde carnibus, iusculis, vino, & similibus, interdicerē solemus in principio affectū, easq; nutrimus panatellis, aqua, & paucō oleo, vel butiro paratis, amygdalatis, vel solo amylo cū iusculo pulli parato: lactuca eudimica, & portulaca elixis, & paucō aceto cōditis, vitellis ouorū induratis coctis aqua fontana, vel hordei calybeata,

in qua parum mastice bulliorit. Quod si in progres-
 su morbi vires collabi videantur, cogemur indul-
 gere vicari analeptico ad reparandam substantiæ
 silius humoridis & spirituosæ deperditionem: vnde
 iusculis confirmatis frequenter potius quam ma-
 gnâ quantitate oblati, succo carnijum expresso, quis
 sorbilibus cū sacch. gelatiuis, carnibus delicatiori-
 bus, conditiuis roboratibus, & vino generoso refi-
 cere releas studeamus, vt præsentî periculo liberentur.
 Ratione verò qualitatis, perpetuò id obseruare de-
 bebemus, ne alimēta refrigeradi, siccandi, & astringen-
 di facultate prædita sint, tam actu, quam potestate:
 vnde iam dictis panatellis, hordeatis oryzae coctæ,
 & similibus affundere solemus succum granatorū,
 vebvuarum acerbarum, capita, pedes & intestina
 sverreum, vitulorum conuenienter elixa cū modi-
 co aceto illis cōcedere: quemadmodum pisces glu-
 tinosa substantiæ, putà, anguillas, murænas &c. iuscu-
 lis incoquere oportet folia polygoni, plantag. ace-
 ntos: & symphyti, vino interdicerè in totū, & aquam
 cisterne, que creditur esse maiore adstrictione præ-
 dita, aut superiores exhibere. Si verò aquæ folius
 vsum exhorrescant, julep. alexandrinus, aut succus
 granatorum cum aqua mixtus, erit valdè vtilis illis:
 aut certe exhibere poterimus vel vinum secundum
 ex torculari expressum, conueniet etiam cydonia-
 tum, conditura myrobalanorum, rad. symphyti, cau-
 lium, lactuce, & similibus: fructus acerbi, vt sorba,
 mespilla, corneola, acidiores passulæ, & similia. Qui-
 bus per diætam ita tentatis, siquidem affectus ve-
 hementia illis superari non possit, tunc de maiori-
 bus remediis erit cogitandum.

Ac proinde vt res ista accuratiùs & certa metho-

de explicetur, primò ea proponemus, quæ generali-
ter institui solent ad defluxum potissimum ex ana-
stomosi & rhyxi concitatum, quia sunt frequentio-
res illius causæ. Deinde de diapedesi & diaurosi
submittemus.

Contemplanda igitur primò, vt dicebamus istius
affectus causa, præcipuè antècedens, qui si positus est
in sanguinis multitudine magno impetu versus v-
teri vasa irruentis, cogitandum statim de eius vacua-
tione & reuersione per superiores partes: quod nõ
potest commodius fieri, quàm celebrata phleboto-
mia ex cubito dextro vel sinistro, pro vario casu
fluxionis: estque haurienda ea sanguinis quantitas,
quæ naturæ molestiam parit: ita vt non vna vice &
confertim educatur, sed partitè & per intervalla, tũ
vt vires recreentur, tum etiã vt maior fiat retractio,
& diuturnior versus superiora. Vnde ad maiore re-
uulsionem Arabes saluatellã vtriusque manus ape-
riendam esse césent. Phlebotomiã auxiliarem affe-
rãt. opem ligaturę dolorificę & frictions brachio-
rum sæpius celebratę sursum versus. Cucurbitularũ
appositio cum multa flamma regioni mammarum,
vel sub illis, vt est aph. 5. sect. 5. Deinde ipsis hypo-
condriis, etiã cum scarificatu, si ægra tolerare possit:
tandem affigendæ sunt, ex Auic. circa regionẽ pu-
bis & ossis sacri. Quòd si sanguis non tam quãtitate
& motu peccare videtur, quàm sedẽ & qualitate, vt
quãdo permixtus est bilioso humori, vel aliàs ferui-
diõr & acrior existit, non tantũ vacuatio & reuul-
sio per phlebotomiam instituenda est, sed etiã ca-
thartics benignioribus adstringedi & temperandi
vi præditis, ista cacochymia corrigenda. Vnde so-

lemus in hoc casu post venæ sectionem imperare
 purgationes ex infuso myrobalanorum, citrinorum
 in fero lactis vel aqua plantag. rhabarb. puluere vel
 infuso in aqua rosar. syrupo rosato solutiuo, folia
 fennæ, agarici & similibus, si humorum sit varietas.
 Quibus semel aut sæpius celebratis pro rei exigen-
 tia, deinde temperantibus, incrassantibus, & robo-
 rantibus tam foris, quam intus vtendum erit, idque
 sensim & quasi gradatim. Quidam vtuntur posca
 seu oxycrato, tum sumpto quam adinoto: sed non
 satis tutum videtur remedium ob naturam partis
 affectæ, neruosa sci. & membranosæ, quæ aceto val-
 de cruciatur, vt experientia compertum est. Melius
 est itaque iulepos comparare ex decocto millefo-
 liorum, centinod. burs. past. summitatum rubij, oxa-
 lidis, portulacæ, vel ex earum aqua iterlatina in qui-
 bus dissol. succi vel syrups de granar. and. myrrin.
 cydoniarum, atque etiam papauer. si magnus sit
 sanguinis incendium, vt æstiuo tempore vneias ali-
 quot, cum pauco puluere terr. sigil. bol. armen.
 Carabæ, Corat. rub. lapid. hæmat. &c. Quod si magis
 arrideat forma pulueris, comparetur ex iisdem, ad-
 dendo sacch. rositabular. veteris duplum, capiat sape
 cum pauco vino rubro adstring. cum aq. portulacæ
 communi in qua plumbum atdens sape extinctam
 fuerit: pilule de bdellio, vero scilicet, non aduere-
 rino, commendantur a practicis nostris ad omnes
 hæmorrhagias partium inferiorum. Item pulvis
 corticis mori nigri, vel rad. filipendulæ ad ʒj. sum-
 ptus cum ouo sorbili. Nostres mulieres vulgare
 habent remedium ex floribus chameleontis albi,
 quibus sac condensatur in caseum, exhibent cum
 iulcu

fusculo; aut quouis alio liquore. Aliæ vtuntur ipso
 coagulo hædi, vel leporis ad γ β . cuius magna est
 in hoc affectu commodum, quia vt sistit fluentem
 sanguinem, sic etiam eiusdem grumos iam fa-
 ctos dissoluere creditur. Sed inter omnia alia re-
 media nullum habemus præstantius ex Galeno ad
 hæmorrh. quam succum plantag. ex viuentibus foliis
 recenter extractum, cuius ζ ij. vel iij. per os sumptæ
 compescunt furorẽ istius fluxionis. Eodem modo
 iniici potest in vterum per metréchyten si opus sit
 eodem dissoluitur bolus arm. vel communis, addēdo
 guttas aliquot aceti conficitur instar cataplasma-
 tis vel vnguenti, quod regioni hepatis lumborum,
 & ossis sacri post reuulsiones communiter celebra-
 tas admouetur. Quod si impetus sanguinis adhuc
 perseveret, albumina ouorum fortiter agitata, &
 cum dicto puluere, aut paucis amylo cõiuncta ini-
 ciuntur in vteri cauitatem ad conglutinandos istos
 ductus, per quos fit hæmorrhagia. Non omittunt e-
 tiam Practici lotionem tibiarum in aqua frigida, aut
 decocto adstringente: præterea suffitum ex yngula
 mulæ, vel asinæ, cui puluerifata, si velis, addi poterit
 acocia hypochistæ cortex granatorum, galla imma-
 turæ, & semen myrthi. cum paucis thure. Denique
 ex collo suspendunt coralli rubri fragmenta, iaspide,
 crySTALLUM, & corneolam. Illinunt mammis succum
 chelidonij, vmbilico autem succum vrticæ. cū paucis
 bombace, quod habetur pro secreto. Tandem si hæc
 non sufficiant deueniunt ad narcotica vt. conf. re-
 quieti, puluerem assyritom pilula de cynoglossa
 &c: quæ tamen sunt usurpanda priusquam vires
 omnino collapse sint.

Explicacion
 de la acacia -
 La acacia est
 une fleur de
 l'arbre de la
 Syrie et de
 l'Arabie. Elle
 est de la tige
 d'un certain
 arbre qui est
 plein de semelle
 et la sève qui en
 sort se nomme
 acacie. Celle
 des montagnes
 vertes et meure
 peut seruir
 pour meure
 l'acacie et les meures
 ont moins d'effet
 hypodermis
 que l'acacie
 La acacie est
 nomme de
 l'arbre de la
 Syrie

His

même nom ou plutôt de certains
 potirons qui naissent à son pied
 et arborescence le nomme langue de
 chien

His omnibus, aut aliquibus ita institutis, sedataque hæmorrhagia, tunc cogitandum de peculiari dispositione, seu causa coniuncta, quæ illam excitauerat. Quod ad anastomosin igitur & ruxin spectat, ratione orificij hiantis, obturantia seu adstringentia ratione eruptionis, seu diuisionis, conglutinantia magis conueniunt. Adstringentia sunt ferè omnia supradicta, at glutinantia ea sunt quæ præterea visciditate quadam sunt prædita, vt sang. drac. gumm. arab. cuius ʒj liquata in succo vel aqua plantag. exhiberi potest, & debet iniici in vterum, nuncilagines, gummi tragacathi, semin. psyllii & cydon. aqua plantaginis extractæ. Idem efficient etiam cum pauco rosato saccharo veteri permixtis. Externis ad moueri potest autocola, sarcocola, vel ictiocolla, cum pauco vino rubro adstringente dissoluta. Item initio illa ex albumine oui conuassatio cum pauco puluere amyli & boli armen. sæpius commemorata hic peculiariter locum habet, quæ etiam in formam pelli commutari debet, si vulnus sit in ipsa vteri ceruice. Quod ad diapedesin verò attinet, si tenuitas sola sanguinis, cum multa feri copia huius transcolationis præcipua sit causa, non tam vsurpanda sunt incrassantia & adstringentia ratione pororum, quàm purgãtia istos ichores & superstites humiditates; vnde debent frequenter vacuari per opiatam laxantem, aut syrup. magist. quem ingrediatur folia brassicæ marinæ, sennæ orientalis, & fumaricæ, succus rosarum pallidarum, agaricus trochiscatus, semen boli, puluis mecoach. veri &c. cum roborantibus mixta. Imò in hoc casu vtilissimum est sudores promouere, blandis scilicet hydroticis, quales sunt

sunt rad. salsa parilla & china, vt materiae motus reuocetur ad externas corporis partes, & serum illud sensibilibiter absumatur. Quod si raritas, seu laxitas vasorum huic tenuitati sanguinis coniuncta sit, non erunt omittenda adstringentia tam sumpta, quam admota, quæ prudens Medicus pro rei præsentis constitutione repetere poterit ex superioribus.

Superest igitur Diaurosis, siue erosio vteri seu vasorum, quæ maximum Medico negotium facessere solet, quum illi est complicata hæmorrhagia. Cum enim pendere soleat ab acris & serosis humoribus, quæ partis istius substantiam exulcerabant, succis istis indigent cum præparatione conuenienti. Vnde si biliosus fuerit, rhabarb. myriobal. citrinis, sero lactis, & syrup. ros. aut de cychor. composito, erit expurgandus. Si fuerit putuita falsa, melle rosac. agarico trocischato, semin. carefami, nec non valentioribus flegaragogis aliquando eradicanda. Postmodum sordes quibus scatere solent in huiusmodi vlceribus internis, diligenter erunt detergenda iniectionibus, vt aqua hordei, cum melle, sero lactis vel toto lacte si dolor sit. coniunctus. Illis deterfis partis substantia sarcoticis restauranda, vt aloë, manna thuris cortice pieri, terra lemnia &c. succo plantaginis exceptis, vt iniiciantur per syringam, vel supponantur in formam pessarii, emplastrum, diapalma, pauco oleo rosaceo liquatum externis admoueri vtiliter potest, quemad. cataplasma ex farina fabarum & orobi, cum puluere rosarum, thuris, testæ ouorum combustæ, & pauco oleo myrthino confectum, quod applicabitur ante

reriori & posteriori pubis regioni : succus senecionis sumptus & admotus à quibusdam valde commendatur in hoc affectu. Sed ad reficiendam partem istius substantiam, constringendas vlcere oras & sigillandam istam erosionem, nihil est efficacius, dummodo non adsit febris, quam lactis chalybeati vsus per viginti aut triginta dies, cum saccharo rosato ad ℥ iij. vel vj. mane sumptus, atque etiam in vteri cauitatem frequenter commissus. Verum de hoc capite rursus agemus, vbi de vteri vberibus peculiariter agemus.

De muliebri fluore, seu gonorrhœa.

C A P. IIII.

FX vtero veluti sentina quadam non solum sanguis menstruus, sed & varia excrementa profluunt, quibus corpus muliebri scatere solet, quæ omnia veteres sub nomine Rhœos Gynecôn, & Gonorrhœas complexi sunt. Vnde apud vulgus flores albi, purgationes vteri & falsa menstrua appellantur. Nos ita definimus. Excrementum immodicum, & præter naturam ab vtero variæ materiæ excrementitiæ, aut seminalis, id est gonorrhœæ, quæ propter impuritatem totius corporis, aut ipsius vteri, & vasorum imbecillitatem effunditur. Dicimus esse immodicum excrementum ab vtero præter naturam, quia iste fluxus non solum quantitate, sed etiam qualitate insigniter peccat, quia abutitur natura hoc ductu

matu

matricis ad vacuationem impuratum muliebrium. Vnde exoriuntur incommoda tam ratione indiuidui, quàm procreationis: mulieres enim, quæ hos fluxus patiuntur variis symptomatis obnoxia sunt & earundem vterus hac illuue scatus, ineptus redditur suscipiendo, retinendoque semini. Vt autem immodicus hic fluxus, vel quia continuò & indefinenter fluit in quibusdam mulieribus (vt vult Aretæus) aut quamuis intermittat, reuertitur tamen bis teruè in mense. Aliquando antecedit, vel subsequitur variam sanguinis purgationem cum insigni virium debilitate & mulieris molestia. Diximus (variæ materiæ excrementitiæ, aut seminalis) vt ostenderemus non vnum esse humorem, qui in hoc affectu profundatur; sed multiplicem, & diuersum pro varietate cacochymia, quæ in corporibus istis dominatur. Verùm aliquando apparet simplex serum, aliàs humoribus immixtum, vario colore donatum albo, flauescente, viridi, nigricante, & aliquando leuiter cruento. Quibus omnibus accedere potest vt aliquando putredinis & fœtoris virulenti sint participes. Alios putres & sub natura sua subsistentes cum acrimonia maiori vel minori, vt solet. Idem dicimus de seminali materia, quæ per istas vias aliquando effluit quum quantitate vel qualitate peccat, manifesta quidem vt cum serosior vel acrior: occulta, cum maligna quadam labe afficitur, vt contingit in lue venerea, elephantico, concubitu, &c. Vnde differentia istius præcipuè exoriuntur: quamuis enim generali vocabulo floris alui cõtineri videatur, quia tamen illa materia, vt diximus, variorum colorum est particeps; ideo pro diuersitate humorum

dominan

distinguendæ tum inter se, tum à menstrua purgatione seu mensibus, quos decolores Hippocrates appellat. Differunt. n. primò ratione materiæ, quia vt in mensibus, licet aliena qualitate affectis perpetuò ruber dolor dominatur, sic in isto fluore albus cærinus, &c. pro varia humorum miscella. Secundò differunt exuendi tempore & modo, vt enim menses statutam suam periodum frequenter obseruant, sic ista inquinamenta vt plurimum separatim ab illis, interminatim & vt plurimum guttatim effunduntur: neque solùm eas exercent, quæ menstrua sua patiuntur: sed & alias quamplurimas, vt prægnantes, anus & puellas, in quibus corporis incrementum impedire annotatum est. 7. de histor. animal. cap. 1. Debet & distinguui hic fluore muliebris à purulenta materia, quam vlcera matricis procreant & effundunt, quoniam præcesserunt causæ & dispositiones, quæ exulcerationum illarum authores fuerunt. Deinde quia pus ipsum, si laudabile sit, multo est crassius & albicans, quàm materia ista floris muliebris, & minoris quantitas. Quod si saniosum sit & ichorosum, quodam cruore est perfusum, cum filamentis partium, & cum insigni sensus doloris & acrimoniæ exire solet. Quæ de causa fit, vt mulieres, quæ vlcera matricis, aut corlienia patiuntur, non admittant coitum, nisi cum molestia, quæ ipsum affectum exasperat. Quæ verò patiuntur fluores istos albos, liberè & patienter amplexus istos viriles suscipiant. Idem dicendum de effluxu seminalis materiæ, qui etiam fecernendus à fluore albo, eo quòd est minoris quantitatis, & crassitie maiore, albedine splendidiore.

diori, & lógioribus interuallis emanare solet, atque rarissimè foetere, potissimùm in principio nulla aliena materia inficitur. Adde quòd citiùs ex gonorrhœa, quàm ex fluore muliebri contabescit totum corpus. Est etiam distinguenda gonorrhœa à pollutione nocturna, quia pollutio illa coniuncta est cum aliqua imaginatione & cupiditate rei venereæ. Gonorrhœa verò est purè inuoluntaria. Item qualibet hora infestare solet ægotantes, cum pollutio illa per somnium tantùm exerceatur cum magna perturbatione. Diximus denique, hunc fluxorem tam humorum, quàm seminalis materiæ contingere, propter impuritatem totius corporis, vel partis alicuius insignioris, vel ipsius vteri, vel vasorum imbecillitatem: quibus verbis complectimur omnes causas propinquiores huius affectus. Quamuis enim Galenus existimasse videtur in hoc fluore nullum esse certum locum affectui, quia promiscuè & variis corporis partibus, cerebro scilicet, iecore, ventriculo, liene, &c, transferri potest hæc cacochymia in vterum: at tamen certissimum est, & quotidiana experientia confirmatum, originem huius fluxus, aliquando à parte quadã insigniori labefactata sumpsisse: vnde videmus mulieres catharrofas, biliosas, & ventriculi cruditatibus vexatas, vt plurimùm in illum incidere. Aliquando tamen sine sensibili aliarum partium noxa, iste fluxor contingit, propter imbecillitatem vteri, vel quia non potest depellere, vel coquere conuenienter materiam nutritioni propriè dicatam, vt in aliis corporis nostri partibus contingit. Eodem modo spermatica illa vasa præter vitia seminis iam com-

memorata, quoties intemperie aliqua propriè infestantur, aut quia nimis alliciunt cor per phlogosim, aut conuenienter retinere nequeunt, vt cum humidiora, laxioraque redduntur, efficiunt istos fluxus & gonorrhœas tam in mulieribus, quàm in viris. Rursus istæ causæ promoueri possunt, & quasi excitari à rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam. Quod ad res naturales spectat, pro ratione temperamētorum pituitosæ vel biliosæ mulieres, quibus valde tenuis est & ichorosa substantia sanguinis suppeditans facilè humiditates, quæ per istam partem expurgentur. Ratione etiam ætatum: senes (vt secundo Gynæc.) sæpius fluxum album, Iuuenes flauum, aut virescentem incurrunt atque etiam gonorrhœam. Ratione verò rerum non naturalium non est dubium, quin aëris constitutiones possint multum ad fluorem istum concitandum vel iuuandum: Aquilonia sc. nimium refrigerando & comprimendo pituitoso corpore; Austrius nimium laxando, feruidior tenuando, colliquando humores &c. Narrant enim mulieres, quæ circa Meridiem & Phasim fluuium degunt, perpetuò hoc affectu detineri. Quibus si accesserit crapula insignis, & ingurgitatio quorumcunque ciborum, potus copiosior, otium & ignauia ingens, mœror timorque diuturnus, nec non ira vehementior, alui durities, vrinæ difficultas, somnj & vigiliæ immoderatio, non est dubium quin valde conferant ad ista excrementa colligenda, commouendaque versus yteri vias consuetas. Ad seminalem verò materiam effundendam faciunt, ingens æstus, vestium compressio circa lum

ca lumbos & renes, culcitrae ex plumis mollioribus confectae, cibi potusque semen multiplicantes, & facultatis expultricis vim excitantes, ut cocleae bulbi: medullae animantium, nuclei pinei, vitelli ouorum, tubera, cardui, & olera aciora, vinum meracius, salsa, piperata &c. somnus super dorsum diuturnior, longa abstinencia à coitu, cum cogitatione peruersa illius, aut lectione rerum venerearum, concubitusque vehementior, aut impurus, equitatus durior & similes motus quibus renes violenter agitantur. Denique res praeter naturam concurrere possunt ad effectus istos producendos & augendos: febris enim, verbi gratia diuturnior, leucophlegmatia, & chlorosis, interperies insignes, vel obstructions partium praecipue nutritioni dicatarum, dum violant haematosim, & illi vitium inferunt notabile. Caeterum est quod materiam huic fluori idoneam catharri celebres suppeditant, praecipue cum uterus vel illius vasa redduntur infirmiora, ex accidenti scilicet propter morbum vel abortum, partum laboriosum, & similia quorum enumerationem facere cuius erit facillimum.

Nunc igitur ad diagnosin veniamus. Signa quaedam distinctiva iam superius proposuimus, quibus hi affectus ab aliis sibi affinis secerni possint, nunc igitur propria persequamur. Quotiescumque agra ipsa, aut ipsius ministrae referunt vuluam irrigari inquinamentis quibusdam mali coloris, quibus etiam coniecti panni & subuculae inficiuntur, idque continuè, vel ante, vel post fluxum menstrui sanguinis, tum debet solers Medicus reliqua percon-

tari, quæ faciunt ad cognitionem particularem, an scilicet pituitosus sit ille fluxus, an biliosus, aut melancholicus, aut serolus, vel etiam humori vario coniunctus, quæ omnia cognoscuntur ex causis eorum, quæ affectibus, & habitu, & temperamento ægrotantis, ac præcipuè inspectione, linteorum hac materia infectorum, & in umbra desiccatorum, vt docet Hippocrates lib. 2. Gynæc. Perseuerante illo furore multa superueniunt symptomata, color enim defœdatus, ocalorum vigor marcessit, vrinæ turbatæ meiuntur, ingens mœstitia illas occupat, & frequenti nausea, & cardiacismo ieiunæ infestantur. Quod si acrior sit, aut putris humor, sæpe iungitur febris lenta cum pulsu frequenti & minutulo, nec non partes illæ vterinæ inflammantur, aliquando eroduntur. Sin verò sit pituitosior, & magna quantitate matricem & eius ligamenta irriget, ita mollem & laxam reddere solet, vt procidat & imittatur. Ex quibus verò locis materia illa proficietur, ita erit perlostrandum: si quidem corpus totum humidum & molle extat, cum venarum tensione, & plenitudine quæ inferat, lassitudines illas spontaneas, ab Hippocrate decantatas: tunc maxima erit coniectura fluorem hunc ex toto corpore promanare, vt longa oratione docuit Galenus in vxore illa Boëtij Cons. Romani. Quod si ex iecore, ventriculo, cerebro, aut alio viscere suboriatur, id etiam demonstrabunt peculiaris vnicuique symptomata: verbi gratia, dolor circa dextrum hypocondrium, calor aut tumor sensibus illis cum excrementis quibusdam biliosis huic fluori permixtis; iecoris affectum iudicabunt: quemadmodum

modum lienis, si in sinistro sint aspectabilia cum miscella succi foeculenti, vel acrioris. Quod si inappetentia, ructus acidi, frequens nausea, & ventriculi oppressio agram infestent cum pituitosi excrementi copia, quæ vacuato istæ tolluntur, aut saltem minuuntur; nemo dubitare potest, quin ex ventriculo istæ cruditates delabantur: vel etiam ex cerebro, quam circa caput grauedines, sputationes insignes, humerorum & dorsi dolores quasi perreptantes apparent, cum suppessione iusura eorum, quæ per os & nares excernebantur. Quibus omnibus cessantibus, tunc animus ad uterum, velut idiopathia affectum, erit conuertendus; potissimum cum grauiora apparuerint in illo symptomata morbificis causis à nobis supra commemoratis. In diagnosi Gonorrhoeæ percontanti; etiam oportet de natura & conditionibus excreti, quod si sit album, paucum, crassiusculum, sine voluptate aut animi agitatione profluens, cum quodam lumborum dolore præcedente, iudicabimus esse speciem gonorrhoeæ, quæ propter causas manifestas iam à nobis commemoratas acciderit. Si verò secuta sit impurum quendam concubitum, erit virulenta, aut luis venerea, aut elephantiasis soboles, quæ per contagium communicantur: in quarum vtraque inualescentibus scilicet aut neglectis, potest tandem magna copia materiæ excerni, qua alieni succi cum semine permiscentur, tum quod vasa spermatica intemperata, aut dolentia, & tandem valde debilitata recipiunt immensam fluxionis copiam à toto, vnde mors & consumptio istius affectus citò consequuntur. Quam

fit Gonorrhoea à multitudine seminis, tantum cognoscitur ex habitu carnosio, calido humidoque temperamento, quod semini procreando valde est idoneum præcipue, si fruatur otio, diutius à coitu abstineant, & ciborum copiam ad illius generationem aptorum assumant. In hoc casu præcipua est signum, quod post istam profusionem leuamen potius, quam debilitatem, saltem in principio persentiunt: quodsi à tenuitate vel acrimonia seminis pendent, causæ vel prægressæ vel adhuc præsentestalem in humoribus qualitatem producentes id ostendent, quemadmodum affectus, sc. punctationis & vellicationis in locis illis per quæ excernitur: quibus deficientibus, recurrendum erit ad ipsorum vasorum intemperiem & debilitatem. Sæpe tamen fit, ut renes, & lumborum partes huic affectui consentiant, vnde in istarum vrina sæpe supernatante solet quædam oleosa substantia, vel pinguedo, telis aranearum simillima.

Prognosis autem in hoc affectu eliciemus ex iis, quæ iâ fusè dicta fuerunt de specie & magnitudine illius. Quamuis hic morbus tota sua specie non sit lethalis, attamen difficilis est curare, vbi semel inueterauit, quia vterus fit tanquam sentina totius corporis, sterilitatem certè ut plurimum inducit, non tamen semper, quemadmodum annotauit Hipp. lib. 4. Epid. potissimum cum ista materia defertur per vasa ceruicis vteri. Quodsi vehementiam habet summam, tum ratione quantitatis materiæ, quæ effunditur, cum qualitatis, non solum Cardiogmum, hydropes, lipothymias, marcorem, & similes affectus inducere potest: sed etiam corruptiones lethales, ut
aphor.

Aphor. 57, sect. 5. tam ab inanitione & punctione materiae virulentæ, vt quidam interpretantur, quam à repletionem. Quòd si ista materia retenta subitò recurrit in cerebrum, & neruosum genus, vt ipse Hipp. innuit. 2. gyn. Idem de feminis effusione immodica asserere possumus: & frequenter ab eiusmodi gonorrhœa, si sit rebellior, intereunt mulierculæ, quia præ pudore vix audent conqueri apud medicos, & legitima remedia vsurpare. Auget periculum in vtroque affectu pars princeps, aut coctionibus dicata, quæ suppeditat huic malo causam. Qui verò istorum fluxuum deterior sit, ita puto iudicandum. Album quidem esse continuiorem & deterio-rem, potissimum in fœminis iam ætate pro-uectis, quibus est valde familiaris, quia pendet à pituita & defectu concoctricis facultatis. Alios verò vt citrinos, virescētes, atros, & similes, citiùs quidem curari si remedia adhibeantur, ob humoris tenuitatem: aliàs maius periculum inducere, si ferantur per vterum erodendo & inflammando, seu cohibeantur subitò, vnde infinita propemodum mala suboriri possunt.

Iam de illius therapia cogitemus. Quod ad curandi methodum spectat in hoc affectu, quemadmodum in aliis habenda est ratio causarum internarum, externarum, partium affectarum tam mittentium, quam susceptibilium: Eadem enim causarum internarum instituenda conueniens vietus ratio, quæ omnes illas ita disponat, vt non amplius ad internarum generationem & huius mali incrementum aspirent: sed contrà aduersentur, & nature suppetias ferant. Ratione autem causarum inter-

narum humoralium quæ peccant motu, quantitate, & variis qualitatibus præscribere oportet reuellentia, deriuantia, vacuantia, & alterantia, pro conditione humoris varia. Deinde ratione partium mittentium, vt cerebri, ventriculi &c. proponitur etiam correctio materiæ quæ ab illis fluit, & interceptio, aut deriuatio in alium locum minus naturæ molestum. Ratione denique susceptibilium, vteri sc. & vasorum, exoriuntur indicationes exiccandi eas superfluas humiditates, adstringendi ductus, & partem roborandi: ne deinceps tam facile istorum humorum rheumatismos recipiat.

Quibus ita positis diætam instituamus. Aër itaque eligatur, aut arte paretur purus & minime inquinatus vaporibus stagnorum, paludum, conuallium, & similium locorum, quæ etiam mutanda erunt hisce ægrotantibus; siquidem incolæ sunt insalubrium istarum regionum, vt possint perfrui in alieno solo, cõmodiore aëre, sicciore scilicet & limpidiore, aut certè domi corrigant vitium ambiētis, quantum fieri poterit, vbi se continebunt potissimã pluuioso, aut nebuloso cœlo, cum spirat auster, vel nimia frigoris inclementia viget, excitato in conclauis luculento igne, promouentur omnes aliæ vacuationes, vt alui & vesicæ, quãtum enim de iis decedit de naturali & consueta Euchesi, tantum huic fluori accedere solet. Vigiliarum & somni adsit moderatio, & raro in dorsum conuersæ dormiant, quia calfactis renibus & lumborum regione, materia versus istas partes & vterum attrahitur: exercitatione ytantur moderata, sed potissimum frictio.

Etione frequenti superiorum partium, cum linteolis crudis & asperioribus. Gal. lib. de prou. gloriatur se vxorem illam Boërij Col. Rom. conuenienti frictionum vsu potissimum curasse: neque enim solum linteolis aut manu utebatur, sed etiam melle crudo, aut mediocriter cocto confricabat, ad maiorem resolutionem pituitosorum humorum, quibus totum illud corpus scatebat. Cuius loco possumus vti sacculis arena tenui & modicè calenti refertis, vel farina fabarum & hordei cum pauco scenigræco. Abstineant etiam à coitu, si fieri possit, ne de eo magis conturbentur humores, & attrahantur versus vterum calfactum & dilatatum ab eiusmodi congressu. Denique animi pathemata vitentur, quæ idem præstare possunt, vt ira, mætor, Zelotypia, quibus valdè exerceri solent in hoc affectu, quia norunt se maritis suis ob illum valdè esse ingratas. Ideoque consolandæ sunt spe brevis curationis. Quòd ad alimenta, in eorum vsu magna sedulitas est adhibenda, quia in hoc affectu non solum qualitibus suis nocere possunt, sed etiam tota substantia facessere in materiam humoralem, quæ huic fluxui generationem suppeditat. Ideo eligantur alimenta secundum substantiam euxima, quia hic perpetuò excedit cacochymia, vt dicebamus, secundum materiam & peptona, calor natiuus hic vt plurimus eneruatus & debilis existit; secundum quantitatem, mediocria, vt neque eorum defectu nimis totum corpus extenuetur, aut superabundante copia obruatur. Qualitatibus autem sint varia pro diuersitate humoris pituitosi, biliosi, aut melancholici, cuius qualitates magis

molestas & insignes temperare debent. Perpetuò tamen siccantia laudantur à Gale. in hoc affectu, lib. de victu attenuante; quia vt plurimùm pituitosi & crudi humoris copia in eo esse solet. Fugiant igitur omnia cruda & valdè humida, vt olera, fructus hornos & immaturos, acetaria omnia, lacticia, pisces, & inscula, nisi fuerint inspissata amylo, coryza, seuola & similibus conuenienter præparatis. Carnibus assis ordinariè vescantur, item panibus cocto & anyfato, si redundet valdè pituita. Inter bellaria passulis pineis dactylis, amygdalatis tostis, pyris coctis, & similibus vtantur. Potus sit paucus ex vino rubro adstringente, ex aqua coryondrorum, vel chalybeata. Hipp. lib. 2. Gynæc. inter alia laudat, vt istæ ægrotantes sæpius dormitum eant incoenata, quod in pituitosis corporibus valde vtile est, ex aphorif. 57. sect. 7. Idem eodem loco ab acribus, & falsis, vt frixis & piperatis, quia propter acrimoniam suam fluxionem augent. Hæc igitur erunt pro varia ægrotantium natura variè præscribenda. In Gonorrhoea autem vitandi sunt corporis motus, præcipuè equitationes: renes etiam sint discincti, & minimè coarctati, effugiant omnem cogitationem rei veneræ, aliorumque animi pathematum vehementiorum. Abstineant etiam à vino, vel saltem vtantur olygoforo, & adstringente. Sunt qui sola aqua potabili in qua bullierit semen aliquod putent affectum istum extingui posse. Vitent cibos multi nutrimenti, & qui semen multiplicat, iam commemoratos, nisi tabes imminere videatur. Denique adstringentibus vtantur alimentis, vbi iam erit consilium suppressendi ex toto.

toto hunc fluxum. Atque hæc de diata vtriusque affectus.

Quod ad remedia spectat, cum positum sit in fluore muliebri regnare cacochymiam pituitosam biliosam, & melancholicam, non dubium est quin purgatio per accommodata cathartica conueniat, vt est aphorism. 36. sectio. 5. mixtis semper, quæ adstringendi facultate prædita sunt, ne materia nimis violenter versus vterum præcipitetur, & pars affecta magis debilitetur. Vtrum verò venæ sectio hîc sit vsurpanda maximè dubitatur: si enim sit mera cacochymia, certum est illam non educi per phlebotomiam, neque satis esse tutum reuocare huiusmodi humores excrementitios versus massam sanguineam, & maiora vasa. Denique non est dubitandum materiam celebrata sanguinis missione in tam chronico affectu, cui sæpius tabes coniuncta est, aut imminere videtur. Dicamus igitur adhibita distinctione, quòd si fluor iste non sit purus & solitarius, sed subrubro humori, scilicet sanguineo permixtus, ita vt eius portio profluere videatur ex interiore illa humorum massa, tunc celebrari potest venæ sectio, tam, reuulsionis quàm modicæ euacuationis causa. Item si insignior iecoris caliditas, vel biliosi succi acrimonia huic fluxui sit coniuncta, ita vt vterum inflammet, & humores ad fluendum aptiores reddat, tunc ei non erit inutile ventilationis causa sanguinem modicum educere. In aliis autem casibus, potissimum vbi iam inueterauit hic affectus, meliùs est à phlebotomia abstinere, & illius loco

loco ligaturas & frictions in superioribus partibus exercere, cucurbitulas scapulis & dorso frequenter admouere, præsertim si ex cerebro rheumatismus iste pendere videatur: quo etiam in casu conueniunt vesicatoria, synapismi, malyicatoria, orchi-
na, necnon cauteria occipiti vel brachiis, ita ut mali istius fomes arceatur. Verùm verò etiam cruribus admoueri debeant aliquando caustica, non satis est compertum, nam cum eiusmodi fonticuli in tibiis excitati magis ac magis allicere soleant humorem versùs inferiora, inde etiam sequi videtur, quòd augeant fluorem hunc vterinum. Attamen in illis mulierculis, quæ magna serosæ materiæ copia abundant, ut eius portio per eiusmodi emissaria vacuetur, non esse inutiles istas tibiarum fontenellas, aliquando experti sumus, præsertim cum rebellis ille affectus nullis aliis tentatis remediis percurari potuerit. Repetendæ igitur frequenter, & quasi stasis temporibus purgationes in hoc affectu, ut seges illa cacochymia, quæ continuò generatur, & succrescit, per epictasin etiam & successiue vacuetur, non solum concitata deiectione, sed etiam prouocato frequenter vomitu, potissimum in illis, quæ ad vomendum sunt paratæ, & quibus ventriculus infartu humoris crudi grauatur. Materia purgantium ex solitis fontibus repetenda: In seroso & pituitoso dominata, sem. carth. & ebuli, folia soldanell. & agaricus, rad. niccoach. & turpetum, maximè conueniunt. In bilioso, myrobala-citrina, thabar. syr. ros. serum lactis, aliquando etiam scamoneata, si liberalius sit agendum, permixtis roborantibus. In melancholico fol. senn. polypod.

polypod. qu. myrob. indi, syrup. de fum. lapis fazuli præparatus, confectio amech. & catholicon. Denique syrup. magistralis, opiata laxat. pilulæ, electuaria solida, vt est illud præcipuè, quod de citro vocatur, & similes formulæ, præscribi possunt, vt suis locis dictum est. Præter purgantia igitur, quæ hic vacuandi, deriuandi quæ causa vsurpantur, quæri solet, vtrum etiam in hoc affectu sudorifica, & diuretica conueniant. Ipse Hipp. in hac sententia esse videtur lib. 2. gynæc. vbi narrat multas harum ægrarum naturæ opera sanatas, quibus diarrhocæ spontaneæ, sudoris & vrinæ profluvia superuenerant. Quare idem imitari Medicus poterit, vt Galenus fecit in curatione illius mulieris Romanæ. Quod ad sudorifica quidem, non est dubium quin vacuata maiori serri portione per poros cutis & externum habitum, magna fiat portione per poros cutis & externum habitum, magna fiat reuulsio & vacuatio materiæ istius fluentis. Verum generosum esse auxilium in mulierculis istis experimur, potissimum puitosis, quum decocto ligni guaiac. aut sasafroc, vsu stupharum, & thermalium naturalium aqua diutiùs vtuntur ad tollendam habitu vel sudore maiorem partem istius humoris excrementitij. At in biliosis & melancholicis cautius agendum, ne exasperentur magis isti succi & acriores euadant, ac proinde si in illis sudores sint cociandi, vtendum erit decocto rad. chur. vel salsa parilla, cū temperantibus & demulcentibus æstû furentis materiæ: aut certè præscribere balneum aquæ tepentis & dulcis, in quo modici tantum sudores & blandi prouocentur, sic etiam iuuari nullo nocumèto poterunt.

terunt. De diureticis maior est dubitatio, nam quæcunque prouocant vrinam, quia caliditate ut plurimum & tenuitate partium prædita sunt, non solum illud præstare solent, sed etiam menses concitare, ut etiam lib. de simplic. medicam. facult. ubi commemorat Galenus asarum, petroselinum, apium, & similia, tam prouocandis vrinis, quam menstruis. Ideo non videtur tutum in hoc affectu diuretica præscribere, quæ eodem modo fluorem augere possunt: non enim par est ratio motus naturæ, quum in hoc affectu concitat vrinas, & artis; quia motus ille spontaneus fit opera caloris natiui, & facultatis expultricis, serosam materiam in venas renum expellentis. Medicamenta autem illud præstant, ut diximus, calefaciendo, & attenuando: quare non magis sequetur fluxus huius versus renes, quam versus vterum. Quid igitur de hac re stabiliendum? Dicimus primò medicamenta ista diuretica primariò vrinas prouocare, menses verò secundariò, & quasi ex accidenti: ac proinde bene repurgato prius corpore, maiorem fructum sperari posse ex illorum usu in hoc affectu, quam incommodum. Deinde renes proprietate quadam potèter & continuò materiam serosam attrahere, vterum verò excipere. Vnde credibile est per diuretica maiorem portionem istarum humiditatum ad vias vrinæ profecturam: dummodò, ut doctè annotauit Auicennas, vterus non sit nimium debilitatus vel vlceribus affectus. Cautè igitur agendum in diureticis, & quasi explorandum ne maior noxa istis ægrotantibus inferatur. Corpore igitur præparato, materiaque ex parte vacuata vel deriuata, tunc robo-

rantia

rantia & adstringentia non erunt omittenda, tam interna, quàm externa, quorum satis magnam copiam superiori capite proposuimus. Theriaca igitur antiqua in corpore & affectu pituitoso maxime vsurpari potest, potissimum vigente hyeme, sola, vel cum conserua absynt. & ros. addendo etiam parum seminis cuiaræ, coaguli hoedini, vel terræ sigil. Quidam dissoluunt coaguli hoedini zi in ℥iij decocti foliorum quercus & per 7 aut 8. dies exhibent manè extra tempus fluentis menstrui, aut iam fluxuri. Commendatur etiam conserua veteris vel rosarum cum aliquot granis mastiche diutius sumpta. Inter alia autem ubi fluxus iste inueterauit, & iam corpus euacuari incipit celebrant practici nostri vsum lactis chalybeati, siue vsulati per 4 dies exhibiti manè ad ℥iij vel 5. cui addere possis circa finem terræ lemnia vel sacch. ros. antiqui ʒ. aliquot. Interea fiant eodem tempore fodus, fumigia, litus, emplastra &c. pessaria adstringentia, quorum formulæ ex superioribus patent. Ad roborandum vterum non erit inutile theriacam cum pauco coagulo in formam noduli subdere, vel myrobal. sacch. condit. aut etiam pessarium illud ab Aëtio commemoratum, quod fit ex lana, vel cotone in succo adstringente macerato & exsiccato, quod in vuluam intromittitur, & frequenter mutatur, possumus etiam fouere totam istam regionem decocto ex vineaceis parato, nec non iniectiones ex similibus iniicere. Quod ad Gonorrhoeã verò spectat, pauca de illius curatione submittemus, tū quia cōsimilis est illi, quæ viris cōtigit, tū etiã, quia de virulenta satis copiosè à nobis disputatum

tum fuit tractatu de lue venerea. Iam igitur paucis dicamus in gonorrhoeæ istius muliebris curatione præter victum superius propositum, siquidem pendeat & multitudine seminis, vel sit cõplicata cum insigni plerhora, totius, venarû tensione, aut alicuius partis inflammatione, necessariò secundam esse venam in brachio, vt minuatur quãtitas humorum, & fluxus ab utero reuellatur: alias tamen tundi saphena, seu vena poplitis, potissimùm quum coniuncta est virulentæ venereæ, quàm timemus reuocare in medias corporis vias per istam phleboto- miam superiorum venarum, vel certè sicutum go- norrhoea accedat menstruarum suppressio, vt solet aliquandò: vacuanda etiam cacochymia & humo- rum acritas, quæcumque illi fuerit coniuncta. Ve- rùm purgationem instituere solituris ex cass. solut. myrobal. citrin. in sero lactis infusis, syrupi res. pal- lid. Deinde ex therebentina, cum aqua graminis & rosarum diligenter lota, cui adiungimus parum rha- barb. pulueris, aut liquiritiæ, id quæ repetimus pluri- bus viribus prout vsus exposcit, mox iulepis refri- gerantibus, ius assantibus & lenientibus materiæ fluentis acrimoniam & tenuitatem temperare sole- mus, vt syrup. de pomis violac. & de nymph. qui dis- soluuntur in aqua lactucæ, portulas vel acetos. Ad- dito puluer. diatigac. frig. Aut si maus paretur emis- sio manè & serò sumenda ex amygd. dulc. cum semi- nibus frigidis. maior. semin. cap. & lact. conuenien- ter contusis, & corrigatis aqua hordei aut liquiri- tia cum pauco saccharo. Quòd si maior sit sanies & virulenta, quæ deterfione indigere videatur tunc valdè poterit prodesse decoctum hordei, vel faba- rum

rum nigrarum cum paucō syrūp. capill. ven. per aliquot dies hora somni exhibitū. Postea ad exiccantia & adstringentia veniendam, inter quæ potus secundarius rad. falsæ parillæ maximè commendatur, & eiusdem puluis ad ℥ j. manè & serò sumptus cum paucō syr. de limonibus vel confer. ros. Alij parant electuaria, pulueres, syrūpos, & alia multa pro ægri & temporis conditione, inter quæ sequens opiata commendari potest. ℞. confer. ros. antiq. & rad. symphit. añ. ℥ ij. confer. flor. nymph. ℥ β. semin. papa. alb. terræ ligillatæ, gran. hermes añ. ℥ i. sem. agni casti, nymph. & caphur. añ. ℥ β. cum syrūp. myr. est opiata de qua capiat ℥ j. β. manè & serò superbibendo parū dicti decocti, si maior sit suspicio impuri concubitus addendo prædictæ opiatæ, rasur. ligni sancti. tenuiss. ℥ ij. Non erunt etiam omittenda externa & iniectioes ex lacte, aut euulsione prædita, quando acrimonia & calor infesta sunt, ex detergentibus, vt decocto hordei, & mellis rosac. si sordes multæ dominantur; ex roborantibus & exiccantibus, vbi iam sistendi consilium erit, vt ex decocto vulnerario, cui immisceantur folia plantaginis cum rosis siccis & rad. symph. Exteriùs inungantur renes & lumbi vnguento albo Gal. refug. cerato santall. & rosac. cum paucō aceto dissoluto, & gestent laminas plumbeas bene perforatas, & caphora, oleo & sem. hyoschia. illitas, super lumborum regionem. fiant etiam incessus seu fofus varii prout temperandi, vel roborandi, & exiccandi indicationes aderunt. Quibus si non tollatur affectus, tandem vtentur decocto sudorifico ex rad. falsæp. vel ligno sancto per viginti, aut plures

dies instituto ; & tunc temporis nutriantur alimentis euchymis, ne corpus nimium contrahescat. Atque hæc de fluore & Gonorrhœa sufficiant.

De Melancholia & furore uterino.

C A P I T U L U M V.

QVAM varijs sint morbi, & symptomata, quæ exariri possunt à retentione seminis, aut sanguinis menstrui, tamen præcipuè inter illa elucescunt duo mulieribus peculiariora nempe furor uterinus, & suffocatio matricis, de quibus iam acturi sumus. Quod ad furorem itaque uterinum spectat, nihil est aliud quàm error imaginatricis circa intensum coëundi appetitum ob malam seminis in utero retenti, & illum inflammantis corruptelam. Diximus esse errorem imaginatricis, quia in hoc affectu perpetuò, aut saltèm per intervalla adest delirium, quod cum sine febre ut plurimum contingat, ad maniam aut melancholiam potius quàm ad phrenitidem referri debet: si enim cum metu, & mœstitia, taciturnitate & quodam pudore illud fiat, ad melancholicum affectum: si verò cum furore & impudica loquacitate, ad maniam magis accedit, quæ satyriasim illam antiquorum quodammodo repræsentat: ita ut istud delirium aliquando mitius sit, & tolerandum, aliàs ferinum & quasi tragicum. Narrant enim quondam Milesias virgines hac rabie correptas, quam fortassis exhibere non audebant, sese suspendisse: &

Ludgu

Lugdunenses sese in flauium cateruatim præcipitasse : quod ipsemet Hipp. innuit lib. de morbis virgin. Muliebris (inquit) natura magis est abiecti & infimi animi, quàm virilis; ac proinde virgines vbi iam maturæ sunt viro, nisi effluxus habeant conuenientes, materia illa præ multitudine resilit ad cor, & diaphragma: vbi primùm cor infatuatur, delirium succedit, & propter istam strangulationem sibi parant & mortem, velut quoddam bonum opranti. Ex quibus verbis elicimus, quæ mulieres huic malo sint magis obnoxia, nempe virgines alacriores, dum flos ætatis vigere incipit, & menstrua fluere parata sunt, quæ tamen ob aliquam causam cohibentur: quibus addere possumus iuniores viduas castitatem seruantes, aut etiam nuptas steriles, quibus propter impotentiam ignauiores aut ingrati coniugis non licet conuenienter vasa illa vterina explere, & rei veneræ appetitum satiare. Quamuis autem Hippocrates significare videatur retentum sanguinem menstruum esse causam istius affectus: at tamen non est existimandum solam illius suppressionem istud efficere posse; sed concurrere tantùm cum seminali materia retenta: quandoquidem illæ quibus menstrua tantùm retinentur, frigidiores & ad coitum torpidæ & ignauæ euadant: imò istum furorem multis accidere annotauimus, quæ rectè tamen sua menstrua patiebantur. Istis tamen duobus simul coëuntibus, non est dubium, quin vehementior euadat, & quasi ferinus iste affectus, quem depingebat Hipp. superioribus verbis. diximus itaque errorem istum contingere circa intensum coëundi appetitum, vt illum distingueremus ab omni

alia dementia, quæ mulieribus accidere solet, vt quæcunque mania aut melancholia, quæ non habet suum fontem & originem ab utero & materia ista retenta, ob cuius corruptelam & effumationem non solum contingit matricem malè affici, sed etiam communicatis, vt in hypocondrica solet, vaporibus, tum cordi, tum cerebro, fit vt deliria exoriantur circa illud obiectum particulare, nempe appetitum rei venereæ. Iure igitur diximus contingere ob malam seminis retenti & uterum inflammantis corruptelam: quibus verbis, tum partem primariò affectam, tum causam affectus proximam, & illius speciem annotauimus: pars enim affecta est ipse uterus, cum testibus & vasis spermaticis sibi annexis, in quibus ob copiam retenti seminis, & inflammati, atque etiam occulta quadam qualitate excitatis phlegosis in illis partibus, & quædam putrida per quam expirantes maligni quidam fumi trahunt in consensum ipsum cor & cerebrum, conturbatis scilicet & contaminatis spiritibus vitalibus & animalibus, à quibus si fugax tantum alteratio in istis partibus excitetur, fiunt paroxysmi, per interualla recurrentes: si verò iam firmiter & constans intemperies introducta fuerit, ex sympathico idiopathicus redditur affectus. Obiiciet aliquis fortasse multoties accidere inflammationes in utero, tumores præter naturam, vlcera, & prurilagine sœdissimas, per quæ tamen non contingit iste furor uterinus: Imò in ipsa suffocatione uteri, aliquando retentum semen, & menstruum, vt proximo capite videbimus, corrumpit, quæ tamen non inferunt istum pruritum & tentiginem cum delicio, imò potius insignem

gnem stupiditatem, & torporem, cum sensuum omnium priuatione. Ad hoc respondeo, simplices inflammationes vteri, aut tumores præter naturam, à sanguine solo, vel cum aliis humoribus permixto non sufficere ad inducendum huiusmodi delirium circa res venereas; quia deest proprius ille libidinis stimulus, à quo ista obiecta in imaginatione suscitantur, quemadmodum videmus in ipsis viris & mulieribus bene sanis tunc obseruari huiusmodi phantasias, etiam per somnum, quando magna copia seminalis materiæ continetur in testibus, & cæteris partibus. Illæ itaque sanguinis putrefactiones & vterinæ phlegmones, possunt quidem febrem insignem symptomaticam parere, quæ in nostro hoc affectu perpetuò abest, si simplex sit, nec alteri coniunctus, propriam & intensam phrenitidem inducere, quæ non habeat proprium istum, circa rem veneream, errorem, sed circa quamcumque rem, ut in aliis febribus. Ulcera verò si eructent foras suam illam virulentiam, non mittunt effumationem vaporum ad superiora, quæ idiopathica deliria inducere possit. Sin verò retineatur, possunt quidem pruritus & molestias insignes parere, sed quæ sint absque coitus desiderio. In vteri verò præfocatione, semen quidem & menstruum aliquando corrumpuntur, sed non incalescunt & feruent: imò potius refrigerantur; Vnde quamuis ad cor & cerebrum fumos emittant, contraria tamen omnino huic nostro affectui symptomata inducunt, tum propter manifestam illam qualitatem, tum etiam certum putredinis gradum, & proprietatem inexplicabilem.

Ex supradictis facile est colligere causam furoris istius & melancholiæ vterinæ ex parte rerum naturalium, non naturalium, & præter naturam, etenim temperamentum Eucratum, sanguineum, & bene temperatum, vel exustum vt in nigricantibus, ætas florens & vegeta, qualis est præcipuè virginum, vt dicebamus ex Hippocrate, dum menstrua fluere incipiunt; quam ideo Aristoteles. 7. de gener. animai. tunc valdè custodiendas monet; libidinosa natura viduarum & mulierum sterilium, valde est disposita ad hunc affectum suscipiendum. Ex partibus verò externarum, quæcunque etiam semen multiplicare, retinere in vasis spermaticis, calfacere, aut corrumpere possunt: illæ auxiliarem cepiam huic affectui quandoque conferunt: vnde in regionibus aëris temperati, vel feruentioris frequenter exoritur iste morbus, vt de Ægypto narrat Strabo & Herodotus: aliquando etiam valde frigidus aër idem potest, in iis potissimum quæ non sunt ei assuetæ, quia retinet subito & cogit ad interiora omnes humores, vasa subito coarctando: quod exemplo rabiei caninæ clarissimum, euadit, cuius exasperatio nõ minor sub ipsa bruma, quã sub ipso Syrio ardete. Quæ igitur degunt mulieres mollior & delicatè, vestibis sericeis aut pelliceis vtuntur, suffitu ambari, ciuetæ, & moschi, cubili plumeo, voluptatum omnium affluxu gaudent, vt choræis, blanditiis amasiorum, lectione authorum impudicorum, somno longiore, otio & animi quiete superflua: facile labuntur in hanc affectionem, ad quam etiam multum valet opipara mensa ex cibo & potu euchymo vel calidiore, & variis condi-

men

mentis parata: quibus si accedat solitarum vacuationum imminutio, coitus per longum tempus expetiti frustratio, cum mœrore aut zelotypia, fieri vix potest, quin primò melancholicæ euadant, vbi adhuc maior est humorum intemperies: deinde si incendantur & efferuescant, paulatim maniacæ & furibundæ euadunt: quod multò facilius fiet si causæ præter naturam accesserint, vt febres, inflammationes partium, & obstructions potissimum vteri, & vasorum spermaticorum. Dicuntur etiam quædam hunc affectum incurrisse ob haustum vini Hippocratici, ^{quod in borrag. parû dissolutum fuerat}: aliæ post congressum cum viris, qui ad maiorem illis voluptatem conciliandam, penem oleis calidioribus, mosco, & pyretho mixtis, inunxerant. Atque hæc de causis.

in quo borrag.
ca

Diagnosîs autem istius affectus, propter vehementiam symptomatis est manifestissima. In principio quidem illius taciturniores & mœstiores euadunt, sed cum oculorum iactatione & lasciuia, faciei rubore, qui intenditur per interualla, potissimum facta commemoratione rei ludicræ vel venereæ: ad quam respiratio & pulsus immutatur per sympathiam cordis. Vnde Galenus gloriatur se cognouisse ex pulsu muliercularum istarum erôses seu furibundos amores: non quòd sit aliquis pulsus amatorius propriè dictus, sed quòd huiusmodi amantes, seu potius ex libidine amentes, facile quasi subitò varias mutationes suscipiunt in pulsu & motu cordis, propter iram, gaudium, mœrorem, & similia animi pathemata, quibus variè torquentur, dum obiecta ista expetita illis offeruntur, vel etiam

in memoriam inducuntur, & reuocantur. Cutis etiam illis paulatim fit squalida & aspera, habitus gracilior, lotium acre vel adiposum, quando fieri incipit colliquatio partium vicinarum; deiectiones pauca & arida: quibus diutius perseverantibus exarcerbatur malum, & incipiunt rixari præpostere, & lachrymari, & eodem tempore in risum effundi (vnde crocodili dicuntur mulierum lachryma) obloqui multæ impudenter, ex quibus nihil certi colligas, deinde resipiscunt, donec alter paroxysmus ex materia motu inordinato, & sine certa periodo redit. hoc furore percitæ mulieres non solum viros appetere, sed etiam publicè sectari audent: imò relictis affinibus, liberis, & coniuge, in quacunque loca suos amafios comitari, vt de Medea, Ariadne, &c. authores referunt. Siue hoc animi aut corporis morbo, aut vtroque contigerit, quædam omnino dementatæ aut furentes, quibuscunque obuiis sese prostituunt, & ita sunt hac titillatione occupatæ, vt nunquam resipiscant, aut saltem verna, aut autumnali tempestate quotannis corripiantur. Cur igitur sit pars in illis primariò, vel secundariò affecta, & intemperies, vel obstructio illi originem dederint: quæ sint causæ istorum affectuum, ab ægrotantibus ipsis vix expiscari possis, vel a mentibus, aut dum sunt in ipso interuallo præ pudore reticentibus: attamen illa poterit solers Medicus ex solitis signorum fontibus repetere. Si enim semel retenta sunt menstrua, aut conuenientes periodos non feruent, vel mala qualitate sint prædita tunc magna erit suspicio obstructionum vasorum matricis, cui etiam intemperies calidior & vulgaris accide

cidere potest, & coniuncta esse. Quòd si ista ritè peragantur, furore tamen vterino perseverante, verisimile erit ex summa acrimonia & fetuore seminis in illo loco turgentis, sibi que præpedientis viâ, potius pendere. Atque hæc de Diagnosi.

Quod ad prognosin verò, non est negligendus hic affectus, utpote fœdissimus, & familiis ipsis ignominia notam inurens: cui si non maturè prospiciatur, succedere solet ferina illa amentia, vel etiam mors ex causis internis, ut compressione violenta cordis & diaphragmatis, propter quam in syncopen aliquando prolabantur: vel etiam violentior, ut quando se in puteos proiiciunt, aut suspendio afficiunt. Magna tunc est salutis spes, quando longiora incipiunt esse interualla, aut certè quando corpus tabefactum instaurari incœpit; & commemoratio rei veneræ, aut coniugij coram iis facta, non amplius eas ita stimulat, aut sensibilibiter perturbat. Iam igitur de therapia cogitemus.

Primò igitur ad curationem istius affectus, causæ omnes externæ per rectam victus rationem ita instituenda, ut omnino oppositæ sint omnibus illis, quæ huic affectui primordia, aut incrementa dederunt. Aër itaque frigidiusculus comparetur arte, aut mutatione soli in regionem magis temperatâ: lotiones crurum, ex decocto herbarum refrigerantium, aut in aqua frigida sæpe repetantur: moris enim est apud plerosque eiusmodi libidinosas & impudicas mulieres fetreis inclusas caueis frequenter in fluuium immergere, unde aliquæ sanantur, & resipiscunt. Auertantur ab omni sermone, lectione,

& inspectione rerum lasciuarum, ieiunio & orationi addictæ, eisque potibus & cibis vtantur, qui ardorem istum maximè refranare possint, vt lactucis, eudimia, cortulaca, & similibus oleribus crudis pauco sale & oleo conditis, melonibus, cucurbitis, pomis acidulis, aqua gelida, pane furfuraceo, aut syncomisto, qui etiam aptissimus est ad aluum illis commouendum. Imperetur etiam vsus aceti, omphasij, succi limonum, aranciorum, granatorum, capparum, oliuarum, & similibus alimentorum exigui succi & nutrimenti, quæcunque refrigerare, leuiter incidere, & corruptelæ humorum resistere valent. Occupentur rebus domesticis & laboriosis (otia si tollas perière cupidinis arcus) si fieri possit, à quibus vix animum auertere possint: Imò etiam aliquando ab amicis & parentibus: si nimium desipiant, non solum grauioribus increpationibus & verbis, sed etiam verberibus excipiantur: aliqua ignominia afficiantur, propter quam resipuisse Milesias illas virgines scripsit Plutarchus. Procurantur omnes vacationes solitæ & artificiosæ, de quibus postea agemus.

Quod ad somni vsum spectat, dum adhuc aliquid sanæ mentis retinent, & tantum per interualla corripuntur, possunt illi indulgere immodicè, magis tamen vigilare debent ad dissipationem vaporum istorum qui intus per somnum includuntur. Vnde verò iam amentes factæ sunt, non est melius quam diuturnum somnum illis omni opera conciliare, ex quo mēs quietior redditur, & præpõsteri illi humorum motus retinentur. Quibus omnibus si non possis carnem illarum macerare, vel certè in principio
me

metus sit, ne in peiorem aliquam infamiam labatur, maturè prospiciendum est, si fieri possit, ut viro, eique valido adiungantur, quia satiatio sic utero, & effusa materia quæ in vasis illis contenebatur, aliquando eas sanari contingit. Si hoc etiam non proffit, propter vehementiam & diurnitatem affectus, ad sequentia remedia erit confugiendum.

Indicationes erunt à causis antecedentibus humoralibus, ut pote si adsit plethora ob sanguinem intemperatum, vacuentur insigniter per phlebotomiam ex cubito bis aut ter repetitam, prout opus esse videbitur, quæ etiam reuelle ab interioribus partibus. Sin verò ob coniunctam mensium suppressionem redundet sanguis, tundantur etiam venæ malleoli, ut cursus ille naturalis humorum concitetur. Quòd si sanguis versùs sedem, & venas hæmorrhoidales vergere videatur, quod ex humore & rubore illarum apparet aperiatur admotis sanguifugis, & ille sanguis sæculentus educatur. Ratio e autem cacochymia, quæ hîc ut plurimum melancholica esse solet, præscribatur vacuantia, præparantia, & alterantia, totum corpus & humores purgentur. Igitur in principio benignioribus, ut syrupis de fumaria, aut de aceto, polypodio, querno & foliis ceuæ, bolis & catholicone, & diasenna, vel pauca confectione hamech, balneo humectante: audaciùs erit agendum ut contumax ille humor deturbari possit, ad quod præstandum nihil est apud Hipp. præstantius helleborismo, ut pote porione ex helleboro nigro parata si haberi possit verni, cuius conficiendi ratio & dosis varia esse debet pro natura ægrotantis & ægritudinis. Ab antiquis

antiquis lapis lasuli ad grana 10. vel 13. cum pauca conferua violarum adhibita, maximè commendantur: à recentioribus verò antimonij præparati grana 5. vel 6. in aqua cordiali infusa, cum pulueribus diambrae & diamargaritarum feliciter propinantur. Interea præparari & alterari debent non solum balneo tepente & domestico frequenter repetito, vel in flumine, si æstiuu viguerit: sed etiam decoctis & iulepis refrigerantibus & immodicè aperientibus: inter quæ syrupus de succo pomorum & borraginis cum aqua borraginis confectus valdè erit accommodatus: cuius vnciæ duæ, vel tres aquæ fontanæ, aut nymphææ poterunt exhiberi manè vel serò. Item serum lactis caprini bene depuratum & refrigeratum sub diò, in quo maduerunt cythorei folia, & fumaris, vel eorum succi dissoluti fuerunt, diutius vsurpatum manè & horis pomeridianis maximè conducit. Denique omnia quæ ad Maniacos, & Melancholicos præscribi solent, illis conueniunt. quibus si veræ camphuræ parum addideris, habetur præstantissima antidotus, & quasi præcipua ad istum affectum debellandum, tam sumpta, quàm admota; Quando autem vires diuturnitate morbi erunt fractæ, tunc parum confectionis alchem. cum conferua borraginis, aut iulepo alexandrino, comedi poterit ad roborandum. Postquam itaque causarum antecedentium humorantium & totius corporis rationem habentium non erunt etiam negligenda: cerebrum enim per sympathiam grauiter affecta ob fumos & vapores sursum delatos, qui ideo frictionibus & ligaturis erunt reuellendi ad interiora, cucurbitulis supra conas & inguina frequenter admotis, necnon clyste

clysteribus & suppositoriis, si ea velint admittere. Nullo tamen modo calfacientibus, ne magis commoueant istam materiam. Deinde erunt roboranda ipsa viscera scilicet epithematis tum liquidis tum solidis, laterum lotionibus & embrochis convenientibus: Semper addendum modicum caphuram. Quibus ita celebratis, commouendus erit animus ad ipsam causam coniunctam, nempe conclusum & putrefactum semen, ipsumque uterum & vasa spermatica nimio calore affecta, ad eiusmodi semen educendum: nisi uti possint propter vitæ conditionem virili congressu. fiant autem perita obstetricæ frictiones & contractiones partium genitalium, à quibus sæpe excernere consuerunt magnam feminis istius copiam: pessaria ad eundem vltum erunt accommodata, ex mercurialis contusæ foliis, cum pauca myrrha, aut puluere collochynthidis, & oleo salubucino: quæ supponi debent filo alligata, ut commodius retrahi possint. Et dum sunt, in balneis ne incalescat uterus postquam ibi manserunt per spatium horæ vnius vel dimidiæ, fiat iniectione in vuluam calefactam ex fero lactis, decocto hordei, cum pauco succo semperuiui vel cicutæ, quam hic peculiariter commendant. Inunaguntur sedulo renes, lumbi, & perinæum unguento rosato, vel albo refrigerante, succis solani, hiosch. vel aquæ nymphææ dissolutæ cum pauca camphura. Tandem si perseueret affectus, applicetur cauteria cruribus, nihil enim est præstantius in eiusmodi melancholicis affectibus, quam materiam ad inferiora per illos fonticulos deriuare. Quod si vel lienis obstructiones, vel tumor superuenierint, illis diligenter erit medendum, tanquam fuentibus causas illius affectus. Atque hæc de

uterino furore sufficiant: Nunc ad illius suffocationes accedamus.

De uteri suffocatione.

CAPVT VI.

GRAVISSIMUM & valdè frequens symptoma explicandum aggredimur quod vulgò suffocationem matricis appellant, vel potius mulicrum, ab utero strangulatum, vt loquitur Plinius: vnde mulieres illi obnoxie, simpliciter hystericæ vocantur. Est autem hic affectus à læsa respiratione ob perfrigerationem totius corporis & uteri à materia quadam in illius sinu, aut valuis contenta, cuius vapor ad cor & cerebrum per interualla defertur. Definimus enim per respirationem læsam nempe ablatam, aut imminutam tanquam per præcipuum & maximum symptoma, quod in isto affectu apparet, quemadmodum Galenus apoplexiæ differentias quamuis sit affectus cerebri rimatur varietate respirationis quæ in illa conspicitur, in hoc enim strangulatus tanta aliquando adest huius functionis priuatio, vt multæ, inquit Galenus pro mortuis habitæ, & elatæ sint: cum enim tres sint respirationis, vt & pulsus causæ continentes seu proximæ, nempe instrumentorum propriorum dispositio, facultas, & vsus: hic non solum earum vna, sed fermè omnes lædi videntur: nam cum totum corpus & uterus insigni-

ter refrigerentur, finalis causa, seu vsus respirationis tollitur, quia vehementer refrigerato corde & spiribus, non videtur amplius nostri aëris externi attractio, quæ fit ad caloris contemplationem: neque etiam exspiratio fuliginosarum exhalationum, quæ calore tunc imminuto non eleuantur, infringitur etiam facultatis robur. quod positum est in gradu naturali, siue propria temperie calidi illius innati, à quo omnes functiones principaliter exercentur. Instrumentorum etiam propriorum immutatur, quia malè affecto cerebro, non influit amplius commodè spiritus animalis in nervos & musculos, quibus thorax comprimere & dilatari debet. Frustra igitur quærent vtrum vita sine cordis motu & respiratione subsistere possit per solam transpirationem conseruato calore natiuo qui in partibus superest cum illud quotidiana experientia constet, non solum istarum muliercularum, sed etiam multorum animantium, vt glirium, serpentum, & visorum quæ per duos aut tres menses integros sine vlllo alimento externo, & respiratione, velut demortua delitescunt: potest enim calor natiuus circa humidum illud primogenium, & internum alimentum, nempe succum alibilem superioribus temporibus collectum, aliquandiu permanere, non ad perfectæ vitæ actiones obeundas, sed eas quæ vitæ plantarum respondent. Ex hac respirandi difficultate, & aliis accidentibus tres differentiæ siue gradus hysteriæ passionis statuuntur: prima est, quum sine sensu & motu iacent cum obscuro aut paruo pulsu, sed cum nulla sensibili respiratione: secunda, quum sentiunt quidem, & integra ratione,

sed

sed ægrè mouentur, & difficulter spirant: tertia denique in qua præter difficilem spirationem, & stragulatam illum in faucibus quo valdè anguntur, etiam conuulsionibus, & membrorum contractionibus vexantur. Prima differentia accedit magis ad syncopen vel apoplexiam, à quibus non facile discernitur: secunda ad catechen vel paralytim: tertia ad epilepsiam & conuulsionis motus, in qua maiorem inferri noxam cerebro quàm cordi (contrà in aliis) credibile est.

Bene igitur diximus istud symptoma accidere ob perfrigerationem totius corporis & vteri, quia illa refrigeratio tollit vsum inspiradi, & facultatem debilitat. Est autem illa perfrigeratio qualitas mutata, fugax scilicet & mobilis, quæ dissipata sua causa statim tollitur, quoniam pendet à vapore per interualla tantum delato in præcipuas corporis partes & fontem caloris influentis, quemadmodum videmus fieri in principio accessionum febrilium, aut instante crisi & hæc rursus patibilis qualitas pendet ab intemperie firmiore ipsius vteri, in quo conclusa est illa materia corrupta & maligna, quæ præter naturam degenerat in frigidioram quandam constitutionem, quemadmodum videmus lac, vinum; imò etiam grumos sanguinis putrescentes aliquando acescere & refrigerari. Ad id obiicit fortasse aliquis, si frigidior euadat ista materia & acescit, quomodo exhalat & in vapores conuertitur? Respondemus semper remanere aliquas partes tenuiores, vt in ipso aceto, quæ facile vel à calore putredinoso commotæ, aut certè à nativo versante & agitante, humores omnes corporis nostri

ftri eleuantur, quemadmodum videmus hydrargyrum calore externo alternatum, copiosam suppeditare exhalationem.

Porro istius vaporis minera continetur in vasis vteri, quæ multiplicia sunt, vt venæ, arteriæ, & spermatis conceptacula, aut in eius cavitare, vnde apparet non vnicam esse, sed multiplicem, nempe sanguinem illum menstruum, qui dum supprimitur vel ex toto, vel ex parte, ibiq; diutius retinetur, malas illas qualitates acquirit. Item semen muliebri coaceruatum & conclusum, quod cum sit naturæ frigidioris, humidiorisque, facile à naturæ suæ integritate discedit, & pessimam inducit istam corruptionem. A menstruo igitur & semine retento illud contingere frequenter, vnde apparet quod feminae illæ quibus ista non ritè fluunt, vt plurimum incidunt in istos affectus vterinos. Deinde quod illis vacuatis, ita sanitati restituatur vt nulla deinceps morbi istius vestigia appareant. Attamen non fieri tantum à semine & sanguine corrupto, sed etiam à quacumque alia materia in vteri cavitare retenta, & præter naturam affecta, illud ostendit quod hic morbus vetulas multas exercet, quibus neque sanguinis, neque seminis vlla adest superfluitas quæ possit istas obstructions parere, tum etiam quod multæ coitu vtentes sufficienter, & menstrua singulis periodis faciètes, visæ sunt hunc affectum incurrere, quamuis non tam grauem, & vehementem. Certum est etiã illas, quæ vlcera vteri patiuntur, siquidem purulenta materia intus coëreatur, neque effluat, similem strangulationem solitas esse pati. Verùm subiit hic scrupulus, si enim

à retento semine & menstruo ista exoriuntur symptomata, qui fit quòd in viris quibus non fluunt hæmorrhoides iam dudum assuetæ, aut qui nulla vtuntur venere, non eadem obseruantur? Respondemus in viris non omnino similia apparere symptomata, tum quòd discrepat qualitas seminis virilis à muliebri, frigidiore scilicet & humidior: tum etiam quòd vteri & vasorum istorum muliebrium alia est proprietas, tum ad conseruandam, tum ad corrumpendam istam materiam, quæ contra naturam se habet; quòd in membris virorum generationi dicatis non obseruatur: adde quòd cum superabundat semen in viris, facilius excuti potest quàm in mulieribus, vt de Diogene Cynico narrat Galenus. Item mares animi & corporis robore præditi maiore, studiis, exercitationibus, & labore maiorem istorum vaporum partem discutere possunt, si aliquando collecti fuerint. Attamen non omnino dissimilia aliquando in viris obseruari accidentia, quibus hæmorrhoidum fluxui assuetis & prolifica veneri addictis ista subito intermittuntur: quòd Galenus historiis quibusdam confirmauit lib. 6. de locis affectis cap. 5. Et nos quosdam etiam nouimus, qui præter morem relicto concubitu, in melancholiam grauissimam, cibi fastidia, nauseas, & lipothymias inciderunt: sed hoc rariùs quàm in mulierculis propter dictas rationes.

Obiiciet rursus aliquis. Si deleterius sit iste vapor & venenatus, qui ab vtero eleuatur, oporteret in nobis venena generali à calore nostro natiua, ex materia alimentaria, & in partibus

tibus siue locis physicis conseruationi, non corruptioni dicatis. Respondemus primò, non sufficere vaporem istum simpliciter esse frigidum, quia à solo frigido, neque tam subita, neque tam grauis, neque tam determinata partibus nobilibus noxa inferretur, potissimum cum exigua sit quantitatis ille vapor qui ex istis locis exhalare potest: ac proinde venenatae debere esse qualitatis participem, vt istos effectus producat quos Galenus admittit lib. 3. de locis affectis, cap. 8. agens de Epilepsia: & 6. de locis affectis, cap. 5. cum agit de hysterica hac passione: comparans malignitatem istius causae torpediuus contractici, morsui phalangij, vel ictui scorpionis, qui cum exiguum virus expirent, per eiusmodi vulnera in nostrum corpus, pauco tamen tempore illud ita afficiunt, vt non solum & quasi grauedine perfusum videatur totum corpus, sed etiam in syncopes, & alia grauissima symptomata incidat. Istud autem venenum internum fieri non tam ratione caloris natiui, quam putredinosi & alieni inducti in istam materiam, vel ab externis causis, vel vaporibus conclusis, illique permixtis: item propter malam dispositionem tum locorum obstructione laborantium, tum etiam materiae, quae ob vitium alimentorum, atque intemperiem partium coctioni dicatarum naturalem vel adscititiam, valde cacochyma & peregrina euasit: quod exemplo atrae bilis illustrare licet, quae ad tantum malignitatis gradum accedit, vt toto genere quemadmodum venena externa, nobis insensa existat.

Rursam dici potest: Si per vaporem hic

affectus excitetur ab utero eleuatus, augetur potius quam minueretur pulsus & respiratio: item cor ipsum palpiteret, quia ad exclusionem illorum oportet istas partes magis agitari, ut patet in aliis morbis. Respondemus primò vaporem istum esse paucum, ac proinde non esse opus grandiori expiratione vel systole, ut excludatur: Secundò refrigerare, ac intercipere com meatum spiritus animalis in neruos, propter quem præcipue cessat motus iste thoracis: ac proinde quamuis in principio affectus celer & frequens aliquando reddi possit pulsus & concitata respiratio cum cordis tremore; at tamen dum vapor iste cor vehementius occupauit, in progressu cessare ista omnia, quasi congelatis spiritibus, & succedere mirabilem illam apnoean.

Redeamus iam ad nostram definitionem, in qua dicebamus vaporem istum venenatum uteri vasa & substantiam, deinde totum corpus præter naturam afficere. vbi posita est celebris valde questio de natura, seu propria specie istius affectus: quidam enim existimant esse distensionem vasorum uteri, & quasi conuulsionem à repletionem. Alij cum Hippocrate, etiam inanitionem uteri accusant. Quidam existimant à solo motu & situ præpostero, ascensu scilicet, & oberratione uteri pendere. Alij denique solum vaporem eleuatum ex mala ista intemperie uteri sufficere ad prædicta symptomata producenda. Nos igitur accuratiùs rem ipsam contemplantes, dicimus primò fugacem istum affectum, vel potius paroxysmum, non posse pendere à conuulsione

sione facta ipsius vteri, aut vasorum quæ repletio-
nem aut inanitionem veram sequitur, cum enim
eiusmodi distensiones, aut exsiccationes partibus
accidunt, solent continuò affligere, nec nisi longo
temporis tractu, summoque cum periculo tollun-
tur: ac noster hic affectus, vt dictum est, desinit
& recurrit frequenter, raroque enecat istas ægro-
tantes, quamuis ad vitæ vsque exitum illo deti-
neantur. Neque etiam existimamus hunc affectum
pendere à motu, aut oberratione vteri: neque enim
animal est particulare in muliercularum vteris, qui
lumbrici instar hinc inde versùs hepar, diaphrag-
ma, aut cor deerrare possit, alimentum sibi fami-
liare quærens, & ista membra coarctans, & quasi
suffocans. Anatome enim satis docet vterum per
suas venas & arterias conveniens alimentum sibi
allicere, propria autem membrana obuolvente &
ligamentis fortiter contineri in sua sede, de qua
non potest excedere, nisi illis dissolutis. Quamuis
igitur accurrere aliquando versùs pudenda susci-
piendi seminis virilis causa, quamuis malis odori-
bus affici, iucundius delectari videatur, non tamen
inde sequitur esse animal in animali, non magis
quam cerebrum, cor aut ventriculum, quæ mani-
festè moueri & concuti apparet suis fibris naturali-
bus, & ratione sensus naturalis omnibus partibus
insiti, rebus gratis delectari, ingratis verò & sibi ad-
uersis maximè affici & agitari. Denique non exi-
stimamus etiam solam intemperiem semper suffi-
cere ad hunc affectum producendum, quamuis
enim præcipua sit causa efficiens, à qua vapor ille

malignus suscitatur, attamen certum est in plerisque istis fœminis hysterica passione detentis, manifestum vteri motum, & agitationem sentiri circa principium paroxysmi, à quo manifestè torquentur, & cui compescendo multæ solent implorare astantium manus ad illum comprimendum, vel etiam latissima quadam fascia sibi constringere hypogastrium, vt vteri agitatio coercatur: ac proinde existimamus in hoc affectu idem ferè, quod in epilepsia contingere, nempe agitationem, & conuulsiuum motum, ex causa non proportionata ad materiam, vt loquuntur practici, tetto scilicet vapore qui irritans vim expultricis facultatis, efficit vt contractis violenter & dilatatis omnibus fibris concutiat uterum summo labore, donec humorem istum, aut vaporem in reliquas partes amandarit, quemadmodum in epilepsia eodem modo cerebrum concutitur. Quòd si tanta sit illius humoris ferocitas, vt natura eum exhorrens non audeat insurgere in isto motu ad illum excludendum, tunc quasi sopitus conquiescit, & exoriuntur pessimæ illæ strangulationes siue suffocationes, sine illo sensu aut motu. At hanc agitationem sequitur sæpissimè in hoc affectu ventriculi subuersio, cum vomitu aut nausea, diaphragmatis concussio, & cerebri compassio, cum distorsione membrorum: quum scilicet reliquæ partes conantur eodem modo causam istam malignam & morbificam excludere. Ac proinde concludimus, adesse
pri

primò in hoc affectu intemperiem vt plurimum malignam cum frigiditate, quæ aliquando coniungitur magnæ humorum quantitati, vt in retentis menstruis: aliàs pauca admodum, vt post puerperia, magnasque sanguinis profusiones, relicto intus pessimo excremento, à quo affectus iste suscitari potest.

Nunc igitur ad causas veniamus. Cùm immediatæ huius affectus causæ humorales positæ sint semen, sanguis menstruus, & virulenta quæcunque materia in vtero, aut vasis illius contenta, ex quibus oritur intemperies illa maligna cum frigiditate, & vapor deleterius, eam vteri expultricem vim per paroxysmos irritans, tum reliqua corporis membra impetens, præcipuè cor & cerebrum, cum quibus magnam vterus habet familiaritatē iam videamus quæ aliæ causæ tam internæ, quàm externæ concurrere possint ad istas propinquas & immediatas generandas vel concitandas, ex numero rerum naturalium, non naturalium, & præter naturam. Quod ad res naturales spectat, certum est temperamenta sanguinea & bene habita, quibus veneris vsu interdicitur, vel menstrua purgatio ex quacunque occasione retinetur, item valdè cacochyma, quæ non habent suas solitas apochynoses, valdè dispositas esse ad morbum istum. Item ratione ætatis; virgines iam nobiles, si igniculos amoris conceperint, & illis diutiùs torqueantur, ita vt palleant, & cachexia illa memorata corripiantur, facillè in illum incidere. Quod etiam de viduis & sterilibus eodem modo dici

potest. Vtulae vero multae ob cacochymiam insignem hysterico saepe affectu corripuntur: potissimum quae fluore muliebri diu detentae non amplius purgantur vitiosis istis humoribus. Existimauit etiam Hipp. praegnantibus istum strangulatum aliquando accidere posse: quod de valde cacochymis est intelligendum, quibus pessimi isti succi impraegnationis tempore retinentur, puerperis autem saepe contingit, vel quando lochia non rite expurgantur, quod frequenter contingit: vel aliquando ob immodicam sanguinis vacationem ex laborioso partu, aut abortu: quando scilicet prauis humores post optimi vacationem humoris dominantur & insolescunt. Quod spectat autem ad causas externas & procatharticas, quomodo concurrant ad istius affectus generationem, scribit Paulus & Auicennas istas suffocationes vterinas fieri potissimum autumno & hyeme: autumno quidem, propter summam inaequalitatem frigoris aut caloris, qua percussae mulieres istae infirmiores, & agitata interiora cacochymia incurrunt hoc symptoma: hyeme autem propter frigoris vim impediens, ne vapores isti ad exteriora exhalent, & vteri intemperiem oppugnantis, ut reliquarum partium nervosarum. Regiones etiam illae dicuntur hoc affectu feracissimae quaecumque repentinas aëris mutationes patiuntur, ut est haec nostra Occitania. Sub aëris etiam sensum reuocare possumus odores, quia instar exhalationis siue corporis aërij communicantur, & a quibus vterus mirifice afficitur, quaecumque enim hystericae passioni valde sunt obnoxiae, ista exhorrescunt, corporum illorum suauissimorum, potissimum

simum moschi, cybeti, & ambari olfactum, ut quam primum illos naribus perceperint in prædictum affectum labantur, cum tamen ista erodea supposita, aut in vuluam indita sint vera affectus istius & propria pædagogica mitigantia: contra verò ab olfactis, & assumptis ingratis odoribus, ut assæscetidæ, bitum. gagat. sulph. cast. galb. & similia, mirificè recreentur: sin verò vuluæ admoueantur, ita dislodes admodum infestentur, quòd multos induxit, ut crederent vterum olfactus sensu verè esse præditum, cum odores ita distinctè percipiat. Quid hæc de re statuendum sit non sine difficultate statui potest. Nos ergo probabiliora sectantes dicimus admittendas esse in rerum natura sympathias & antipathias mirabiles propter quas naturali quodam instinctu istis, ista suauiter gaudent, alia ab aliis offenduntur, & iis aduersantur, ac proinde vapores istos à rebus suauibus eleuatos, præcipuè cibeto, ambaro & moscho solis vel permixtis: non enim ita afficitur rosarum, calliophyllorum cinamomi, & similia aromatum odorem, percipi ab vtero, non sub specie odoris, quia est proprium olfactus obiectum, sed grati & benigni vaporis, quo maximè recreatur & reficitur, quemadmodum reliquæ partes corporis nostri nervosæ, & ipsi spiritus: vbi igitur bene olentia pudendis admouemus, tunc quasi satiatus & recreatus conquiescit vterus, sin verò naribus & cerebro prius offerantur, appetitu naturali primùm commouetur, deinde si malè se habeat, ut in istis hysteriis, agitaro maligno humore conuellitur, ac denique expellitur pessima illa aura suffocationis hysteriæ patens.

Contra verò à malè olentibus infra admotis , cum quibus illis est diffidium irritatur , vt & ipse ventriculus ad vomendum agitatur. Quòd si per os assumantur malè olentia naribus vel vmbilico applicentur,conquiescit tunc vterus, & quasi fugatur naturali antipathia in propriam sedem. Adde quòd ista grauiter spirantia in duplici habent differentia: quædam enim caliditate & siccitate insigni prædita emittunt acerrimam illam exhalationem, qua facile discutiunt vapores istos, qui ex vtero effumare debent, vt strangulatum istum inferant: quædam verò malè olentia sunt ob caliditatem humiditati excedenti & putredinosæ iunctam habent, vt sunt stercora humana, carnes putridæ, cadauera, & similia quæ affectum istum non iuuant, sed potius angent. Vnde possumus cõcludere illa beneuolentia tum occulta quadam sympathia vtero amica esse, tum manifesta qualitate, quatenus partes nervosas & spiritus reficiunt: graueolentia item naturali antipathia vtero & spiritibus aduersari: qualitibus verò suis quàm sint calida & sicca, discutere materiam, quæ est proxima causa accessionis. Iam alias causas percurramus. Quicumque cibi & potus dicti sunt à nobis suppressendis mensibus esse idonei, obstructionibus scilicet, multiplicandis, aut etiam qui semini augendo inserviunt, illi concurrere possunt ad affectus istius generationem, inter quæ dulcia potentissimè illud efficere solent non tantùm quod spectat ad causam antecedentem producendam, sed etiam ad ipsum paroxysmum inducendum, quarum eorum suauitate propter vapores gratiosos inde eleuatos statim

commo

commoneatur vterus illorum desiderio, vt dicebamus de odoribus, eodem modo qui agitare possunt aut corrumpere illum humorem, illique incrementum praestare, vt somnus immodicus, & otium, excretiones praeter naturam retentae, animi pathemata vehementiora, possunt tum malignam istam materiam in vtero colligere: tum etiam illam concitare ad paroxysmum inferendum. Audito enim vel accepto malo quodam nuntio multas statim in strangulatum istum incidere notum est, & quosdam vidimus quibus si per integram septimanam cessaret vomitus consuetus vel non purgarentur per alui fluxum, deinde grauissimae concitabantur hoc morbo. His adde obstructions vel intemperies partium, relictas post alios morbos, vt febres quartanas, vel diurnas insignes cerebri catarrhos, epilepticam compositionem, melancholiae & hypochondriacae dominatum; & similia à quibus vel producitur iste affectus, vel eis complicatus ferocior multo euadit. Atque haec de causis.

Signa autem istius affectus, causarum & partis affectae ita sunt perlustranda, vt primò per certa quaedam tecmeria, illum distinguere possimus ab aliis cum quibus magnam habet cognationem & similitudinem: vt syncope, apoplexia, & comitiali morbo. quod ad syncopen ergo spectat, certum est in illa non solum respirationem, sed etiam pulsum omnino mitti, qui in suffocatione hysterica vt plurimum remanere solet, quamuis paruis, donec iam ad extremum periculum peruenetint.

Deinde

Deinde in syncope est magis præceps omnium virium lapsus, quam in hoc affectu, qui dat significationem erudientem futuræ accessionis, neque in ipso paroxysmo tantus est pallor faciei quantus in syncope, quemadmodum sudor ille diaphoreticus qui correptos syncope occupare solet, hic abesse solet. Non est tamen negandum, quin interdum ista suffocatio sæpe complieetur cum syncope vel lipothymia, quando scilicet sunt corde & animo languidiore, vel iam debilitatis viribus ob diuturnitatem affectus: & tunc mixta possunt esse signa & symptomata. Differt autem ab apoplexia hic affectus, quòd hysteriæ mulieres non habeant partes istas resolutas, neque sensum tactus omnino amiserint, vt apoplectici; sed si compunguntur, vel pili extrahuntur, indicant manu sufficienter se dolorem sentire. Deinde non patiuntur illum stertorem & reciprocam respirationem, quæ semper in apoplecticis plus minus visitur. Præterea post accessiones meminerunt eorum quæ tunc dicta & facta fuerunt, quod non contingit in apoplexia, vel epilepsia. A qua epilepsia etiam in hoc distinguitur, quòd conuulsivi motus qui aliquando coniunguntur vterinæ suffocationi non sunt ita vniuersales, vt epileptici, sed hoc vel illud membrum seorsim tantum distorquent sine vehementi agitatione. Adde quòd dum soluitur hysterica passio, nulla apparet spuma circa os, vt in epilepsia, sed velut dormientes excitantur cum murmure inferioris ventris, quasi vtero quiescente, & in suam sedem restituto, vel aliquando effluente per vuluam magna humiditatis copia. Iam igitur propria

pria signa enarremus, quibus ipse affectus, sedes affecta, & illius causa peculiaris innotescat.

Imminentis itaque huius paroxysmi, cui maturè succurrendum est, quasi prodromi existunt murmur abdominis, cum frequenti ructu, lassitudines, & confectiones membrorum, oscitationes, pandiculationes, afflatu nimirum illo excitatae, qui iam versùs superiora eleuatur, nausea quaedam ex sympathia ventriculi, tristis conspectus & quasi horror, ob retractionem caloris natiui versùs suos fontes; tandem sensus quidam strangulationis urget, quasi à grandiori bolo deuorato, quem in faucibus sese habere conqueruntur: vbi ingrauescit affectus, tunc distorqueri incipit aliquod membrum, vel subita apnoea correpta nihil deinceps sensibiliter respirant, cum pulsu paruo, & languido, clausisque oculis tunc remanent, donec restituantur. In aliis verò vterus sensibiliter agitur motu illo conuulsivo, vel quasi conglobatur, ita vt ceruix illius ab obstetrice tangente quasi retracta sentiat.

Quæ verò pars huic affectui præcipuam originem dedit per singulas discurrendo inueniendum erit: nam si præter vteri querelas adsint notæ iecoris, ventriculi, lienis, cerebri, aut similibus partium affectarum, quæ præcesserint generationem istius hystericae passionis: aut certè cum illis sæuientibus ingrauescat iste affectus, vel desinentibus miret, magna erit tum coniectura primariam ab illis partibus causam repetendam esse: etenim per hystericas istas suffocationes valde notum

esse: etenim per hystericas istas suffocationes valde notum fit quæ partes in corpore ægrotantis sint imbecilliores: nam si ventriculus v. g. infirmitate laboret, perpetuis ructibus, aut circa umbilicum rugitibus & borborysmis, frequenti nausea, fastidio, & deprauata appetentia torquentur: si cor sit imbecillum, illas excipiunt palpitatio & tremor, cum mœrore & metu frequenti, denique cerebrum debile catharris & molettissimis fluxionibus illas infestat, madescunt lachrymis oculi, imaginationibus variis agitantur, & sæpe distortionibus membrorum iam dictas perpetiuntur. Vtrum verò à semine retento, suppressione menstruorum, vel alterius materiæ excrementitiæ in utero corruptæ tanquam à peculiari causa pendeat, ira disquirendum erit. Etenim si à semine retento & putrefacto contingat, aderunt vel præcesserunt omnes causæ quæ illud augere, coaceruare, aut corrumpere in vasis potuerunt, vt florens ætas veneri iam matura, vel assueta quæ illius vsum diutiùs intermiserit, temperamentum Eucrata vel sanguinem, vita otio & voluptatibus dedita, victus opiparus ex cibis aliquando obnoxiiis corruptioni. In his si contingat hysterica passio, fluentibus commodè menstruis, coniectura erit certissima à retento semine pendere. Hancque passionem vt plurimum præcedere solet vterinus ille furor à nobis commemoratus, quandiu adest materiæ feruor, quo sedato desinit postea in affectum istum hystericum: symptomata omnia sunt vehementiora quàm ab aliis causis, propter insignem recessum à naturali statu,

& valdè iuuantur quando contrectatione molli & blanda genitalium partium humor quidam crassus & albicans non sine quadam voluptate effluit. vbi verò hic affectus contingit in muliere coitu sufficienti vtente in qua menses supprimantur, aut non satis commodè purgentur, tunc credibile est ex sanguine isto retento pendere, pro cuius varietate & cacochymix modo melancholicæ, iracundæ, torpidæ, aut somnolentæ euadunt, mammæ in istis turgere solent, & partes iuxta renes & femora quasi pondere grauidarum, atque ipsum caput frequenter dolere, in posteriori potissimùm parte, propter copiosos fumos, qui ex hac materia eleuantur, & per spinalem medullam cerebro comunicantur. Quòd si commodè menstrua fluant, sit etiam veneris vsus conueniens ad eliciendum semen extra vasa, mulier autem iam serio sit vicina, aut valdè cacochyma, vel vterus quadam fœditate laborans, tunc coniectura erit causam huius affectus esse corruptum quoddam excrementum in vteri cavitare contentum; quod satis commodè expurgari nequit. In hac causa non sunt tam vehementes paroxysmi, quàm ex semine & sanguine retento, & illa quæ excreta ostendere solet naturam excrementi dominantis. Aliquando etiam fit, vt causæ istæ complicentur, quod est etiam animaduertendum. Denique quod pertinet ad vteri motiones seu conuulsuos motus, illa cognoscentur subtiliter, cum in principio paroxysmi, tum etiam extra paroxysmum: quoniam in hac specte suffocationis vterinæ sentitur quedam quasi

quali conglobatio vteri, circa vmbilici inferiorem partem. Atque hæc de dignosi.

Quod ad prognosin, ratione speciei huius affectus, rarò interficit ægrotantes, sed chronicus est & valde molestus, aliquando tamen propter superuenientem syncopen, aut insignem conuulsionem, tolluntur è medio, quemadmodum si sæpius repetat, & difficile soluat, periculum est, ne respiratio toties læsa calor natiuus suffocetur, & intereant. vbi tamen illud accidit, non sunt statim sepeliendæ, neque desecandæ, quia multas in ipso tumultu excuscitatas constat. Practici vt experiantur vtrum sint mortuæ, apponunt naribus lanæ vel cottonis flocculum, cyathum aqua plenum supra orificium ventriculi, vel diaphragmatis regionem, aut admovent speculum ori, vt videant vtrum ab earum halitu inficiatur. Sed qui ista omnia possunt, tantùm significare respirationem esse sublatam, non transpirationem per quam sustineri potest vita vltra aliquod tempus, vt supra ostendebamus; ideo melius est seruare eas inhumatas per triduum sine spatium septuaginta duarum horarum, vt loquitur Auicennas, quia intra illud tempus fit motus omnium humorum, isque reciprocus à centro ad circumferentiam: tunc enim si calor natiuus omninò euannerit cum vita, foetere quodammodo incipiunt. Qua in re valde prudentem esse oportet, vt & in apoplecticis & catico affectis. Ratione verò ipsius essentia affectus causarum, & symptomatum illa passio hysterica est deterior, quæ plurimas partes rapuit in consensum, quæ à seminali materia pendet corrupta, vel diuturna suppressione mentium,

propter

propter rationes dictas, & quæ grauem respiratio-
ni noxam infect. In senioribus vix curatur, vbi diu-
tius perseuerauit, ob insignem cacochymiam, qua
scatere solent, in iuuenibus plerumq; cessat, quan-
do parturire incipiunt. At in prægnantibus &
puerperis valdè est molesta & periculosa: in his
quidem, propter magnam virium infirmitatem;
in illis verò quia foetus simul cum matre vehemen-
ter laborat, & quasi suffocatur: vnde periculum
abortus.

Iam igitur ad therapiam accedamus. Illius au-
tem duæ erunt partes, quemadmodum duo sunt
tempora huius affectus, nempe paroxysmus, & in-
teruallum. Priùs igitur à paroxysmo liberandæ sunt:
deinde interualli tempore danda opera per remo-
tionem causarum, vt prophylaxis illius instituatut,
ne ampliùs, aut certè ne tam vehemens reuertatur.
In ipso itaque paroxysmo, cum positum sit illum
excitari à vapore eleuato ex commota materia in
vtero, propter quam totum corpus valdè refrige-
ratur, & partes nobiles, præcipuè cor & cerebrum
in consensum rapiuntur, patet tunc incumbendum
esse dissipationi & reuulsioni illius vaporis, nec-
non excretioni malignæ illius materiæ, & cotro-
borationi seu consolationi tam ipsius vteri quàm
cordis & cerebri. Illud autem præstabunt primò
frictiones asperiores, & ligaturæ dolorificæ infe-
riorum partium, cucurbitulæ cum multa flamma
coxis & regioni pubis, aut sub vmbilico appositæ.
Vulgares mulierculæ admovent ollas vel scutellas
allio confricatas iisdem partibus, non sine fructu:
vellunt pilos pudendorum & capiti: ista voce in-

clamant & increpant istas ægrotantes. Quòd si detur commoditas iniiciendi clysteris carminantia & laxantia cum hyæra, aut suppositorij alicuius acrioris, nihil erit præstantius ad vacuandos reuoluendosque subito istos vapores, qui deinde sumptis & admotis erunt dissipandi, vnde Auicennas exhibet aliquot grana piperis contusa, cum pauco iusculo. Nos guttas olei anysi, vel guagatini cum aqua cordiali vel arthemisiæ, aliquando parum theriacæ aut mithridatis. Inter practicantes pro secreto habentur ad fœdationem & præcautionem istius paroxysmi sequentes pilulæ. ℞. Castorei myrrhæ, & assæ fœtidæ añ. ʒ j. seminis rutæ & croci añ. grana ʒ i. conficiantur cum pauca aqua matricariæ, vel syrupo de arthemisia. Fiant pilulæ duodecim deauratæ, capiat vnam vel duas instante paroxysmo, atque etiam tempore interualli, dum ibit cubitum, & superbibat si voluerit parum aquæ imperialis. Interea confricentur nares cum eodem oleo guagatino, vel de iunipero, aut assæ fœtida dissoluta cum aceto: fiant suffitus ex plumis perdicum, capilli ægrotantis cornu quolibet accenso sulfure, vino, pannis detritis, soleis, & ipso guagate combusto allia cõfricata naribus afferantur, & similia. Sub umbilico applicetur emplastrum seronæum, vel ex galbano & assæ fœtida confectum, quod ordinariè ferè poterunt, aut certè quando venturas accessiones suspicabuntur: Deinde, vt irriteretur facultas ad expellendum. Si valdè sepulta videatur, procurari debet sternutamentum, vt est aphor. 25. s. 5. ex puluere piperis longi, pyretri, aliquando ellebori aut emphorbij, si malum ingrauescat. Quidam etiam

instel

instillant in aures aliquot guttas olei de spica, vel salix, potissimum cum convulsiones adfint. Quod si à retento semine ista suffocatio pendere videatur, neque liceat huiusmodi mulierculis virili concubitu gaudere, debent ita collocari in lecto ut ceruice & scapulis sint accliuibus, coxis autem & inguinibus decliuibus. Deinde partes illarum genitalis confricari, & tandem tractari blandè à perita quadam obstetrice, quæ manum oleo muscatellino, vel amygdalarum dulcium iunxerit: aut etiam immitti pessarium ex mercuriali contrita, addèdo parum pulueris hieræ & cinnamomi: sic enim eliciemus humorem istum spermaticum intus ferocientem, quo secreto statim cædatur paroxysmus. In aliis casibus supponantur aliquot grana moschi vel zybeta cum pauco cotone inuoluta & ligata. In pauperioribus sufficet puluis gariophyllorum nucis moscatae, & cinamomi ad vteri recreationem. Quod si cordis vires ex pulsu deficiente nimium collabi videantur, ita ut sit metus complicatae syncopes, optimum erit illud irrorare, aut fouere optimo vino cum pauca aqua naphæ, vel imperiali diluto, admouere etiam pullos columbinos, vel gallinas per medium sectas & puluere granorum kermes asperfas. Aliquando cerebrum ita hinc oppressum est, ut apoplexia detineri videantur, unde aliquando cogimur post varia remedia frustra exhibita externam cutem oleo fermento, vel ferro ignito adurere.

Mira est Hippocratis historia 5. Epid. de muliere quadam hysterica, quæ cum nullis remediis à paroxysmo liberari posset, tandem coniectis supra illam

triginta aquæ frigidæ amphoris resurrexit. Quæ curatio est accidentaria, & illi similis quam proponit aph. 21. s. 5. de retano affectis, non nisi summa cautione adhibenda, & in naturis valde robustis, & valde calidis, quemadmodum si prægnans hysterico strangulatu detineatur, prudenter ista omnia remedia vsurpanda, ne abortus concilietur, ac proinde contentum esse oportet externis potius quam internis remediis. Est etiam controuersia inter authores nostros, vtrum mora paroxysmi vinum hysteriis sit exhibendum. Auicennas omnino prohibet. Hippocrates concedere videtur: etenim summa refrigeratio totius corporis, virium languor & spirituum refractio non videntur melius subleuari posse, quam exhibitio vino generoso. Attamen quia hic affectus vt plurimum retinet à retento semine, putrefacto sanguine, & vaporibus terris qui ab utero eleuantur, ratione causarum non videtur exhibendum vinum, quia tenuitate sua, & penetratione summa magis ac magis irritabit materiam illam intus delitescentem. Vnde communi experientia videmus mulieres hystericas ex vsu vini in ipso paroxysmo malè se habere. Ista itaque discrepantia hoc modo componi posse videtur, vt vinum ordinariè non sit exhibendum tempore paroxysmi, sed tantum extraordinariè, quum scilicet ratione virium summè collapsarum, complicatæ syncopæ, vel instatia morris cogimur ad præsentaneum istud auxilium recurrere, iam omnibus aliis frustra tentatis. Atque hac de paroxysmi subleuatione sufficiant. Quodd ad prophylaxim verò spectat quæ intertalli tempore exerceri debet, vt accessionis
redi

reditus impediatur, aut saltem retardetur, tota posita est in causarum sublacione, atque vteri corroboracione. Explorandæ igitur omnes causæ tam externæ, quàm internæ, quæ huic affectui originem vel incrementum dare potuerunt, vt illis sublatis vel saltem concitatis melior concitetur mulieri hysteriçæ dispositio. Diata itaque in primis ritè instituenda pro vario corporis & affectus statu, quod ex superioribus facillè potest repeti. In genere tamen aër purus & lucidus in mediocritate qualitatum primarum positus, illis conueniet, exercitatio & vigilia moderata, animi tranquillitas & auersio ab omni cogitatione rei iniucundæ, alui & vrinæ fluxibilitas concilietur, quia omnibus istis excrementis præter naturam retentis facillè exasperatur hic affectus inter alimenta vt plurimum dulcia ira illis sunt inimica, vt vterus non solum odoribus, sed etiam saporibus commoueri videatur. Utantur itaque exte-
cantibus, modicè attenuantibus & calfacientibus, vt vino rubro, item, & generoso, aqua commodè temperato pro varia constitutione morbi, carnibus assis, pane bene cocto & fermentato, cui parum anysi, aut seminis coriandri addi potest. Utantur etiam incidentibus vt capparibus conditis, oliuis, fœniculo marino, menta, radicibus aperitiuis, & similibus iusculo coctis. In iis autem, quæ valde lasciuunt ob feminis copiam, consulatur vsus veneris, aut si propter vitæ conditionem eo frui non liceat, ieiunium & oratio imperetur, vnde multas huiusmodi historicas solo pane, aqua, oleribus crudis, pomis, prunis.

&c. videntes conualuisse certum est: quod tamen in senibus, aut cacochymia laborantibus pituitosa, contrario modo accidit. Denique reliqua omnia stabiliuntur ex iudicio prudentis medici, donec de maioribus remediis erit cogitandum, cum enim à semine retento, sanguine menstruo corrupto, & quavis insigni cacochymia uteri hunc affectum sæpius diximus exoriri posse, non est dubium quin etiam vacuando hic comperat tam per phlebotomiam, quam purgationem, si vires, ætas consentiant. Venæ sectio igitur usurpanda in istis mulierculis, non tantum inferiorum partium ad eliciendos menses: sed etiam excubito, vbi plethora sanguinea, aut alia quavis tam ad vires, quam ad vasa in ipsius venis apparebit, vt natura partis humoris istius redundantis leuata, reliquum deinceps, melius superare possit, vt & fluens ad uterum vel vasa spermatica humor quodammodo reuellatur, fumique illi & vapores euentilentur. Ea tamen cautione, vt si ingens sit cacochymia & vitium in humoribus, aut semine, tantum vt ad malignitatem quandam accedere, cautius agamus, præmissa conuenienti purgatione & præparatione: quia scimus istum affectum in talibus multum exasperari per venæ sectionem, commota scilicet amarina & venenata materia, eductoque puriore sanguine, qui vitiosorum humorum frænum esse solet. Vnde mirari subit eos qui scripserunt etiam ipso sæuiente paroxysmo, tentandam esse phlebotomiam, cum sit tunc ingens virium prostratio & aliquando vitæ desperatio, cum insigni

gni refrigeratione totius corporis, à malignis vaporibus cor & cerebrum infestantibus, qui nullo modo per venæ sectionem excludi possunt, non est dubium, quin ex usu illius, accessionis tempore summum imminet periculum, & magnam is iure merito incurreret calumniam, qui tunc phlebotomiam exercuerit, si res malè succedat; quoniam adest tempus interwalli, quo celebrari possit, si necessaria videatur. Venæ sectioni succidaneæ erunt aliquando scarificationes, cucurbitulæ, hirudines, & similia sæpè commemorata. Purgatio autem cum præparatione dominantis cacochymix omnino iudicatur à primis humoribus quibus huiusmodi mulierculæ scaterere solent: vnde solemus eas vere & autumno apozematis nostris laxantibus, aperientibus, pro varia cacochymix specie expurgare, quod non omittere debent, si cupiant ab effectu isto liberari. Aliis temporibus præscribimus pilulas vel portiones purgantes, quibus bis vel semel in mense humores isti educantur: Gal. lib. 9. κατὰ τόπους frequenter exhibet hysteriis agor. ʒj. cum vino albo quòd valdè vtile est remedium; si non sint vomitui obnoxia, à quo maximè lædi solent, propter nimiam vteri, & partium inferiorum agitationem. Læduntur & ab omnibus purgantibus dulcioribus, quæ ideo erunt vitanda in præsentia affectu. Ad præparationem & tertionem istorum excrementorum, valdè commendatur usus æquè thermalis sulphureæ, qualis est nostra Balarucana, ex cuius usu, tam potu quàm balneo multas conualuisse certum est. Item usus ligni sassaparillæ aut guaian. cum semine

sceniculi, rutæ, &c. per plures dies sumptorum, cum leni quodam sudore, valdè prodest ad digerendam istam materiam, & paulatim dissipandam; dummodo per vices purgentur potione conuenienti, vt pilulæ aggreg. Ad roborandum verò vsurpetur theriaca vetus mithridaticum, & aurea alexandrina, potissimum hyemali tempore, quo maxime vexantur, & in constitutione & tempore multo calidiori permisceantur quædam conseruæ, vt capill. ven. nymph. & similes quibus temperatior reddetur antidotus. Conducit etiam ventrem fascia lata sub vmbilico firmiter vincire, vt vterus minus liberè concuti possit, & vapores isti non possint tam facile ascendere ad superiora. Denique eropacibus, & sinapismis antiquior vteri intemperies corrigatur, & vt humores extrorsum attrahantur, fonticuli auribus admoueantur, quibus sensim & per epicrasim teter ille humor vteri elicietur, & vapores ad inferiora retrahentur. Solent etiam nostratæ mulieres non infeliciter ad præcauendum hunc affectum gestare perpetuò frustum assæ foetidæ linteo raro inuolutum supra regionem vmbilici. Alij laudant rad. peucedani gestatam velut quoddam amuletum in hoc morbo. Matheolus verò radicem bryoniæ: eiusque puluerem diu exhibitam mirè laudat & extollit. Quæ omnia in tam diuturno affectu experiri licebit. Atque hæc de vteri præfocatione sufficiant, nunc ad particulares vteri morbos accedamus, exposita methodo.

De inflammatione uteri.

CAPVT VII.

XPLICVIMVS superiori sermo-
ne eos affectus qui peculiariter mulie-
res exercere solent, vel ratione proprii
temperamenti: vel excrementorum, vt

sanguinis menstrui & seminis præter naturam ex-
crementorum aut retentorum. Iam superest vt se-
cunda huius libri parte illos perlustremus affectus
qui vtero accidere possunt, quatenus est pars con-
stituens corporis muliebris, suamque habet tem-
periem peculiarem, conformationem, & vnita-
tem. Videndum igitur qui sint affectus similes,
vt intemperies & tumores præter naturam, qui
organici & communes, quorum ratione vterus
frequenter affligitur: & particularem qui ab eis
quæ iam superius tractata sunt curationem expo-
scunt. Quod ad intemperiem itaque spectat, cum
imateriales & simplices facillè intelligantur ex
tractatione compositarum, & earum quæ cum af-
fluxu humoris contingunt, inter quas tumores
præter naturam primarium & maximè illustrem
locum obtinent. Ideo agemus imprimis de in-
flammatione illius tam plegmonosa quàm erysipe-
latosa, sub quam calidè humida, calida & sicca in-
temperies commodè reducentur. Postea de hydro-
pe tam aquoso, quàm flatuoso vteri: mox de scir-
rho, & cancro eiusdem: Sub quibus intemperies

frigida humidæque; frigida ac sicca, commodè etiam explicabuntur. Deinde veniemus ad morbos organicos; qui vterò frequentius accidunt, vt pote procidentiam, subuersionem, & omnem illius fitum præter naturam, ad clausuram & distorsionē, eiusque condylomata, verrucas, & rhagadas; de-
num solationes continui, quæ illis contingunt sub vlceribus & abscessibus cōplectemur. Quibus existimamus nos sufficienter omnes vteri morbos particulares, qui in vsum praxeos veniunt, explicare posse. Si quid autem illis deesse videatur, illud facile supplebimus secundo libro, vbi de mulierum sterilitate, & eius causis acturi sumus: Ac proinde iā rem ipsam aggrediamur.

Phlogosis, & Phlegmone ea ratione apud authores nostros distinguuntur, vt illa quascunque inflā-
mationes, simplices etiam & immateriales completatur, hæc verò conjūctas cum humore, eoque per systrophen collecto in spatiis & substantia partiū, vnde exsurgunt tumores præter naturam cum caliditate insigni, siue iste humor sit sanguineus, vt in phlegmonosa. siue biliosus, vt in erysipelatoza, seu alteri permixt^o, vnde oedematosa & scirrhusa phlegmone appellatur. Cū igitur super. cap. de furore vterino satis actum sit, de caliditate & siccitate, seu phlogosi matricis iam propositum est sermonem hunc de illius phlegmone instituire, quæ nihil aliud est, quàm tumor præter naturam totius vteri vel partis alicuius præcipuæ, quibus constat cum insigni caliditate, ob sanguinem in illius substantiam & poros effusum vbiq̃ue putrescentem. Diximus esse tumorem præter naturam, quia phlegmone
distin

distinguitur ab aliis omnibus inflammationibus, tum elevatione partis insigni, & circumscriptione quadã quæ debet respondere figuræ & magnitudini partis affectæ; tum etiam rubore, renixu, & dolore fixo, aliquando pulsatili, potissimum quum tendit ad suppuratum: quæ omnia, aut pleraque in aliis inflammationibus adsunt, siue fiant à vapore tantum ex aliis partibus communicatione, siue à sanguine ex aliis partibus diffluente in vteri cavitare retento, aut quacunque alia materia inflammante. Notandum tamen hæc omnia illustriora multò & manifestiora esse in illa phlegmone quæ totum vteri corpus occupat, quàm in aliis, quæ illius tantum collum aut cervicem, vel partes laterales, vel contiguam, aut posticam occupant. In quibus tamen imminuitur vis istius morbi, quantum minus est extensionis in parte. Est tamen semper insignis feruor ad eiusmodi phlegmonem, vteri conlectarius si verè sint & exquisitè sanguineæ, vel erysipelato-sæ: alias vero vt in œdematosis & scirrholis, parua est & subobscura febris, quæ ferè medici ac agrotantis sensum latet, vt ipsemet Galenus annotauit Comment. in 6. Epidem. In principio enim retunditur sanguis, feruor à permixto humore, & putredo nonnisi sensim & paulatim introdu-citur, vt deinde in cura peculiariter explicabi-mus.

Quod ad causas autem istius affectus attinet, formalis tam à nobis per tumorem præter natu-ram expressa fuit materialis seu subiectiua, per vteri corpus, aut varias illius partes quæ tentari possunt phlegmone. Efficientes igitur & humorales
redu

reducendæ sunt in sensum rerum naturalium, non naturalium, & præter naturam, quæcumque vel vterum debilitare & disponere possunt, ad fluxiones istas suscipiendas, quæ causæ sunt antecedentes phlegmonam istarum, vel materiam in mulieribus generare & augere, quæ apta sit ad affectum committendum, vel denique vias aperire, & illam versùs vterum concitare valent, temperatum itaque fœminarum plethoricum sanguinem aut biliosum laxitas vteri naturalis, & viarum amplitudo, maximè disponunt causas illas interiores ad affectum istum producendum, præcipuè cum externa violentiora accedunt, quæ internam plethoram aut cacochymiam commouent, vt aër feruidior inflammando, frigiditas vehementior repellendo ad interiora, potissimùm si occurrat subito & fluentibus aut iam fluere incipientibus: violenta etiam exercitatio idem potest, & quæcumque sub illa comprehenduntur, vt coitus violentus, multus, & intempestiuus: compressio, vt ab onere, isto casu & similibus, vel agitatio insueta, qualis ab equo rudiore, aut à rheda fieri solet. Ista enim omnia præcipitare possunt humores in vterum natura debiliorem, vel iam dolore aliquo aut calore infestatum: animi pathemata insigniora, vt mœror, aut iracundia vehemens, hunc etiam affectum aliquando produxerunt: quibus adde assumpta omnia venena, aut venenata, summo calore & tenuitate prædita, quod de cantharidibus, non solum vesicæ, sed etiam vtero valdè infestis, auctores nostri annotarunt. Pessaria etiam acriora ad concitandos menses, vel expurgandas matricis sordes

fordes diutiùs vsurpata, medicamenta etiam cathartica, aut alterantia, valentiora, qualia vt plurimum solent miseræ illæ mulierculæ vsurpare, quæ ob sterilitatem varia conquirunt vndique à quibusuis remedia, vnde ob illorum acrimoniam faciliè in istam inflammationem præcipitantur. Idem dicas de alimentis quæcumque vehementiorem habent vim calefaciendi, attenuandi, & irritandi humores ad fluxionem, vt sunt potus insuetus vini generosioris, aut Hippocratici, vsus aromatum, frigorum, acriorum, & similiarum quæ vnusquisque faciliè recensere poterit. Istud autem frequentius contingit in mulieribus quibus excreta & retenta non bene procedunt secundum naturam, vt enim retenta augent plethoram & cacochymiam, sic etiam præter modum effusa vias & spatia partium nimium laxant & distendunt, humoresque versùs vterum adducunt. Notandum etiam cucurbitularum frequentem admotionem circa pubem aut hypogastrium, non esse satis tutam in mulieribus sanguineis aut biliosis, quia attrahunt violenter, atque etiam sistunt humores circa regionem vteri, & huic morbo occasionem præbent: sic partus laboriosus, abortus, contrectatio genitalium partium ab obstetrice imperita, & gestatio foetus molesta, potentissimæ sunt causæ ad istum affectum producendum, vt est aphor. 43. s. 5. Quum verò sanguis feruidior aut tenuior ob pondus vel compressionem ex grauidiore aut malè collocato foetu attrahitur de vena caua in hypogastricas quæ vterum irritant, nimia quantitate fit illius effusio, non solum in vteri cavitatem, vnde abortus: sed etiam

etiam in propriam illius substantiam, unde phlegmone in gravidis. Arque hæc de illius causis. Nunc ad diagnosin.

Pars igitur affecta, affectus species, & cause illius interiores sunt dignoscendæ. Quod ad partem affectam attinet, uterum affici & morbo idiopathico detineri demonstrat perpetua illius afflictio cum dolore ac calore, versus partem internam hypogastrii, ubi uterus inter vesicam & rectum intestinum continetur: quarum duarum partium inflammationes ob viciniam summam plurimum difficultatis in dignotione afferre possunt, nisi cætera omnia accuratè considerentur: in inflammatione enim uterina actiones illæ propriæ magis deprauantur, utpote excretio consueta sanguinis menstrui, qui vel omnino supprimitur, vel si diminutè fiat est decolor & anxiosa, ut loquitur Hippoc. nempe dolori & torminibus coniuncta: adde quod liquores quidam putrentes & fœtidi solent per resudationem ex phlegmonosa illa uteri constitutione profluere, & genitalia irrigare. Quod si quis interiora vulvæ spatia contempletur, inueniet osculum illud interius esse oclusum, vel potius retractum cum duritie ac doloris sensu, & tota cervix rubicunda, atque inflammata apparebit, cum venulis undique instar telæ araneæ, inquit Hipp. tumentibus. Quod si totus uterus & illius fundum laboret, hæc omnia erunt vehementiora, ut dicebamus, quàm si vel sola cervix, vel eius tantum partes laterales sint inflammatae, ex quarum etiam vario situ distinguendum erit quid potissimum afficiatur; collo enim v. g. inflammato, calor & dolor versus

ingui

inguina, & pudendum maximè extenduntur: si antica pars sit tantùm affecta, vesicæ sympathia maior apparet, sin postica, recti intestini: vnde illorum functiones, nempe urinæ & fœcum excretio, magis vel minùs violantur, & ipse dolor versùs pubem, aut versùs lumbos magis pertingit; quàm ea pars quæ latere dextro aut sinistro posita est: tunc etiam omnia symptomata circa alterutrum inguen magis sentiuntur, & femur *κατ' ἕξιν* positum quâdam grauitate insolitâ & stupore afficitur, ipse etiam vterus versus eam partem retractus & quasi conuersus apparet quæ phlegmonem patitur, quia quantum vni accedit dimensio, tantum alteri decedat est necesse.

Speciem verò affectus ostendunt multa, quæ istas inflammationes internas comitari vel subsequi solent: calor enim, dolor, rubor, pulsus & renixus, quinque sunt signa pathognomonice omnium phlegmonarum tam internarum quàm externarum. Internæ verò, si veræ aut erysipelatosæ, comitem habent statim febrem assiduam, eamque ex genere synocharum, vt æstimat Galenus, ob magna vasa quæ ad vterum pertingunt, & cum vena caua facillè communicant, vel certè frequentius symptomaticam & lityriam in quâ algentibus externis partibus, exæstuant & vruntur interiora, horrorque perpetuus infestat ex Hippocrate, ob retroiotionem caloris natiui & perpetuam humorum commotionem versus inferiora; tunc lingua nigricat & arefcit, vrget sitis, vigiliæ, rhiptasmos & dysouria; quod in hoc nostro affectu valde conspicitur, tum ob exquisitum partis istius sensum & substantiâ
membra

membranofam, tum etiam propter colligantiam & maximum quem habet cum reliquis noſtri corporis partibus conſenſum. Hinc autem exoriantur in iſto affectu cardialgiæ, phrenitides, conuulſiones, Cephalgiæ, anterioris præcipuè capitis partis, & circa radices oculorum, vrinæ & fæcum ſuppreſſio, dolor circa lumbos qui nephriticum aliquando reſentat, cordis tremor & palpitatio cum ſudore diaphoretico, mammae etiam, propter inſignem ſympathiam quam habent cum vtero, inflantur & dolent, immò etiam tanta aliquando dyſpnoea coniungitur propter communicatum errorem diaphragmati aut membranæ ſucgingenti, vt pleuritis eſſe videatur: Ac proinde phlegmone ſi principio præterlapſo ad augmentum peruenerit, vitata inſigni putrilagine quæ illam ſæpius occupare ſolet quando non diſſipatur, materia coniuncta, per diaphoreſin, tunc peruenit ad ſtatum in quo omnia ſymptomata multum intenduntur, donec vel ſuppuration, vel ſcirrhoſia ſeu induratio factæ fuerint. Ad vtramque autem remittitur quidem febris & dolor ſi puris generationem ſequitur illius effluxus cum vlcere interno, aut certè vomica quæ diſrumpenda proponitur: poſt ſcirrhoſin verò tumor & renitentia ſuper ſunt cum pondere & grauitate non ſolum ipſius vteri, ſed etiam omnium partium circumiacētium, vt vix ægra commoueri poſſit, quæ omnia erunt diligenter animaduertenda, quia curandi & prædicendi rationem immutant. Cauſæ verò interiores harum diſpoſitionum inueſtigandæ erunt, tum ex ſtatu rerum externarum quibus uſa eſt ægra, tum præſentis

tis corporis & humorum constitutione, vt sciamus vtrum eiusmodi inflammatio pendeat à vero sanguine biliolo, pituitoso, vel melancholico: quod etiam detegunt ipsi affectus iam à nobis proposti. Superante autem sanguine aut bile omnia sunt vehementiora, soletq; color cutis, & oculorum candidum, rubore aut fluuitie infectum, ostendere quis istortum magis dominetur. Erysipelatosa enim quamuis sit horrenda propter feruorem, patitur tamen facile diaphoresin: phlegmonosa autem in suppuratum facile conuertitur cum magno discrimine ægrotantiæ.

Quapropter asserere possumus affectum hunc ex totâ suâ specie & naturâ valde periculosum, præcipuè si veram vteri substantiam occupet. Hippocrates lib. de morbis mulierum, *paucæ, inquit, morbum istum effugiunt: Et aph. 30. & 43. sect. 5. Si erysipelas prægnanti acciderit, lethale*, quia vel suffocari oportet foetum in vtero, propter insignem illum calorem, vnde subsequitur abortus, cum vitæ periculo; vel matrem ipsam inediâ, & tot cruciatibus exhaustum interire. Est etiam mos huius morbi malignus, propter putrilaginem illam interiorem quæ gangrænæ valde est obnoxia: motus etiam vehemens, ex naturâ inflammationis quæ actiuitate summâ prædita est, & facile reliquas partes occupat. Vnde Galenus voluit in istis inflammationibus internis opus esse insigni robore & constantiâ, deinde accuratâ remediorum vsurpatione in principio, vt fretum istud euadere possint antequam grauissima symptomata à nobis commemorata vrgeant. Vbi enim semel Cardialgiæ, singultus, tremores, con-

uulsiones, sudores diaphoretici & similes accidentium tempestates apparuerint, conclamatum est, & salus earum prope desperata, vt plurimum enim pereunt circa finem augmenti, vi doloris, cum materia tendit ad putrilaginem aut suppuratum. In quibus fit suppuratio, illæ quidem euadunt frequenter, sed incidunt in vlcus sordidum & diuturnum, à quo variè conflictatæ, tandem hectica vel hydropicæ euadunt: In quibus etiam scirrhescit phlegmone, propter naturam materiæ vel impeditam tractationem: multa etiam mala patiuntur, & vt plurimum hydropem etiam vterinum incurunt. Iam itaque de illius therapia cogitemus. Cum itaque hic affectus sit inflammatio ex affluxu materiæ sanguinæ in vterum, habenda ratio causarum, tam externarum, quam internarum, quæ hanc fluxionem concitarunt; tum etiam affectus ipsius, nempe inflammationis iam contractæ vel fientis in parte, & symptomatum, vt febris, doloris, & similium quæ propter suam vehementiam aliquando curam ordinariam præuerrere solent. In primis itaque ratione causarum externarum instituenda certa victus ratio quæ eas omnes ita diuidat, vt non solum amplius nocere non possint, sed etiam oppositæ sint causis omnibus, quæ affectum istum augere vel fouere possunt:

Ideo aër hîc eligendus aut ita temperandus in domo Aegrotantis, vt nullo neque frigoris, neque caloris excessu: ex frigido enim impeditur diaphoresis hîc tantopere exoptata: ex calido in-

tensio

tenso inflamantur magis partes, & humores fluxionem concitantur. Sit etiam lux moderata in conclavi Aegrotantis, quia ex nimio fulgore resolvuntur vires & spiritus: ex nimia caligine reuocantur humores ad interiora, & inducitur somnus profundior, qui in istis inflammationibus internis, præcipuè circa principium morbi, est arcendus, quia per illum humores & spiritus in interioribus remorantur. Pareatur etiam cubile Aegrotantis, ita, ut neque durum sit, neque valde calidum: durities enim dolenti parti solet esse valde incommoda: caliditas verò inflammationem auget. Substernantur igitur culcitæ non quidem ex pluma confectæ, vel potius lana molliori: & si ardor insignis sentiatur, supponi etiam poterunt quædam refrigerantia pro varia anni tempestate. Nos frequenter utimur coriis illis quæ vulgò Marroquina dicuntur, aut pannis *Camelot* dictis. Vitetur omnis motus & exercitatio, præcipuè interiorum partium & crurum. Solemus frictions quasdam & ligaturas in superioribus partibus, ut brachiis, retractionis causa, exercere: sed hoc cum cautelâ etiam fieri debet, post conuenienter scilicet vacationes, & dum febris non est adeo intensa. Idem dicas de animi pathemcitis, quæ omnia sunt curiosè arcenda, summaq; tranquillitas, quantum fieri poterit, concilianda. Quòd si fœces non satis commodè vacuentur, sollicitanda erit alius molliter clysteribus aut cibus ad illum affectum ac-

commodatis : & agrotantes istæ sæpius ad me-
iendum sollicitantur , quia facilè in illis vrina sup-
primitur, per sympathiam vesicæ, & retenta inflam-
mationem augent. Cæterum victus, incipiente in-
flammatione, per tenuis esse debet : ita vt multi per
triduum integrum , quod principium morbi cum
latitudine vocatur, omnimodam inediam illis præ-
scribendam sentiant , vt scilicet natura suo genio
& quotidiano quasi alimento defraudata , minus
sanguinis suppeditare possit ad fluxionem istam
morbosam. Quod in aliis morbis acutis contrario
modo præscribitur ab Hippocrate in aphorismis.
Habenda tamen ratio semper virium , ætatis, con-
suetudinis , temporis & similibus : non enim cor-
pora nostra, præcipuè prægnantium mulierum, illas
antiquorum abstinentias ferre possunt. Nutriantur
itaque tenuiter & meliore cibo , potu , quamdiu
fluxio & inflammatio vrgent. Potus enim esse
debet aqua fontis , vel decocta cum hordeo , eâ-
que non actu frigida , sed tepidiuscula ; ne impin-
gat magis humores in istam partem , & resolu-
tionem impediat, aut etiam suppurationem. Quæ
de causa psicroposiam formidamus in plerisque in-
flammationibus internis , pleuritide & cæteris ;
quamuis ratione febris & doloris videretur ex-
petanda. Vino arceantur omnino , nisi fortè sub
morbi declinatione tenuè & Oligophorum con-
cedatur, ad reliquias humorum per vrinas propel-
lendas, & vires resouendas. Præscribantur iuscula
pullorum conuenientibus herbis alterata , vt ace-
rosa, endiuia, lactucæ & boragine: panatellæ etiam
illis confectæ , hordeata , amygdalata cum succo
granato

granatorum ; pruna, pyra, poma cocta. Vbi iam definit & mitescit inflammatio, largiore manu & cibis analepticis sunt instaurandæ istæ ægrotantes, vt morbum omnino superare possint. Atque hæc de diætâ.

Quod ad reliquam curationem spectat, persequendæ sunt indicationes iam propositæ. Cum enim fluxio sit sanguinea, humoribus variis aliquando coniuncta proponitur. Illius reuulsio, deriuatio, & vacuatio, potissimum venæ sectione perficitur. Itaque post immissum molliorem & refrigerantem clysterem, mittatur sanguis ex venâ cubiti dextri Basilicâ, quia coniectura est hoc in affectu maiorem feruentis humoris partem, ex hepate deriuari. Phlebotomia autem pro temperamento Aegrotantis bis aut ter celebrari poterit ad perfectam & reuulsionem & vacationem humoris. Post venæ sectionem reuulsoriam, laudat Galenus deriuatoriam, quæ fit apertâ poplitis venâ, aut malleoli; sed quia per istas phlebotomias inferiorum partium, allicitur materia versus vterum, vt experimur in prouocandis menstruis, & vix celebrari possunt quin mulier commoueatur & erecta aliquandiu maneat: ideo melius est expectare donec impetus fluxionis sit sedatus per supradictam venæ sectionem, frictions, ligaturas superiorum partium, & cucurbitulas scapulis, lumbis & dorso admotas. Tunc enim, si ardor ingens in istis locis adhuc sentiatur cum tensione, tempestiuum erit istas sanguinis missiones moliri, quæ luxuriantem circa propinqua vasa humorem educant: in grauidis tamen abstinendum omnino ab

istâ phlebotomiâ inferiorum partium , metu abortus : potest tamen celebrari ex cubito per epicrasin , si temperamentum , vires & reliqua consentiant : maius enim imminet periculum ex magnitudine inflammationis , quàm ex educto sanguine qui erat portio causæ morbificæ.

Quibus ita præmissis , si cacochymia dominans videatur , non erit inutile leuiorem purgationem & minimè conturbantem constituere , quæ excrementitios humores ex prima potissimum corporis regione educat , vt ex bolo cassiæ cum paucis Rhabarbaro puluerisato , catholicone , syrupo pallidarum rosarum cum infuso Rhei aut Agarici , ex decocto Sennæ , & similibus , pro varia cacochymiæ specie. Vomitorjjs autem agere in hoc casu , quicquid dicat Auicenna , nunquam satis tutum videtur : nam , si blanda sint illa vomitoria , nihil aut parum detrahere poterunt , si vehementiora , ex magna corporis & humorum conturbatione grauiorem semper noxam quàm emolumentum afferent.

Purgationi , propter insignem febrem , statim subnectenda erunt medicamenta præparantia & alterantia , vt iulepi refrigerantes , apozemata , emulsiones & similia quæ sæpius à nobis descripta : immò , si vigiliæ immensæ & dolor & inquietudo ægrotantem , vt solet , vehementer afficiant , optimum & consultissimum , illis maturè prospicere : sapienter enim à practicis nostris est annotatum , istas mulierculas vt plurimum perire circa augmentum morbi , vi istorum symptomatum.

Ulla igitur mitiganda diligenter, non solum alterantibus vulgaribus, sed etiam somniferis & narcoticis, quibus aliquam nancisci possint à doloribus & vigiliis tranquillitatem, deinde ad ordinariam methodum erit redeundum.

Iam inclinante affectu, si adhuc excrementorum reliquæ subesse videantur, iteranda erit purgatio & præparatio humorum. Rarò tamen in hoc affectu aperientibus & diureticis utimur, metu nouæ fluxionis & prouocationis menstruorum, quæ renouare possent istam inflammationem.

Quamuis igitur laudent authores nostri in hoc affectu alui fluxum & vrinæ, quoties sponte contingit, præcipuè post concoctiones: attamen, quia natura illud præstat propriis instrumentis, nempe spirituum & caloris natui beneficio, ideo nihil mali conciliare potest istis ægotantibus, quod ex usu calfacientium & attenuantium medicamentorum timemus (sic, vix in febribus continuis utimur sudorificis, cum tamen a natura in iis morbis plurimi excitentur sudores) illis igitur melius est supersedere, donec phlegmone omnino sedata fuerit.

Annotant iterum hic practici nostri, maximos errores in principio huius affectus committi, dum mulierculæ ipsæ ægotantes & illis adstantes existimant dolores istos à flatu contingere, adhibentque & assumunt remedia multa calfacientia & digerentia ad illos discutiendos, vnde maxime ingrauescit ista phlegmone: ac proinde

oportet solentem Medicum, cognita primùm natura affectus, illa omnia reiicere, & aliam instituerè medendi methodum quæ in generatione & curatione phlegmonarum istarum à Galeno præscribitur, vt scilicet modicè repellentibus in principio & anodinis vtamur, dein resoluentibus mixtis, aut solis, prout spes est maior diaphoreseos vtamur: tandem suppurantibus, si materia putrefacta concoquatur & ad puris generationem tendat, ad quæ præstanda, selectis potiùs remediis, quàm immensa eorum multitudine, erit agendum.

Ad repellendum igitur in principio, & ferinum illum ardorem temperandum, inungatur regio pectinis, lumborum & laterum, prout inflammatio in hanc vel illam partem magis vergere videbitur, ex oleo rosaceo aut vnguento rosaceo, cerato Santalino aut albo caphurato cui parum aceti immixtum fuerit. Foucantur ex decocto vel aqua rosarum, summitatum papaueris albi, solani, acetosæ, plantaginis, & semperviui, ex iisdem fiant iniectiones in vterum per metrenchyten: comparentur pessaria ex illarum foliis contusis, quibus aliquando, ob doloris vehementiam, opij modicum cum vitellis ouorum, pauco croco & oleo rosaceo immisceatur: vel etiam fiant pessi ex philonio romano cum cotone: cataplasma etiam pareretur ex mica panis albissimi cum lacte cocta, cui parum olei rosacei, succi hyoscyami aut solani, cum vitellis ouorum addatur. Iniectio ex lacte caprino recenter mulcto, cui aquæ rosacæ modicum adiunctum fuerit, valde etiam prodest ad refrenandum istum dolorem & humorum feruorem

rem. Vbi iam ista mitescere incipient, transeundam erit ad resoluentia modicè, & digerentia: vnde vnguentum resumptiuum cum oleo chamæmelino & liliorum dissolutum, decoctum feminis lini & fœnu græci, florum meliloti & rosarum: ad fetus vel infessus & semicupia, si iam sint alacriores, erit accommodatum; quibus, ne scirrescat ista materia, quædam emollientia, vt radix althææ, folia maluæ, parietariæ & braccæ vrsinæ adiungi possunt, donec perfecta resolutio subsequuta fuerit. Quod si natura, contrario instituto, ad suppuratum vergere videatur, iuuanda erit in hoc motu, quamuis non satis laudabili: ideo cataplasma ex decocto ficuum cum farina tritici & paucio oxy-melite erit maximè accommodatum, vel ex vnguento Dialthææ cum butyro, axungia gallinæ & paucio oleo liliorum. Post suppurationem factam, quæ omnia symptomata reddit mitiora, si natura suo iure non vtatur in disruptione abscessus & puris vacuatione, iuuanda erit motu & concussionem corporis ægrotantis, admotis cucurbitulis & frictionibus in inferiore parte, iniectionibus detergentibus & aperientibus; imò etiam cataplasmate supra scripto cui addatur stercoris columbini modicum. Iam erumpente purulenta materia & facto vlcere, recurrendum erit ad propriam illius curationem, quam in sequentibus proponemus. Idem dicas quando phlegmone ista in scirrhosam dispositionem degenerat, si mulier fuerit grauida aut abortum nuper passa, aut insignem per vterum hæmorrhagiam, parciùs ista omnia erunt vsurpanda & cum maiori cautione, erit tamen aliquid au-

dendum, ne videamur illarum salutem omnino neglexisse: sæpè enim natura adiuta illud præstat quod vix fuisset auri sperare.

De hydropæ vteri.

C A P V T V I I I .

VPERIORE capite tumores vteri præter naturam calidos explicuimus, iam de frigidis agendum, tam pituitosis quàm melancholicis. Quoniam verò hydrops & inflatio vteri inter illos valde sunt cõspicui & memorabiles; ideo sub eorum tractatione omnes alios qui à pituitâ pendent complectemur, quia eorum curatio facîle ad hanc reuocari potest. Hydrops igitur alius vniuersalis; alius particularis: vniuersalis rursus vel talis dicitur ratione subiecti, quia scilicet totum corpus & præcipue exteriorem habitum occupat; vel ratione principij siue fontis illius à quo pendet facultas animato pituiti, nempe hepatis, cuius imminuta & deprauata coctio, nihil aut parum deinceps laudabilis sanguinis producit quo nutrirî possunt partes, eiq̃ue tabescentibus, augetur in immentum abdominis moles, flatu vel liquoribus distenta. Sic & particularis hydrops, vel solitarius est aliquando & per se subsistens, vt quando ex malâ concoctione membri alicuius, aut illius obstructionibus, vitiatur proprium alimentum & res crudelcit

erudescit in serum, pituitam, aut flatum. Vnde apud Hippocratem memorantur hydropes pulmonum, capitis, vteri & similibus partium quaedam cauitate præditarum, sine vniuersali noxa aliarum partium: Alias verò eiusmodi particularis hydrops coniunctus est cum vniuersali, vt quando sensim violatur hepatis ipsius temperies, aut quando per sympathiam aliarum paulatim afficitur. Sic enim, inclinante calore natiuo, incipiunt apparere in extremis partibus, vt in cruribus & manibus, œdematosæ quædam inflationes, vel etiam in internis partibus, in vtero debiliori, iam rudimenta istius pessimæ sanguificationis apparent.

Est igitur hydrops vteri, tumor præter naturam ex collectione pituitæ, seri, aut flatus intra illius cauitatem, aut propriam substantiam & membranas propter debilitatum calorem natiuum & malam proprii alimenti coctionem. Dicitur tumor præter naturam hic affectus, quia est magnitudo sensibiliter aucta, actiones lædens istius partis, quo respectu distinguitur ab imprægnatione: & quia illi complicata est insignis intemperies cum solutione continui, ob distentionem & compressionem quæ sequitur ad illam repletionem: fit autem ista intemperies seu collectio, ex triplici materia, simplici vel composita, id est, sola vel inuicem complicata, nimirum pituitæ frigidæ quidem & lentæ, quæ propriè hydropem anasarcum dictum repræsentat, quando illa pituita œdematis instar imbuit propriam vteri substantiam & membranas, seri, id est liquorum siue aquosi humoris implētis cauitatem vteri instar vtris, & sic hydrops

*Hydropite
qu'on appelle
anasarque &
produit par une
substance froide
et lente. Et celle
qu'on nomme
ascite est celle
qui se fait
entre les mem-
branes qui se
gorgent et
asciten*

*sympanitel a cause que l'eau
entre les membranes de la
forme de vent et flatuosité
a qui fait la sympanitel*

asciten propriè representat; vel etiam inter ipsas membranas aut vesiculas quasdam positi vt sentit Aëtius: denique flatus, qui in vtero collectus illum tympani instar distendit, & hydròpis tympanitis dicti speciem refert; qui etiam aliquando, vt accidit intestinis in dolore colico, inter spacia propria & tunicas matricis continetur, easque diuellendo insignem cruciatum excitat. Hic oritur dubitatio non contemnenda: Cùm enim dixerimus istos flatus aut serum, contineri in substantia, id est inter membranas ipsius vteri, vel in ipsius cauitate, dubitari potest quomodo ista materia ibi coërceri possit, cùm illi pateat continuus effluxus per vteri osculum & ceruicem ad exteriora, ita vt non videatur verisimile serum aut flatus, qui perpetuò mouentur & fluunt nisi alieno termino contineantur, intra matricis claustra ita aperta, vt neque in vtre aut dolio perforato contineri possint. Hanc difficultatem agnouit Aëtius, & vt illam effugeret, voluit serum illud quod attollit vterum in hydropem asciti similem, non contineri in ipso cauo vteri, diffluens, sed intra vesiculas quasdam quasi folliculos coërcitum, qui excitati fuerint ex irrumpeñte eiusmodi materia in vteri substantiam, eamque distendente & leuiter corrumpente, quemadmodum Hippocrates etiam voluit aliquando ad hydropem abdominis hydatidas quasdam hepatis concurrere. Mercatus verò non, vt Aëtius, existimat illas vesiculas fieri ex propria substantia vteri membranosa distenta, quia sic iam putrefactus & quasi corruptus esset vterus & semper vlceratus, sed potiùs ex humore ipso pituitoso influente primùm circa oscula

oscula siue extremitates vasorum per quæ menstrua purgantur, excitari quasi pelliculam quandam, quæ oblinens interiorem vteri superficiem, vt contingit in fœtus generatione, deinceps mucore isto & liquoribus, ichoribus, quasi suspensis, impleatur. Verùm non videtur tantopere laborandum in inuestigando modo per quem retinetur istud serum aut flatus in vteri cavitare, quibus hydrops ille excitatur: Cùm enim rarissimus sit hic affectus, non dubito quin aliquando ita constringi & coarctari possit præter naturam interius illud osculum vteri, vt isti materiæ non pateat exitus: quemadmodum enim secundùm naturam exactè clauditur in prægnantibus, vt ne specillo quidem, inquit Hippocrates, pateat ingressus in interiorem cavitatem: sic etiã post tumores scirrhosos circa inferiorem potissimùm illius partem, post phlegmonosos per resolutionem induratos, per illius contorsiones siue peruersiones, certum est ita constringi illud osculum, vt nihil facile ex cauo foras effluere. Quod si contrectatum eiusmodi orificium, patens & liberum appareat, signum erit aquam istam & serum, non in cavitare, sed potius in substantia & inter ipsas tunicas positam esse. Nam, quod alicui dicunt à grumo sanguinis obstrui, post abortum aut laboriosum partum ibi concreti, non placet etiam, quia eiusmodi sanguis grumofus in aliqua parte contentus vel putrescit breui tempore & inflammatur, vel congelatur quasi amisso calore natiuo: ex vtroque accidente grauissima oriuntur symptomata, quæ non permittunt tam diuturnam moram ægrotanti, vt in generatione & duratione istius hydrops siue flatuosi,

tuosi, siue aquosi requiritur. Vltimò in definitio-
 ne nostra dicebamus, hydropem istam vteri fie-
 ri propter debilitatum calorem natium, siue sit
 hoc in toto, siue in fonte humoris gratiosi & ne-
 ctarei, nempe hepate, siue tantum in ipso vtero,
 ob malam illius coctionem, quando intemperie,
 vlcere, aut similibus præter naturam affectibus
 proprium nutrimentum alterat, corrumpit, &
 loco veræ alimonix, in flatum, pituitam aut sero-
 sitates conuertit: quod authores nostri per syna-
 thrismum & congestionem significarunt. Causæ
 igitur istius affectus tam internæ, quàm externæ,
 sunt ea omnia quæ calorem natium ita debilitare
 & infringere possunt, siue in toto, siue in hepate,
 aut ipso vtero tantum, vt deinceps bonæ coctio-
 ni studere nequeat. In calore autem natiuo siue
 primigenio non solum qualitates spectamus, sed
 etiam substantiam cui innittitur, nempe humi-
 dum & oleosum & pingue radicale vocant, &
 spiritum insitum à quo functiones omnes corpo-
 ris nostri exercentur. Quæcunque igitur, siue
 per febrem, siue per marasim ista oppugnare va-
 lent, siue per se, siue per accidens, illa omnia
 hydropem accersere possunt. In censu itaque
 rerum naturalium, valde erunt dispositæ mulie-
 res ad hunc morbum contrahendum, quæcun-
 que temperamento humidior frigidiorque præ-
 ditæ sunt, & habent vterum ferè semper scatentem
 humiditatibus: biliosæ verò, dum propter
 caloris vehementioris potentiam absumunt spi-
 ritus & humidi primigenij substantiam ante de-
 bitum

bitum ætatis decursum, potissimum si utero sint debiliori, & frequentioribus partibus defatigato.

Ex parte verò rerum non naturalium, ipse ær-multum hinc potest, frigidior quidem aut humidior, per se, feruentior quidem, per accidens, dum substantiam partium exhaurit. Frequenter etiam euadunt mulieres hydropicæ ex utero, quando natationibus aut mansionibus in aqua frigidiori indulgent, vel balneo humectante & relaxante frequentius utuntur. Ad idem multam vim habet immensus aquæ, aceti, succi limonum, granatorum, & similium, alimentorum etiam crudiorum, ut olerum, fructuum horæorum, piscium, & iusculorum diuturnior ac largior usus, somnus etiam profundior post longas vigilias quæ corpus valde exagitarunt, ut contingit chorearum tempore, quia tunc violentè exercentur statim post partum, deinde ingurgitant sese potu aquæ frigidioris, & intempestivè coguntur vigilare & dormire, cum variis animi pathematis. Sed inter alias causas procatarticas generandi huius hydropis uterini, præcipua existit vehemens & diuturna menstruorum fluxio, per quam hepatis valde refrigeratur & pabulum caloris natiui exhauritur, vel menstruorum nimia suppressio, qua diutius perseverante, suffocantur calor natiuus præ multitudine humorum qui paulatim in utero colliguntur. Idem dicas de quavis alia ex quacunque parte hæmorrhagia liberaliore, quæ
si

si non tam subito, at tamen idem successu temporis præstare potest, atque etiam de urinæ indebitâ retentione, aut alui inusitata duritie, propter quàm refluant materiæ in vterum & vicinas partes. His adiunge externa & fortuita, & res contra naturam, vt casus, vulnera, partus laboriosos, frequentes abortus, intemperies grauiores totius aut partium principum & coctioni dicatarum, ipsius vteri vlcera & quoscumque tumores præter naturam. Nam vt scirrhusus & œdematosus refrigerando & obstruendo id præstant: sic etiam erysipelatosus & phlegmonosus, dissipando humidi primigenij substantiam, tum etiam, si indurentur, conspissando ductus & poros. Atque hæc de causis.

Partem affectâ in hoc morbo nullus dubitat esse vterum in tumorem & distentionem præter naturam à materiâ ibi collecta eleuatum, sed distinguendum est in primis, vtrum primariò vel secundariò ibidem genita sit hæc materia, quæ est continens illius causa, & vtrum illa contineatur in cavitare, vel membranarum spatiis quæ vterum constituunt. Quòd ad primùm igitur attinet, si quidem apparentes sint notæ totius corporis malè affecti, vt per febres acutas vel diurnas, per hæmorrhagias immoderatas, si sint insignes quærelæ ipsius capitis fluxionibus laborantis, ventriculi imbecillioris, lienis grandioris, & potissimum hepatis malè affecti ac valdè debilitati, cum quibus inceperit hic noster affectus, cum illis augeatur, & mitescat, tunc maxima erit coniectura sympathiæ per communicationem materiæ, vterum scilicet non tam vitio suo, quàm partium rheumatismo suscepisse causas istas

istas præter naturam. Contrà verò, si ista omnia absint, & rectè, aut saltem mediocriter valente reliquo corpore iste tumor acciderit, post particulares affectus ipsius vteri, vt laboriosos partus vel abortus, suppressiones mensium vel eorundem nimias profusiones, vlcera, tumores phlegmonosos vel scirrhosos; tunc non erit dubium quin particularis ista dispositio prima rudimenta iecerit istius hydropis in vtero per congestionem, deprauatâ, scilicet illius coctione, aut impeditâ superflua humiditatis excretionem, aut flatuosâ substantiæ illic genitæ. Quòd ad secundum spectat, vtrum scilicet illa materia pituitosa, serosa, aut flatuosa posita sit intra vteri cavitatem, vel ipsius substantiam & membranas, ita destingui posse existimo: quòd scilicet dum est in cauo, multò maiorem elevationem ac tumorem facit in illâ regione hypogastrii quàm dum est inter membranas vteri, quia multò maius est spacium vbi contineatur: deinde, quod aliquam fluctuationem repræsentat dum est in cavitare, quando non est exactè distenta sero, & minores infert cruciatus in illâ cavitare quàm dum est inter tunicas, vbi diuulsiones sunt maiores & in parte magis sensibili, vt patet de dolore colico; deinde, quia, vt dicebamus, quando eiusmodi flatus & serum continentur in cauo vteri, oportet adesse aliquas obstructions aut constrictiones orificij illius interioris, vt retineatur interiùs; quæ, si omnino absint, vt contrectanti obstetrici & chirurgo patebit, credibile erit materiam illam non in cavitare, sed in spatiis tunicarum esse positam. Vbicumque igitur illa materia contineatur,

dignoscendum rursus vtrum sit pituitosa, serosa, vel flatuosa; quanquam nunquam ita sint solitariae, quin inuicem permisceantur, vt in hydrope vniuersali docetur. Quod ad pituitosam spectat quæ ad anasarca naturam magis accedit, mollem reddit & cõtactui digitorum cedentem non solum vterum, sed etiam vicinas omnes partes Hypogastrii, pubis, perinæi & lumborum, sine vllò dolore aut distentione partis istius, quæ in dies magis ac magis flaccescit, nisi conuenienti remediorum vsu emendetur: Serosa autem & flatuosa insignem faciunt eleuationem partis, ac renitentiam, potissimum si in cauo retineantur, cum dolore aliquo, flatuosa (quam ideo græci empneumatosis vocant) quidem cum maiore pondere & fluctuatione; serosa, cum illis, vt sæpe ascitè vniuersalem repræsentet: percussa tamen ista pars, si flatu sit distenta, instar tympani resonat, si sero, instar vtris aqua aut alio liquore referti. Denique respiciendæ erunt causæ quæ ad istas materias producendas aptæ sunt: etenim, si vera sint quæ ab authoribus nostris traduntur, certum est à minori multò frigiditate excitari, quàm pituitam & serum; certum est etiam causas internas & externas, vt alimètorum varia genera & similia quibus vsæ sunt respondere, cui materiae producendæ magis dispositæ fuerint. Verùm, superest adhuc quomodo particularis iste hydrops distingui possit à vera imprægnatione quæ sæpe mêtitur ab hydrope abdominis, qui ascites & tympanites vocatur, atque ab aliis tumoribus qui in vtero fieri possunt. Quod ad imprægnationem spectat, si quidè sanæ & vegetæ fuerint mulieres, fœcundo cõcubitu vientes, quibus vterus sen-

sim in molem attollitur, cū motu proprio & sensibili embryonis, nulla est dubitatio quin is affectus sit secundum naturam, & vera grauiditas: sed quoniam contingit mulieres malè sanas & coloratas infinitisque symptomatis vexatas, aliquando etiam imprægnari, fit sæpe, vt non solum mulierculæ & obstetrices, sed etiam Medici fallantur in distinguenda vera imprægnatione ab istis affectibus præter naturam, quando in vtrisque menstrua per aliquod tempus supprimuntur: imò ipse Aëtius putauit cum ipso hydrope vteri ipsum conceptum accidere posse, quod tamen ego non existimo esse admittendum de vero conceptu qui ad perfectionem foetus peruenire possit, sed tantum feminis virilis quadam retentione per aliquod tempus, quia embryonem inter hos nouem menses posse nutriri cōmodè & retineri in vtero cum tanta aquarū illuue aut flatuum copia, omnino est impossibile. Grauiditatem itaque verū ab hydrope vteri in muliere incommoda valetudine vexata, ita distinguemus, primū, quòd vera grauiditas non facit tumore præter naturā ita æqualem vt iste hydrops, sed acuminatū & quasi fastigiosum, cū hydrops sit extensus vniformiter per vteri corpus: secundò quòd in grauiditate, post aliquot menses meliùs se habere solēt mulieres vt plurimū, quia grandior foetus iā absorbet maiore partē humorum qui illi negotiū facebant, cū per istos tumores præter naturā, quò diuturnior est progressus, eò magis symptomata intenduntur & vires imminuātur, deinde quòd in imprægnatione, motus infantis sensibilibus post tertium aut quartū mēsem percipitur, non solum à grauida muliere, sed etiam

ab obstetrice & medico qui ventri manum diu-
 tiùs admouerit, isque, non vt in sola palpitatione
 quam flatus etiam excitare potest, sed oblongior
 & vniformis, sub quo sentitur maior renitentia
 quàm dum subest tantum flatus vel aqua. Tertiò
 denique, quòd constitutio mammarum omnino
 alia est in grauidâ muliere quàm in eâ quæ istos
 vteri tumores patitur: etenim in grauida mammae
 tumidiores, rotundiores, lacte prægnautes reddun-
 tur, quæ in istis affectibus flaccescunt, omnino de-
 colorantur, & omni succo saltem alibili destitutæ
 apparent. Hydrops verò vniuersalis abdominis, siue
 ascites, siue tympanites, sic dignoscetur ab isto hy-
 drope particulari matricis, tam flatuoso quàm se-
 roso, si sit solitarius, aliàs enim pereunt omnia si-
 gna distinctiua vtriusque: quia humor iste magis
 est positus in aqualiculo & fundo ventris, siue hy-
 pogastrio vbi est vterus situs, quàm in superiore ab-
 dominis parte à qua potius incipit vniuersalis hy-
 drops; actiones totius sanguificationis & nutritio-
 nis in corpore nõ apparèt hîc ita læsæ vt in vniuer-
 sali, nec tãtopere aut tam subitò decolorantur istæ
 mulierculæ, aut extenuatæ partibus superioribus:
 sitis illa & ariditas linguæ quæ sequitur hydropem
 abdominis non ita vrget, & alia omnia symptoma-
 ta sunt valde mitiora. Quòd si hydrops iste vteri
 ab aquoso humore pendeat, ferè effluit huius
 aquæ quædam portio per vulnam, quâ irrigantur
 perpetuò genitalia: si à flatuoso existat, etiam per
 interualla quidam flatus quasi strependo, per vteri
 orificium: Denique non est tãta fluctuatio in aquo-
 so dum conuertuntur ad latera, neque renitentia in
 flatuoso

flatuoso per totum ventrem, ut in vniuersali hydropo, quibus notis ab inuicem satis secernentur. Denique ab aliis tumoribus vteri distinguitur hydrops, tum à phlegmonoso & erysipelatofo, quòd febris, dolor intensus, & inflammatio partium genitium abest: tū scirrholo, cancrofo & similibus, quòd non fit ea durities quæ tangenti digito resistat, sed cedat potius & quasi in foveam deprimatur: Habet enim suam propriam idæam quam solers medicus animo concipiens, non fallitur circa particularem istam diagnolin, de quâ satis superque dictum sit.

Quòd ad *prognosin* verò, non est dubium quin iste affectus ex totâ suâ specie sit valde perimelcendus, quia isti particulares hydropes, vel denotât ruinam integram functionum naturalium in mēbris istis, quorum vsu vita diu carere nequit: vnde accersunt vniuersalem cachexiâ & hydropem, vel certè ostēdunt iam consensum quendam partium principum, ut iecoris, lienis, ventriculi: propter quorum prauas concoctiones, incipit grauiter labefactari œconomia naturalis. *Qualis est uterus in muliere*, inquit Aetius, *tale est ut plurimum reliquum corpus.* Ut igitur inflatio hæc vteri hydropiformis, velociora habet & vehementiora sua incrementa, cum symptomatum magnâ syndromè, præcipuè si iuncta sit pertinax mensium suppressio, aut hæmorrhagia insignis, eò maiorem portendit noxam, quia virium robur illas deficit: quod in hoc morbo chronico & pertinaci requiritur.

Ad Curationem iam accedamus, in quâ eò breuiores erimus, quod eius therapia ferè similis est illius quæ fusè proponitur in curâ hydropis vni-

uerſalis. Si quid igitur magis eſt peculiare, præcipuè à nobis erit annotandum. Quod ad victus ergo rationem ſpeçtat, cum poſitum ſit hunc affectum pèdere ab intemperie frigidiore, & collectione materiæ pituitosæ, ſeroſæ vel flatuoſæ, omnia calfaciètia & exſiccantia plus minùs, pro conditione humoris dominantis, tenuantia, aperientia, detergentia & reſoluentia erunt ex uſu iſtis ægrotâtibus. Interdicenda ſunt igitur alimèta aquoſa, frigidiora, & quæ concoquendo negotiũ faceſſunt calori natiuo, ſomnus diuturnior arcendus, exercitandæ aut fricandæ, conuenienter omnes aliæ vacuationes naturales ad curſum ordinarium reuocandæ, & ab iniuria cœli frigidiora, pluuioli & auſtrini, quantum fieri poterit, prohibendæ: deinde de maioribus remediis cogitandum, inter quæ, cû phlebotomia & purgatio principatũ obtineât, quæritur primò, utrũ venæ ſectio iſtis mulierculis hydrope vterino laborantibus cõueniat. Partè affirmantem Paulus Aetius & Auicennas, quia exiſtimant præcipuã huius affectus cauſam & magis ordinariã cœpiſſe à menſtruorũ ſuppreſſione. Quod quãuis illis concedamus, nõ eſt tamen ita generaliter pronunçiandum de uſu iſtius remedij in hoc affectu, in quo calor adeſt valde imminutus, obſtructiones pertinaces ab humore frigido, & metus hydropis vniuerſalis, ac proinde, ſi incipiente morbo, cõſtantibus viribus & ſuppreſſis menſtruis appareat in venoſo genere inſignis plenitudo, nõ denegabimus hoc auxiliũ iſtis ægrotâtibus, modò ex venâ cubiti, ſi humorũ quãtitas illud manifeſtè expoſcat, modò ex venis crurum, ſi ex vtero ſit tantũ deriuandũ: In aliis caſibus meliùs eſt à phlebotomia omnino abſtinere

nere & vacuationi huius cacochymię incūbere potissimum. Hoc autē fiet cathartice & phlegmaggis & hydragogis frequēter repetitis, & à nobis sapius commemoratis: Inter quæ, semē ebuli, soldanella, mechoacani, puluis radicis bryonię, succus ireos nostratis, elaterium, agaricus, Hieta Galeni & turbithi principatum obtinent: ex quibus iunctis cum alteratibus & præparantibus, attenuantibus scilicet, aperientibus, detergentibus & resoluētibus, parari poterunt syrups magistrales, Apozemata, opiata laxantes, potiones cathartice, & similia ex aliis locis repēnda: quibus adiungenda erunt roborantia, tabellæ scilicet aut pulueres cardiaci & hepatici, ad colligēdas vires quæ hīc facīle dilabuntur. Et quemadmodum veris cathartice illa illuies causæ antecēditis diligenter erit expurganda: sic etiam illis adiungēda erunt diuretica & menses prouocantia, quæ conuenientes istas vias referare, & materiam in vtero contentam propellere & deriuare possint, necnō sudorifica erunt vsurpanda, quorū caliditate & tenuitate resoluatur maior pars huius humoris in vtero contenti & per sudores sensibiliter vacuabitur. Quorū omniū exempla copiosē repēti possunt ex tractatu de fœdis mulierum coloribus. Neque solum internis, sed externis remediis eadem attenuādi & resoluēdi facultate præditis erit oppugnāndus hic affectus. Cucurbitulas laudat practici circum & supra locum frequēter admotas cum multa flamma. Itē fœtus ex filtris quę bullierint in cineribus farmētorū & lixiuio cū pulegio, origano, foliis ebuli & semine fœnugręci, quę bene expresse & calētia applicētur antē & retrō, vt sudet, si possit, in lecto, vel in stupa cōmodē

paratâ. In hydrope flatuoso, fiat fofus iftis ficcis ex facculis calenti arenâ aut cineribus refertis, vel aliis rebus tenuantibus & refoluētibus, in fartagine frixis, & fimiliter admotis, regatur deinde locus emplafiro de baccis lauri, vel de ftercore caprino aut bouino cum femine cumini, dropace, vel finapifmo: aut veficatorio, vbi rebellior eft affectus. Recentiores laudât aquam stillatitiâ Nicotianæ per octo aut decem dies ad ζ iiii. cum pauco faccharo fumptam: alij vinum album cum infufione cinnamomi & limaturæ chalybis. Quæ omnia, tam purgantia, quàm tenuantia & incidentia, in vterum etiam, fi fieri poffit, per methrenchyten infundenda, aut in formam pefarij adhibenda, poft vniuerfales purgationes & præparaciones. Si coniunctus infignis dolor fit huic morbo, commendat imprimis Amatus aquam vel decoctum florum chamæmeli pari quantitate fumptum, balnea item fuphurea & nitrofa à plerifque in hoc affectu laudantur, tam potu, quàm fotu, modò infignis feruor iecoris aut totius corporis non fit illis coniunctus. Tutiffimum etiam eft in hoc affectu, potiffimum humorali, fontanellas cruribus admo- uere, vt illa. vteri fentina paulatim exhauriatur. Hippocrates verò lib. de natura mulieris cômédât medicamentum quod ex cantharide & felle paratur: peplij fuccum, quod hoc tempore non eft vfitatum: reliqua facile repeti poterunt ex tractatu vniuerfalis hydrophis, vt diximus.

De Scirrho & Cancro vteri.

CAPVT IX.

Tumoribus pituitosis & mōllibus, ad melancholicos & duros transeundum est, quos, breuitatis causa, vnico hoc capite complectemur. Est igitur propositus affectus, tumor vteri durus, ab exsiccatione nimia, vel melancholici & atrabilarij humoris synathrisimo pendens, quem grauitatis sensus & contractio insignis comitantur. Dicimus esse tumorem vteri durum, quoniam in omnibus istis eleuationibus sentitur manifesta renitentia & durities, quæ, cum à triplici causa fieri dicatur à Gale-
no, nimirum siccitate insigni, repletione, & congelatione, hîc omnes istæ causæ concurrunt, aliquando solæ & simplices, aliquando coniunctæ, vt pote in scirrho vero, ex humoris melancholici cō-
gestionem, adest propria & quasi natiua humoris siccitas, propter quam, pars natura sua exanguis & membranosa, magis ac magis desiccatur, adest insi-
gnis repletio, vnde tumor ille cum grauitatis sensu & pondere: & quia, cum pars affecta, tum ipse hu-
mor ad frigidam vergunt intemperie. Ideo materia illa concrefcit in illo loco & quasi congelatur. In simplici verò scirrholi, quæ est durities quæcunque partis, siue scleroma, vt loquitur *Ætius*, adest aliquân-
do siccitas, propter resolutionem tenuiorum partiũ factam in aliis tumoribus præter naturam qui dege-
nerare possunt in scirrhum, vt phlegmonoso & œde-

matoso cū repletionē. Quemadmodū si ipsius partis substantia, sine vlla fluxione aut cōgestione, sit proprio suo humido defraudata, tunc durities illa pēdet à simplici siccitate. In cancro autē repletio, & tumefactio insignis, quasi tuberosa, duritiē illam præstat. Vnde posita est à nobis in nostra definitione ista distinctio causæ efficiētis, nēpe exsiccatio simplex, & cōgestio humoris melācholici vel atrabilarij, vt omnes tumorū istorū differentias cōplecti possemus. Diximus etiā esse tumorē vteri, nō quòd totū vteri corpus occupare soleat: quia humor iste crassus vix posset dispergi per omnem substantiā vteri solidā & densam. Sed quia iste affectus vbicūque insideat, siue fundo illius, vt dicebamus de phlegmone, siue lateribus, siue ceruici, perpetuò totius partis operationes sensibiliter lædit; addimus etiā in nostra definitione, cum grauitatis, seu ponderis sensu & insigni illius cōtractione: quia ista duo accidentia comitantur semper duos istos affectus, grauitas quidē; quia materia hæc crassa & terrestris multum addit ponderis huic parti & circūiacentibus: vnde onus aliquod insuetum persentiunt, quādo potissimū tumores isti incrementū adepti sunt: contractio verò; quia vbi pars ista, vel tota, vel secundū aliquā eius portionem exsiccata fuerit aut referta isto humore, tantundem oportet vni decedere dimēnsioni longitudinis vel profunditatis, quantū accedit latitudini eleuatæ vel distentæ, ita vt in huiusmodi tumoribus perpetuò obseruemus vterum retrahi & quasi conuelli versus illam partem quæ est tumore affecta. Omisimus verò dolorem in hac nostra definitione; quia hoc symptoma tristis sensationis non competeat simpliciter omnibus sub illā cōprehensis: nam

in simplici exsiccatione per resolutionē, in tumore phlegmonoso vel œdematoso indurato, in scirrhuso etiā exquisito, dolor nullus aut valde exiguus, qui facilè referri potest ad molestiam illam quæ ex gravitatis sensu percipitur: in scirrhuso autē non exquisito, qui fit à permixtione leni alterius humoris cum melancholico, est quidē dolor aliquis, sed non atrox aut ita molestus, qui ægro haud meritò negocium faceßere debeat. Cōtrā in carcinomate & tumore quouis cancroso, potissimū vbi square & exasperari incipit, vel hausto incendio ab externis medicamentis, tāta est doloris aliquādo sæuitia & horrendus cruciatus, vt illi tanquā vrgētiori, omnibus aliis indicationibus relictis, cōtinuò sit prospiciendum, ita vt hoc capite habeamus tria potissimū spectanda, sclirosin scilicet, quæ est induratio, vel partis, vel cuiuscunq; humoris; scirrhum, qui est tumor à melancholico succo naturali, & cæcrum vteri qui fit ab atrabilario & maligno humore ibid. collecto.

Quæ sint: gitorū causæ istorū affectuū imprimis est inquirendū solita methodo. Quòd ad sclirosin spectat, indurationē scilicet humoris phlegmonosi aut œdematosi: certū est illud cōtingere duplici errore, præter vitiū partis & materiæ quæ aliquādo crassior & cōtumacior existit. Primus error fit in principio cuiuscunq; inflāmationis, propter vsu immodicū refrigerantiū, repellentiū & astringentiū: ex his enim cōculcatus humor & violēter repressus, qui regredi amplius non potest: fit vt adhæreat magis in ipsam substantiam partis condensatam: vnde illa durities scirrhusa succedit. Secundus error propter quem eiusmodi sclirosis contingit, fit in progressu & declinatione istorum tumorum, quando sci,

licet vehementi aut diuturniore calfacientium & resoluentium medicamentorum vsu, partes tenuiores ita subito & violenter dissipantur, vt nihil nisi fæx & crassamentum quoddam remaneat, cuius discussio deinceps fieri nequit, sed in callosam & quasi lapideam naturam degenerat. Quod manifestissime apparet in pituita nimium circa articulos exsiccata, quæ grandinis istar ibi concrefcit, & scirrhus albos ab authoribus nostris vocatos constituit. Scirrhus autem propriè sumptus siue exquisitus & indolens; cum sit soboles humoris melancholici puri & naturalis in alicuius partis, vt vteri substantiam effusi, ea omnia agnoscit ad sui generationem idonea, quæcunque materiam huic humori producendo aptam suppeditant, quæ illius expurgationem conuenientem impediunt, & partem ac vias fluxioni huic suscipiendæ disponunt. Spurius autem scirrhus & quidam dolori coniunctus, permixtas habet causas, quæ possunt huic materiæ melancholicæ portionem aliquam alterius humoris permiscere, præcipuè sanguinei, biliosi aut atrabilarij: nam quando pituita melancholiæ coniungitur, non facit differentiam saltem secundum doloris sensum, sed colorem & partis consistentiam variat. Ex parte igitur rerum naturalium, temperamentum melancholicum aut sanguineum humores iam adurens, quale est fuscatum & nigricantium, vel rubore saturato perfusarum, inclinans ætas, circa quadragesimum quintum annum, victus ratio laboriosa, vsus alimentorum crassorum & dyspepton, incontinentia, vt in malacia, & voracitas, vt in bulismo, quibus sunt valde obnoxia

aëris

aëris inclementiæ vehementiores & diuturnæ, vt siccitas æstate præterita, incærores aut metus diurni, quales fuerunt his nostris bellis ciuilibus, quibus vidimus etiam infinita morborum genera, vt scrophulas, olim inauditas in Galliam irrepsisse: sed præcipuè retentio vacuationum solitarum, per quas recoctis quasi humoribus & incrassatis, facile existit generatio istorum humorum scirrhorum, tam simplicium, quàm compositorum in vtero, potissimum si ab aliquâ causâ externâ, vt percussione, casu, ictu, fuerit debilitatus: vel internâ, vt intemperie insigni, obstructionibus, vlcerebus, abortu, partu laborioso, post quem non satis commodè expurgata fuerint lochia siue superfluitates à fœtu collectæ: Denique hepar aut lien malè affecta, quæ vt plurimum omnibus istis morbis humoralibus primam originem suppeditare solent. Hæc omnia aut pleraque si concurrant apta ad melancholici humoris simplicis vel compositi generationem, scirrhos producent in vtero & aliis partibus calore, dolore vel summâ debilitate affectis, prout variè contingit: sin vero magis tendat ad productionem humoris atrabilarij ob intentiorem calorem, & quasi aliorum humorum adustionem & incinerationem, fiene carcinomata siue cancri in partibus non solum externis, quod plerumque solet, sed etiam internis, vt vtero, qui occulti ab hippocrate vocantur, præcipuè quando non sunt vlcerati. Item ista carcinomata & canerosa vlcera facile exoriuntur ex aliis tumoribus, vt phlegmonosis, scrophulosis, sed potissimum scirrhorosis, vel ob permixtionem alicuius succi acrioris, vel certè quando imperitâ medicatio-

tione exasperantur, vt ipsemet docuit Hippocrates. Videamus igitur quibus signis deprehendere possimus istiusmodi affectus in vtero. Factã igitur sclyrosin in vtero ex præcedente inflammatione simplici aut tumore phlegmonoso ostendent ea quæ prædictas primùm affectus præcessisse significant, vt suprà disputauimus, & quod cessãtibz huiusmodi inflammationibus pars neque leuior neque liberior reddita sit, sed grauior cum insigni ponderis aut duritiei sensu, nec non contractior & quasi angustior versus illam partem vbi ista exsiccatio & induratio potissimùm facta est. Quòd si sit scirrhus à vera melancholiã per fluxionem aut congestionem genitus præcesserunt, vel adhuc sunt ea omnia quæ iam à nobis fuere commemorata ad eius generationem necessaria. In principio incrementi illius, fluere possunt immoderatè mēstrua, sed aquosa, tenuia & quasi transcolata relicto intus crassamēto & quasi fæce sanguinis: in progressu supprimuntur, cum grauatur vterus cum circumiacentibus partibus, coarctatur plus minus pro ratione partis in quã situs est: nam si in fundo hæreat, repræsentat quasi molam carnosam quæ in eo gigni solet, sæpeque medicis atque ægrotantibus imponit, nisi diligenter alia considerentur: nam per scirrhum vteri, mulier attenuatur, mammæ gracilescent & lacte omnino destituuntur, neque, dum stat, prouoluitur ita tumor versus os pubis, quemadmodum mola. Si in lateribus hæreat scirrhus, intumescit magis ea pars, & ad eam reliquæ quasi contrahuntur, si in ceruico, obstruit, & tactu atque etiam oculis deprehendi potest, vbi, neque dolorem insignem,

gnem, nec, aut saltem effatu dignam, neque aliam molestiam, nisi fortè grauitaris, vt diximus, inferre solet, vt narrat Hippocrates libro 5. Epidemion de illa Gorgiæ vxore, in qua fuisse videtur coniuncta mola cum foetu.

Carcinoma autem in vtero radices posuisse, quod ad tumorem simpliciter & grauitatem spectat, eadem ostendent, & in qua vteri parte, quæ de phlegmonosis tumoribus & scirrho dicta fuerunt: At verò si visum aut tactum consulas, multum discrepantia. Nam dum oculis cerni potest, apparet tumor inæqualis & tuberosus ex liuido, vt plurimum nigricans, & venarum propaginibus, quasi radicibus infestissimis adherens parti affectæ; si verò sensum tactus consulas, hinc adest insignis dolor quasi acuum per interualla pungentium; insignis etiam grauitas & partis contractio molestior. Quæ omnia exacerbantur, si vlcerari incipiat, feruente scilicet, & dilatato humore isto, qui erodens tandem substantiã partis, eructat saniem quandam tenuem nigram vel fuluam & grauiter olentem, initio etiam aliquando sanguinem, quando contingit vas aliquod grandius abradi, cui comes est febricula, inquietudo, nausea, pudendorum ardor, & similia, quibus malignitas pessimi huius affectus deprehenditur.

Nam, vt ad Prognosin veniamus, nullus est morbus qui maiorem afferat naturæ & medico curandi difficultatem, quam illi qui pendent à summa exsiccatione humoris melancholici & atrabilarij: quæ enim summè exsiccata sunt, vt in sclirosi, vel propter ignauiores humectantium, vim, vel quia calor natiuus in illis partibus est

est pene exhaustus, vix unquam restitui possunt: quæ valde sunt dura, vt scirrhi, ob humoris sicci & frigidi-dominium, non potest nisi emollientium & resoluentium viribus quis oppugnare, ab emollientibus impendet metus putrilaginis malignæ, ab resoluentibus & calfacientibus periculum est ne ferueant, & in atrabiliarium succum permutentur, vnde carcinomata, vel nimium exsiccata magis ac magis indurentur: adde quòd propter menstruorum in hoc affectu suppressionem aut imminutionem, multa in corpore mala exoriuntur, à quibus tandem consequitur hydrops vteri, vel abdominis, quando lien & hepar consentiunt. Quod ad cancos verò, ex Hippocrate aph. 38. sect. 6. potissimum occultos, propter summam illius humoris feritatem, melius est non curare, quia curati, id est, tentata eorum curatione, exasperantur vt plurimum, & citius pereunt ægotantes, quàm non tractari ope medica, nisi in illis partibus ex quibus radicitus extirpari possunt. Quæ omnia nobis facient ad sequentem therapiam.

Quod ad curationem igitur spectat, in primis instituendum regimen vitæ conueniens, quod dominio humoris melancholici vel atrabiliarij aduersetur. Abstineant igitur ab iis omnibus quæ vel materiam vel adiumentum aliquod illius generationi præstare possunt, qualia sunt alimenta crassi succi & viscida, itemque frigida & sicca, vel etiam calidiora, ob exsiccationem quam inducant, vt pote panis ater & furfuraceus, carnes suillæ, bouinæ, caprinæ, leporinæ, anatum & reliquarum auium palustrium, pisces grandiores & cetacei glutinosa carne

ne præditi, legumina, tubera, bulbi, caseus acris & inueteratus, omnia salsa, piperata, frixa, & inter oleracea, cape & brassica, vinum merum, crassum, nigrum, vetus aut fumosum, mustum, sinapi & similia, quæ capite de malancholia accuratiùs tractantur. Hoc, inquam, supposito, duos deinde scopos habere debemus: vnum ad materiam antecedentem quæ affectum auget vel fouet quantitate vel qualitate aut motu: deinde alium ad causam coniunctam, quæ cum ipso morbo peculiariter est oppugnanda.

Quod ad primum itaque scopum, materia illa antecedens quantitate peccans, vacuatione indiget, quæ, si sit permixta cum massa sanguinaria, vt ex tumentibus nigricantibusque venis ac totius corporis colore apparebit, non solum purgantibus medicamentis, sed etiam phlebotomia perficietur, tum ex vena vtriusque cubiti mediana, quæ vtramque plethoram exhauriat, tum etiam ex venis popliteis & cruralibus, præcipuè quando suppressa sunt menstrua, vel hæmorrhoides & eo vergere videtur natura. Neque etiam contemnenda venæ sectio saluatellæ, quæ inter minimum & annularem digitum excurrit, tum quia longiùs reuellit à parte affecta, tum etiam quòd minori virium dispendio aperitur, eoque in educendo sanguine audaciores & liberaliores erimus, quòd ille sanguis nigricantior & fœculentior apparebit, quia talia tunc educuntur, qualia oportet venæ sectioni succedanea, præstabit operam cucurbitulæ cum scarificatu variis partibus admostræ, hirudines & cauteria cruribus

impacta, vt fiant velut fonticuli superuacaneorum
 humorum. Pharmaceutica verò erunt purgantia,
 alterantia tum manifestis, quàm occultis qualitati-
 bus, & aperientia, ratione obstructionum huic
 valde complicatarum. Purgantium itaque meta-
 nagogion classes hïc sunt percurrendæ tum sim-
 plicium, quàm compositorum : vt scilicet in prin-
 cipio & ante præparationem humorum, beni-
 gnioribus : post modum vehementioribus aga-
 mus, vt puluere lapidis lazubi & pilulis: anti-
 monio infuso, radice esulæ, helleborismo & si-
 milibus, dummodo vires & reliqua consentiant:
 melius est tamen & tutius mediocribus frequenter
 repetitis illud per epictasin præstare, potissimum
 in cancroso tumore. Alterantia verò in scirrho syn-
 cero, erunt humectantia & modicè calcificentia,
 vel potiùs temperantia, vt humor iste austerus & re-
 bellis, illorum benignitate paulatim superetur, si
 ad atram bilem vergat, vt in scirrho impuro &
 carcinomate, etiam refrigerantia erunt ex vsu,
 nè materia illa ferociens grauiora inferat sympto-
 mata. Itaque syrupos ex succo boraginis & po-
 morum redolentium : decoctum lupulorum, ci-
 chorij, fumarix & epithymi: serum lactis, balnea
 humectantia & variarum partium linimenta præ-
 scribere solemus ad refrenandas illas intemperies.
 Sunt qui ex proprietate commendant, ad cancro-
 sas materias puluerem sapphyri & smaragdi veri,
 ad grana tria, cum aqua scabiosæ, sumptum per
 aliquot dies. Quod eodem modo dicunt de lapi-
 de nostro Bezhardico. Aperientia verò & disso-
 luentia humores istos in viis vteri collectos, post
 conue

conuenientem purgationem, duo potissimum recensentur; nempe trochisci ex viperina carne confecti: quorum ꝑj. exhibenda manne per totos quadraginta dies, iusculo pulli, vel decocto cancerorum fluuiatilium in aqua boraginis facto. Aliud est ad aperiendum commendatum, chalybs scilicet saepe extinctus in aqua graminis aut vino albo oligophoro: vel eiusdem limatura conuenienter præparata, vt habetur superiori nostra tractatione de fœdis mulierum coloribus, Atque hæc de primo scopo. Quod ad secundum scopum, qui causam coniunctam & ipsum morbum respicit, ad remollitionem & humectationem sclerosos in uteri propria substantia, vel ab induratis aliis tumoribus contractæ, non est opus aliis remediis aut methodo, quàm in vero scirrho, de quo hîc est agendum. Durus igitur hic tumor emolliètia cum tenuitate partium, humoris crassities, modice calfacientia & digerètia exposcit, neque enim simpliciter emollientibus & humectantibus utendû, metu putredinis, neque simpliciter calfacientibus, attenuantibus, aut resoluentibus, ne contracto incendio degeneret in atram bilem aut per nimiam diaphoresin tenuiorum partium reliquæ magis exsiccantur & indurentur. Ideo consulunt authores nostri, vt istis remediis vel inuicem permixtis, aut quasi alternatim vsurpatis agamus. In hoc igitur uterino scirrho, formulæ remediorum topicorum consignari poterunt per fœtus, infusus, iniectiones, linimenta, emplastra, suffumigia & pessaria prædictis viribus prædita, prout magis commodum videbitur, vt,

Acc. rad. alihæq. lilor. & fœn. añ. lb̄ iiij. Mal. cū toto

violariæ & Brancæ vrsin. añ. M. iij. summitatum nepetæ & Artemis. añ. M. j. femin. lini & fœnugræc. leuiter cōtus. añ. ζ j. flor. Chamemel. melilor. genist. & maluar. añ. M. s. fiat omnium decoctio in aqua dulci vel iure capitis & intestinorum veruæcis, aut in eodem decocto. dissolue olei lilior. & hypericonis. añ. ζ iij. vratur pro semicupio, foru, iniectione & similibus. Ex cuius residentiâ contusâ & cribratâ, addendo farinæ semin. lini ζ ij. pulueris ireos florentiæ ζ ij. croci ʒ j. Butyri recent. aut pinguedinis Gallinæ ζ j. Olei amygdalar. q. s. fiat cataplasma. admouend. regioni lumb. & ossis sacri, quibus incumbit vterus. Quo remoto post aliquot horas, ne diuturniore morâ exsiccetur, apponi poterit emplastrum de mucilagibus aut diachyl. iterari oleo lumbricorum dissolutum: vel fiat ex gummi bdellio & ammoniaco liquatis cum paucō aceto aut vino albo. Existimant foliâ & radices capparum in hydromelite ad putrilaginem decocta, tam in fotu quàm cataplasmate maximam obtinere vim ad scirrhos istos perdomandos. Galenus in rebellī materiâ vtitur fumigio lapidis pyritis igniti & aceto acerrimo irrorati, vino albo, aut decocto maluarum & parietariæ. Recentiores lutum bituminosum balneorum naturalium, qualia sunt nostrā balerucana, valde commēdant ad molliendum & digerendum. Ista autem omnia summo iudicio & prudentiâ erunt moderanda, ne, vt iam dictum est, aut magis induretur scirrhus, aut, quod multò peius, in cancerum degeneret: Quod omnes practici verentur ex inconsideratâ aut diuturniore auxiliorum administratione, à quâ, melius per interualla desistere

pyritis /
 pour rendre
 pour faire
 pour de peindre
 qui s'élève de
 pour celle de
 pour peindre
 pour la rom
 comme l'huile
 de Carabonib
 mais des de
 mot le prend
 pour la mar
 -charite que
 est une pyrite
 dont on fait
 l'airain la
 en collage
 et collage
 le plus prouvent et qui est le plus
 semblable à l'airain la verde est de de l'huile
 et de l'acide.

desistere, vt eorum successus appareat. Frustra eni-
pugnatur, quando scirrhus omnino indolens in la-
pideam naturam degenerauit. Ad cancri verò par-
ticularem curationem nihil habent authores nostri
præcipuum, quàm si secari aut aduri cum suis radi-
cibus non possit, penitùs illius incrementum impe-
dire ac ferocitatem compescere. Ac proinde in can-
cro non vlcerato omnia moliuntur, ne exulceretur:
in exulceratione, ferociat & augeatur, ac in vtroque,
doloris atrocitas temperetur. Impediunt igitur il-
lius vlcerationem, quæ moderate refrigerant & a-
stringunt sine vlla mordacitate; inter quæ, metalli-
ca bene præparata principatum obtinent. vt,
Acc. Olei myrtin. & rosacei añ. ℥ij. succi solan. aut
semperuini ℥j. Agitentur omnia in mortario mar-
moreo ad solem cum pistillo plumbeo, donec ni-
grescant: Deinde adde litargyri & cerusæ, aqua
scabiosæ lotor. añ. ℥ij. Tuthiæ præpar. ℥j. Caphuræ
℥j. fiat linimentum quo inungatur, ter aut qua-
ter in die. Deinde lauetur leuiter aceto rosaceo,
sero lactis, aut hydromelite, vel si dolor vrgeat, de-
cocto maluarum & papaueris albi, lacte muliebris
repente & similibus eadem iniici, in vterum pote-
runt, aut etiã aqua solani aut nymphææ diutius in
mortario plumbeo agitata, aut decoctũ cancrorum
fluuiatilium, quorum puluis prædicto vnguetõ ad-
di poterit. Quidã pro secreto habent ad huiusmodi
cancros. Herba roberti vsus intus & extrã, alijs ra-
nas lotas decoctas & contusas in formam cataplas-
matis, aut etiã fõtu & iniectione adhibere. Vbi iam
vlcerari incipit Cancer, melius est medico hone-
stam fugam capescere, quàm in malo deplorato

oleum & operam perdere: nisi fortè symptomatum sedandorum causa exspectatur. Atque de propositis affectibus:

De uteri procidentia.

CAPVT X.

Natura uterum non modò toti per ligamenta communia, venas, arterias, nervos: sed etiam per ligamenta propria, ne facillè in motibus violentis pendulus excideret, ossibus alligauit: laxu tamen sunt omnia constructa, vt dum operationibus suis incumbit uterus, vna cum ipso extendi, & ipsum sequi citra dilacerationem possint. ne tamen nimium vltra naturalia situs limites extendatur uterus, sæpe per totum ventrem oberrant, ista satis firma & membranosa contextuit natura, & partibus osseis vicinis alligauit; nihilominus, tamen, non rarò ipse uterus contra naturam, situm naturalem prædictum mutat, nunc sursum, nunc ad latera conuulsus; modò ad inferiora prælaxitate sæpe deciduus. De motu uteri ad superiora, abundè satis colligere est ex capite de suffocatione hysterica. De reclinacione autem illius ad latera, tractatu de tumoribus præter naturam quibus aliquando afficitur, & ex præsentì tractatu facillè cognitio illius & curatio haberi poterit. Est igitur propositus affectus, dispositio præter naturam uteri organica, quando secundum suum situm & connexum vitiatus descendit plus minùs ad inferiora, propter ligamentorum relaxationem aut eorundem disruptionem. Dicimus esse dispositionem uteri præter naturam organicam in situ & connexu,

vt distingua⁹ ab eo motu naturali, quo refert Aristoteles lib. I. de histo. animal. deferri vterum versus osculum pudendi, appetitu coeundi vel prolectandi feminis virilis, quia ille descensus, vel concessio coitu, aut peracto, post eiaculationem seminis, sponte sua sedatur. Est autem morbus organicus in situ & connexu, non dissimilis herniæ intestinali, aut ani proci⁹dentia: quia sedes naturalis vteri est intra abdominis inferiorem partem sub osse pubis, inter intestinum rectum & vesicam: ibique manere debet, vt functiones suas rectè obire possit, puta menstruorum expurgationem, seminis eiaculationem, conceptum & pueri vsque ad debitum tempus gestationem: ideoque à natura in illo loco validissimis ligamentis præter vasa illa, nervos scilicet, venas & arterias, quibus principibus partibus connectitur, fuit firmatus & annexus, quò opus suum speciei propagationi necessarium commodè possit peragere. Vbi igitur iste connexus violatur, quia gravitate sua naturaliter ad inferiora deolvitur, vt reliquæ omnes corporis nostri partes, ibidè varias paris proci⁹dentia⁹ differentias sentiat. Quòd in nostra definitione intelleximus per illud, plus minus: aliquando enim sola cervice interior prouoluitur in vuluam: alias totum quidem corpus & fundum illius proci⁹dit, sed non prominet extra concavum vuluæ, sed in ea apparet velut glans virilis rubes cù suo foramine, aut anseris ouum perforatù: quòd est interius matricis orificiù: alias deniq; tanta est illius præcipitatio, vt fundo etiam inuerso deolvatur ad femora vsque, & propendeat instar virilis scroti rugosa matris, aut ouo struthiocameli similis, cum asperitate.

Diximus itaque in definitione nostra situm & connexum vitiari, quoties ligamenta quibus uterus firmatur, præter naturam afficiuntur. Vincula ista sunt primò membrana omnibus ventris inferioris partibus communis à peritonæo orta, omnium cra. ssima & robustissima, deinde tendines seu ligamenta duo admodum laxa, quæ à lateribus apophyseon orta & ossi pubis annexus, deinde ad inguina vsque excurrunt. Vbi igitur istorum vinculorum constitutio naturalis vitata fuerit, ita vt uterus in proprio suo loco continere nequeant, tunc affectus iste maximè molestus & turpis contingit. Oportet autem ista ligamenta idem pati quod videmus in rebus externis contingere: tunc enim res inter se colligatæ dissoluntur, quâdo huiusmodi vincula vel sunt disrupta vel dissoluta & elongata, propter summam molliciem & humectationem. Ergo dux erunt causæ immediatæ huius affectus, quarum vna disruptio, seu solutio continui manifesta dicitur, altera, relaxatio seu reuulsio ligamentorum uteri. Oportet autem illam reuulsionem seu relaxationem & ruptionem contingere vtrique ligamento antagonistæ & ipsi peritonæi tunicæ, scilicet vt prolapsus iste uteri fiat ad interiora, quia saluo vno & incolumi utero adhuc ab eo retentus non posset præcipitari deorsum, sed tantum ad latus. Alterum reclinari, vt consideranti patet.

Quæ igitur rursus sint causæ istarum duarum dispositionum præternaturam in utero & ligamentis propriis, est inueniendum, vt conuenientior deinde therapia instituat. Quod ad ruptionem spectat, quæ est species solutæ vnitatis, quasi apol-
pasma

passina quoddam, omnia vehementer commouentia & concutientia, vel dissecantia id præstare possunt: unde ictus, casus ex alto, saltus, oneris subleuatio vel gestatio, compressio abdominis violenta, cursus in decliui loco, tussis vehemens & diuturnior, sternutatio violenta in puerperio, aut post, respirationis & spiritus diuturna cohibitio vt aliquid per inferiora expellatur, compulso diaphragmate & musculis abdominis: vehementer, vt fit in deiectione laboriosa, aluo dura, tenesmo, gestatione molesta multorum foetuum, & etiam difficili partu, auulsio violentia foetus aut secundinum ab obstetrice imperita vel audaciori, vehemens conatus vteri ad expellendum aliquid sibi molestum, vt de mortuo foetu, mola aut materia aliqua præternaturam, tunc enim idem contingit vtero, ex Galeni sententia li. 3. de facultatibus, quod duobus athletis, qui cum se se mutuò deicere conantur, vterque in terram prolabitur, frequens cucurbitularum admotio foemoribus, maiorum scilicet, & cum multa flamma, violenter attrahere vterum ad inferiora in debilioribus potissimum mulierculis & in quibus, ob frequentes partus vel abortus, membra ista iam pridem infirmiora fuerint reddita, nauigatio periculosa, agitando, imò animi pathemata, aliquando istud præstitisse animaduersum est, vt vehemens ira & terror: multæ enim ex repentino & malo nuncio ita conturbatæ fuerunt, vt compulsis violenter ad inferiora spiritibus, ipsum etiam vterum, diuulsis ligamentis excusserint.

Relaxatio verò seu elongatio prædictorum ligamentorum, quæ est altera descensus vteri causa, à

multis etiam produci & augeri potest tam externis, quam internis causis: temperamentum enim pituitosum valde, & cruditatibus obnoxium, cuius impuritates per uteri vasa tanquam sentinam ordinariè vacuantur: in fluore albo vix evitari potest hoc periculum; ut etiam quæ magnis obnoxia sunt catarrhis, quorum portio defertur ad hypogastrium, & partes illas copiosè irrigat: Quod in vetulis plerumquæ contingit, aut illis, quæ ob vitæ rationem perpetuò in balneis, flumine, aut aqua frigidiore quoquomodo diutiùs degunt. Sapissimè post partum, nisi sedulò protegatur uterus ab ingressu externi aëris humidioris & austrini, aut si regionem palustrem accolant, contingere solet hic affectus, quemadmodum ex humidioribus alimentis, largiore potu, medicamentis emollièntibus tam sumptis, quam admotis diuturniore tēpore, suppressione mensium longam, aut alterius vacationis consuetæ, ut sæpe observauimus in fontanellis seu cauteriis subito occlusis, otio, gaudio, somno prolixiore: ab istis enim omnibus commouëtur, vel generantur causæ illæ interiores tam antecedentes, quam coniunctæ, nempe humores serosi aut pituitosi quibus istæ partes copiosius irrigantur, ut quasi particularis in utero paralysis & effeminatio contingat. Est etiam aliquando hæc elongatio, seu mollities uteri & ligamentorū dependēs à putredinosa illius constitutione, quæ prægressæ dispositiones, ut inflammationes, tumores præternaturam, vlcera, & similia induxerunt, sed rariùs & cuius pene est curatio deplorata. Unde non immorabimur diutiùs in describenda illius essentia & causis iam satis ex superioribus notis.

Quare

Quare ad diagnofin accedamus. Signa in hoc affectu tam partis affectæ, quàm caularum ex folita methodo innotefcent: nam ipfe affectus, nempe motus vteri fitus, cognofcitur ex fenfibili mutatione, quæ contingit extra illius locum naturalem, vt dicebamus. Si ceruix fola procidat, apparebit extra vuluam, vel etiam intra, exiguus tumor quali extenfæ pellis & conuolutæ, fine magna moleftia. Quòd fi ipfùm corpus decidat: apparet velut ouum anferis aut ftruthiocameli, vt dicebamus, in cuius ima parte apparet foramen, quod eft interius vteri orificium, ita depreffum verfus ipfam ceruicem, per quod etiam effunduntur menftrux purgationes in iftis mulierculis fuo tempore. Hoc autem foramen perit, quando tota matrix inuerfa ab ipfo fundo, velut fcrotum pendet extra vuluam, fed ipfa ceruix tunc fuperior fupremam partem quodammodo coarctat, inftar cucurbitularum illarum, quas viatores circumgeftare folent. In principio affectus, in fignis eft dolor circa pubem, inguina & lumbos, ob auulfa huiusmodi ligamenta & peritonæum: aliquando etiam cõuulfio, febris, & hæmorrhagia, propter difrupta vafa aliquot, putà neruos, veñas & arterias quibus adhæret vterus. Vbi autè iam eft affluerus, mitefcūt ifta omnia, & fola ponderis vel obftructionis moleftia torquentur, ita vt difficulter ambulèt, vt aliquando ad cõpreffionè fæces & vrinà fupprimântur. Vtrū verò à relaxatione ligamètorū & peritonæi, vel eorumdè ruptione illud cõtingat, ita erit diftinguendū. Primò ex generationis modo, quia in relaxatione, paulatim & longo tempore contingit

ifta

ista procidentia, sensimque augetur, nisi illi com-
mode prospectum fuerit, donec totus simul uterus
foras exiliat. In ruptione verò subito & confertim
contingere solet, magno cum dolore & vehemen-
tioribus symptomatis iam commemoratis. Secun-
do, quòd causæ violentæ disrumpentes & diuel-
lentes in corpore bene habito & sine vlla huius
morbi suspitione producant istam procidentiam
uteri per ruptionem, vt contingit in hernia intesti-
norum: eam verò quæ fit à relaxatione, præcedant
corporis totius, vel ipsius uteri constitutio humi-
dior & mollior: laxitas in prædictis partibus summa
apparet, tandemque resolutis aut delongatis eius-
modi partibus, voluitur uterus ad exteriora, per-
petuoque quasi humore & ichoribus madet, si fiat
à simplici humore: sin verò ob putredinem & cor-
ruptelam, effluit quædam virulentia aut sanies,
cum fœtore, atque sæpius febricula quadam & om-
nium rerum fastidio detinentur,

Quòd ad prognosin verò; hic affectus ex sua spe-
cie non est lethalis, acutus, vel periculosus: sed
chronicus & valde molestus, quia & deambula-
tionem, & venereum opus, & conceptionem, com-
modamque menstruorum effluxionem impedit: ali-
quando tamen, vt de primo dicebamus, ob con-
comitantia symptomata, dolorem, febrem, com-
uulsionem & hæmorrhagiam, subito necem inferre
potest, præcipue in puerperiis. Periculosior & cura-
tu difficilior qui fit à ruptione quàm ab elongatio-
ne, nisi ad sit putredo: item molestior in quo inuerti-
tur fundum, ob summam uteri inferioris refrigera-
tionem, quàm dum manet globatus: in senibus
& vbi

& ubi inueterauit, quemadmodum intestinalis hernia, nunquam curatur: in iuuenibus autem, non sine difficultate; aliquando, ex imperita contractione, violenta repulsione ad interiora, aut ambientis frigiditate, fit ut gangræna procidentem uterum occupet, quæ metu maioris periculi, excisionem exposcit. Atque hæc de prognosi.

Iam igitur curationem istius affectus foedissimi & mulierculis molestissimi, quantum erit possibile moliamur. Prima igitur & principalis indicatio petatur à causa affectus, quæ, si sit relaxatio ex humiditate, exsiccantia, astringentia & roborantia, usurpanda esse suadebit: Si ex ruptione agglutinantia, sarcotica & epulotica, ut in ramice intestinorum. Secunda petatur à specie seu natura ipsius affectus, quæ, cum posita sit in malo situ & connexu partium, imprimis reponendum esse suadet uterum in suum locum naturalem, & vicinis partibus quasi restituendum: mox ibidem retinendum & coercendum, ne rursus prolabatur. Tertia denique indicatio petetur à symptomatis & morbis cõcomitantibus hunc affectum, dolore videlicet, febre, conuulsione, hæmorrhagia, vlcerebus, gangræna, & similibus, quæ mitiganda & remouenda erunt, quantum fieri poterit, relicta aliquando curâ principali, ut loquuntur: cuius cum sæpe sublata sit spes, proponitur conseruatio uteri prolapsi, ne vitium contrahat, aut tandem sphacolismum, quo grassante in hanc partem, usurpanda poëtæ sententia, scilicet ense resecandum, aut igne absumendum illud quod putrefactum est, & aliquando totus
uterus

uterus excindendus, ne pars sincera trahatur, & mulieri internecionem afferat. Quod castratores isti vulgariter in canibus, porcis, & aliis animalibus, sine ullo eorum periculo, quotidie exercent, & in mulieribus similiter tunc fieri posse, ubi præciderit omnino & putruerit uterus, verisimile existit.

Incipiamus itaque à prima indicatione, quæ dietam in hoc morbo conuenientem præscribi suadet, potissimum quando ab humiditate & relaxatione proficiscitur. Sic aër sponte aut arte comparatur calidior, siccior: vitent balnea & omnem pedum aliarumque partium lotionem, neque degant in regione aut domo vliginosa, paludibus aut flumini vicina: Corpore & animo sint quieto: omnem molestiam, terrorem, iram, vociferationem, tussim, & maximè sternutationem, quantum fieri poterit, supinæque in lecto, obleuatis cruribus iaceant: ventre sint molli, ne ex siccioribus excrementis comprimatur uterus, & dum laborant in deiectione, foras denuò protrudatur, non tamen laxo & nimium profluente, quia sic magis rigarentur ista ligamenta & humectarentur. Cibo vtantur potuque calfaciente, exsiccante & modicè adstringente: parcè igitur bibant ex vino rubro & generoso, aqua fontis, vel in qua semen coriandri bullierit, lymphato: abstineant à iusculis, oleribus, fructibus horæis, leguminibus, piscibus, lacticiiniis, & similibus humidis & flatum generantibus. Carnes sint assæ potius quàm elixæ: panis biscoctus & anisatus & similia, nisi quid obstiterit, vt infirmitas virium, vel alterius morbi vrgentioris complicatio. His ita constitutis, cogitandum erit de repositione

uteri quàm plurimum fieri poterit, ne ab aëris
externi contactu alteretur, vel ex compressione
inflammetur & intumescat, ac proinde, immis-
so prius leui clystere aut verminante si flatuum
copia adfuerit, & aluo astricta atque vrina ex-
creta, siquidem lotium diutius in vesica moratum
fuerit collocanda, ita erit ægra vt in lecto supina
iacens, capite submisso, coxis altioribus, Hipp.
lib. 2. de morbis mulierum, vult pedes ad scalam
alligari, vt caput deorsum vergat & reflexis popliti-
bus & cruribus disiunctis facilius recipiat in suum
locum prolabentem uterum chirurgi aut obstetricis
manu blandè tractatum, & repulsum, quòd si iam in-
tumuerit, aut indurauerit ex refrigeratione, oleo li-
liorum, repente, butyro recenti vel axungia gallinæ
erit inungendus, vel leui decocto, foliorum betæ, mal-
varum, sem. lini, fœnug. & similibus fouendus erit: si
inflammatus fuerit, expectandum erit, donec inflā-
matio fuerit repressa, quæ dolorem in repositione
maximum excitaret, vbi verò reponenti resistit ni-
mium & in sinu pudoris diutius hæret, docuit Hipp.
lanam conuolutam tenui linteo circumdatam, aut
bombacem circumponere baculo, cuius extremitas
crassior & plana, respōdeat ferè vuluæ magnitudini,
deinde in locum illum intromittere, succo aliquo astrin-
gente perfusam, vt blandè & citra violentiam repri-
mi possit tota uteri moles intra suam sedem propriam.
reposito sic utero, omni postmodum arte continend^o est
in suo loco tum rectè figurata muliere, vt scilicet in
lecto residens & reclinata, cruribus entesis molliter &
ita coaptatis, vt vnū alteri incubar^o per aliquot dies
in hoc situ moraretur immissione lanæ & bomba-
cis,

cis, vel etiam spongiæ frustulo in sinum vulvæ, qui irrigatus fuerit vino austero aut succo acaciæ aut hypocystidos aqua rosarum dissoluto: interea admoueantur frequenter cucurbitulæ cum multa flamma sub regione mammarû & umbilico, & vtrisque partibus: naribus bene olentia auferantur, genitalibus verò foetida nisi sit obnoxia hysterica passioni & aliqua adstringentia & roborantia per os exhibeantur, continuando similes fofus ex philtris aut spongiis nouis, per aliquot dies, admouendo cataplasmata aut emplastra contra rupturam, & iisdem viribus prædita super regionem pubis & lumborum: nam quod ad balnea & semicupia spectat, quæ à practicis quibusdam in hoc casu vsurpantur, non videntur admittenda, quia ex illo situ & mora in balneo necessaria, periculum erit ne denuò prooluatur vterus potissimum in principio, cum adhuc est recens affectus, vbi autem diutiùs ægrotantem detinuerit, & conuenienti subligaculo præmunita, non omnino interdiciamus, quod ad subligaculum istud spectat, siue zonam Hippocratis dictam certum est in precipitatione vteri maximè ob rupturam nihil esse præstantius ad continendum vterum in suo loco, imò plerasque (nisi singulo isto muniantur) nunquam esse securas ab ista procidentia, qua in re sedula chirurgi industria erit imploranda, vt artificioso isto subligaculo compenset ligamentorum ruptorum vel extensorum defectum, & in illis etiam quibus vterus procidens nullo modo restitui potest, certum est nihil esse præstantius isto cingulo, cui annexa fuerit conueniens per ad illum sustinendum & conuoluendum: alij vt Pa-

reus in deploratis istis procidentibus parua quædam pessaria ex subere satis oblonga, quæ cera superlimine funiculo alligata in profundissimam vulvæ partem immittunt, cum enim non possint facile retromittere eiusmodi pessaria, uterum coercent, & in sua sede subsistere cogunt, ut ibi tantum reliquorum remediorum opera agglutinetur & stabiliat, quod Hipp. lib. 2. de morbis mulierum expressisse videtur, per malum punicum perforatum, quod immittendum suadet, sed magis mirabile est nostri Rosceti artificium, qui ad deploratas procidentias inuerso penitus utero, & frequentius decedente compingit rotulas quasdam ex subere satis amplas & latas cera incrassatas, quas in penitissimum uteri fundum intromittit, & sic illius prolapsum obstante eiusmodi corpore impedit. Hæc igitur omnia ipsum affectum & causam eius proximam spectare videntur: quod ad antecedentem spectat, cum ex remotissimo cerebri, aut alterius partis totius corporis plethora, vel insigni humiditate pendet ista ligamentorum & uteri relaxatio, quum etiam alij morbi, aut symptomata huic complicantur, ut febris, conuulsio, dolor & hæmorrhagia, apparet, non negligenda etiam remedia, quæ istis omnibus rectè medeantur, vnde per insignes plethoras, aut mensium suppressiones, vel etiam hæmorrhagias potissimum præsete febre, solemus phlebotimiam hinc usurpare: in dominatu vero excrementorum pituitosorum & aquosorum purgationes conuenienter instituere, quæ tamen non sunt conturbant & violenter agitantes & operantes, quia metus esset, ne de novo uterum per agitationes foras

præcipitarent, & nimis in illam partem deductis humiditatibus, irrigarent, & implerent, vnde multi vomitum in hoc affectu præstabiliorem esse existimant, vt fiat reuulsio ad superiora, quod nos in alluetis & ad vomitum comparatis non denegamus; alix tamen non sunt isto purgationis modo & auxilio omnium destituendæ, dummodò fiat cum decenti cautione: præter purgantia, possunt in ista procidentia ab insigni totius vel vteri humiditate vsurpari ea, quæ calfaciendo, attenuando, & resoluendo insensibiliter per habitum, aut sensibiliter per sudores, totum corpus exsiccare, qualia sunt stuphæ, thermæ sulphuræ, vt nostræ balerucanæ decoctum sudorificum ex lino coaiamio, aut hasaphras per viginti aut plures dies institutum, ex cuius vsu multas conualuisse compertum habemus, si interea convenientibus topicis relaxatus vterus confirmetur. Non sunt etiam omittenda; ea quæ ex proprietate ad hunc affectum curandum vtilia esse creduntur, vt musci quercini decoctum cum paucis vino albo sumptum & admotum, vel decoctum cornu ceruini, foliorum lauri & myrthi, cum vino austero, allium tritum genitalibus impositum, vrtica recens contusa, & vmbilico adhibita, althæa cum oleo & adipe coturnicis cocta, adeps coturnicis illitus lana, arietis nigri fumigata, ouum antiquum ex nido gallinæ raptum conuassatum & impositum, aculeus pastinacæ marinæ vtero admotus apud Aërium quæ vsus in praxi ordinaria obseruare potest: nos verò ad alios affectus vterinos transeamus.

*De uteri clausura, cohaesione &
distortione.*

C A P V T X I.

PER SEQVAMVR vteri morbos organicos, qui in vsum praxeos medicis occurrere solent, cum enim superius de malo illius situ & connexu egerimus, iam ad meatus eius vitiatos accedendum est. sciendum autem in primis à pudendo muliebri, quod vuluam vocant, extendi productionem quandam membranofam vsque ad proprium matricis osculum, quod vteri cervicem vocant, & in cuius cavitatem membrum virile coitus tempore intromitti debet, vt genituram illius excipere possit, & deinde suo tempore foetus certa magnitudine praeditus conuenienter erumpere, atque etiam menstrua purgatio suis periodis effluere; oportet etiam, vt ista munia rite exercentur, & orificia istius partis esse conuenienter apta, & secundum rectitudinem posita, vt eiaculatione seminis virilis, directe ad internum vsque osculum recipere valeant; tum etiam menstruo fluori & foetui conuenientem exitum praebere, vnde patet, quoties isti meatus & orificia peruertuntur, complicantur, obturantur, implentur aut coalescunt, paulò ante non solum praedicta

munera impediri, sed etiam maximum periculum, & grauissimos morbos & dolores in muliebri corpore excitari, proinde nō sine causa suscepimus horum affectuū tractationem; quocirca definiemus, vt sint vitia siue affectus orificiorū ac meatuū vteri, aut cervicis illius propter obstructionē aut adstrictionē in illis factā: diximus esse vitia siue affectus prædictarum partiū: quāuis enim aliquādo ab ortu contingant eiusmodi clausuræ & obstructiones (quas vocamus imperforatas) tamen certū est illas dispositiones, quamuis congenitas, esse vitiosas & præter intentū generantis naturæ; quæ non minus incommodi afferunt, quā illæ quæ ex accidenti & post ortum accidunt: Idem videndum est in podice puerulorum clauso, & in virgæ meatu obstructo, & similibus affectibus quos Phimôbees appellāt; potest autē hæc obturatio tribus in locis fieri potissimū, nempe in proprio seu interno vteri orificio & meatu remotiore: Deinde in ductu seu spatio cervicis, in quam desinit meatus vrinarius & membrum virile inseritur: postremò in prima muliebris pudēdi parte siue labiis; quæ vuluam appellamus. Istam autem clausuram practici nostri vocant completam, & incompletam: illam quidē totū meatum perfectè obturatum, hanc verò quum superest adhuc aliquis aditus ingressui & egressui necessarius, quemadmodum narrant de illa tunica pudicitie seu virginali, quæ siue sit vasorum tantū & membrana corrugatio, seu peculiaris quædā tunica, in primo hymenæ seu cōgressu venereo dirumpi debet: diximus deinde ista vitia fieri propter adstrictionem vel obstructionem, vt designaremus naturam siue speciem propriam

propriam affectuum, qui hæc incommoda parere possunt: alij enim id præstant, quia reddunt partem angustiores sine ullo corpore interiecto, quod Græci *stecnôsin* propriè vocant; ut fit in distorsione, complicatione, simplici cohalitu, parietum induratione & siccitate istius loci, ut est aph. 54. s. 5. & omni strictura, sympathicòs facta; ut quum grandius vel pinguius omentum aph. 45. sectio. 5. comprimit & coarctat osculum illud interius uteri, conceptionemque impedit, crura etiam & femora contorta aut diuaticata idem aliquando efficiunt; quia distorquent pudendi ceruicem vel nimis ad interiora comprimunt: ex osse sacro vel coxige luxato, vel malè conformato idem sæpe contingere potest, quemadmodum ex vesica calculosa aut intestino recto tumore aliquo præter naturam affecto: alia verò species obstrictio dicitur, quæ semper idiopathicòs còtingit propter intermedium seu interiectũ quoddam corpus istis ductibus & orificiis adhærescens, veluti membranam carnosam quadam substantia, aut phymata ibidem progenita, ex ulceribus quidem duplex fieri potest modus stricturæ in istis partibus, vnus quidem ex supercrescente inutili & fungosa carne, qui affectus carnali virga hoc nostro sæculo valde est familiaris: alius verò quum propter excoriationem aut exulcerationem vtriusque lateris pudendi parietes mutuò coalescunt & vniuntur, qui ad adstrictionem referendus est, atque hæ sunt proximæ dispositiones quibus isti ductus seu orificia vterina impediuntur. Harum rursus aliæ causæ possunt assignari, tum post ortũ istos affectus producentiũ tam sympathicòs quàm idio-

pathicôs, vt sint causę, verbi gratia, crassioris omētis, contortorū femorū, diuulsi vteri aut ligamētorum productę membranę vel substantię carnosę, geniti vlceris, vel tumor præter naturam in hac parte, vberi vel tumoris præter naturā in hac parte, quę omnes ex aliis capitibus erunt repetendę: sufficiat hęc differentias tantum, quę ad praxim faciunt, breuiter annotasse, verbi gratia, ex tempore generationis vnde istiusmodi stricturę dicuntur congenitę & naturales, & post ortum contractę siue accidentarię; à loco autem seu positu vario istius affectus in orificiis & ductu vteri triplex est distentio, vt supra diximus, à specie affectus simplex strictura cohalitus, vel distorsio est, eius verò sympathica vel idiopathica, alia est clausura cū materia è corpore obturante multiplici: denique ista clausura completa est, vel incōpleta, ex quibus varię curandi rationes emergunt, nunc signa illarum paucis perstringamus. *Diagnosis* in hoc affectu erit faciliior, quoniam participat quodammodo naturam affectus externi qui visu vel tactu percipitur simpliciter adhibito instrumento illo quod dioptricum seu speculum matricis vocant: sunt tamen alia signa, quę & partem affectam & affectus speciem, eiusque causas demonstrant, cū istud membrum in mulieribus vsum præstet ad menstrui sanguinis expurgationem, ad coitū & conceptum, quādo iam ætate sunt matura, siquidem menstruę purgationes retineantur, ita vt certis periodis ingrauescat dolor cum pōdere & eleuatione istarū partium, tunc credibile est, si aliās benè habita sit mulier impedimentum illud non à cachexia aut obstructionibus pēdere, vt fit in aliis casibus, sed ab impedimētis isto-

rum orificiorum aut meatus, per quem foras erumpere solent, quanquam perseverante hoc affectu diutius inquit Hipp. intumescat tandem uterus, totum corpus grauetur, & quasi fluore afficiatur, aut etiam in suppuratum haec materia retenta aliquando abeat, unde mortis periculum & mala infinita exoriri possunt, quod si praeter dictam menstruorum retentionem; eiusmodi foemina non possit uti etiam coitu, sed impediatur in ipso limine ingressus membri virilis; aut in ipso ductu coniciemus, quo in loco pudendi mulieris positum sit impedimentum istud: in eis vero, quae admittunt quidem congressum virilem, sed nullo modo semen retinet masculum, & statim a coitu emittunt, neque proprii seminis perfusionem percipiunt; credibile erit stricturam istam esse esse supremo illo orificij interiori meatu, qui perlectando & permiscendo virili spermati cum muliebri dicatus est, unde nunquam tales concipere contingit: quod ad affectus vero speciem; causas & differentias attinet, siquidem sit symptomaticus tantum ex partium vicinarum incommodis extractus; facile erit conciliare ex earum contemplatione, ut omento, v.g. ex aqualiculo gradiori, coxis distortis, vesica calculosa, & sic de reliquis, cum quibus hic affectus ortum habet suum & incrementum, quam a nullo perceptibili morbo aut affectu praeter materiam praegresso, nullaque sympathiae suspitione tale sit incommodum in eis partibus, verisimile est illud originem a prima generatione duxisse ex primo conformationis vitio, ubi vero diuexate fuerint prius quibusdam morbis; qui naturam constitutionem illarum partium laedere possunt, siquidem sint immateriales & sine humorum affluxu, tunc durities, exsiccatio, strictura ex

distorsione & simil. quæ angustiam solum pariunt, erunt accusandæ, quod si materia aliqua aut humor in eas diutiùs confluerit, vel erit cum manifesta solutione continui, vt in vlceribus, nisi vulnera subsequantur, quod ipsa excrementa subsequenta indicant: vel sine solutione continui, ac distentione, ex quibus humores & phymata ibi genita præter naturam esse apparebit. Ex his etiam patet solutio quarundam dubitationum, quæ hîc fieri solent: vtrum scilicet per eiusmodi affectus mulieres possint aliquando concipere, & vtrum menstrua etiam possint sua periodo effluere: ex eo enim, quod diximus, istas obstrictiones & adstrictiones aliquando esse completas, aliquando incompletas, & esse in variis pudendi muliebris partibus, demum per incompletos affectus dari quidem quendam exitum mēstruo sanguini, vt patet in prægnantibus sed diuturnum & molestum, dari etiam quendam ingressum femini virili, præcipue si illud impedimentum sit in solo meatu, ita vt aliquando concipere possint, sed cum insigni vitæ periculo, quia si tales permaneant non poterunt conceptus fœtus neque per abortum, neque per verum partum excludere, ac proinde diligenter procurandæ, antequàm matrimonio iungantur, aut incumbant operi generationis. Est igitur hîc affectus ex natura sua molestus, & curatu difficilis, potissimum ab ortu contractus, nisi in puellulis, aut saltem iuenculis maturè agnoscatur antequàm grandiores factæ præ pudore non audeant vitium istud confiteri, donec magnis tandem incommodis ac vitæ periculo percussæ cogantur vt in retentione diuturna sanguinis menstrui in vteri cavitatem

tatem effusi & putrescentis: in sympathica autem strictura vel distorsione pudendi muliebris, si nata sit ex contractione vicinarum partium, vt in diuinatione crurum, depressione coxigis & similibus, non est speranda curatio, eiusmodi enim mulierculæ cœnobio potius, quàm matrimonio dicandæ: in aliis autem accidentariis casibus, vt pote vlceribus, carne superflua, membrana extensa, substantia cartilaginosa vel carnosâ, tumoribus præter naturam, tantò erit facilior, vt difficilior sublatio, quantò istæ duæ morbificæ minùs vel magis erunt contractæ & ex propria sua specie tractabiles, ac proinde citò & quàm primùm ad conuenientem therapiam accedendum, ne inueteratæ deploratum inferant effectum. Iam igitur de curando agamus, in quo erimus breuiores, quòd omnis affectus istius curandi ratio ferè ad superiores iam explicatos vel postea tractandos referenda sit, quemadmodum, si sit sympathica, ad subleuationem primariarum dispositionum in aliis partibus positarum, vel certè quia tota vis istius curationis pendet potissimùm à debita exorezi siue chirurgica operatione. Dicamus igitur breuiter, medicum ad hæc mulierculas sanandas vocatum, imprimis contemplari debere, ex qua causa iste affectus originem duxerit, si sit simpliciter sympathicus, videat quomodo & quatenus possit mederi dispositionibus partium vicinarum, vt naturalis sua conformatio vnique restituatur: Sin verò sit idiopathicus ob stricturam, cohalitum, vel distorsionem in strictura, quæ vt plurimùm fit à duritie vel siccitate, agat, humectan-

tibus, mollientibus & laxantibus, semicupiis, fossibus, linimentis & pessariis, sicque relaxata parte ut deinceps istud orificium & meatus teneantur, aperta immittatur cannula ex argento, auro, plumbo, cera alba vel ligno solidiore commodè consignata, & irrigata oleo molliente aut butyro quam gestet perpetuò vel saltem de nocte dum decumbit: interdium verò immittatur hembotum spongia aut pessus ex cotone conuenienter constructus & inunctus ungueto resumpriuo dialthæa aut simili: idem agendum in distorsione, ea tantum lege, ut quæ immittetur cannula, ita sit concinnata, ut in contrariam distorsionis partem deflectat molliter, sicque ad debitum suum locum vteri ceruicem paulatim reuocet, quoniam verò ob exulcerationes præcedentes vteri parietes vtriusque lateris cohaerunt, antequam calium ibi obducant eodem modo resrandæ immisso specillo aut spatula chirurgica quæ dilatat istud ductum, ibique per canniculam plumbeam contineat, aut quibusdam possit exsiccantibus & epeuloticis: idem erit præstandum, tandiuque in eis persistendum, donec firma & solida cicatrix induta fuerit: in tumoribus autem præter naturam curandis, quia aliquando hunc locum obturant, eadem erit methodus obseruanda, quæ in superioribus capitibus fuit tradita, nisi ex eorum sint genere, qui scapello aut cauterio auferri in totum & aboleri possunt, quod non semel fieri iussimus in tumoribus pudendi muliebris ad naturam atteromatis, theatomatis, aut merisieridis accedentibus: eodem modo in carne fungosa & flaccida, quæ diuturnis vlceribus supercre

supercrefcere folet excifione aut vftione agendum erit , fi locus fit ad manum pofitus. Superelt igitur illius obturationis curatio , quæ fit à membrana vel carnofa fubftantia meatum iftum obturante : ad hanc itaque cūrandam accedentes, fi quidem cacochymica aut plethorica apparet , fi vires & ætas permittant , venæ fectio & purgatio præmittendæ erunt: imò fi res ita expofcere videatur materia ifta obftruens ob duritiem vel craffitiem conuenientibus balneis & fotibus mollienda , laxanda & attenuanda erit, antequàm ad operationem aggrediamur, quæ nil aliud eft quàm fectio feu diaræfis illius obiectæ materiæ & quali noua perforatio, cuius rationem eleganter docuit Albucrafis, Aelius , Paulus & inter recentiores Paræus. hoc tantùm habemus norandum in ifta operatione opus eſſe periti & folertis Chirurgi induftria, quia fi incidat eiufmodi fubftantiam obftruentem , fed non perfectè, maximum creabit ægrotanti periculum, quia deinceps vtetur quidem coitu, & concipiet fi fœcunda fit, fed in parte fūma erit difficultas, quia ex eiufmodi fupervite quali vinculo nō poterit vteri cervix aperiri, & dilatari commodè ad excipiendum & excludendum fœtum , fin verò nimium & imprudenter incidat, ita vt ad partes fenfiles vſque , & ipſius cervicis vteri fubftantiam perueniat, inducet maximos dolores , hæmorrhagias , vulnera curatu difficilia , & aliquando conuulfiones; perfecta igitur operatione euacuandæ , deinceps omnes fordes & excrementa , atque etiam ipſe fanguis menſtruis , fi intus retenta fuerint : Deinde vulnus
ita

ita tractandum, vt sedata hæmorrhagia, parietes vtrimque firma cicatrice obducantur, diuque prædictis iam topicis, sed præcipuè plumbea fistula deducti tendantur, quod si post sectionem, potissimū vbi substantia est carnosa aut cartiliginosa, supersint grandiora quædam frusta, ex quibus sit metus noui cohalitus & obturationis, tunc conari debet illos absumere cathæreticis medicamentis, aut potius ignito ferro, vt integra & perfecta curatio subsequatur, quæ hic exoptanda est ob causas iam à nobis adductas, atque ista de proposito affectu sufficiunt.

De abscessu & ulcere vteri.

C A P V T XII.

ABSOLVIMVS superioribus capitibus tractationem particularium vteri affectuum, qui ad morbos simulares & organicos pertinent: iam superest vt morbos communes, siue continui solutiones, quæ illic contingunt persequamur, quatenus ad præsentem nostram exigisim faciunt. Cum igitur quatuor sint præcipuæ solutæ vnitatis species ex causarum varietate, & diuerso curandi morbo petitæ, nempe sectio, contusio, diuulsio & erosio, relictis tribus primis differentiis, vt pote vulneribus, & aliis, quæ à causarum externarum violentia præcipuè pendent, de vltima nempe erosione, principaliter est nobis agendum, sub qua abscessus & vteri
ulce

ulcera complectemur.

Est igitur propositus affectus solutio continui ex suppuratione materiæ cuiusvis, in vteri substantiam effusæ, & eiusdem erosione cum saniei & sordium effusione, quibus verbis naturam istius affectus, eiusdem causas & quæ sequuntur propria symptomata, expressisse videmur, etenim cum omne vlcus vel primarium sit, vt loquuntur practici, vel secundarium, vtrumque nostra definitione complexi sumus, primarium enim designauimus per erosionem substantiæ vteri factam à variis causis, quum scilicet nullo alio prægresso in hac parte morbo exoritur paulatim ista solutio continui, ob acris materiæ & variorum excrementorum ex diuersis partibus confluxum, vel etiam à rebus externis sumptis vel admotis illud idem efficere valentibus: hæc enim omnia primariū constituere possunt in vtero vlcus; quoties verò ex vulnere, casu, contusione, tumoribus præter naturam & similibus contingit materiam quandam purulentam colligi, ex cuius effusione excitatur sensibilis ista & manifesta solutio continui, cum effluxu eiusmodi excrementorum, tunc etiam vlcus genitum esse in vtero apparet, sed secundarium, quod nomine abscessus seu suppurationis denotare volumus.

Ex his itaque faciliè patebit, quæ sint istorum vteri vlcera causa à rebus tam externis, quam internis repetita: omnia enim contudentia, diuellentia, vt sunt partus & abortus laboriosi, extractio secundinæ aut fœtus demortui violenta, inordinatus & effrænis concubitus, casus ex alto, & percussio dum propriam substantiam vteri comprimit,

mont. diuellunt, aut alienam materiam in illam adducunt: causæ sunt inflammationis & putrefactionis, ad quam sequitur generatio materiæ purulentæ vel saniosæ, quæ per diapodesin non potuit dissipari, dein erodendo proprium & genuinum vlcus constituit, sic etiam sæpe, ex assumptis venenatis & cathæreticis, vt sublimato & cantharidibus, & similibus. Imò etiam ex diureticis vehementioribus aut menses vomentibus, pessariis acrioribus & iniectionibus abradi & exulcerari ista loca aut diutius detentis contingit, quod etiam miro modo præstat concubitus ille impurus ex luis veneræ contagio, cum enim cum seminis virilis effluuio in vteri sinum eiaculati maligna illa labes fœminæ communicatur, corrumpit primùm spiritus & humores sibi obuios, à quibus concepta virulentia excitatur in vasis spermaticis, teterrima & diuturna gomorrhœa, ob cuius proluuiem inflammantur istæ partes primùm, tandem abraduntur & exulcerantur, quòd multò faciliùs contingit, quoties externæ istæ causæ incidunt in corpora huic affectui obnoxia, cacochyma scilicet ex proprio temperamento, vel ex malo vitæ regime, vt alimentorum vsu deprauato, quibus causæ antecedentes istius affectus multiplicantur, excrementa scilicet biliosa, exusta, salsa, acria, aut etiam putredinosa, ex quibus confluentibus in communem hanc corporis muliebris sentinam, excitantur fluores illi albi & versicolores, diurni & maleolentes, ex quibus facillè alteratur vteri substantia, & si nimium perseuerent aut negligantur, exoriuntur pessima vlcera in pudendo

do muliebri, eodem modo voluit Hipp. 2. genicion ex Lochiis diu post puerperium retentis, aut etiam menstruis in vteri fundum emissis, & ibi subsistentibus propter varias causas aliquando contingere suppurationes, quæ si vita tandiu superstes esse possit propter insignem putrilaginem, ita vterum afficiunt, vt pessima vlcera inde incurrant: denique ad generationem istorum vlcera vteri præcipuè secundariorum, ea omnia concurrere possunt quæ ad tumores præter naturam producendos apta esse à nobis supra fuit annotatum.

Præcipuè igitur istarum exulcerationum vteri differentia oriuntur à ratione seu varietate loci affecti, propria essentia, & complicatione cum aliis affectibus: ratione quidem loci, nempe variarum partium vteri, modò illius vlcus est in illius ceruice aut orificio, quod potissimum in partu laborioso contingit, modò in ipsius corpore siue fundo, modò in exteriori illius superficie, vnde apud Hipp. quum eiusmodi abscessus vteri in suppuratione versi corrumpuntur, materia illa saniosa irrumpit in varias partes siue per resudationem & poros insensiles, qui in viventibus valde sunt aperti, siue per emnesin, quum scilicet eiusmodi exulceratio vicinis partibus communicatur per intestina, itaque & per ipsam vesicam sanies ista sæpe vacuatur, vel si subsistat in cauo abdominis aut laterales magis vteri partes afficiantur, quatenus ischio, siue coxæ incumbit, exoritur abscessus circa inguina, de quo intellexit idem Hipp. aph. 47. sect. 5. sublequi vlcus emmoron, profundum scilicet

& sinuosum, quod in inguine apertum indiget, deinceps turumbis seu penicillis longioribus ex linamento confectis, vt commodius expurgari possit.

Quod ad essentiam verò vlceris vterini spectat ratione quantitatis aliquando manus vel extensa, aliàs parua seu contracta, dicuntur prout multum vel parum spatij in vtero occupantur, quæ etiam si leuia & superficialia pariunt differunt à scabie & pruritu, si verò sint grauia & profunda sæpe in fistulas degenerant, ex quorum consideratione Hipp. ista vlcera vterina modò ad aphthas, si sint leuia, feruida & pruriginosa, modò ad nomas quando sunt grauiora & veluti depascentia referre solet. Sic respectu figuræ ista vlcera dicuntur rotunda, oblonga, sinuosa, aut alio modo conformata: ratione verò complicationis, si coniuñcta sint cum suis causis, dicuntur cacochyma, venenata, contagiosa, præcipuè ex luis venereæ qualitate infecta, si verò morbis intemperata, phlegmonosa, cancrosa, & sic de reliquis, cum symptomatis verò dolorifica, conuulsoria, saniosa, virulenta, pallida, nigricantia, & sic de reliquis, quæ omnia cum ad diuersam medendi methodum spectent, idèò accuratè per sua signa erunt dignoscenda.

Vlceris itaque in vtero geniti siue primarij, siue secundarij certæ erunt notæ ex sensu doloris, & quasi perpetua mordicatione in illò loco, quæ sensum augetur & maiorem molestiam ægrotantibus parit, prout ipse affectus intenditur, adest vt plurimum totius corporis horror frequenter repetens, & capitis oculorumque grauitas ex sympathia illarum

rum partium potissimum, quando est in parte vteri interna, quæ exquisitiori sensu prædita est, si sit primarium vlcus, illud exortum erit absque vlllo alio morbo particulari ipsius vteri prægresso, perseverante tamen aliqua fluxione acrioris succi ex aliis partibus, vt dictum est de fluore albo, de reteris lochiis aut menstruis, aut præcessit certè vsus rerum acriorum & erodentium sumptarum aut admotarum, vel etiam concubitus impurus, ad quem sequuta sit gonorrhæa violenta, & sic de reliquis, si non verò sit secundarium, adfuerunt vel adhuc præsentia ea omnia signa, quæ ad tumores suppuratos, vulnera & contusiones subsequi & antecurrere solent, quorum doctrinam abundè superius tradidimus. Signa verò particularia loci, in quo huiusmodi vlcus positum esse potest repetenda erunt ex variis vteri partibus, & ex earum situ, nam in ceruice, visu & tactu satis comprehenduntur; imò etiam in ipso interiore orificio, si admoueat organum illud, quod vulgo speculum matricis vocant: in fundo verò dolor infestat inferiorem abdominis partem versus os pubis, & excrementa præstare solent copiosiora, propter maiorem crassitiam istius partis & humorum ibi contentorum copiam, quòd si exulceratio posita sit, aut etiam penetret ad externam superficiem, fit effluxus, vt dicebamus modò, in abdominis cauitatem, vbi sentitur quædam fluctuatio, & cum eleuatione & mollitie versus inguina, modò in vesicam, alias in intestina penetrat, & tunc vrinæ & deiectiones saniosæ apparent: huius autem materiæ profluentis diuersitas in quantitate, colore, odore & consistentia va-

rietatem etiam affectus & causarum manifestabit: primus enim multum & album ex rupto vt plurimum abscessu phlegmonoso, saniosum autem, virulentum, fœdum ex aliis tumoribus male concretis, aut pessimo quouis humore proficiscitur. vnde fluidum nimis & citrinum bilioso humori & feroso, nigricans & crassum atrabiliario, quemadmodum albicans pituitoso adscribitur; vlcerus verò ex lue venerea contractum designatus gonorrhœa virulenta, quæ præcessit, aut adhuc perseverat, totius corporis pallor & defœdatio insueta, cum rebeli vlcerum istotum constitutione, quæ non possunt ad curationem vulgaris remediis deducti, priusquam ipsius luis venereæ alexipharmaca, vt Guaiacum, aut hydargyrum vsarpata fuerint ad profligandam illam qualitatem malignam: reliquæ autem causæ istorum vlcerum ex censa rerum naturalium, non naturalium & præter naturam erunt inuestigandæ.

In hoc affectu præsagium Hipp. lib. 1. Gynæc. tale est. nullum vlcerus vteri esse contemnendum, quia fit in parte exquisiti sensus, quæ sympathiam habet maximam, cum præcipuis corporis muliercularum partibus, vnde varij morbi, variaque symptomata exoriri possunt, hydropes, febres tabidæ, conuulsiones, dolores acerbi &c. item quia pars ista est nervosæ seu spermaticæ substantiæ, cuius reparationem & cohalitum valde esse difficilem, aut omnino impossibilem ex intentione prima, vt loquuntur practici, notissimum est, vnde vel non coalescunt eiusmodi vlcera vteri, aut si claudatur cicatrix fit ex leuigata interiori superficie illius,

quem

quemadmodum contingit per dyssenteriam in intestinis: istæ mulierculæ non possunt amplius retinere semen virile ad conceptum, aut certè non possunt commodè expurgari occlusis maiori ex parte meatibus illis, per quos sanguis ille menstruus periodicè effunditur: denique, quia hoc vlcus fit in parte suscipiendi humorum & excrementorum influxibus accommodata, quæ illius deterfionem & exsiccationè impediunt & remorantur. Adde quòd in loco concluso facilè contrahitur inflammatio & putredo, cum quibus impossibile est vlcerationes curare, vbi verò semel ista vlcera fistulosa, sinuosa, cancrofa, aut phagednica facta sunt rarò ad perfectam sanitatem perducantur, sed per totum vitæ spatium miseram ægotanem variis ætumnis exercent, quæ in ceruice vteri posita sunt, quia tangi possunt, & remedia localia excipere, facilius etiam curantur; quæ verò in ipsis inguinibus apparent, quia sunt externa, difficilè tamen curantur, quia vt plurimum penetrant totum corpus, quia sanie illa perfundunt vicinas partes, & citò in fistulosam & callosam substantiam degenerant. Signum est perfectæ valetudinis in istis ægotantibus quando concipere incipiunt, & semen virile commodè excipere, aut etiam menstrua conuenienter & sine dolore profundere. Est igitur opus comoda & matura curatione, vt totus affectus expurgari possit.

Itaque vt therapix incumbamus, videndum erit imprimis quænam causæ externæ & internæ, tam antecedentes quàm coniunctæ hunc affectum fouere & arte seruare valeant, vt illis priùs secundùm

ordinariam methodum remotis, deinde ad peculiarem vlceris curationem accedere valeamus, & symptomata, si quæ fuerint vehementiora, mitigemus, ad causas igitur exterius respicietes, conuenientem dietam primò instituemus, quæ corporis statum in meliorem dispositionem reducat, & antecedentibus materiam ad istum affectum augendum præcipiat, ac proinde quoad regimen vitæ spectat, quæcunque mulierculæ istis vberibus vterinis vexatur, munditiei studere debent admodum, vt & domus, & vestes, & linteola omnia sordibus bene sint repurgata, atque ipse aer lymphidus & tenuis ad siccitatem vergens hauriatur sine vlla caliditatis, aut frigoris exuperantia: vt enim frigidum vlcerebus mordax apud Hippocratem, sic etiã caliditas nimia valdè disponit vlcera suscipienda inflammationi & putrefactioni: secundum igitur varietatem regionum moderandus erit aer, aut loci mutatione alter cõuenientior comparandus, balneorum atque humidiorum & mollientium vsum vitent, ne pars ista relaxetur magis, & fluxioni idonea reddatur, nisi fortè instet tabes vel febris hectica, aut diluendi sint acriores succi & temperandi, vt docet Hippocrates. Laconicorum autem & stupharum ad concitandos sudores vsum illis aliquando præscribere solemus ad exhauriendam materiam serosam, quæ versus partem affectam defertur, & vlcus exsiccandum: alimenta verò quæcunque dyspepta & cacochyma pro vario superantis excrementi genere summopere vitanda, potissimum acria, salsa, piperata, frixa, cæpe, allia, brassica cum reliquis oleribus calidioribus, caseus etiam acrior & iam inueteratus, acetum, & omnia

aceto condita, quia pungunt partes ulceratas, & utero sunt iniinica: imò ex Hippocratis sententia vino etiam abstinere debent propter fluxionis metum, quoniam sunt stomacho calidiorè & calido temperamento, in cuius locum bibent aquam fontis: aut decoctam cum radice acetosæ, vel si sint debiliores, dilutam cū paucò vino oligophoro & adstringente: piscibus & omnibus iusculis, vt potè ni-
miùm humectâtibus interdiciendæ sunt, carnibusq; assis potius quàm elixis, pane bis cocto, & similibus exsiccantibus vescâtur, nisi iam atrophïa immineat, quia tum victus analepticus, ratione totius corporis erit concedendus, sic etiam mediocritas somni & vigilia, & requiescant, vt plurimum in lecto molli quidem ad indolentiam, sed non valdè calfaciente metu inflammationis: animi passiones, quantùm fieri poterit, vitentur propter varios motus humorû, quos agitare solent, neq; exerceatur corpus, quiete enim curâtur ulcera, nisi forte frixiones superiorum partium ex usu videântur per intervalla ad reuellendum, & vacuandum insensibiliter, alius sit modicè fluida, omnesque reliquæ vacuationes naturales & solitæ convenienter procurêtur, excepta purgatione menstrua, quam ego potius in hoc affectu minuendam esse aut certè reuellendam & auerrendâ puto, quàm procurandam in viceribus uterinis, ne ab materia sanguinea variis excrementis, vt solet, permixta, proluatur de novo uterus & sanies ac sordes multiplicentur, quod hic valdè dignum est animadversione & indiget solertia medici prudentioris, nos ad reliqua pergamus.

In eiusmodi igitur affectu rebelli & diuturno cum non sufficiat plerumq; recta victus ratio nisi maioribus remedijs adiuta, quæ plethoram & cacochymiam frequenter illi coniunctam vacuent, fluxiones humorum reuellant & inflammationem, si fuerit illis in locis, temperent, idè in corporibus plethoricis & putredini obnoxiiis, atque in vlceribus quæ coniunctam habent phlogosin, non est dubium quin curatio ab ipsa sanguinis missione ex cubiti vena ad reuulsionem inchoanda sit; atque etiam ex venis cruralibus ad derivationem & particularem vacuationem materię in vtero contentę, imò phlebotomia toties erit repetenda, quoties nouę fluxionis periculum instare videbitur, atque etiam ad minuendam vel suppressendam menstruam purgationē circa illius periodum, illud eodem modo præstari poterit ligaturis & frixionibus dolorificis superiorum partium: item ad motis cucurbitulis sub mamarum regione & utroque hypocondrio, vt fluxiones versus vterum reuellantur. De purgatione autem & præparatione humorū, non est hic exigua dubitatio: quamuis enim cacochymia & excrementorum abundantia illam sæpius exposcere in hoc affectu videatur, attamen situs partis valdè repugnat, quia per deiectionem commotis excrementis ad inferiora, videntur exasperari & sordescere magis ista vlcera, ita vt purgatio quæ per vomitionē exercetur, hinc potius eligenda videatur si ægrotātes ad vomitum sint paratę: Attamen non est verèdum aliquando cathartica benigniora & roborandi facultate prædita illā tentare, ne videlicet cacochymia multiplicata mul-
tò ma

tò maius damnum inferat, itaque rhubarb. puluis & infusum decoctum foliorum sennæ, syrupus rosatus solutius, electuaria diapr. & dialeni. simplex, catholicon & vtraque trifera hîc maxime conuenient vitatis diagrediatis: aut si velis pareretur syrupus magistralis in sequentem modum. Accipe rad. consolidæ maioris, polipodij querni recentis & contusi passularum & liquiritiæ rasæ añ. ℥. j. & ℞. corticis citri sicci ℥. vj. fol. plantag. vnica permicæ, saniculæ, acetosæ & capilli veneris añ. m. i. fol. sem. mundatorum ℥. vj. sem. melo. & anisi añ. ℥. iij. sem. carthami contusi ℥. ij. agarici recenter trochiscati in ligatura positi ℥. decem epithymi florû cordial. & anthos añ. p. i. fiat omnium decoctio in aqua hordei, in cuius portione infunde rhubarbari electi ℥. ℞. cinam. electi. ℥. j. in colaturæ libra j. & ℞. diss. succi rosati optimi ℥. iij. sacch. quantum sufficit, syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ij. vel iij. semel vel bis in mense dissolutas cum decocto agrimonie & plantaginis, vel infuso rhubarbari in aqua endiuia.

Ad præparationem verò humorum nihil accommodatias per interualla quam quoddam vulnerarium vulgo dictum vsurpare in formam apozematis cum sacch. concinnare, cuius descriptionem amplissimam in collectione formularum ad hoc necessariorum tibi licebit reperire. Vel fiant iulepi pro variis indicationibus ex affectu & complicatione caussarum & morborum repetitis, vbi viget febris & maxima adest saniei copia,

nihil erit vtilius quàm magnam feri caprini copiã manè ad ℥ viij. sumere, adde mellis rosacei vel sacchari parum. quod si iam quædam corporis consumptio appareat cum vestigio febris hectica, licebit eas ad vsum lactis potissimum alinini cum sufficienti quantitate sacchari ros. transferre per spatium integri mensis aut diutius, si melius inde habeant, neque ventriculus assumptione illius perturbetur: in illis autem quæ lactis vsum fugiunt parari poterunt sequentia iuscula.

Accip. rad. chinæ recentis & ponderosæ per aleolas dissectæ ℥ ii. fol. agrim. pimpinel. borrag. acetos. centinod. & plantag. añ. p. i. vuarum corynthiacarum & sem. coryand. mundati añ. p. ß. sandali rubri ℥ j. decoquantur omnia cum pullo columbino aut gallinaceo sensim donec contumescant: capiat huius iusculi colati mediam partem hora sexta matutina, & aliam hora tertia pomeridiana continuanda per viginti aut plures dies: in robustioribus decoctum salsæ parillæ, ligni sasalfras, atque etiam guaiacini, vbi est suspitio luis venereæ, quod in morbo hoc sæpe contingit, præscribi potest: ad sudores etiam prouocandos qui in hoc casu sunt vtilissimi ad exsiccandum vterum & versum corpus, reuellendosque humores serosos versus habitum corporis. Vtrum verò diuretica in hoc affectu conueniant eadem commoditate, valde est controuersum, quamuis enim videantur deriuare materiam serosam versus vrinæ vias, vnde minui posset fluxio vresi & vlcus exsiccati, attamen
quia

quia eiusmodi diuretica, non solum vrinas, sed etiam menses eodem impetu concitare solent, periculum erit perpetuo, ne magis adducant in vterum excrementi, quam per vesicam vacuare possint, ac proinde erit melius illis abstinere, nisi metus naturæ inclinare videatur, versus istas vias, vt supra dicebamus de abscessu disrupto, qui in vesicam transfluit, & per vrinas purulentas aliquando expurgetur: tunc enim, vt rectè monuit Aëtius, vti poterimus diureticis, sed lenioribus & refrigerantibus, quæ vacuent istas sordes in vesicam transmissas, & illius exulcerationes impediunt, quale est decoctum sem. frigid. maior. vel euulsio sic comparata.

Accipe amygd. dulcium recent. & mundat. ℥. j. β. sem. lat. & papau. albi añ. ʒ. ij. sem. melon. cucumeris & cucutbit. pariter mandatorum añ. ʒ. j. β. contundatur etiam in mortario marmoreo cum pistillo ligneo, affundendo aqu. hord. vel decoct. liquoritiæ lib. 1. sacch. parum fit euulsio pro 4. dof. matut. quibus si fluxio perseveret, succedere poterit bolus ex dimidia ʒ. therebentinae aqu. grani & ros. diligenter coctæ, vt istæ vesicæ sordes commodius expurgentur, & quemadmodum diureticis suus erit locus in hoc casu, sic etiam clysteribus detergentibus, lenientibus & exsiccantibus, quum materia illa purulenta in rectum intestinum delabatur, quorum clysterum formulas ex tractatu de dyssenteria repetere licebit.

Pergamus igitur ad vlcera vterini particulatam

curationem, vbi enim totius corporis ratio & antecedentium causarum habita fuerit, videndum est deinceps, vt ipsi vtero & affectibus concomitantibus medeamur. Primò autem certum est interiora ista vlcera vt plurimum cuidam inflammationi esse coniuncta, cum sordibus & sanie, quinimò dolorem sæpe adesse comitem, qui non solum ob molestiæ sensum est demulcendus, sed etiam ne humores irritati in partem affectam magis ac magis ferantur, idèò detergentia, quæ in principio ratione rordium vsurpantur, ita debent esse temperata, vt & inflammationes leniant, & dolori solatium aliquod præstent, vnde practici existimant iure merito aquæ tepentis continuam affusionem vel iniectionem tunc temporis plurimum prodesse, tam ablundo excrementa illa vlceri adhærentia tum laxando & molliendo, vnde doloris mitigatio, & temperando contractum feruorem, qui si maior sit, cogimur etiam refrigerantibus iniectionibus illum mitigare, vt euulsionis prædictæ, seri caprini, aut lactis ipsius vel decocti capitum pap. & summitatum maluæ, si res ita exoptulet. Mitigato dolore & temperata caliditate, si qua fuerit, detergentibus postea validioribus erit opus, vt hydromelite, decocto hordei cum melle rosaceo, aqua vulneraria, siue catapultarium vulgo dicta, quæ primarium locum obtinet ad detergendum & exsiccandum. Possunt etiam collui vrina pueri impubis, lixiuio dulci ex sarmentorum cineribus confecto, vel aqua thermali, vt nostra bellerucana, practici nostri etiam præscribere solent.

Accipe

Accipe hord. integ. frufuris macri & ros. rubr.
añ. p. 1. fol. agr. abfynth. caprif. & apij añ. m. 1.
fabarum & lentium añ. ʒ iij. liquiritiæ rafæ
radices ireos flor. & zedouræ añ. ʒ ij fl. om-
nium decoct. addendo parum vini albi circa fi-
nem.

Quòd si vlcera fordida & foetentia admodum
appareant, diffolue in portione huius decocti seu
injectionis parum vnguenti ægyptiaci, vel pul-
ueris mercurij dulcorati, vtatur per interualla, aut
certè vſurpetur in hoc caſu collyrium lauphranſi
dictum, quod à Guidone describitur ad eiufmodi
vlcera maligna & foetida. Itaque ſi vlcus ſit in
collo matricis poteſt inungi detergente & exſic-
cante linimento, addendo parum argenti viui,
quando eſt ſuſpicio luis venereæ, oleum calcis, ſiue
illa pinguedo, quæ ſupernatat, dum in aquam conii-
citur, mirabilis eſt ad eiufmodi vlcera exſiccanda
quando tangi poſſunt: ſuperponantur etiam em-
plaſtra, vel cataplaſmata eiſdem facultatibus præ-
dita circa pubem vel perinaum, quorum vi-
res ad interiora vſque per inſenſiles meatus deſe-
rantur, pars autem iſta propter naturam ſuam
membranofam & temperamentum proprium facile
fert exſiccantia validiora, tum etiam propter co-
piam excrementorum quibus ſcaterere ſolet, vt anno-
tauit Galenus; eodem modo confirmari poterunt
peſſaria ex emplaſtro de Vigo aut diapompholygos,
cui modò thus maſtychem ad exſiccanda, aliquan-
do etiã myrrham, aut aloen ad detergendũ addere li-
cebit: in profundo autem vlcere, quod verſus vteri
fundũ poſitũ eſt poſt emunctiones addẽdũ furnigiis,
qua

quæ in hoc casu & pro diuersis intentionibus variè comparari possunt, sequens habetur potissimum ad absorbenda inquinamenta, & corrigendam malignā qualitatem vtero impressam.

Accipe gummi hederæ & iuniperi, ladati puri añ ʒ. j. corticis thuris, mastichis & cinamomi añ. ʒ. j. auri pigmenti rubri vel citrini ʒ. j. formentur trochisci cum therebinthina ponderis ʒʒ. iniiciatur vnus supra prunas, cuius fumum excipiat manè post purgatum conuenienter corpus, continuando per triduum singulis septimanis. Hisce trochiscis sine puluete audent quidam cinabrij parū cum benguino adicere in deplorato vlcere, & cum lue venerea complicato, sed omnia pro variis circumstantiis erunt moderanda in corporibus hisce mollioribus, in quibus erit consultius, vt iam dictum est, luem prædictā expugnare detecto guaiacicio per aliquot tempus vsurpato & iniectionibus ex hypodargyro solitis, quàm quicquam temere istis vehementioribus remediis moliri, prudenter igitur se gerat hic Medicus, ne dum nimis citò & importunè cupit hunc affectum tollere miseram ægrotantem in maius periculum præcipitet.

Hæc igitur omnia, aut similia erant conuenienter vsurpanda in vlcera matricis curatione, quæ vbi propter malignitatem, aut incuriam ægrotantium, quia propter pudorem vix se audent medico, vel chirurgo cōmittere, dura callosa & sinuosa euaserint, tunc imitantur naturam fistularum, & ad illarum curationem sunt reuocanda. Quod potissimum contingit in illo vlcere vteri, quod exterius versus coxam aperitur, & ibi abscessum gene-

rat, vt ex aphorismo illo Hipp. supra annotauimus, cōfluente enim versus inguina pure, fieri nō potest, quin plures partes vicinæ inficiantur, & vitium cōcipiant, ex quo sinuositates & quasi tubulosa vlcera exoriantur tam in matrice quàm in membris circumiectis, in quibus curandis eadem methodus obseruanda ex detergentibus, abluentibus, & tandem exsiccantibus iam commemoratis. Verùm quando in hac parte inguinis, vel etiam intra vteri corpus & fundum genita est fistula, vlcus scilicet cauum, oblongum, callosum & pertetuo effluxu excrementorum scatens, quæ ex variis locis deriuantur in istam cavitatem, tunc considerandum erit, vtrum magis conducat ægrotanti talem meatum iam assuetum relinquere intactum, per quem materia vacuationem excrementorū multiplicem molitur, vel eiusdem curationem suscipere. In priore casu contenti erimus frequentij purgatione sudorificis semel aut bis in anno repetitis iniectionibus detergentibus & roborantibus superimposito emplastro diuino, diapalma & similibus, quæ curam vulgo palliatinā dictam complere poterunt. In alio verò casu, vbi scilicet integra istius fistulæ curatio est sperabilis, potissimum quando eius extremitas vergit ad exteriora, vt coxam vel perinæum, tunc prima erit cogitatio circa duritiem istam siue callum auferenda vt dissitæ partes coalescere possint. Deinde ad reparandam partis substantiam deperditam siue implendam istam cavitatem per laudatæ carnis regenerationem. Demum illius exsiccationem & sigillationem inducta cicatrice, quæ denuò recludi

non

priusquam moliamur, omnis cacochymia & fluxio-
 nis impetus diligenter erit auertendus, vt supra di-
 ctum est. Callum igitur auferre ex eiusmodi fistulis,
 quæ ad manum positæ sunt, licet ampliando prius
 exterum foramen, si nimis sit angustum, immissa
 spongia, linteolis bene conuolutis, aut radix gentia-
 næ, aristolochiæ, brioniæ, aut etiam ellebori albi, si
 habeatur, quæ relinquentur ibidem per trium aut
 quatuor horarum spatium, deinde iniiciendo in
 finem interiorem medicamenta quædam acriora,
 vel aspergendo quosdam pulueres, si solum orifi-
 cium illius deterendum proponatur: sic æruginē æris
 cum sale ammoniaco mixtam in pauco vino, dilu-
 tam, thurunde aut penicillo oblongiori illitam im-
 mittere possumus, & ibi finire, donec morsus ab
 ægrotante sentiantur: alij, quando callus est durior
 audent huiusmodi turundas aqua rosacea intinctas
 pauco arsenici puluere aspergere, quod si profunda
 & sinuosa sit fistula, oportet per merenchitem in-
 fundere in foneam liquoris, qui obturato foramine
 ne refluat ibi contineatur per aliquot horas, vt Ac-
 cipe sublimati ℥. j. arsenici & viridis æris añ. ℥. j.
 aq. plantag. & ros. añ. ℥. iij. bulliant parum supra ci-
 neres calidos, deinde colentur, colaturæ si volueris
 adde vnguenti ægyptiaci ℥. iij. plus minus iniicia-
 tur parum in fistulam & ibi contineatur per ali-
 quod tempus, tandiūque per interualla continea-
 tur, donec rubefacta & exsiccata videatur fistula,
 quæ deinde butyro recenti instillato oleo amygda-
 larum dulcium, aut vnguento resumptiuo emollita
 per se decidet: deterfis tunc sordibus & omnibus
 extraneis conuenienti iniectione qualis erit ex de-
 cocto

cocto catapultarum vel hydromelite supra dicto iam vlcere recenti, & ita renouato procuranda erit carnis deperditæ restauratio, immisso puluere rad. ireos, aristolochiæ, myrrhæ, thuris, sarcocollæ, sanguinis drac. & similibum, quæ etiam dissolui quodam liquore poterunt, vt vino albo vel austero succo plantaginis & similibus, si in profundiores partes vim medicamento penetrare opus fuerit, tandem oppleti sinibus & cavitare interiori aspergantur frequenter orificia alumine puluiferato, bolo armeno, & similibus, supertegantur emplastro diapalma de lapide calaminari, camino plumbi, argento viuo vel aquæ aluminosæ liquore confricata & aliis, quæ eicatricem firmam inducere valeant. Sunt etiam alij modi absumendæ fistulæ à chirurgis nostris commemorati, qui per vstionem aut sectionem perficiuntur, vt ex eorum libris licet addiscere. Verùm quia locus iste profundior membranofus & exquisiti census non videtur posse pati eiusmodi operationes nisi raro admodum & in robustioribus, ideo melius est illas omittere, & curationem istarum vteri fistularum supradicta via moliri, siquidem ex eius vsu speramus aliquem fructum emergere posse, alias enim melius eas omnino intactas relinquere, vt iam monuimus, & cura tantùm epichæastica, seu palliatua solatium aliquod miseris istis ægotantibus afferre: iam ad alia accedamus.

*De Condylomatis, Verrucis, Rhagadibus, seu
Clefturis vteri, &c.*

C A P V T XIII.

PRæter rhadages, vlcera & fistulas vteri, sunt etiam quædam solutiones continui cum tumore propriis nominibus donatæ, quas hoc capite profequi & breuiter explicare propositum est, ne huic nostræ tractationi quicquã deesse videatur, inter quas præcipuè annumerant authores nostri condylomata, condylas, siue condylos, verrucas tam fornicarias, pensiles, callosas, quam in summitate ethnici effigiatas quæ sæpe in ficos degenerant, & rhagadas siue scissuras orificioꝝ vteri, quas eodem modo in ore, in ano, in digitis manuum ac pedum post ingentia frigora, aut diuturna vlcera contingere obseruamus. Vt autem omnia facilius intelligantur, dicimus condylomata ista nihil aliud esse, quam tubercula siue tumores duriores & eminentes in rugis orificioꝝ, pudendi aut vteri instar internodiorum, quæ in complicatis digitis apparent, vnde nominis ratio deducta videtur à congestione humoris frigidi & crassi, vt melancholici aut pituitosi inuicem permixti, a quo gignuntur huiusmodi tumores, qui neque omnia ad scirrhii aut cedemtis naturam accedunt, neque ita per partis substantiam & poros habent materiam dispersam vt illi, sed magis collectam sub cute & quasi separatam. Ex quibus verbis, quicquid alij sentiant, satis datur intelligere natura istorum tumorum, quos peculiari nomine authores nostri donarunt, & quomodo ab aliis distinguantur.

Ut autem ista condylomata magis habent collectā materiam illam à qua pendent sic verruca, thymi & fici, habent magis illam extra cutem. sunt enim tumores instar monticulorum eminentium extra superficiem partis cui adherent, unde quaedam accouduones quasi peniles vocantur, aliae ut formicariae, & callosae maiorem habent basim, quibus si cōtingat, ut crassescant valde scindantur in morē flosculi illius, aut summitatū thymi, vel instar ficus & marissae extubetant, tunc etiam illas appellationes sortiuntur particulares, & à communibus verrucis in eo differunt, quod malignitatis cuiusdam & feritatis sint participes, quae ad canceri materiam quodammodo accedit, fundūtque dese ut plurimū sanguinem vel saniosam quandā materiam & virulentā.

Rhagades sunt oblongae quaedam rimae & veluti fossatae inter rugas istorum orificiorum positae quae exulcerationes illarū sequuntur cū pauca aut nulla sanie, aliquando si confricentur, aut atterantur sanguinem fundentes, & saepe tumori cuidam & elevationi cōiuncte, aut insigni siccitati & duritiei, quod in aliis partibus videre est, ut iam fuit annotatum.

Causae igitur istorum affectuū varię esse possunt, prout varię sunt eorum differētia, cum ea pēdeant potissimum ex congestione humoris melancholici & crassae pituitae, circa istas partes uterinas, & eorū extrema siue orificia collecte, parer etiam ea omnia quaecumque generando illi humori, vel deducendo versus istam partem idonea sunt, aut immutandae propriae uteri intemperetiei, propter quā debilitatur admodum, & mala sit alimentis in illa copositio posse istos affectus producere. Hoc certe nostro sa-

culo, vt plurimum isti affectus sunt soboles pessimi illius contagij luis venereæ, propter quod communicata labe hepatis & principibus partibus inficiuntur omnia membra prauis excrementis, vnde vlcera cacouthia, dolores nocturni, exostotes, carunculae, seu hyperfarcoses & similia, & in vtero, qui est pars obuia, & primam suscipiens in hoc morbo conflictum, exoriuntur varij isti affectus, tam ex sympathia partium aliarum mittentiu suam cacochymiam in locum istum expurgationi naturali dicatum, quam idiopathia per vitium illud occultæ & malignæ intemperieci altius huic membro infixum, non est tamen negandum ab aliis causis illos pendere posse, vt partu vel abortu violento, longis & fœdis fluoribus vterinis, coitu immoderato, aut improporcionado potissimum in illis quando cachexia diuturna laborarunt, aut certè habent temperamentum inelicans ad elephantiasin, vel post febres quartanas, aut diuturnas, cum magnis obstructionibus passæ sunt, tandem humorum decubitum & metastases in partes inferiores, quæ sunt à Medico diligenter consideranda, vt ex illis differentias etiam istorum affectuum ad curandum necessarios constituere possit.

Quod ad diagnosis spectat, quia isti affectus vt plurimum visui & tactui sunt expositi aut saltem immissa dioptra facile conspiciuntur, ideò eorum etiã nomina siue species cum parte affecta siue loco vteri proprio cui adhærent statim prudenti medico aut chirurgo tractati innotescunt: Causæ verò internæ & externæ, antecedentes & coniunctæ tã ex relatu ægrotantis quam ratiocinio eorum, quæ præcesserunt, vel adsunt, erunt inuestigandæ, etenim si ex
lue

lue venerea, aut elephantica dispositione pēdeāt raro solitarij siue isti affectus, sed in variis alijs partibus malignitatis suę vestigia ostendūt: si ex simplici cacochymia ipsius vteri, ista erūt ex solitis signis reperēdā, quæ fusc in superioribus proposita fuerūt.

Hinc etiā pendebunt prognoseos leges, nam ex varia earum specie & causis licebit coniiicere de exitu istorum affectuum, quoties enim admodum sunt inueterati vel ex maligna lue aut elephantica dispositione pendent, vix eradicari possunt, quin altior illa mali labes auulsa fuerit, si exasperati fuerint ob importunam aut ineptorum remediorum adhibitionem, ita vt in cancrorum vlcus degenerent, melius erit sinere, quā eorum therapiam aggredi, nisi fortē mitigatoriam symptomatum, quā vulgò palliatiuam vocant. Rhadages aliquando sunt ita pertinaces, vt cacœthiam, aut malum habitum in parte contractum, & quamuis sapius curatæ denudò reuiuiscant, quod in multorum pedibus aut manibus obseruare licet per hyemem, dum præ frigoris vi chimetia siue perniones & fissuræ quotannis renouantur. Sunt autem isti omnes affectus valde molesti, tum propter dolorem quē sapius ægrotantibus inferunt, tum etiam quod libertatē coeundi & pariendi maiori ex parte auferunt, quare illorum curationem, quæ ad superiora capita, vbi de tumoribus & vlceribus vteri egimus facile referri potest, breuiter perstringamus. Imprimis habeatur omnium causarum externarum ratio: si sit lues venerea aut elephatica dispositio illorū præcipua causa corrigatur omni artificio, frustra enim laborabimus circa istos affectus nisi primarij sublatis fuerint, si

pèdeant ab vniuersali plethora, vel cacochymia tollantur purgatione, præparatione quæ totius corporis, & humorû conuenienti, nec non venæ sectione si opus esse videatur, eaque vitæ ratio instituat, quæ omnino aduersetur generationi istorû excrementorum, à quibus peculiariter producti fuerunt, quæ hic repetere foret inutile, cû satis ex superioribus constet: idèò particularem istorum curationem proponamus.

Quod ad còdylomata igitur, verrucas & thymos spectat, si illius sint naturæ, quæ ad cancrôsû humorè, vel vlcus accedant: melius erit intacta relinquere, quam eorû curationem suscipere, vt iam sæpe annotatum fuit, vel certè palliatiuam illam tractationem instituere, quæ eorû efferuescètiã compescat & symptomata, vt dolumem mitiget, de qua superiori capite actum fuit per vnguenta illa, forus & pessaria quæ reprimentibus, refrigerantibus & anodymis constet; vbi verò isti affectus communes tantûm sequuntur humorum constitutionem in corpore bene habito tunc integra illorum sublatiõ tentanda erit per sectionem filo aut ferro factam vel vstionem per actuale, vel potentiale cauterium; quibus ita sublatis, tota deinde cura erit in reprimendis sordibus, si quæ supersint mollienda escara vt decidat & inducenda cicatrice, ne malum denudè exhaustiatur. In condylomatis tamen, quando adhuc sunt recentia nollem statim sectionem, vel vstionem instituere, quia sæpe visa decoctis ad forum vel incessum adstringentibus & roborantibus omnino disparuisse, vel certè relaxantibus, atque etiam remollientibus, si iam ipsa

ipsa vteri condylomata, vnde cumque hoc proueniat, duriora euaserint, vnde Celsus laudat in principio inunctiones ex decocto verbenæ, hecstulæ, campanæ, lentium, summitatum rubi contritarum, in vino & melle, vel malicorij forum, decocti cum hyssopo in vino astringente: deinde vult lixiuio perfundendum esse partem, cui thymum & camamelū incoxerint: si discussoriis reliqua humoris portio dissolui posse videatur, quibus succedent pessaria, aut linimenta eisdem facultatibus prædita, additis etiam molliētibus, si opus sit, vbi hæc remedia per aliquot tempus frustra fuerint tentata tunc ad Chyrurgicam operationem veniendum erit si affectus fuerit molestior: cuius formulam tradit Aëtius lib. 4. serm. 1. In verrucis autem extirpandis præter sectionē & vstionē, si sint absque vlla maligna labe, vsurpari poterūt ea, quæ vulgò traduntur ad verrucas aliarū partium tollendas, vt lac seu succus fici arboris illitus, succus cucumeris agrestis cum sale, thuris cortex contritus cum aceto, portulacæ folia virētia contusa, cantharidū puluis cū vnguento apostolorum permixtus, stercus bubulcum cū aceto, liquor qui ex amputatis vitibus, vel combusto sarmento stillat, quæ cum habeant vim adurendi & exedendi, ita sunt admouēda, ne partes sanas circumiacentes contingant, aut certè illas præmunire oportet litu vnguēri de bolo, lamina plumbea perforata & similibus, ac frequenter abluere aqua hordei, aut rosacea ne malè afficiatur. Hodie audent nostri practici illas contingere aqua forti, seu crisulga argētariorum dicta, quam secundariam vocant: alij verò oleo sulphuris, aut vitrioli, quibus etiam cauterisandæ erunt istæ partes

post abscissionem vocellis factā, ne hæmorrhagia concitetur, aut illarum radix repullulet, quod eodem modo vsurpari potest in verrucis illis callosis, quas vulgò corneas appellant.

In rhadagibus autem siue vlcusculis illis oblongis & rimosis curandis quæ orificio interiori matricis, vel pudendo muliebris innascuntur, videndum utrū iam sint profunda, & callosa vel superficialia tantū, & sine duritie, recentia enim & sanguinolēta, vt quæ post laboriosum partum vel coitum violentum cōtigerunt, indigent tantum adstringentibus & glutinantibus, vt iniectionibus ex decocto plantag. & rosar. cum pauco boloarmena & cortice thuris, aut ex prædictis linimenti instar cum albumine oui conquassato & lana, vel bombyce parentur pessaria præcipuè, quando est metus longioris hæmorrhagiæ: si iam sicciore euaserint, & quodammodo duriores molliantur decocto humectante, vt maluarum, in sculo capitis veruecis & illinatur mucilagibus, seminis phylis & cydoniorum, vel butyro recenti: si virulentæ sint vnguento de plumbo, aut de cerusa reprimendæ, aut oleo ex semine lini in mortario plumbeo agitato, vtilissimum etiā experieris ad istos affectus vnguetum illud quod hodie parare solemus ex melle, vino rubro, austero, & vitellis ouorum, donec inspicientur admixtis, & coctis in pulticulæ formam: lenit enim dolores, deterget modicè, adstringit dissitas partes & roborat, tandem si callus grandior aut firmior impediatur istarum rhagadum agglutinationem, & post emollientia per aliquot tempus adhibita, opus erit eiusmodi callos ignito ferro tollere, vel causticis medicamentis, qualia

qualia à nobis superius fuerunt commemorata, deinde renouato & repurgato vlcere eius consolidatio procuranda, quod non nisi magna difficultate & labore fit ob rationem partis istius neruosae, & excrementorum quibus perpetuò alluitur, hoc vnū diligenter videre debet medicus, nedum istis affectibus medere cupit, maius aliquod periculum inferat, vt carcinomatis, vel insignis fluxionis & doloris in hac parte, propter quæ multas miserè periisse certissimum est.

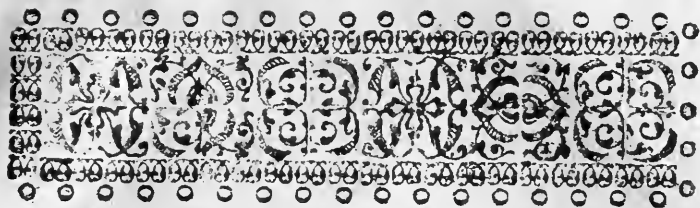
Præter dictos affectus recensentur etiam ab authoribus nostris, præsertim in signioribus, alij vt hæmorrhoides vteri, venæ scilicet hiantes & apertæ in collo illius, ascarides & calculi vterini, quorum omnium tractationem omittimus, quia nihil aut parum discrepant, quod ad cognitionem & curationem eorum spectat, ac hæmorrhoidibus ani, lūbricis intestinorum & calculo vesicæ, aut quia admodum rari & infrequentes existunt.

Alius tamen est animaduersione quadam dignus, quia & fœdus est, & coitum quodammodo impediens, quem caudam, tentiginem, cletorida seu nympham muliebrē extuberantē vocant, cuius beneficio olim tribades quædam fœminæ subigere dicebatur, & in Aegypto omnibus puellulis locus iste, dū recēs natæ, inurebatur, ne istam turpitudinē incurrerent: quidā ita distinguunt caudam à nymphea excrecente, quod cauda sit propriè excrecētia illa, quæ instar membri virilis contingit in mulieribus, dum processus ille paruus, secundum naturam & leuiter tantū prominens in media & pinguiori pubis parte superpositus & è directò respondens meatui vrinæ qui in pudē-
dum

dum muliebri inferitur, ita augetur ut erigi instar penis & insigniter prominere valeat, nympha vero extuberans, siue carūculæ illæ circulares seu fungosæ, vtriusque in lateribus pudendi muliebris positæ statim rimā ut laborum instar, illā melius occludant & urinæ exitum quodammodo dirigant. Vbi enim vehementer excreuerint & quodammodo induerint ex earū indecora magnitudine exoritur illa muliebris turpitudine propter quam viris valde redduntur ingrata.

Quicquid sit, vterque affectus vbi proponitur, vnicam exposcit curationem, quæ perita artificis manu perficitur post convenientem sanguinis missionē; & purgatione si opus fuerit: apprehensa enim hac tentigine vocellis rescindatur nouacula, aut forcipibus, quicquid præter naturā excreuit, deinde vbi aliquid sanguinis fluxerit aduri debet ferro ignito, vel aqua secundaria attingi, oleo vitrioli aut sulphuris, ut sic vulnus hoc constituatur, & arctiori cicatrice claudatur, ne amplius repullulare valeat. Atque hæc sunt præcipua quæ ad particulares vteri affectus cognoscendos & curandos pertinēt: quibus intellectis facilius transire poterimus ad sequentē tractationē libri secundi, in qua propositum est agere de mulierum dispositionibus, quatenus illæ ad generationis opus propriè destinantur.

*Finis, Libri Primi de Morbis
mulierum.*

D E

AFFECTIBVS MVLIERVM.

LIBER SECVNDVS.

VANTVM æterna temporalibus, vniuersalia particularibus meliora & præstantiora habentur, tantum etiam liber hic secundus dignitate & utilitate primum præcellit, in quo agebamus de affectibus mulierum, quatenus individui istius peculiaris curatio medico consideranda proponitur: in hoc autem secundo toti occupati erimus circa dispositiones fœminarum, quatenus propagandæ speciei, conceptui, fœtusque productioni à natura destinatæ fuerint, ita vt totam præcedentem doctrinam ad hunc secundum scopum velut finem tractationis nostræ præcipuum referre oporteat. Cum igitur perfectior quæque animantium species ad commodiorem propagationem in marem & fœminam distincta sit, oportet etiam in vtroque certas esse dispositio:

nes, quarum beneficio aptiores sint ad illud præstandum, quod nos in specie humana contemplaturi relicta marium in aliud tempus tractatione, dicimus foeminas ita comparatas esse debere, ut in sese concipere, foetum alere, gestare, & commodo tempore extra uterum edere, editum & adhuc tenellum educare valeant. Ad hæc omnia præstanda opus fuisse apparatus multarum partium, quæ & viam susceptioni seminis virilis commodam, & locum commodum, ubi contineatur, materiamque idoneam, ex qua foueatur, ad productionem foetus, & illius accretionem, atque etiam extra uterum alatur, præstare possint. Consideranda igitur imprimis, & ex historica narratione repetenda omnium partium muliebrium, præcipue genitalium, & mammarum naturalis constitutio, ut ex illius comparatione facilius ea omnia, quæ præter naturam illis contingere solent, intelligere valeamus. Quamuis igitur breuitatis causa partium illarum descriptionem nunc omittamus, cum sit facile ex anatomicorum libris illam repetere, in sequentibus tamen tractatibus, quando & quantum opus fuerit, explicabimus.

Huc igitur secundum librum ita particimur, ut primo quidem capite agamus de foeminarum sterilitate, quia præcipuus huius libri scopus positus est in iuuanda speciei procreatione. Quonia vero, ubi mulieres conceperunt, toto grauiditatis tempore oportet eas certis uti cautionibus, & victu, quo salubriter & foetus & foeta se habere possint, ideo secundo capite dicemus de cognitione prægnantium,

tium, & earum debito regimine. Sed quia sæpe contingit fœminas quidem concipere, sed vel nõ concipere id quod oportet, vel nimium quod nõ oportet, vel excludere quod conceperunt ante debitum tempus, ideo agemus tertio capite de mola, quæ est conceptus irritus & vanus. Quarto, de gemellis, & superfoetatione, quæ est nimius conceptus, propter quem vix seruari possunt vitales fœtus. Quinto, de abortu, qui respicit tempus indebitum gestationis. Sexto denique, quia in partu debiti temporis, multa incommoda superueniunt, propter quæ, vel non possunt parere, vel laboriosè admodum parium, & post partum in varios affectus, & incommoda incidant, ideo vltimo capite agemus de partu iuuando & de eis, quæ ad partum consequuntur. Hæc est propositi operis distributio, vt melius in progressu illius patebit.

De sterilitate muliebri.

CAPVT PRIMVM.

 ORTVS comes est voluptas, finis verò generatio siue proles. Vnde legibus cautum est, ne homines promiscue concumbant more ferarum, sed certis conditionibus, & legitimo matrimonio coniungi, ex quo oriuntur familiæ, velut Reip. præcipua seminaria. Vnde apud Platonē legimus præcipuum olim fuisse obstetricum, & paranymporum munus, vt coniuges explorarent,

& inuicem coniungerent, siquidem fœcundi illis viderentur. Medici igitur operæ pretium hac in parte maximum Reip. faciunt, si non solum in exploranda & dignoscenda marium & fœminarum sterilitate, sed etiam curanda, & in gratissimam fœcunditatem permutanda incumbant. Cùm ergo ex parte mulierum, de quarum tantùm affectibus iam est nobis propositum agere, sterilitas contingere possit modò simpliciter & absolutè, vt loquuntur, ex ipsa indiuidui muliebris natura, modò ex parte tantùm & comparatè, vt quando difficilè concipiunt, & rarò imprægnantur propter affectum præter naturam, qui illi superuenit, aut certè propter viri defectum, illiusque certam dispositionem, non possunt ex illo prolem suscipere, quam ex aliis facillimè adipiscerentur. Idæo nos propositum affectum ita definiemus.

Sterilitas muliebris est difficultas, vel priuatio imprægnationis in fœmina iustæ ætatis, & congressu virili debitè vtente, ob vitium corporis, membri alicuius principalis, aut partium genitalium, siue sit ab ortu, & natua constitutione, siue ex morbo deinceps contractum. Quibus videmur omnia complecti, quæ faciunt ad naturam huius affectus intelligendam. Diximus enim esse priuationem vel difficultatem imprægnationis, quia agnoscimus in sterilitate vteri præcipuam actionem, quæ est conceptio, vel esse abolitam, vt in iis, quæ nunquam pepererunt quomocunque vtentes vnius aut plurius congressu, vel commodis adiutæ remediis
medi

medicis : vel comparatè cum hoc potiùs , quàm cum illo homine coëuntes , vt in primo matrimonio steriles , & in secundo , aut in aliis fœcundæ , istæ enim omnes latè sumpto sterilitatis nomine infœcundæ dicuntur. Addidimus , in fœmina iustæ ætatis , quia in mulieribus , vt in reliquis omnibus rebus sua est maturitas , & certum tempus perfectionis ad prolem & fructum suscipiendum & producendum , vt enim puellæ ob incrementum corporis , & vasorum angustiam neque pariunt , neque viro tradi debent ante decimumquartum , aut potiùs decimumquintum annum , postquam menstruæ purgationes apparuerunt , quæ ostendant iam superesse materiam vtilem , & ad fœtus generationem idoneam. Sic grandiores natu circa quinquagesimum , aut quinquagesimum quintum annum cessantibus legitimis purgationibus mensuris parere desinunt , & effœtæ euadunt nullo alio vitio , quàm ætatis , quæ rebus omnibus genitis non solùm interitum , sed etiam omnium actionum præcipuè generationis inducit cessationem. Posuimus etiam , (congressu virili debitè vtentes) ridiculum enim est , quod putauit Auerroës de semine in balneo effuso , & quod narrat Amatus Lusitanus de duabus fœminis , quæ mutuo congressu conceperunt , quia semen virile , vbi cum ab aëre ambiente contactum fuerit , contabescit statim , & in aqueum liquorem conuertitur dissipatis spiritibus , quibus turgebat , & fœcundum existit præcipuè. Quamuis autem fœmina duplex habeat principium apud Medicos : semen scilicet

propriam, & sanguinem menstruum, quorum illud efficientis quodammodo, hoc verò materialis causa rationem obtinet; at tamen, quia semen muliebri crudum est & imperfectum, aut certe quia non recipit illam vim, quæ testibus marium indita est, ideo nihil potest per se ad conceptum vel generationem nisi permixtum semini virili, cuius adminiculo efficitur præcipuè, ut generatio secundum speciem propriam perficiatur. Itaque effata virorum corpora, languidioreque calore, aut cuiusdam partis præcipuæ & notabilis vitio affecta ob materiæ istius prolificæ defectum, quæ fœminæ communicari debet, imò etiam sola seminis virilis disproportionio cum muliebri reddit irritos coitus, & totum generationis opus destruitur, quantumcunque integra & bene se habente fœmina. Diximus denique hunc imprægnationis defectum accidere ob vitium alicuius membri corporis, aut ipsarum partium genitalium tam nativum, quàm adventitium, quia ista omnia oportet concurrere, & seminis menstruique sanguinis debita sit constitutio, sine qua non potest sequi debita aliqua, & naturalis generatio.

In annotandis autem sterilitatis causis, hæc methodus. siue ordo omnium expertissimus mihi videtur, ut cum ad prolem suscipiendam in muliere quatuor sint necessaria: Primò, ut recipiat commodè viri genituram in congressu venereo ejaculatam: Secundò receptam in utero retineat ad debitum tempus. Teruò, ut etiam in utero foueat, & conserveat: Quarto, ut illam affusa conveniente materia quasi nutriat ad formationem & incre

incrementum embryonis. Hinc fit vt quatuor etiam modis præcipuè generatio in mulieribus impediatur, non recipiendo, non retinendo, non conseruando, non nutriendo virile semē, ad quos deinceps causæ omnes tam ex parte rerum naturalium, non naturalium, quàm præter naturam sunt reuocandæ, vt sequenti exercitatione fiet manifestum.

Primum igitur vitium muliebri generationem impediens diximus esse, quando fœmina nõ recipit conuenienter fœcundi maris genituram turgentem spiritibus, & bene eiaculatam. Illud autem contingit ex parte rerum naturalium, vt quando ætas iuuenula ob exiguitatem partium vel stricturam vix potest admittere congressum pudendi virilis, aut certè magno cum dolore propter quem auersari solent concubitum. Quod eodem modo accidit aliquando illis, quæ parua donatæ statura cum hominibus giganteis, aut certè crassioris mentulæ coniunguntur; alię propter prouectiorem ætatem callosas habent istas partes & coarctatas, vnde etiam vix intro-mitti potest virile pudendum. Quæcunq; etiam naturæ claudæ, distortis cruribus, aut nimium diuaticatis, vel depresso coxige existunt, vix possunt commodam in concubitu figuram præstare, quæ requiritur ad susceptionem genitalis illius humoris. His addit Hipp. in Aphorismis molem pinguedinis insuetam, & præter naturam, atque omentum, nasum cum aqualiculo prominentiore. Ista enim non solum coangustant vteri orificium; sed etiam impediunt iustum viti

cum fœmina congressum, & amplexus accommodatos. Est etiam muliercularum intemperies frigida, & quasi torpida, propter quam neque appetunt, nec delectantur concubitu, sed velut demortuæ, ac non sentientes relinquuntur, ac proinde difficile recipiunt semen ad interiora, quia vteri orificium non referatur hora commoda, & ut oportet. Ex parte verò rerum non naturalium certissimum est animi pathemata præcipuam hîc vim obtinere; vbi enim adest odium inter coniuges, & vnus alium auersatur, vix fieri potest, vt genitura effundatur in vteri cavitatem, quia oportet in congressu matricem quasi gestientem genituræ virili occurrere, illamque benignè suscipere, & ad se euocare cum effusione proprii seminis, quod illi commisceri debet. hæc autem præstare non possunt, vbi mens est auersa ab eiusmodi voluptate, & refugit cum spiritibus & humore benigno ad interiora: idem contingit per odium, timorem, & similia. Imò voluptas nimia, & libido intensa idem præstare videntur, dum nimium commotus vterus excutit potius, quàm suscipit virilem genituram. Omitto infandos meretricum & similibus congressus, quæ vel clunes agitando, vel præposterè se habendo, aut retrectando impetum seminis virilis, cum sit ei aculatio illius ingressum impediunt, ne imprægnationis molestiam subire cogantur. Sunt etiam quædam ita perditio animo, vt norint artificiosè interius vuluæ orificium obturare, ne semen ingrediatur. Quibus relictis dicamus etiam esse aliqua medicamenta,

quo

quorum longo usu istæ partes adstringi, & ita exiccari possint, vt vix deinceps apte sint ad sese dilatandum, & aperiendum, vt recipiant genituram maris, quod de scoria ferri, & limatura chalybis authores annotarunt, ob cuius diuturniorem usum in obstructionibus puellarum nostrarum pallido colore laborantium credibile est plurimas earum, vbi matrimonio iunguntur, steriles in totum euadere, aut certe non prius concipere, quàm omnis illa intemperies paulatim iucunditate coitus, & perfusione gratiosi illius humoris emendata fuerit. Idem contingere potest ex adstringentibus fortibus, pessis, & similibus diutius admotis, sed non ita vehementer, quia eorum vis non tam diu permanet, neque interioribus visceribus communicatur. Demum istud impedimentum non recipiendi seminis virilis pendet frequenter à rebus præter naturam, morboris scilicet omnibus dispositionibus, quæ huic parti obstructiones, vel adstrictiones Idiopathicas, vel sympathicas conferre possunt, vt humoribus præter naturam in illa, aut vicinis partibus genitis, calculo vesicæ, vlceribus dolorificis in collo matricis flatuum distendentium multitudine, distorsione & diuulsione orificij interioris, clausura cervicis propter membranam, aut aliam substantiam ibi exortam, de quibus omnibus primo libro & penultimo capite egimus, vt non sit opus hîc illa repetere.

Secundum verò vitium muliebri generationem impediens dicebamus esse, quando vterus non retinet genituram masculi in sinum illius

interiorem effusam, quæ ibi coire debet cum mû-
 libri semine, & asseruari, vt conceptio perficia-
 tur: quædam enim statim post concubitum geni-
 turam istam effundunt; aliæ post aliquot horas;
 vbi primum è lecto surrexerunt; quædam post v-
 num aut alterum diem, prout vitium illud maius
 aut minus fuerit. Atque hæc est frequentissima
 causa, propter quam mulieres infœcundæ euadunt:
 cum enim vterus pars sit recipiendæ totius cacô-
 chimæ idonea, nec non singularum partium, vt
 cerebri, hepatis, & ceterarum, contingit vt pluri-
 mum partem istam scaterè multis excrementis li-
 quidis & pituitosis, quæ ita eneruant vim illius ré-
 trentricem, vt non possit sese colligerè post cõcu-
 bitum ad continendam susceptam genituram, ipsum-
 que semen propter ichores illi adhærescere non
 potest, sed quasi fluitans hinc inde oberrat, donec
 sua sponte prolabatur. In istis ergo fœminis hu-
 mida vteri intemperie naturaliter affectis aliud e-
 tiam incommodum cõtingit, nempe otificij illius
 interioris apertio, & hiatus. Apud Hipp. enim, gra-
 uidarum, & quæ conceperunt vteri oscula ita cõ-
 niuere debent, vt ne specilli quidem mucronem
 admittant. hoc autem malum intenditur potissi-
 mum in illis, quæ sub cælo humidiorè habitantes
 (vt de Scytharum fœminis annotauit Hippocra-
 tes) otio etiam abundantes maximo, vtütur etiam
 alimentis & balneis humidioribus ad corporis
 mollitiem conferuandam: reliqua etiam externa
 multum conferre possunt, figura enim erecta in
 coitu ipso, vel statim post illum clamor, saltatio;
 & similia excutere possunt receptum in vtero se-
 men.

men, quemadmodum de meretricibus, vulgaribus scortis creditur illas non concipere; quia frequentiori concubitu quæcunque advenarum videntes proiciunt susceptam genituram in priorè concubitu, & uterum ita debilitant, ut deinceps retinendo semini ineptus euadat. Inter causas autem morbificas, quæ maximè illud efficere possunt, recensentur gonorrhæa virulenta, & fluor ille albus, quo laborantes mulierculæ, aut propter fœdam illam proluviem semen inquinant, aut uterum ita habent resolutum, ut nullo modo retentioni sit idoneus. Idem etiam præstant uterinæ exulcerationes, aut cicatrices grandiores inductæ post curata ulcera, quia inductæ læuitate morbosa semen utero adhærere non potest, & quia contractionem fibrarum impediunt, unde sequitur subitus seminis effluxus; atque hæc de secundo vitio sufficient.

Tertium verò vitium muliebri sequitur, propter quod conceptio fieri nequit, quamvis enim eiaculatum semen virile prolificum, & in sinum uteri receptum fuerit, ibique retentum per aliquod tempus sufficiens ad primam conformationem delineandam, ceu tres ampullas ab Hippocrate commemoratas excitandas, quod sex vel septem dierum spatio perfici existimavit, attamen certum est præter ista debere esse semen, conservari & foueri in utero, tamquam familiari & accommodato loco propter illius Idiotyncrasiam ad id munus à natura fabricatam, tum etiam alias conditiones
neces

necessarias, quæ illius temperiem consequuntur, unde ex illis immutatis contingit semen in utero potius corrumpi, quam perfici, & vim illius plasticam aboleri, aut certè admodum depravari, quod ex multis observare licet, quæ ex occulta quadam constitutione, vel certa antipathia cum virili semine nunquam prolem suscipere potuerunt, quamvis causæ nullæ ordinariæ illud impediens appareant. Hinc apud nostros vulgatum est aliquem perpetuò esse marem, vel fœminam in qualibet familia, qui ineptus sit ad generationem. Hippocrates hoc videtur confirmare aph. illo insigni 62. sect. 5. & ad vulgares intemperies referre videtur, dum ait mulieres quæ habent frigidos & densos uteros non concipere, quæ etiam præhumidæ sunt, quia in illis extinguitur semen, nec illæ, quæ siccos admodum & calidos habent, quia inopia alimenti corrumpunt semen, quæ verò utrinque mediocrem habent temperaturam has esse fœcundas, quamvis enim per varias intemperies istas tam natiuas, quam adventitias generatio impediatur, quatenus receptio virilis seminis, illius conservatio, retentio, & debita nutritio per illas impediuntur: non etiam neganda est peculiaris illa & occulta dispositio, quæ idem potentissimè præstare potest ratione conservationis seminis, sic omnia assumpta & admota, quæ à veteribus ἀτέλειον, & πρόγειον vocabantur, non solum manifestis, sed etiam occultis qualitatibus apta sunt extinguendo semini, & extinguendæ generationi, ut narrant de lapide gagate, osse cordis cervini, vulva capræ

præ aut mulæ, sapphyro, smaragdo & Capsula, de vermibus nocte lucentibus, aliisque venenatis, quæ infames meretriculæ consulere solent ad impediendum conceptum; imo quædam alimenta creduntur dyspathiam habere cum semine, & illius vim dissipare in utero, ut acetum, mentha, Sisymbriū aquaticū & fabæ & similia, sub quo genere etiam reponenda sunt maleficia & incantationes, quibus compertum est scelerata Dæmonum mancipia abuti ad generis humani perniciem, ut enim nodo venereo, & similibus sortilegiis congressus venereus impeditur manifestè, sic etiam prolifica seminis vis, & uteri energia corrumpitur. Quibus omissis dicamus istam seminis masculini conseruationem maximè labefactari ab illis omnibus affectibus præter naturam, qui venenatæ & malignæ cuiusdam labis, aut etiam contagiosæ sunt participes, quales ex vlceribus fœtidis, & cancriosis non solum uterum, sed etiam reliquum corpus infestantibus ex elephantica dispositione, aut phthysica pendere solent, aut etiam venerea lue, quando habitualis, & confirmata euadit. Impossibile enim est semen viri, quantumuis sani & fœcundi, saluum & incolume permanere permixtum eiusmodi inquinamentis, quæ calori nostro nativæ & spiritibus è Diametro aduersantur; imò si qua proles aliquando suscitetur ex eiusmodi fœminis, illa aut non debita periodo excluditur, aut morbosa, & inualida, & breuis vitæ generatur, ut sæpe obseruauimus.

Supereft igitur quartum vitium muliebri genera

perationem impediens, quod maximi est inter alia momenti, etenim semen fecundum in utero retentum & receptum, illiusque accommodata temperie conseruatum debet præterea habere conuenientem materiam, ex qua foetus tunicæ & inuolueræ illiusque partes augeri & perfici possint. Fuit igitur opus duplici materia, semine scilicet muliebri, quo uteretur potissimum ad partes illas spermaticas primò delineandas: deinde menstruo sanguine, cuius benigna substantia deinceps irrorari, illius quantitate mediocri & conueniente qualitate accrescere, & perfici debent. Horum igitur alterutro deficiente euanescit conceptus, & quidquid primò conuenienter auspiciatum fuerat, irritum euadit: vnde nimis iuuenulæ, & vetulæ, quamuis concubitu fruuntur, steriles esse solent, quia præter iam commemorata à nobis incommoda, deficit in illis ut plurimum utraque materia, quam debet mulier ad foetus productionem suppeditare.

Hic autem exoriri solet questio apud authores nostros satis controuersa, utrum sit semper necessarium menstrua apparere, & fluere in foeminis, ut generationi sint idoneæ. De qua nos breuiter ita statuimus, menstrua omnino deficiente ob ætatē, ut in valde iuuenulis, vel in senioribus propter defectum caloris natiui impedire conceptionem, quia omnino subtrahitur materia alendo, & augendo foetui necessaria: item menstrua ob morbum deficiente, ut obstructions & varias intemperies summum etiam afferre incommodum generationi, donec illæ percuratæ fuerint; at verò si menstrua
non

non appareant ob aëris caliditatem, vt de Americanis narrant, vel ob labores, & exercitationes nimias, vel certè pauca profluant, vt in rusticis quàm plurimis, non tamen inde generationem impediri in fœminis iustæ ætatis, dummodo tantum supersit interius sanguinis, quantum est necesse ad materiam illam suppeditandam, quæ in fœminis nostratibus post purgationes superesse solet, quantitas enim materni sanguinis mediocritas esse debet, & proportionata cum fœtu alendo. Sic contingit multas puerperas imprægnari, antequam denuo menstrua in illis post partum apparuerint, & quæcunque fœminæ graciles paucum habent sanguinem facilius concipiunt instantibus menstruis, quia tunc suppetit conueniens sanguinis quantitas: contra verò bene habitæ, & sanguineæ desinentibus menstruis, postquam ablata est portio sanguinis superflua, qua semen in principio conceptionis obrueretur. Atque hæc de proposita difficultate. Apud Hipp. 6. Epid. mulier virago neque Hermaphrodita, quia in illis corruptio, siue mixtio sexus ostendit feminalem, & sanguineam materiam absumi in alios vsus, aut certè illas non habere uteros rite dispositos & conformatos ad suscipiendum, fouendum & nutriendum virile semen. Sic ebriæ, & gulosæ rarò concipiunt, quia crapulæ copia suffocat calorem naturam, & omnes coctiones peruertit, quæ sunt necessariae ad materias illas producendas. Idem dicimus de hydropotis, quæ sese magna aquæ copia, & intempestiue ingurgitant, quoniam serum potius quam sanguinem laudabilem producant,

nutri

nutrices contra, quibus adest lac copiosum non imprægnantur, aut raro, quia auertitur ista materia ad mammas, quæ debet confluere in veterum generationis causa; eodem modo affectus omnes, qui maciem summam corpori inferunt, ut febres acutæ & hæcticæ, quique obstructions viscerum & vasorum insignes sequuntur, generationem remorantur, iam diximus, quia eadem materia intercipitur, aut absumitur. Atque hæc de præcipuis causis, quibus generatio in fœminis impeditur, nunc videamus, quibus signis internosci valeant.

Antequam verò ad Diagnosim istius affectus progrediamur, debemus hoc pro fundamento ponere, quod etiam superius annotabamus, inter virum & uxorem legitimo matrimonio coniunctos certam quandam proportionem esse debere respectu seminis, temperamenti totius & morum, ut possint ex mutuo congressu prolem suscipere, sic enim temperati mares ex temperatis fœminis, & bene habitis, si mutua animorum & officiorum conspiratio fuerit, facile liberos procreant, atque intemperati mares ex bene temperatis fœminis; at verò valde intemperati intra latitudinem sanitatis, si fœminis iungantur intemperatis in eodem caliditatis excessu, ut calidiores viri cum fœminis calidissimis, frigidiores cum frigidioribus, & sic de reliquis, vix aut nunquam fœcundos euadere, quoniam ista intemperamenta nullam mediocritatem conciliare possunt semini, & aliis causis ad generationem necessariis: vnde contingit plerumque istos tam
mares,

mares, quàm fœminas steriles permanere non simpliciter, sed respectu tantum habito alterutius, & ex sola permutatione coniugis sùpe fœcundos euadere. Hoc igitur imprimis inquirendum, & notandum. Secundò certissimum est sterilitatem frequentius ex parte fœminarum, quàm marium contingere, quoniam fœminæ multò plures causas afferunt ad generationem necessarias, quàm mares, qui semen tantum genitale extra se, & in sinum muliebrem effundere debent, vt detur principium motus generationis: Illæ verò præter semen debent præterea suppeditare locum idoneum, nempe vterum bene præparatum, & materiam alendo fœtui idoneam; at vbi sunt plures causæ simul necessariae, ibidem plures errores, & defectus contingere possunt, ita vt fœminis sterilitas vt plurimum sit adscribenda. Tertiò denique notandum est, in multis coniugio dicatis nullas aliquando manifestas sterilitatis causas apparere, quamuis omnes diligenter peruestigentur. In hisce vt possit detegi latens illa occasio sterilitatis Hippocrates, & reliqui authores multa scripserunt experimenta, hic, & aph. 59. sect. 5. si mulier non concipiat, & scire velis, an sit conceptioni apta; inuolus illam optimè vestibus, & suffitu per inferiores partes, nam si odor videatur tibi penetrare corpus, & ad nares, & os vsque permeare, scito illam sua culpa non esse steritem; quoniam, inquit Galenus in Connu. Communis istius qualitatis olfactilis non possit fieri ad superiora vsque, si quaedam insignis intem-

perius, aut multæ obstructions illius purgationem impedirét. Alia multa proponit idem Hipp. lib. de sterilibus, quæ potius videntur nisi sola experientia, quàm certa ratione, quemadmodum & illa, quæ Rhas. & alij adducunt de proiectione seminis virilis in aquam, de granis hordei, vtriusque coniugis vrina seorsum aspergendis, ita vt quæ germinarint illius ostendant fecunditatem, & contra. quibus etsi magnam fidem non adhibeamus, attamen aliquando eis cogimur vt, vt in gratiam Principum & Magnatum, quibus licet diuortium sterilitatis causa contrahere. Nos itaque istis præmissis ad methodicam Diagnostin progrediamur:

Quotiescunque igitur mulier aliqua medicum accedit consilium petitura de causis & remediis sterilitatis, debet ille imprimis totius corporis habitum & conformationem contemplari, quod Hippocrates naturam appellauit, dum agit de iis, qui sunt propèsi ad tabem. quemadmodum enim illi ex collo oblongo, scapulis eleuatis, pectore tabulato, & cruribus gracilioribus dignoscuntur primo intuitu; sic mulieres natura steriles, vt proceræ sūt nimium, vel pusilla statura, pectore amplo cū exilibus mammis, ventre & lumbis angustioribus, cruribus depressis & malè conformatis, ex quibus orietur prima suspitio infœcunditatis. Secundò debet considerare corporis statum ratione coloris in facie apparentis, qui vt plurimum representare solet interiorem humorum habitum, ratione pinguedinis & maciei, quia vtrumque si excedat, maximum affert ad generationem

tionem impedimentum. Tertio quærat, vtrum aliqua corporis parte dolorem sentiat, an cerebrum catharris habeat obnoxium, cordis palpitaciones vel athemata patiatur, ventriculo sit imbecilliore vomitibus, aut deiectionibus obnoxia, an bene appetat, an hepatis vel lienis obstructionibus & tumoribus vrgeatur, quoniam omnia ista seminis muliebris, & sanguinis rectam constitutionem peruertunt. Interrogabis itaque Quarto de mensuræ purgationis statu secundum substantiam, quantitatem, qualitatem, & exeundi modum: vtrum fluxus albor ante, vel post auertetur, cum illa pariatur. Quinto, percunctabitur de omnibus causis evidentibus, quæ aliquid ad hoc conferre possunt, vt de natalibus, de familiæ vitiis, de regione vbi degit, viuendi modo, consuetudine, & similibus externis.

Quibus exploratis accedet tandem ad ipsum coitus modum, vtrum illo commodè vtatur: & que delectetur, vel non: vt possit demum percurre peculiariter quatuor vitia à nobis recensita secundum eorundem causas, etenim si non recipiat semen virile, quia non potest admittere liberum pudendi ingressum vel ratione doloris, vt fit in vlcere: vel obstructionis propter meatum adstrictiorem, aut substantiam aliquam eum obturantem, illum visu & tactu, aut etiam ægro-tantis relatu eis explorandum. Adde quod per obstructiones vrina & mēstrua purgatio nō possunt conueniēter effluere. verum si admittat commodum congressum virilem cōmodè & indolentes,

sed emissum semen statim à concubitu effundat, aut post aliquot horas, vbi sur exerit, tunc oportet vitium in ipso matricis officio interno adesse, quod vel durum, vel obturatum, vel distortum, vel compressum à partibus non sine genituram insinuat in penitorem vteri sinum, sed ex ipso vestibulo ipsam reiecit, oportet itaque ex constituto one rerum omnium naturalium, non naturalium, aut præter naturam, quæ ibi aut in venereis membris apparebunt, istud explorare, imò etiam manu peritæ obstetricis, vel chirurgi contrectantis membra ista genitalia, vt solemus in exploranda carum pudicitia, quando apud iudices accersantur, præstare. Sin verò admittat semen, & retineat per aliquot dies in vteri cavitate, sed deinde excutiat lubitò, & fere immutatum, oportet intemperiem aliquam adesse insignem, vt frigidam, quæ omnes illius functiones reddit imbecilliores; aut humidam, quæ illius fibras relaxat, aut cicatrices quasdam grandiores, quæ retentionem impediunt. Frigidam intemperiem nativam vteri agnosces, tum ex habitu totius corporis, pilorum in pube defectu, menstruorum paucitate & crassitate; tum etiam parua, aut nulla delectatione, quam in concubitu recipiunt, adventitiam verò ex iis omnibus causis externis, vel internis prægressis, aut adhuc præsentibus, quæ illum refrigerare, & debiliorem reddere possunt: humidiorum verò ex profluvio excrementorum pituitosiorum, menstruis aquosis; & albicantibus, fluore albo, qui illas perpetuò infestare solet. ob retentissimum totius

tius corporis, vel alicuius partis male affectæ. Si fiat ob gonorrhæam, aut saniem ex vlceribus profluentem, illud suis peculiaribus signis iam propositis erit internoscendum, quemadmodum curationem vlcerum grandiorum subsequantur cicatrices illæ retentionem impediens. Quoties verò fœmina infœcunda genituram quidem admittit, illamque in vtero retinet, nullus tamen conceptus subsequitur, oportet illam ibi corrumpi, aut non nutriri. Signa, quòd corrumpatur, erunt, quia sine vlla imprægnationis nota, aut suppressione menstruorum per vnam aut alteram periodum semen euanescit, & quasi in flatus resoluitur; quod si contingat ex immensa aliqua vteri intemperie, quæ feminis naturam evertat, illarum notæ ex prædictis erunt repetendæ: si verò idiosyncratia vteri, & caloris natui benignitas corrumpatur ab occultis quibusdam causis, vt malignis medicamentis, vel absurdis alimentis, quibus plerumque vtuntur in pica, & aliis ventriculi affectibus illud diligenter erit persciscendum ex mulieris illius interrogatione, & familiarium relatione. Quorum etiam suspicionem fauent fœdus faciei color, menstruorum virulentia, & quidam dolor, quem in vtero persentiunt, quandiu integrum ibi manet semen, propter pugnam & dissidium particulare, quod cum illo habet vterus; si verò propter maleficia, & incantationes ista feminis corruptela contingat, aberunt omnia alia signa, quæ causas internas, & externas demonstrare possunt: aderit autem aliquod ditortium inter coniuges, cuius neuter

neuter rationem satis appositè possit reddere, Qui etiam de hac re accuratius scripserunt, existimant per huiusmodi maleficia ejaculationem feminis vtriusque rarè, difficulter, & cum labore quodam, atque anxietate fieri; quoties verò seminis corruptela in utero contingit ob morbos malignos, venenatos, aut contagiosos, vt viscerosa vlcera, luem veneream confirmatam, dispositionem elephanticam, strumolam, aut Phthysicam, tunc istorum affectuum manifestissima apparebunt signa, quæ satis ostendent, vnde vitium istud proficiat.

Istis omnibus absentibus signis, quæ vitia receptionis, retentionis, & conseruationis spectant, demum nutritionis incommoda propter defectum, aut excessum conuenientis materiæ alibilis, quam mulier suppeditare debet, perlustranda erunt. primò, insignis totius corporis pinguedo tam natiua, quàm aduentitia ostendit sanguinem in sagineam partium potius conuerti, quàm amandari in uterum ad nutritionem fœtus, quemadmodum exilitas: & deformis macies, vt est Aph. 44. sect. 5. significabit deesse materiam conuenientem ad generationis opus, cum ipsis partibus fœminæ alendis non suppetet; omnia etiam externâ & interna, quæ absumunt, aut auertunt istam alimoniam, idem ostendent, vt labores immensi, vigiliæ immoderatæ, ieiunia coacta, vel sponte facta, vacuatio sanguinis immodica per superiores partes, vomitus aut alui fluxus diuturnus, animi mœror, & similia pathemata, morbi omnes depalcentes humidi alibilis copiam

copiam, ut febres acutæ vel hæcticæ, ulcera fistulosa, aut cauteria multum profluentia, dolores acerbi, & repetentes denotabunt manifestè conceptum impediri ob defectum materiæ alibilis, quemadmodum affectus illarum partium, quæ peculiariter aliquid possunt ad seminis vel sanguinis productionem, ut cerebri, cordis, hepatis, ventriculi, & similibus. Ex mammis lac copiosius profluens impedit ab lactâtes non solum ne concipiant, sed ne menstruam quidem purgationem patiantur. Maximum ergo infœcunditatis hac in parte signû erit paucitas & raritas menstruæ purgationis, si fœmina alias sit satis bene constituta, ut in viraginibus, hermaphroditis & similibus cõtingit. Quod si omnia defectus signa absint, ita ut plethora potius simplex, vel cacochimia appareat, ut in polixæmiis, rubicundioribus fœminis genio & crapulæ indulgētibus, quibus uterus perpetuo quasi madore proluitur, tunc signum erit non tam adesse nutritionis defectum, quàm excessum materiæ alibilis ob quãtitatē solam, vel qualitatem coniunctam, propter quã sensen in utero quasi obrutû multitudine humoris non potest vim illam suam plasticam exercere. istæ enim mulierculæ ubi primû imprægnantur, coloratiores, & venis tumentioribus apparere solent ob regurgitantem ad superiora sanguinem, qui non potest sufficienter absorbi in fœtus incrementum, neque per uterum tunc conclusum expurgari: unde abortus sæpissimè subsequuntur, nisi plethora illa minuatur per phlebotomiam, aut purgationem menstruam,

quæ in huiusmodi grauibus vtiliter fieri solet, primis præcipue mensibus per orificia venarum in venter ceruicem delinquentium. Atque hæc de Diagnostica.

Quod ad Prognosin spectat, cum sterilitas non solum remouenda sit propter prolem, sed etiam propter sanitatem mulieris peculiarem, quia, vt docet Hippocrates, steriles fœminæ robustiores quidem ad tempus existunt, quàm fœcundæ: sed libidinosiores, & morbis valde obnoxia, quia nunquam rite expurgantur, semine & sanguine superfluo, à quibus infiniti affectus præter naturam oriri solent. Ideo in prædictione debet medicus omnia diligenter perustrare ne scilicet eam miserè remediis diuexet, quæ naturaliter, & ex insito principio sterilis existit, vel non sua culpa, aut vitio; sed vnus coniugis defectu, aut disproportionem temperamenti, vt dicebamus. Item considerare oportet, vtum istud contingat peculiari inter illos odio, vt quando inuiti coniunguntur matrimonio, vel etiam quando maleficio, incantatione, & similibus tentantur, quia non tam ad medicum, quàm ad alios ista spectare videntur, vt priusquam iste mulierculæ arti nostræ subiciantur, impedimenta illa remoueantur. Deinceps autem prænotationem institues mediam in isto affectu, sterilitatem eam scilicet esse deploratam, quæ sequitur aliquam affectus speciem immedicabilem, aut vitium insignè ab ortu contractum: imò fœcunditatem nunquam restitui posse, priusquam omnes causæ tam internæ, quàm externæ illam impediens rite

fue

Fuerint sublata, aut saltem in meliorem statum deducta: Unde in Aphorismis, quæ præter naturam crassa sunt, non concipiunt, priusquam extenuentur. Videndum igitur, priusquam spem facias foecunditatis, quid in eiusmodi affectu promoueri possit: in aliis autem, qui incurabiles sunt, nihil promittendum, neque moliendum, ut pote in dispositionibus hæreditariis, venenatis, & contagiosis, ut elephantica, phthisica, strumosa, & venerea, quando iam sunt confirmata in vlceribus, aut cicatricibus grandioribus, necnon vitiiis conformationis, quæ emendari non possunt, ut antiqua distortione cervicis vteri, strictura orificij interioris, prolapsu matricis inueterato, crurum, aut coxarum, vel etiam ossis sacri, & coxigis peruersione magna. Melius est enim istas mulierculas non concipere, quia in partu de vita pereclitantur, & exitus infanti præpeditur: atque inde Cænobio potius, quam matrimonio dicanda. Quæcunque etiam præter ætatis rationem foecundæ artis beneficio euadunt, ut nimium iuenculæ, aut vetulæ, multa incurrunct incommoda, quia totum corpus earum contabescit, & vix sufficiunt ad ferendas gestationis, & partus molestias; neque ut plurimum prolem vitalem, aut generosam producant. Sunt etiam mulieres, quæ ad tempus tantum steriles existunt, ut in prima adolescentia & iuuentute propter intemperiem quandam insigniorem, verbi gratia, hepatis, & vteri feruorem nimium, quæ deinde circa constantem ætatem foecundæ euadunt, represso eiusmodi qualitatis excessu per

solam ætatis mutationem, in quibus omnibus præuidendis prudenter se gerere debet medicus, antequam curationi incumbat.

Vt igitur illa conuenienti methodo instituat, reuoluenda erunt animo, & quasi in numerum reducenda ea omnia, quæ a nobis dicta fuere de causis istius affectus, & vitii, quæ ad illas consequuntur, vt ex earum artificiosa remotione, aut reductione possimus propositum nobis scopum, quantum artis beneficio sperari potest, attingere.

Incipiemus igitur à rebus naturalibus, vt temperamento totius & partium, ætate, & consuetudine: deinde accedemus ad res non naturales, seu externas, quas ad certam regulam deducere conabimur, vt omnes huic nostræ intentioni faueant, & auxilientur: postmodum ad res præter naturam veniemus, seu affectus malitiosos, qui præcipuè generationi obstare videntur, vt ex eorum sublatione, quantum fieri poterit, famine in integrum salubritatis, cum fecunditatis restituantur.

Ac proinde, quod ad res naturales spectat, siquidem femina, cuius sterilitas remouenda proponitur, temperamentum natium longe à mediocritate lapsum fuerit, vt sit in valde picocolis, phlegmaticis, melancholicis, atque etiam in obesity nimium, & sanguineis, aut naturaliter macilentis, aut extenuatis, illud imprimis erit curandum vt prædicta temperamenta, quamuis in latitudine sanitatis propriæ posita, modico & paulatim contrariorum usu corrigantur, præcipuè quando respectu habito ad virum, vt dicebamus, vel ambo ita sint intemperati, vt commode generationi incumbere

cūbere non possint propter eiusmodi excessum; neque tantū habenda ratio totius, sed etiam partium principum, aut ad vitam necessariam, vt cerebri, cordis, ventriculi, & similibus, quarum naturæ intemperies, & infirmitates diligēter sunt corrigendæ, priusquam generationis opus attingere possint. Particularis itaque ratio corrigendi ista intemperamenta repetatur ex lib. sanit. tuendæ, quos Galenus summa elegantia descripsit.

Hic tamen subest dubitatio de valde pinguibus, & macilentis natura, cū enim dixerimus utrasque permutandas esse, vt aptæ reddantur generationi; primò quæritur, quæ sint aptiores istarum ad sobolem producendam: deinde, quantum permutandæ, quoniam vitium fit vitij fuga, si illud simpliciter præstiterimus. Ad primum itaque respondeo, macilentas natura pinguibus & obesas esse aptiores ad prolem suscipiendam, quoniam in gracilibus facile est perconuenientem alimoniam corpus reficere, & etiam suscitare benigni humoris copiam, quæ sufficiat ad seminis & sanguinis materni generationem: vnde foetus augeri, & nutriri possit, cū in valde pinguibus difficile sit illis inedia, aut victum attenuantem instituere ob insitam voracitatem, & quia iam consuevit alimentalis materia facillere in adipem & partium saginam, viæque ita sunt coarctatæ, vt vix sanguis commodè derivari possit ad vteri vasa. Adde quod congressus cum obesioribus valde impeditur ob molem pinguedinis genitalia ferè occultantis, & coangustantis tam orificium
internum

internum vteri, quam proprium corpus, & cavitatem illius. Omitto difficultatem, & labores, quos incurrunt in gestatione, & etiam in partu, ita ut macilentæ pinguibus hac in parte sint præferendæ: ita tamen transferendæ sunt utraq; in meliorem statum, non quidem, ut mulieres macilentæ nimium, & immodicè pingues euadant ob rationem iam à nobis prius allatam, sed ut ipsæ bonum corporis habitum ratione propriæ earum temperamenti adipiscantur. Sic obesæ mulierculæ extenuandæ sunt, non ut omnino macilentæ euadant, periculum enim esset tabis aut marcoris, sed ut sarcina excedente in earum corporibus pinguedinis liberatæ vegetiores, & multò alacriores ad omnia munera exercenda reddantur. Quod ad res alias naturales spectat, siquidem ætate adhuc immatura fecunditas impeditur, ut contingit iis, quæ ante pubertatem viro traduntur, nihil salubius, quam coitus abstinentiam præscribere, donec elucescente viridiori ætate menstrua apparere incipiant, & corpus sit robustius ad sustinendas molestias gestationis & partus, si aliqua noxa sit illata istis virginibus in primo congressu, ut excoriationis, dilatationis nimix, distortionis cervicis pudendi, illa corrigi debent diligenter, priusquam de nouo venereis rebus incumbant. At verò aniculæ, quibus iam menstrua detecerunt, non sunt ampliùs torquendæ remediis, ut prolem suscipiant, sed potiùs precibus et rei domesticæ incumbant, relicta iunioribus opera producendæ prolis, quia multæ cupidiores prolis hoc modo

in grauiſſima pericula, & mortem præcipitæ fuerunt. ſic viragines, aut Androgynæ hermaphroditæ, & quæcunque mulieres robuſtiores, aut ad virorum naturam accedentes, vt reddantur præ generationi, effœminandę ſunt omni artificio, & ad mores ſexui congruos efformandę, interdicitis omnibus eduliis craſſioris ſucci, laboribus, & exercitationibus, quibus fortiores redduntur, ſemota omni præcipue politicorum, & bellicorum negotiorum cura, quibus animi effeſerantur, & procurata conuenienti menſtruum copia eneruentur. Imò etiam ſi menſtruum fluxus ad id non ſufficiat, frequenti venę ſectione & purgatione minuantur humores, atque balneis iteratis ſæpius totus habitus mollior, frigidior & humidior reddatur. Denique in hiſce omnibus à nobis commemoratis illud erit obſeruandum, vt ſiquidem aſſueuerint rei alicui, quæ officere videatur generationi & temperamentum fouere, illam paulatim omittant, & contrariis ſenſim aſſueſcant, ne ſubita conſuetudinis mutatione in morboſam conſtitutionem præcipitentur. Atque hæc de rebus naturalibus dicta ſufficiant.

Rerum autem non naturalium regimen & regula, quam hîc in gratiam fœcunditatis muliebris inſtituimus, complectetur Diætã & ordinem cauſarum omnium externarum, ſine quarum debito concurſu vix eſt poſſibile opus generationis conuenienter perfici. Ac igitur, quem communiffimam, & frequentiffimam, cauſarumque potentiffimam vocauit Hippocrates, maximam

maximum ad illam iuuandam, vel impediendam imperium obtinet. Nam Aegyptius, verbi gratia, generatione maximè fœcundus, & genialis habetur quoniam temperie ex calido, humidoque gratissima præditus corpora fouet, & materia seminali perfundit. Vnde apud Aegyptios animantia multa sponte generantur, partus sunt frequentissimi, non solum gemellorum, sed quatuor, & quinque fœtuum, vt scripsit Herodotus, atque etiam octimestres partus, qui alibi omnes infauti habentur, in Aegypto vitales & prosperi, vt est apud Aristotelem. Cui rei etiam auxiliantur alimenta regionis illius, & aqua ex flumine Nilo summa bonitate, & dulcedine prædita. Vbi verò feruens, & æstuosus, vt in Aethiopia: vel gelidus, & rigens, vt in Scythia, quod eleganter annotauit Hippocrates lib. de aëre, aquis, & locis, maxima viget infœcunditas, tam ex parte virorum, quia parum apti sunt ad venereos amplexus, quam mulierum, quia corpora & uteros habent valde intemperatos, sobolique producendæ ineptos. Certissimum est igitur ex sola mutatione loci in aërem temperatorem, aut contrarium dispositioni morbosa multas mulieres euasisse fœcundas, in quibus nihil proficere poterant alia remedia conuenienter exhibita. Et quemadmodum ratione totius aëris ambientis fœminæ commoda ista, vel incommoda patiuntur; sic ratione tempestatum anni solet faciliùs generatio procedere. Vnde Hippocrates ad id laudauit vernum tempus, velut temperatissimum, & in quo videmus reliqua
animan

animantium gratia alacrius in veneris furias ruere. alij tamen Autumnum eligunt, & Veri præferunt, quia tunc terræ semina foelicissimè mandantur, & quia succedente leuiori quodam imminentis hyemis frigore genitura virilis in vtero melius retinetur, foetus commodius nutritur, & conseruatur, quam æstate; atque gestatio minùs molesta, partusque faciliior, qui deinde circa Aequinoctium vernum contingit. Est igitur rite aëris constitutio imprimis procuranda, vt muliereulæ istæ foecundæ euadant. Alimentorum non minor habenda est cura, tum quia faciunt ad totius, & partium intemperies corrigendas, quæ in vtroque officere videbuntur generationi, vt supra dicebamus de impinguandis gracilibus, & demacerandis pinguibus ex Galeno: tum etiam quòd multa sunt alimenta, quæ vel excedentibus suis qualitatibus vel ob substantiæ proprietatem nocent sterilibus foeminis, sic mentha, apium, vitex ob siccitatis excessum creduntur seminalem materiam absumere; poma autem, legumina recentia, inter quæ fabas præcipuè recensent olera cruda, lacticinia, & acetaria omnia, quemadmodum aquæ niualis, aut glaciei permixtæ potus suo frigore extinguunt, aut valde imminuunt vim illam caloris natiui, quæ maximè debet in generationis opere elucescere sola. Crapula, seu nimia cibi & potus quantitas, vt supra de gulosis & ebriosis notabamus, potest idem præstare suffocando: Inedia autem & tenuior victus in macilentis resolvendo, & debilitando. Oportet igitur istorum omnium

omnium conuenienter leges statuere, ita vt habito respectu ad naturam, & temperamentum ea præscribamus alimenta secundum substantiam, quantitatem, & ordinem, quæ aptiora istis foeminis conseruandis, vel reducendis in meliorem statum videbuntur. quod facile est vtriusque rei medicæ perito ex communibus tractationibus repetere. Nos autem ad alia transgamus, ne in immensum excreseat hoc nostrum opus. Eodem igitur modo somnus & vigilia, excreta & retenta, exercitationes & animi pathemata disponenda erunt secundum varietatem temperamentorum: Vt enim pinguioribus, verbi gratia, penè curæ, labores, & vigilia vtiliores; sic extenuatis somnus & quies, summaque animi tranquillitas comparanda. Vtrisque etiam menstrua excretio conueniet solita periodo, & iusta quantitate. Cui rei debet medicus potissimum incumbere illamque, si superfluat, moderari: si deficiat, prouocare conuenienter victu, & remediis supra à nobis propositis. Oportet etiam coitus rationem habere, vt scilicet legitime obeatur animis consentientibus, & pacificis; corpore integro, neque nimium pleno, aut vacuo, calefacto, aut refrigerato, neque violenter & superflue, nec indebita figura aut situ. qui enim generationis, non voluptatis causa coeunt, ista diligenter animaduertere debent, vt scilicet vtriusque semen sit bene elaboratum, quando congregiuntur, quod potius fiet horis matutinis iam peracta coctione, quam vespertinis statim à pastu, & si per longiora vallacercea-

cur, quam si crebro & tumultuario: quin etiam summa est electio coitus ratione menstruorum, nam illis fluentibus turpe est & noxium viro ob fœdam illam proluuiem cum fœmina congregi; inutile etiam, quia nulla conceptio. vt plurimum fieri potest vtero tanta humiditate repleto: aut si fiat, exoritur proles morbosa, & elephantiasis valde obnoxia; illis verò desinētibus, iamque repurgato vtero conueniet in fœminis, quæ multâ humorum copia scatent, imminētibus autem, aut potius tempore interualli in illis, quæ paucosanguine sunt præditæ. Respicendum etiam diligenter, vtrum fluxione illa alba & virulenta teneatur mulier, & quo tempore, neque tum miscantur inuicem. Quod si sit continua & indescens, per sananda prius, quam proli suscitandæ indulgeant. Quod si liceat etiam quiddam in generationis vtilitatem de figura coitus pudicè proferre, sit illa naturalis & solita, sine vlllo voluptatis incendio, vario situ, aut agitatione femorum, quæ impediunt rectam seminis in vterum eiaculationem, quam meretrices impudicis illis motibus effugere conantur; in illis tamen, quæ non possunt satis commodè excipere semen in sinum matricis, laudant quidam authores coitum, qui fit à tergo ferarum more, quia existimant magistratam esse viam sub hoc situ, vt semen deferatur in interiorē vteri cavitatem. Post coitum debet mulier submisso capite elatis cruribus & coniunctis eodēque situ, quo excipit semen per aliquot horas permanere, vt genitura intus quiescat: imò valde optabile est illam postea paululum

obdormiscere, si possit: aut certè respirationem ad se trahere leuiter sursum; tussim, risum, loquelam, & omnia per aliquod tempus diligenter vitare, quæ semè excutere possunt foras, atque vbi ex lecto surget id sensim & molliter faciat, vitando per aliquot dies omnem saltationem, vocis contentionem, iracundiam, compressionem vestium, & similia, quæ huic rei documento esse possunt. Atque hæc de rebus non naturalibus.

Quibus omnibus ita dispositis deinceps ad Therapiam accedendum est omnium illorum affectuum vteri, tam sympathicorum, quam idiopathicorum vteri, quibus dicebamus quatuor illa vitia excitari distincta vel coniuncta non recipiendi, non retinendi, non conseruandi, & non nutriendi seminis virilis, seu fœtus, ex quibus conceptio in mulieribus impeditur. Cùm autem intemperies, vt constat ex Aphor. illo 6. 2. sect. 1. inter istos affectus præcipue elucescat, maxime sit familiaris & consueta, tam ex parte viri, quàm mulieris, ideo curationi intentus medicus debet primùm ad istos affectus similes animum conuertere totius scilicet corporis partium præcipuarum & vteri potissimùm, huic velut telluri semina ista inter se concurrentia mandari debet. Quamuis igitur ex superiori libro, vbi de tumoribus præter naturam vteri, & vlceribus, & similibus agebamus, multa ad hanc rem facientia reperiri possint; attamen, vt ista tractatio perfectior euadat, nos hîc paucis curare docebimus intemperies vteri præcipuas siue collectione aut extracassione humorum in propriam illius substantiam

etiam, & poros, ex quibus facile erit aliarum correctionem colligere.

Quotiescunque igitur uterus intemperie calidior tentabitur, & cum affluxu humoris, vel sine illo, qui cognoscetur, ut hoc etiam addamus, pruritu quodam, & sensu acrimoniae in hisce partibus, pilorum in pube insigni salacitate, menstruorum paucitate: vel alieno colore potissimum flavescente totius corporis aut saltem iecoris feruore, siticulosa dispositione, & similibus; procuranda erit primum victus acommodatior, vitando omnia frixa, piperata, salsa, acria & dulcia, vini generosi, aut meracioris potum, & similia: ita ut res illae externae, & non naturales dictae conspirent ad refrigerandum modicè, donec illa intemperies ad gradum natiui coloris deducatur, ubi subsistendum, ne ulteriori mutatione ineptior reddatur uterus generationi. Quod si iusta intemperies sit cum plethora humoris sanguinei, vel biliosi permixtione, non est dubium, quin utraque etiam vacuantibus conuenienter sit imminuenda, utpote venae sectione ex brachio saepe repetita, quando sanguis sua multitudine non solum molestus est, sed etiam sibi ipsi praepedit viam ad exitum per menstruas periodos. Ad hoc respexisse videtur Hippocrates lib. de superfat. dum ait, mulier, quae facile concipiebat, si praegrans per longum tempus fieri desit, bis per annum à manibus & cruribus venam secari sinat. In vitioso autem excessu parcius erit agendum, aut omnino abstinendum erit à Phlebotomia saltem superiorum partium, sed potius purgationi.

indulgendum ex Cholagogis sæpius iteratis, vt Syrupo magistrali, vel opiata laxante, simulque alterantibus externis & internis pugnandum, vt feruor iste remittatur. Inter interna accommodatissima erunt iuscula pullorum conuenientibus herbis parata, serum lactis caprini verno & æstiuo tempore manè sumptum, in quo borraginis, vel cichorij folia sint per totam noctem infusa: emulsiones, Iulepi, decocta, conseruæ florum violæ, nenupharis, & cichorij, atque ex iis comparatæ confectiones, vel opiatæ cum pulueribus triasant. & diarch. abbatis: externa etiam, vt balnea, fofus, cataplasmata, & litus conuenient ex vnguento rosaceo & sandalino, reliquisque refrigerandi vi præditis, remota tamen Camphura, quia fœcunditati obfcare ex proprietate creditur. Quin etiam iniectiones in vterum instituendæ ex aqua rosacea, & endiuia, euulfione seminum frigidorum, decato hordei: & florum nymphææ, pessariam verò ex rosis & floribus violæ contusis cum pauca farina hordeacea, & oleo rosato, quæ excipientur lana, vel stupis cannabinis, vt conuenienter formentur: vix enim in hoc affectu probanda sunt suffimigia sicca, seu thymiamata ab authoribus descripta quantumuis ex refrigerantibus rebus parata quia perpetuò redolent naturam empyreumatis hîc fugiendam. Quod si in hisce mulieribus ob caliditatem vteri adsit immoderata coëundi libido, & immoderata proli suscipiendæ, recurrendū erit ad caput illud, quo egimus de vterino furore, quo sedato, & temperie vteri restituta, tunc commemoratis alterantibus aliqua

aliqua addenda erunt, quæ ex proprietate conceptui conferre postea dicemus. Quoniam verò insignem caliditatem aliquandiu perseverantem sequitur siccitas, quamvis sine illa etiam subsistere possit, idè intemperiem istam vteri naturæ limites superantem, & generationi incommodam dignoscemus, primùm gracilitate quadam totius corporis, quæ illi ut plurimum coniungitur, darditæ & asperitate cutis, genitaliumque partium, potissimum cervicis, vteri strictura & callositate cum rugis asperioribus, quæ solent interius orificium coarctare paucitate mensium, & priuatione humiditatis inter coëundum. Illam igitur curabimus, quando reliquum corpus est exuccum & macilentum victu omni analeptico, & refectionario, alimentis scilicet, non solum aëream & oleosam humidi primigenij substantiam reparantibus, sed etiam aqueam, ut molliatur & humectetur totus habitus, seminiq; & menstruo sanguini liquidior materia suppeditetur; vnde carnibus boni succi, iusculis, consummatis, piscibus recentibus, & cum butyro paratis, ovis tremulis, hordeatis, amygdalatis, fructibus horreis delicatioribus, peponibus, oleribus accommodatis & vino commodè diluto illas reficere tērabimus. Quod si maior sit consumptio ad curam hecticorū erunt reuocandæ, ut scilicet lactis usu & balneo frequenti, tota corporis molēs irrigetur, & si fieri possit impinguetur, cui etiam fauebunt somnus diuturnior, corporis quies, animi iucunditas, frictions leuiore, mollis partium attrectatio, & punctiones, ut docet Galen. lib. de sanit. tuend. vteri

regionem eodem modo intus & extra decoctis, fumigiis humidis perfundemus, iusculis pinguioribus, lacte tepido & recenter mulcto; oleo amygdalarum dulcium recenti, & sine igne extracto, vel oleo nucis Indicæ, liliorum, jasmino, & similibus. Osculum autem vteri interius molle efficere conabimur, inunctione ex recenti medulla cruris vituli; butyro, vnguenti de althæa, vel resumptiuo, cui aliqua grana moschi addita fuerint ad vteri recreationem, sit etiam inunctio ex succo porri decocto cum adipe galinaceo post transacta menstrua, aut ex isto liquore conficiuntur pessaria ex radice liliorum, aut althææ, quæ hanc vteri asperitatem, duriciem, stricturam emendant. Quod si alicuius humoris, vt melancholici, aut pituitæ salsæ & viscidæ affluxus hunc affectum fouere videatur, non erit omittenda purgatio lenior ex sennia & agarico additis correctiuis, quæ temperare possint siccitatem istarum partium.

Sed quia inter istas inter emperies totius corporis, & vteri censemus maximè vulgares & cōsuetas sterilitatis causas, de quibus consulitur medicus, esse frigidam & humidam, solas, vel vni iunctas, ideo in illis diutiùs immorandum, & seorsim curatio illarum instituenda, vnde facillè erit complicatarum therapiam intelligere. Frigiditatem itaque istam naturæ, seu sanitatis modum excedentem quæ spissos, densos, & oclusos reddere possit vteros, vt est Aphor. illo cit. 62. sect. 5. Dignoscemus primùm ex stupido quodam sensu, & quasi torpore partiù genitaliù, nullo aut exiguo
veneris

veneris appetitu, ita vt cōgressum siue illecebris & stimulis exerceant, flatuum aliquādo copia laxitatem vteri distendentiū, aut borborygmos interiores excitantium, pilorum circa pubē raritate, potissimum si ista frigiditas sit natiua nō aduentitia, mensium paucitate & diurnitate, cum quodam & alieno colore, vt albescēte, vel liuescente, animiq; quasi languore & ignauia aliarum actionem per sympathiam vteri.

Ad curationem itaq; istius affectus accedentes, primò victus ratio præscribenda, vitent alimenta omnia cruda, acetosa, & flatus generātia, vt legumina, rapas, poma, fructus horei, pisces, lacticinia omnia, addēdo omnibus eduliis menses concitantia, coitū irritantia, obstructions aperientia, flatus discutientia, vt olera illa odorata, vt nasturtium, erucā, fœnicul. hyssop. apij & petros. radices, semen Coriandri, & similia, potus sit ex vino generoso, tenui, vel aqua coctionis Cynamomi, aut bocheto ex schinē infusione parato, omnia etiam assa, & aromatibus cōdita exhibeantur. Inter quæ nuces nostræ iuglādēs Cynamomo, & garyoph. trāsfixæ, ac saccharo, vel melle cōditæ valde commendātur, si vna, aut altera cum pauco vino generoso sumatur, aut radix zinziberis viridis eodem modo condita, quæ medicus poterit eligere pro affecto, & egrotātis cōditione. Vbi impēsē refrigeratus est vterus, illud imprimis erit prospiciēdum, vt defendatur ab omni iniuria aëris externi, cuius appulsu interiores illæ partes maximè afficiūtur. Ad id maximè faciet vsus caligarū & inuolucrorū, quæ impediunt, ne nouus, aut frigidior appelleret

possit in interiorem vteri cauitatem, hoc enim artificio multas conuulisse certum est cum exercitatione paullo validiore, & frixionibus partium internarum.

His ita comparatis cogitandum erit de maioribus remediis in diuturniore, & pertinaci morbo, vt pote si adsit copia humoris in ventriculo, hepate, vel cerebro geniti, affectum istum augentis, vel conseruantis, absumendus erit purgatione conuenienti, diueticis, sudorificis, & insensibili transpiratione per laconica, stuphas, balnea naturalia, quæ etiam calfactioni istarum omnium partium, & vteri conducent. Si flatuum adsit copia cum dolore, & distensione, dissoluantur carminantibus, & discutientibus tam sumptis, quàm admotis. Sed quoniam in hisce mulieribus toto corpore, vel vterò refrigeratis semen paucum aut aquosum gignitur, mensruus sanguis sistitur, & venus languet. ideo huic rei maximè debet prospicere medicus, & remediis ad id accommodatis calorem natium istius partis suscitare, addendo ea, quæ ex proprietate tum generationi conferre, tum etiam veneris stimulos addere possunt, Itaque conseruæ omnes, & pulueres caudiaci, electuaria, syrugi, opiata, ex aromaticis & roborantibus confecta hic maximè prodesse poterunt, quorum aliquot formulas magis vsitatas proponamus. Acc. rad, eryngij & saryrionis saccha. conditarum añ ℥ij. nucem miristicam, vel vulgarem pariter conditam & fortiter contusam numero vnam, pineorum recentium, & mundatorum, & pistatorum

nuce indica, aut sambucino, inunganrur interius Zibetto, oleo muscatellino, aut balsamo Indico naturali, (cuius hodie magna copia habetur) fiant pessaria ex prædicto melle, vel theriaca veteri; cui addi possunt pulueres Diambrae & aromat. rosati, aut aliquot moschi grana cum paucis succo Arthemisiae, pessarium ex allio hortensi contrito cum oleo de spica. Hoc mirabilem vim obtinet in rusticis potissimum & robustioribus foeminis. Sed inter alia suffitus odorati, & calfacientes, quia penetrare facile possunt interiorem illam vteri cavitatem saepius repetendi, cum ibit cubitum, vt: Acc: trochiscorum aliptae, & galliae muscatae ziiij. garyophil. nucis muscatae, & ligni aloës, si haberi possit, vel sandali citrini añ. ʒ iß. benioini zij. Cinnamomi crassioris. Fiat omnium puluis de quo formari poterunt trochisci ʒ ß. cum gummi arabico aqua Arthemisiae dissoluto. horum vnus aut alter coniiciantur super carbones ignitos, & in sella perforata positos excipiat fumum per inferiora vestibus & linteis obuoluta diligenter, continuet per tres dies singulis septimanis, dum præmissa prius purgatione, & dum abstinet congressu virili. Licet igitur similia quam plurima comminisci ad frigidam istam vteri intemperiem expugnandam, flatus discutiendos, menstruam purgationem iuuandam, & Venereis stimulos concitandos in hisce mulieribus torpidioribus.

Nunc ad humidam illius intemperiem accedamus, quæ vt omnium maxime est vulgaris &

infesta generationi, sic etiam à medico diligenter cognoscenda, & curanda. Istiusmodi itaque affectum cognoscemus imprimis ex totius corporis molli & laxo habitu, ut contingit in mulieribus natura pituitosis, aut accidentaria constitutione, quemadmodum solet in plerisque macilentis, & senioribus, quibus interiora viscera perpetuis fluxionibus scaturiunt, aut cerebrum magnam humoris copiam per catharos suppeditat. Menses igitur adsunt serosi, aut saltem Ichores decidunt copiose ex utero, quibus continuo madescit pudendum, cervix flaccida sentitur, osculum interius hians & apertum percipitur cum pauca veneris voluptate, ita ut virile semen vel non attrahant, aut attractum non retineant, aut certe per aliquod tempus retentum excludant obrutum humoris superflui copia. Excrementi autem natura seu species facile dignoscitur ex colore, & aliis qualitatibus, quæ menstruas purgationes comitantur. Est igitur huic affectui prospiciendum exiccando, & absorbendo istas humiditates, siue in toto, siue in aliqua parte redundant, ex qua utero comunicatur: deinde uterum repurgando ab eiusmodi fordidibus: postmodum constringendo, & roborando, ut munere suo perfungi possit. Ad id primum conveniens Diæta instituenda erit, euchyma scilicet & exiccans, quæ arceat ab humiditate omni, & humidorum alimentorum usu, ut olerum humidiorum, fructuum recentium, pomorum, prunorum, piscium, lacticiniorum, iusculorum, aquæ nimio potu, aceti & similibus: præscribanturque exiccantia, & modicè calefacientia, siquidem frigiditas iam coniungi videatur, ut pote panem

bis cōctum, & anisatum, modico sale perfusum carnes assas potius, quàm elixas, aromata omnia, tragemata, fructus exiccantes & roborantes, vt sunt pyra cydonia, pineæ, auellanæ potissimum tostæ, dactyli, passulæ, & similia: vinum rubrum, & generosum, & decocto Cynamomi, aut seminis coriandri lymphatum: vel in illis, quæ fluxionibus à cerebro sunt obnoxie decoctum secundarium ex radice falsæ parillæ, quæ commodissimè omnium, & potentissimè exiccat. præterea imperentur exercitationes frequentes ante pastum, frisiones asperiores, vigilie moderatæ, vacuationes excrementorum, & similia. Inter quæ non erit omittenda aëris constitutio, quem illæ debent omni arte comparare, & etiam mutatione soli per aliquod tempus illum consequi.

Deinde maioribus incumbendū remediis, nam vt diximus ratione totius corporis, si huic affectui consentire videatur ex cacochymica, vel plethorica constitutione, vel alterius partis, vt cerebri, ventriculi, aut hepatis, vacuantia & reuolentia erunt imprimis vsurpanda. quando igitur venosum genus turget nimia humorum copia nō absurdum erit venas cubiti aperire sanguinemque plus minus elicere pro varia mulieris excrementorum constitutione; vel si refrigerationē ex phlebotomia pertimescamus, purgationes instituere solemus autumno & vere, aut singulis mensibus repetere ex opiata laxante, syrupo magistrali, vel pillulis secudum rem præsentem præscribendis, quibus subnectantur præparantia, exiccantia, & roborantia

roborantia inter quæ primarium locum obtinent
diæta sudorifica ex ligno Gaatiacino per vigin-
ti aut triginta dies instituta cum debito regimi-
ne, in fæminis potissimum obæsis, & valde pitui-
tosis: in macilentis autem decocto radicis schinæ
cum victu analeptico, item stuffæ, laconica, aut
balnea naturalia, qualia sunt nostra Balerucana,
ex quorum vsu multas mulieres fœcunditatem re-
cuperasse certissimum est: eodem modo multæ
fuerunt persanatæ adhibitis cauteriis brachio, cer-
uici, aut cruribus quibus fluxiones copiosiores ir-
ruentes in vterum ex variis partibus reuelluntur,
& deriuantur. Interea non omitti debent ea quæ
exiccare, & roborare possunt, vt theriaca, Mithri-
daticum, tabellæ aromaticæ, et conseruæ omnes
tam stimachicæ, quàm Cardiacæ, quibus exciterur
vis facultatum naturalium, & caloris insiti. Hip-
pocrates lib. i. *γυναικείων*, per multa proponit
in hunc vsu, inter quæ practici nostri recepe-
runt vsu granorum hederæ, quæ septem numero
exhibentur manè per triduum cum paucò vino
generoso & veteri, idque singulis mensibus repe-
tunt, dum desit menstrua purgatio: alij multum
laudant ad hanc sterilitatis speciem, vt aloë electa
exhibeatur manè & serò ad $\mathcal{D}j$. nebulis involu-
ta, vel carne prunorum aut aliquo simili, vt ama-
ritudo illius abscondatur atque per decem aut
duodecim dies post fluxum menstruum tuncque
mulier abstinere debet à congressu virili.

Istis omnibus & similibus diligenter præmis-
sis postmodum ad topica vteri veniendum erit in
quorum vsu illud erit obseruandum vt prius
quàm

in quorum usu illud erit obseruandum, vt priusquam de exiccatione, adstrictione, & roboratione vteri cogitemus, attrahantur prius & expurgentur sordes in cavitare illius contentæ, ne scilicet in partes principes refluant, vel illius substantiæ magis affligantur. Pessariis itaque purgantibus & attrahentibus eliciantur eiusmodi excrementa, deinde reliqua subsequantur in sequentem, si volueris, modum. Acc: confect. hieræ picræ ℥ ℞. agarici trochis. & pulueris Ireos Florentiæ añ. ʒj. mithridat. ver. & diaphœnici añ. ʒ ij. cum succo mercur. vel arthemis. fiat pessarium linteolo obuolutum, quod immitti debet in sinum pudoris, dum ibit cubitum, & ibi lini per duas aut tres horas, illoque remoto abluui pars ista decocto rosac. hord folior. melissæ, & absinthij, postea sequens immittatur. Acc: conseruæ ros. & anthos añ. ʒ iii. pulueris aromatici & galangæ añ. ʒ i. thuris & mastich. añ. ʒ ℞. coaguli leporis & rasuræ eboris añ. ʒ ℞. misce cum pauco vino rubro austero, formetur vt artis est, & sinatur per reliquam noctem continuando per sex aut septē dies, quibus finitis fiant fofus, semicupia, vel iniectiones ad eundem finem reiterentur, suffimigia ex aromaticis dicta, addendo quædam adstringētia, vt vteri osculum magis coarctetur; dum hisce remediis per duodecim aut quindecim dies indulget, abstineat a coitu, & habeat semper aliquid in usu, quod generationi iuuandæ sit accommodatum, vt potè sequentem opiatam, quam ad illud facere certissimum est.

Acc: conseruæ rad. lymphiti, & Satyrionis re-

centium añ. ʒ ß. corticis citri saccharo conditi
 ʒ ß. mirobalanorum saccharo conditorum nu-
 mero vnum, rasuræ eboris, myrrhæ, & sem. fese-
 leos, añ. ʒ i. coaguli leporis, vel matricis eiusdem
 puluerisatæ ʒ ii. cynamomi electi ʒ ß. fiat in-
 star conditi, vel cum syrupo de absynth. ponti-
 co instar opiata, qua vtatur bis in die, vt supe-
 rius dictum fuit. His itaque præparata, quando
 in amplexus viriles veniet, vtatur omni indu-
 stria, & artificio iam superius commemorato, ad
 excipiendam, retinendam, & conferuandam
 commodè maris genituram, ad quod etiam con-
 feret, si ante lecti egressum capiat rasuræ eboris,
 vel coaguli leporini ʒ ß. cum pauco vino rubro
 adstringente, aut iusculo consummato & regio-
 ni hypogastrii, versus pubem & lumbos duo
 adinoueantur emplastra ex adstringentibus, &
 roborantibus, vt sunt de mastiche, contra ru-
 pturam pro matrice, & simil. conuenienter e-
 mollita cum oleo myrtino vel rosaceo, deinde
 synapifata pauco puluere granorum cherimes &
 boliarmenæ. Varia sunt & propè infinita, quæ à
 practicis nostris ad iuuandam fœcunditatem lau-
 dari & præscribi solent, paucis tamen istis recen-
 sitis illud perfici potest, siquidem sit spes sana-
 tionis in muliere sterili; nos adhuc tamen qua-
 dam addamus in gratiam rei tantum expetita.
 Commendant igitur multi remedium sequens in
 omni sterilitate, quod vocant particulare & spe-
 cificum. Acc: cons. & florum citri, & arantiorum
 añ. ʒ ii. olei nucis Mosch. per expressionem
 extracti ʒ ii. baccar. Iuniperi, & rad. Cypri
 añ.

añ. ꝑ. garyophyllorum, seminis seseleos, ormini, pastinacæ sylvestris, & erucæ añ ꝑ. rasuræ dentium apri, & eboris, testiculorum vulpis & verris puluerisatæ añ. ꝑ. cum syrupo & succo melissæ & marjoranæ parato, fiat electuarium molle, de quo capiat frequenter post conuenientes corporis præparaciones, donec imprægnetur: alij in hac specie sterilitatis potissimum, si sit frigida & humida vteri intemperies coniuncta, ita progrediuntur, primò præparant totum corpus & humores iulepis, syrupis, aut apozem. calfac. & inciditibus per aliquot dies, inter quæ valde commendant syrupum illum ex succis saluiæ & melissæ concinnarum, deinde purgant per interualla pillulis, aut porione phlegmagoga, interea præscribunt inunctiones ad matrici robur comparandū, & illius calorem natium recreandum, inter quas laudatur maximè oleum illud nucis moschatæ, vel garyophyllorum per expressionem extractum; postmodum stuphis, balneis naturalibus aut diætâ sudorifica conantur superfluos humores & serosos per habitum corporis excludere, quibus præstitis peculiarem vteri correctionem moliantur in hunc modum.

Acc. folior. absynthij, arthemif. Mercurial. rutæ, añ. m. ꝑ. pulpæ colocint ꝑ. zinziber. & myrrhæ añ. ꝑ. fiat decoctio in aqua & vino albo ad lb. j. in qua dissolue mel rosatum ꝑ. inii-
 ciantur huius decocti ꝑ. tepidè in matricem continuando per tres aut quatuor dies manè & dum ibit cubitum post fluxum menstruorum. Quibus deinde subnectunt sequens pessarium, quando

quando vterus magna excrementorum copia scateat
 Acc: hieræ picræ, & bened. laxat. añ ʒj. pulpæ colochint. & agar. trochisc. añ ʒʒ. spicæ nardi, seminis nigellæ romanæ, & foliorum sabinæ puluerisatorum. añ ʒj. incorporentur cum melle aut selato, & involuantur panno sericeo. Fiant pessaria, quorum primum iniiciatur in vuluam dum ibit cubitum, & ibi maneat per duas horas, deinde abluatur vino albo, quibus attrahentibus & detergentibus vbi viderint satis commodè excrementa vteri repurgata, ad illius adstrictionem & corroborationem veniunt. v.g. Acc: thuris ac mastich. añ. ʒ ij. nucum cupressi rad. bistortæ, rasuræ ebor. ros. rubrarum & alumin. añ ʒj. cum amomi crassioris & trochiscorum Galliæ mosch. añ ʒij. incorporentur cum syrupo myrthino, & fiant pessaria, quæ immittantur in ingressu lecti, & sinantur per totam noctem, continuando per spatium decem aut duodecim dierum: quidam ad roborandum vterum pro secreto habent pessarium ab Hippoc. descriptum, quod fit ex puluere magnetis cum lacte mulieris. Hisce peractis rem cum viro habeat, secus regimen dictum, & emplastra adstringentia hypogastrio & lumbis admoventur; quod si prima vice non conceperit, repetant istorum remediorum vsum per tres aut quatuor menses, præcipuè veris & autumnii tempore quoniam eiusmodi impotentia seu infæcunditas est de genere chronicorum affectuum; qui non nisi longa temporis mora, crebra remediorum repetitione, animique constantia expugnari valent. Istis omnibus frustra & diu tentatis expectanda mutatio ætatis & aliarum causarum externarum superius à

nobis annotata; quod si non solum fecundas mulieres efficere propositum sit, sed etiam ut mares potius quam femellas concipiant, idem regimen & remedia calefacientia & exiccantia erunt usurpanda. Est tamen illud in primis ante omnem curationem animaduertendum siue usurpationem remedium peculiariter fecunditati dicatorum, ut vitia malæ conformationis, nempe obstructionis, distortionis colli, aut osculi interioris, solutæ unitatis cicatricum, aut similibus impedimentorum, si fieri possit, tollantur, priusquam aliquid de remouenda sterilitate polliceantur, quia omnis vana & inutilis futura est medicatio, quæ non arte & recta methodo progreditur, sed empyricorum more sine causarum & effectuum notitia arcanis quibusdam & inutilibus nititur præsiidiis: illorum itaque omnium curationem, quoties opus fuerit, ex superiore libro & aliis tractandis repetere licebit. Superest igitur, ut pauca quædam appendicis vice de maleficio sterilitatem inducente subnectamus.

Ex priuatione omnium aliarum rerum iam antè commemoratarum, quæ sterilitatem inducere valent, cogimur admittere aliquando vim superioris cuiusdam & occultæ causæ, propter quam vxorati aut mutuò dissidio, aut impotentia coeundi, aut defectu feminis prolifici in ætate & temperamento laudabili laborant, in quo casu omnes fascinationem accusant, siue illa pendeat à sceleratis quibusdam hominibus, qui ope dæmonis, cum quo foedus contraxerunt, ista exercent maleficia, seu à simplici incantatione cara-

sterum, imaginum & verborum energia, vt patet ex carmine illo Virgiliano, & illis, qui hodie, dum sacra verba pronunciantur, *Quod Deus coniunxit homo non separet*, contraria & infausta submurmurant non sine effectu & ligatura, vt quotidiano rerum euentu compertum fiet; & apud iudices sæpe litigatum, & cuius rei metu, multi non audent hodie nuptias publicè celebrare; seu denique illud maleficium pendeat à viribus aduersæ cuiusdam constellationis, vel malignæ exhalationis ab impuro quodam corpore & informis viri, aut veneficæ mulieris spirantis coniugati perfundantur, aut denique quorundam pharmacorum occulta antipathia, propter quæ coitui obistere posse credunt, vt est apud Cardanum & alios magiæ speculatores. In hoc igitur casu vocatus aut interrogatus medicus, vt debet admittere superiores illas & occultas causas, vt ex Hippoc. sententia in prognosticis, tum ex proprio vsu & experimento confirmatur, sic etiam cautè & solerter explorare debet, vtrùm aliqua fraus lateat, quam sæpè multi præstare solent, vt connubium dissoluatur, & alienis indulgeant deliciis. Vbi res comperta est, nec dissimulari potest ex defectu omnium aliarum causarum non est dubium, quin ad fugandam dæmonis & maleficii vim, diuini numinis auxilium sit implorandum ab vtraque coniuge ardentibus precibus, aut à viris pietate præditis, quin etiam omni methodo cõquirendus sit author nodi illius, seu ligaturæ, verborum, imaginis aut characterum magicorum, nam experientia compertum est

illis remotis corruptis, aut in contrarium sensum
 aut modum prolatis, vel productis cessare incan-
 tamentum: si pendeat ab aduersa quadam constel-
 latione, vt volunt Astrologi, circa horam primi cō-
 cubitus, docent illi, contrariam eligere, vt dissoluatur
 prioris effectus: si à maligna exhalatione impuri, aut
 horrendi corporis conspectu cōtingat, omnia car-
 diaca & roborantia erūt vtilissima & iucundarum
 rerum, pulchrarumque obiecta, donec vis impres-
 sionis illius, aut percussæ imaginationis terror dissi-
 patus fuerit: denique, si ab occulta pharmacorum
 proprietate pendeat, oppugnāda erit amuletis, quæ
 aduersentur maligni huic qualitati ex proprietate
 quadam, vnde voluit Cardanus lupi priapum ge-
 statum omnes istas fascinationes dissoluere: alij an-
 tiqui empyrici & experimentatores vocarunt hy-
 pericon, fugam incantationum & dæmonum, quod
 ideo in cameris suspendi solebat. Dioscorides can-
 dem vim scillæ tribuit, rutæ & eryngio: alii sagape-
 rum ab vtraque gestatum reliquis præferunt, & in-
 finita omnia alia habent, quibus ego nolim omni-
 no refragari, cum suas habeant obseruationes ad
 illud probandum, & fortassis ob restitutam ima-
 ginationum vim, suum aliquando consequantur ef-
 fectum: quicquid sit duo sunt præcipue, quæ fa-
 scinatos eiusmodi iuuare solent. Primum, vt fidenti
 animo contentur ista maleficia & incantationes a-
 spernari; deinde, si author maleficii ignoretur, vt lo-
 corum mutatione, domos, cubicula, lectos, vestes
 & reliquam supellectilem relinquunt, in quibus vis
 illa venefica & fascinatoria sæpe absconditur. Ve-
 rum in re tanti momenti, & tam occulta nihil aude-

mus asseuerare, hoc tantum in gratiam philiatrum præscribere libuit, vt si aliquando incidant in illam difficultatem, non sint omnino destituti consilio & auxilio: nos igitur ad alia pergamus.

De cognitione prægnantium, & earum regimine.

C A P. II.

NON solum iuuanda fœcunditas in mulieribus, vt facilius concipiant, sed etiam dignoscendus est conceptus, vt prægnantium cura conueniens habeatur. neque enim minor est medici virtus in retinendo & tuendo ad debitum tempus vsque fœtum, quam in eodem procurando seu producendo: adde quod fœmina prægnans in stata neutro, & multis calamitatibus exposito constituta non minus iuuanda est tunc temporis, quam ipse fœtus. Vnde Hipp, i. Gynæc. scientia multa est opus, ait, vt mulier in vtero gestet puerum, & nutriat & euadat à partu. Præmittamus igitur grauiditatis diag. & prognos. post regimen prægnantium & curam earum rerum, quæ illis superuenire solent, subnectamus. Cum igitur grauiditas nihil aliud sit, quam fœtus in vtero productus ex vtriusque seminis mutuo concursu in eo debite retenti & sanguinis materni in eo benigno appulsu nutriti, ideo vt cognoscamus eiusmodi affectum contigisse, omnes oportet causas diligenter perlustrare, quæ ad illum producendum concurrere valent & solent, & ea

omnia quæ ad illum consequuntur: Vnde apud Hippocratem, Si genitura per septem dies in vtero retineatur, signum est conceptus, quia intra illud temporis spatium solent omnia veluti stamina & rudimenta delineari, quæ ad hominem efficiendum sunt necessaria, quæq; deinceps ad quadragesimum circiter diem perficiuntur, quum scilicet omnibus suis numeris absolutus & completus est fœtus: sic enim Theologi & Iurisconsulti ante illud tempus non putant committi homicidium, si fœmina ex ictu abortiat, quia ante perfectionem membrorum organicorum non est credibile fœtum informati animâ illa humana cœlitus derivata, ita vt ante illud tempus cacorosis, sue genituræ effluxus potius, quàm abortus nominetur: Genituram autem esse attractam & retentam in vtero mas ipse aliquando agnoscit, vt potè si in illo coitu perceperit virgam validius fuisse emulsam & quasi retractam sine humectatione locorum muliebrium: fœmina autem si tota concussa fuerit, & veluti rigore affecta ex maioris voluptatis sensu, ipsiusque vteri contractione sese colligentis circa fundum, vt semen prolificum amplexetur, arctiusque retineat, quod vbi contingit, oportet etiam os vteri interiorius accuratè claudi, & est aphorism. § 1. sect. 5. Illud autem cum ipsa mulier, tum obstetrix perita, immisso digito percipit, quia vt docet Hippocrates, ita conuiuere debet illud orificium primo conceptus tempore, vt ne specilli quidem mucronem admittat: illa autem clausura debet sine duritie, renitentia aut dolore, quæ in affectibus morbofis apparent, sed cum simplici mollitie tractabili, vel
sola

sola corrugatione cutis illius, vt patet in sphinctere ani & vesicæ, ad eiusmodi vteri clausuram sequitur retentio menstruorum, vt est aphor. 61. sectionis 5. Quia sanguis per inferiora matricis tunc effundi neque potest neque debet: non potest, quia venarum illarum interna oscula continentur per cotyledones cum ipso foetu ad constituenda illa vasa umbilicalia: non debet etiam, quia effusus in cavitatem matricis, ibi diutius retentus corrumpetur propter clausuram orificij, vel erumpens foetum debilitaret cum periculo abortus, quapropter vbi menses in grauidis fluunt, vel purgamenta quædam albicantia & alieno colore prædita effundunt plethoricis & cacochymis potissimum fœminis, tum natura sibi molitur alias vias, per illa scilicet vasa, quæ in vteri ceruice posita sunt. Retentis itaque mensuris per aliquot tempus, quia ex eorum impedimento & superfluitatibus inficiuntur quodammodo partes, exoritur per intervalla horror cum perfrigerationis sensu, fastidium, pica, nausea, atque vomitus frequens in multis, quæ ventriculo sunt imbecilliori, donec grauidior foetus absorpserit maiorem partem excrementorum, vel seposita fuerint circa venas illas hypogastricas, & cauam descendentem, in quibus lochia afferuari solent ad diem vsque partus: grandiore iam foetu, accrescit etiam ventris ipsius moles, non vt in hydropicis diffusa, sed collecta, & quasi acuminata versus ventriculum, ipseque foetus agitari incipit leuiter circa tertium, aut quartum mensem, non motu palpitante, aut conuersiuo, vt contingit in mola, sed quasi in orbem,

& variam situs differentiam: tum etiam mammae augentur, papillarum color immutatur in rubedinem, aut nigredinem quandam, ob incipientem affluxum humorum, tandemque lac in illis colligitur maiore mēstrui copia in mamas recurrente. propter ista signa, quae videtur pathognomonica graviditatis, solent etiam nostri authores, quaecūque *σλευδογόνου* ex Hippocratis autoritate proferre, quamvis minus firmā, & ab extrinsecis adiunctisque rebus petita, ut pote quando contingit in mulieribus voluptatis venerae minor appetentia ob saliatum uterinum, quando oculi repente distracti, & profundiores, minusque candidi apparent, recurrentibus scilicet iam versus uterum spiritibus, & benigniore succo; maculae etiam in vultu apparent veluti solares, radianti nigredine quadam conspurcatae, totusque color nigrescit & hebescit in facie primis quadraginta diebus, dum foetus perficitur ob eandem causam. Sunt etiam, qui ex pulsu & vrina graviditatis indicia desumere audent; pulsus enim, inquit, in principio profundior, & minutulus ob debilitatum calorem nativum, & confluentes in uterum spiritus, qui succedente tempore attollitur & augetur, valdeque conspicuus existit in arteriis circa collum positis ob refluentes tunc temporis ad superiora humores. Vrina verò, ex Avicennae placitis, primis quatuor mensibus cruda, & aquosa, & albicans profunditur; sequentibus verò crassa, & quasi ignita. Practici autem superioris aevi, quibus cura fuit ex vrinarum contemplatione omnia augurari, imprægnationem statim ex vrina albicante, in cuius medio apparebat nubes, candida,

vel

vel cui inspersa erant velut fragmenta, & flosculi bobacis, lanæ recenter carptæ simillimi. Alij obseruabant in superficie, siue summitate vrinæ circulum versicolore in instar Iridis, aut Coronæ. nostri rustici adhuc ista Vranomantia valde delectari solent. qua autem ratione fulciatur illud signum ex vrinis petitum non est facile assignare: si tamen aliquid de eo statuendum sit, existimamus illud esse ob diuersam corporis & humorum acrimoniam, quæ grauiditatis tempore contingere potest: albicans igitur & cruda in principio grauiditatis profunditur vrina, quoniam tum calor natiuus in partibus nutritioni dicatis magis est debilitatus ob raptum sanguinis & spirituum versus ipsam vterum: postea vero rufescit & inflammatur, quia excrementa paulatim versus hepar reflucere incipiunt, & putredinem quandam concipiunt. Adde quod sanguinis ferum, vrinæ copiosius commistione, quia non flunt menses, ex cuius affusione potest circulus ille versicolor in superficie vrinarum apparere. Cur autem contenta bombacina in vrinæ medio videatur, sit fortasse, quia calor in eiusmodi excrementa crassiora agens, illa quidem attenuat & digerit, sed non perfectè: Vnde ob permixtionem flatuum ita diuersa apparent. Sed hæc, cum multis affectibus aliis possint esse communia, non est omnino illis immorandum. Vbi signa ista omnia aliquid dubitationis relinquunt ad asserendam grauiditatem confugit ipse Hippocrates ad quædam experimenta, quibus nititur explorare, vtrum mulier in vtero conceperit. Aphor. enim 41. sect. 4. exhibet mulieri dormituræ hydromelitis certam

quantitatem, vt $\frac{3}{4}$ iij. vel. vi. nam si post potum istum sentiat tormina & dolores circa vmbilicum existimat illam esse grauidam; si verò nullam inde molestiam percipiat, non esse. Multa etiam habentur alia lib. de sterilib. quæ longum hinc esset, atque superfluum recensere, cum enim multas difficultates & dubitationes patiuntur, non est illis temere fidendum, sed cum certis conditionibus consideranti parebit.

Mira est Fernelij hæc in re experientia, qui lib. pathologiæ, vult vrinam grauidæ mulieris vini albi permixtione similem euadere elixarum fabatum iusculo: vel illius vrinam alferuari per triduum in vasculo bene obturato extra solis radios, dein collari per linteolum rarum, in quo si animalcula instar pediculorum apparent, signum esse grauiditatis existimat. quorum omnium certam rationem reddere vix est possibile. Idem dicas de signis illis, quibus ipsemet Hippocrates putauit foetum masculinum à foemineo distingui, dum est in vtero: etenim si matrem, inquit, gerat, aphor. 42. sect. 5. mulier coloratior est; si foeminam decolor, & 48. sect. 5. mares dextra vteri parte, sinistra foeminæ magis gestantur: vnde etiam grauida exurgens manu dextra potius incumbit, deambulatura pedem dextrum prius mouet, oculum habet dextrum limpidiorem; vegetiorem; venæ lateris dextræ turgidiores, & nigricantes apparent: lac autem post tertium mensem crassius & magis compactum ex dextro vbere præcipuè effluit, alacrior existit, citius motum embryonis in vtero persentiscit, neque

tot symptomatis vexatur, ac si foeminam gestaret. mulierculæ nostrates pro certo habent, marem adesse in utero, quando stillæ sanguinis viridi & bene rubentis frequenter ex nare potissimum dextra erumpunt. verum de hisce omnibus; ut iam diximus; prudenter fidere debemus, omnibusque circumstantiis pensitatis, & ex collatione cum aliis mulieribus; proprioque gravidæ temperamento: alias enim facile erit in hisce decipi; cum non habeant unicam causam; à qua produci possint. Sed multò maior debet esse cura medico, qui Magnatum & Principum foeminarum regimini incumbit, ut possit prælagire de euentu prospero, aut infasto graviditatis, & occurrere maturè omnibus causis & dispositionibus, quæ aliquod incommodum & periculum prægnantibus minitantur.

Quod ad Prognosin itaque facit aphor. ille 52. sect. 5 quem confirmat, & repetit. 2. Ep d. mulieri, inquit, uterum gerenti, si lacii multum ex vberibus fluat, imbecilliorum foetum significat, solida verò vbera, & minùs diffluentia, salubrem, & bene habitum. Item 34. 37. & so. eiusdem sect. ubi vult diarrh. grauissimum gravidis periculum afferre. Item 60. eiusdem sect. si prægnanti, ait, menstrua solito modo profluant impossibile est, foetum bene valere, & simil. quæ nos cap. de abortu rursus prosequemur, ibique etiam ostendemus, quomodo demortuum in utero

vtero foetum agnoscere liceat. hoc autem certissi-
 mum est, quibusdam foeminis grauiditatem esse
 salutiferam, easque à magnis morbis liberare, siue
 quòd satiatus vterus nullos amplius suscitât in
 corpore tumultus; siue quia per vomitus fre-
 quentes excluduntur pleraque excrementa corporis,
 sicque à partibus affectis reuelluntur: in aliis verò
 esse infaultam, utpote, quæ solo imprægnationis
 tempore in maniam, epilepsiam, & similes affectus
 incidunt, vel recrudescunt alij morbi, quibus ali-
 quando obnoxia fuerunt. Vnde plures vidimus
 factas tunc arthriticas, aut nephriticas, inque pro-
 pter retentam menstruam purgationem, & mali-
 gni humoris saburram partes istas debiliores re-
 fluentem. Pertinet etiam ad Prognosin grauida-
 rum, ut possumus, scire futuros partus in ea quæ
 foetum edidit. Inspicienda igitur iubent vasa umbi-
 licalia nuper nati infantis ex ipso Auicenna, quot
 enim rugæ, & nodi in eis fuerint, tot iterum foetus
 mulierem editurâ putant, & si nullæ appareant, nul-
 lum. Quod si rugarum istarum vna ab alia multum
 distans fuerit, inter illos foetus nascituros fore lon-
 gam temporis intercapedinem; si verò vicinae sint,
 citò vtero concepturam: item nigras, aut rubras ma-
 culas, masculos: albas autem foemineos partus ar-
 guere. Quidam istud coniiciunt ex lunari die, quo
 nascitur infans, eam coniecturam faciunt ex
 die scilicet lunari, quo primum in lucem prodit
 infantulus, ut vitali hac caelesti aura vescatur, &
 iam incipiat suis pro more fungi muneribus: vnde
 isti versus vulgatis:

*Silunâ crescente parit, partus maris, alter
Eius decursu virginis ortus erit.*

Atque hæc de Prognosi, nunc ad regimen grauidarum accedamus.

De Regimine Grauidarum.

CAP. III.

GRAUIDARVM regimen in tres partes diuidemus, quarum prima versabitur circa statum earum naturalem & consuetum, sicut scilicet recta victus ratione præseruentur ab omni incommodo. Secunda docebit, quæ evitare possint, aut saltem lenire symptomata illa vulgaria, quæ ratione grauiditatis plerumque accidere solent. Tertia verò pars spectabit statum earum morbo aliquo graui siue acuto siue chronico affectarum, ut sciamus, qua methodo in eiusmodi affectibus præter naturam, quando illi superueniunt, tractari debeant.

Quoad primam itaque partem, cum constet factum in utero contentum eadem materia alibili per vasa vmbilicalia frui, qua & mater, ideo in victu hinc præscribendo est magna cura adhibenda, quia vno eodemque tempore duobus est prospiciendum, & vnus error statim duplicem noxam inferre potest.

Alimenta igitur, quæ in Dæta principalem locum

cum.

cum obtinere solent ratione substantiæ, qualitatis, quantitatis, & ordinis, optimè sunt disponenda in prægnantibus. Ratione quidem substantiæ, vt sint euchyma, & eupepta, bonum & laudabilem succum generantia, & quæ in ventriculo fastidiosa ob grauiditatem mulieris, & nauseabundæ facillè conficiantur: ratione qualitatis, ea omnia eligantur, quæ temperatiore sunt qualitate prædita, aut saltem quæ obsistere possint dominanti in grauida intemperiei, vnde in calidiore fœmina modicè refrigerantia; in humidiorè exiccantia præscribuntur: generaliter tamen vitare debent grauidæ omnia calidiora, acriora, amara & aperientia vel detergentia, vt allia, cæpe, oliuas, cappares, fœniculum marinum, crocum, Cinamomum, piper, vinum album & similia, ne ex eorum vsu aperiantur venarum oscula, & menses procreentur, vel vrinæ promoueantur, aut diarrhæa concitetur, quæ omnia sunt in prægnante pericula, quatuor enim libera in illis debeat esse aluus sponte, aut vsu mediocri alimenterum emollientium, vt prunorum in principio prandij sumptorum, iusculorum cum malua, & borraginæ paratorum, & similibus, non tamen profusè, ne exhauriantur vires, & alimentum fœtui præripiatur, flatuosa etiam omnia, & cruda vitare debent, qualia sunt poma, olera incocta, legumina, tubera, castanæ, rapæ, fructus horei copiosius sumpti, ne ex illis aut tormina, & cholicus affectus, aut saltem inflatio, & distentio ventris excitentur. Inter alia etiam salis abstinere debent, quæ illis enim copiosius vescuntur, vt annotauit Aristot. 7. de histor. animal. cap. 4. fœtus imbelles,

imbelles, & sine vnguibus producant, quia salis vis attenuando dissoluit facile quidquid solidum & viscidum est in corpore eiusmodi tenello infans. Idem dicas de quadragesimali victu gravidis admodum noxio, quia ut plurimum ex crudis, humidioribus, salis, piperatis, frixis & similib. constat. In fine partus gravidarum conducantur roborantia, & adstringentia, tragemata, vel conditurae, aut pyra & cydonia mala sub cineribus cocta. Nostrates mulierculæ circa primos menses solent nutrire gravidas delicatioribus & saccharatis cibis, ut purior sanguis foetus incremento suppeditetur: circa ultimum verò nutriunt solidioribus, & crassioribus. v.g. pane syncomisto, vel furfuraceo, carnibus quibusque, & piscibus promiscuè, ut robustior fiat infans partui proximus, & viæ incipiant dilatari, quod in alacrioribus foeminis, & bene sanis, quæque commodè exercentur, non est repudiandum: in cacochymis verò, aut infirmioribus valde periculosum.

Quantitas igitur alimentorum in primis mensibus minor sit, in ultimis autem copiosior, ut vires reddantur alacriores, ita tamen, ut melius sit perpetuò gravidas durare in copiosiore, quam in parciore victu.

In alimentorum verò ordine præmittenda semper, quæ facilioris sunt concoctionis, aut citius cedunt, dein roborantia orificium ventriculi, & adstringentia, aut quæ difficilius concoquuntur, assumi debent. potus sit semper exiguus, aut ex minoribus poculis accuratè cum cibo permixtus, ne fluctuationes, & borborigmos in ven-

repariat, vel diarrhæas excitet, vel immensam aquarum copiam in utero generet: vinum etiam rubrum & generosum modice adstringens, & aqua temperatum illis conueniat. hydropotæ autem, si habeant ventriculum infirmiore, bibant aquam ex decocto coriandrj: in delicatis tamen primiparis, & morosis multa concedi possunt, ne ex abstinentia ciborum macilentæ admodum euadant, quod Hippocr. valde reformidat aph. 44. sect. 5. Atque hæc de alimentis.

Quod ad reliqua. Habenda est etiam ratio aëris, quo utitur prægnans, vt quantum fieri poterit ab omni excessu recedat. quæcunque enim caussariæ sunt mulieres, delicatæ & alicui morbo peculiariter obnoxia, non sine periculo experiuntur varias aëris inclementias, vt annotauit Hippocr. apho. 12. sect. 3. Ideo autumnii tempore diligenter curare debent imprimis valetudinē propter illam inæqualitatem caloris & frigoris, quæ tunc vigere solet: eodem modo sub aëris sensum reuocare possumus colores seu picturas, odores, sonos, & strepitus, à quibus etiam maximè commoueri solent. Omnia itaque horrenda & extranea propter colorem aut figuram sunt diligenter à conspectu grauidarum remouenda, tum quod subitum terrorem illis incutere possunt, tum etiam quod species aliquando foetui imprimi solet, sic etiam acidi halitus rerum venatarum, aut virulentiam quandam expirantia, cloacarum exinctæ lucernæ, & similium diligenter præcauendi, quia ex huiusmodi vaporibus, vel interficitur foetus in utero, vel matri tanta abominatio creatur, vt ad illum expellendum insurgat: imò in aliquibus sua uolentia

olentia sunt vitanda propter motum matricis, quando illius suffocationi sunt obnoxia: sic strepitus tonitruum, tympanorum, bombardarum, & subiticiuicarum stridores sunt vitandi, quantum fieri poterit, propter illam animi consternationem, quam inferre solent, & vehementem aeris motum. Caueant etiam ab omni lotione, & balneo, nisi fortè circa vltimum gestationis mensem, quando iam dilatandæ videntur partes, & vincula paulatim relaxanda præsertim in sicciorebus & durioribus.

Circa exercitationem verò corporis ea lex obseruetur, vt nihil violentum, nihil laboriosum aggrediantur, saltationes imprimis, & choreas diligenter vitent, neque quicquam grauius attollere, vel agitare conentur, neque rheda, aut equo vehantur succussatorio, vel quicquã tale præstent, quod commouere possit vehementer corpus, aut fœtum comprimere. Vnde etiam in vestitu ea ratio obseruanda, vt nihil gerant, à quo coarctari, vel molestiam suscipere possint, sed dissolutis & laxis vtantur vestibus, quæ etiam fœtui liberum incrementum, & domicilium parent ac permittant: multas enim nouimus elegantiori corporis cultui studentes, quæ noxam, & mutilationes fœtibus suis ex ista integumentorum gestatione intulerunt; possunt tamen lentis & iucundis deambulationibus oblectari, potissimum à secundo mense vsque ad finem sexti, deinde aduentante septimo & octauo mense magis quiescere, quia in illis solet natura aliquando parturitiones moliri, sed infaustè potissimum, si aliquid extrinsecus accidat. Circa finem & medium noni mensis iuuat exerceri alacrius, vt calor natiuus su-

scitetur, partes dilatentur, vt foetus pondere suo iam ad inferiora deuolui incipiat. Idem dicas de coitu in grauidis, quæ primis mensibus ab illo debet omnino abstinere, non tantum metu superfatationis, sed etiam ne tenellus ille fructus noua eiusmodi agitatione, aut matricis oblectatione, & apertione nimia excutiatur; circa medios menses moderate exerceri potest, in vitimo enim creditur esse utilis ad irrigandas scilicet, & dilatandas istas partes uterinas, dummodo caueatur à nimia ventris mulieris compressione, aut concussionem.

Indulgeant magis somno, quam vigiliis, quia somnus facit ad concoctionem & retentionem iuuandam. Sit summa animi tranquillitas, & temperantia, nullum enim animi pathema in illis innoxium; à repentino enim & vehementi gaudio, immoderato risu, voluptate insigni & amore multas malè affectas fuisse certum est: multò magis ab iracundia grauiore, mœstitia diuturniore, Zelotypia, &c. Inter alia mirè & frequenter torquentur istæ prægnantes immoderata concupiscentia rerum aspectarum, vel auditarum, quibus si potiri non possint, maxima sæpe pericula incurrunt, vel turpissimas foetibus suis notas inruunt. Imò tantam esse huius appetentiæ vim annotauit vulgus, vt si quid expeditum illis denegetur, in illius corpus, qui recusat, potissimum faciem, aut oculorum palpebras maculam instar hordeoli excitent, ideo solent peritiores mulierculæ, quando pari torquentur appetitu, ex improuiso natibus vel tibiis statim manum adinouere, quia putant eidem parti foetus, quam primum in se grauida tetigerit, illam notam imprimi, quam

quamvis enim tantam imaginationi vim non esse tribuendam putemus, ut in quæcunque corpora agere valeat ad distans, aut in omnem materiam suam exercere imperium: atqui nullus rerum naturalium diligens speculator, aut peritus medicus illius potentiam inficiari audeat in proprium & continuatum corpus ad curandos morbos, agitandos humores, conturbados spiritus, ac proinde cum fœtus sit veluti quiddam continuum cum parētis corpore, illius sanguinem & spiritus cōtinuò recipiens, quidni similiter istas grauiores impressiones suscipiet, & conceptas species communicabit potissimum primis mensibus, quando adhuc mollior, & veluti cereus in quamcumque effigiem facile transformari potest: tunc autem illa nota in exterioribus partibus apparet, quando vi facultatis expultricis versus superficiem corporis eiusmodi humores illam deferentes expulsi fuerint. Debet igitur sedula circa istas prægnātes cura adhiberi, ne circum loca illa ducantur, vbi praua edulia habentur, ut hortos, & pomeria, in quibus virent adhuc & seruantur fructus immaturi; aut etiā ne quid obijciatur, aut commemoretur coram illis, cuius vsu lædi possint, aut quo non possint potiri. Atque hæc de Diætā. Nunc ad symptomatū curationē, de quibus respectu prægnantium dicturi pauca sumus. Primum, quod spectat ad ventriculi affectus, imbecillitatē, ructus, singultus, nauseam, vomitū, cibi fastidia, deprauatos & picarios appetitus, certū est exoriri in cacochymicis præsertim ob retenta menstrua, cum quibus eiusmodi impuritates, & fædi humores repurgabantur. Illi autem coerciti & restagnantes modò orificiis,

modò parietibus infixi, modò in cauo fluctuantes, hæc inducunt. Si vomitus sit facilis, meliùs se habent, & post primum, aut secundum mensem liberantur: si verò cibos assumptos statim reiiciant, non paruum minatur periculum, reliquaque omnia ingravescunt; ideo in cacostomacis istis gravidis debet medicus eo artificio regere istos vomitus, ut aliquando totum negotium naturæ committat, si illa commodè agere videatur: sin minus laboriosum & exiguum vomitum iuuare decocto hordei & seminis raphani cum paucò syrupo granatorum, vel oxymelite, ut proritetur commodiùs, vel si vomitio sit suspecta instituat decoctio ex syrupo rosato solutio infuso cum rhab. decoct. myrob. & sennæ orient. pro natura cacochymia dominantis, ista enim non solum prægnanti, ut ab istis molestiis liberetur, sed etiam fœtui propitia existunt, ne primis mensibus inficiatur malignitate istorum excrementorum, vnde non oportet meticulosos ita esse medicos in repurgandis istis prægnantibus ob cathartorum roborantium, exiccantium, & adstringentium genus, cum multò plus mali contingat ex vomitionibus continuis, singultibus, nauleis & ructibus, ut faciliè est vnicuique intelligere. quæcunque enim continua hac ventriculi syndrome afficiuntur, omne genus remediorum respicientes vix salutiferi partus portum attingunt, aut fœtus edunt macilentos, morbidos, & parum vitales. Ideo purgandæ per epicrasin frequenter: deinde roborandis ventriculus tam sumptis, quam admotis, quorum classes ex propriis tractatibus repetendæ. Vbi superfluit vomitus, & alimentum eiicitur, cohibe.

us adstringentibus externis & internis: imò etiam frequenter admouenda vmbilico cucurbitula post pastum, ibiq; relinquenda, donec concoctionis rudimentum factum fuerit, quod etiã iuuat valde singultum & ructum à flatu excitatum. In huiusmodi imbecillitatibus omnibus mirè predest frequēs vsus pulueris digestiui anisi, & coriandri saccharo conditi, & similibus: exterius verò emplastrum de crusta panis cum aromatibus, vel pelle vulturina supra ventriculi regionem gestata.

Quodsi propter Apositiam prægnans macie contabescat, irritandus erit appetitus ferculorum varietate, & munditie: sumptis etiam frequenter ante cœnam pilulis duabus vel tribus elephanginis, aut stomachicis, quibus rhabarb. sit additum, præcipue, si ob pituitæ copiam oriatur istud fastidium, syrupo de absinthio pontico circa horas matutinas: si iuncta sit sitis vtantur acetosis, vt succo arãtorum granatorum, quibus æstuās ventriculus recreatur: caueant tantum ab intenso aquæ frigidæ potu, quia obruit calorem natiuum in illis, & feri copiam auget, vnde venter intumescit, & grauatur, & alui fluxus perniciosus aliquando excitatur. At in illis, quæ appetunt quidem, sed non id, quod naturæ congruum existit, vel absurda, aliena, & nocua, vt implicatio affectuum, prospicere debet medicus, vt in meliorem mentem reducantur, blandis sermonibus & monitis, vt norint, quæ mala ex vsu illarum rerum, tan fœtai, quam illis impendeant. Quodsi verbis ab intenta cupiditate reuocari nequeant, quaritur, vtrum istiusmodi expetita illis sint concedenda, vel deneganda prorsus. Diximus enim superius eiusmodi re-

rum vehementer expetitarum vestigia, & notas scitibus sæpe imprimi; imò etiam ex humorum, ac spirituum vehementi motu ob fortem istam imaginationem abortum sæpe cõcitari, vndiq; igitur, nam si pessima illa comedantur, carbones v.g. gypsum, fructus immaturi, & similia, non esse dubium, quin pessima, & quasi venenata cacochymia illis procreetur; ex qua infinitorum morborum soboles deinceps exoriri potest, fatæ, & fatui perniciofa.

In tam ancipiti ergo statu rem ita temperare debemus, vt si omnino videatur propter animi impotentiam, & cupiditatẽ abortum passura, certissimum aliquid istorum cõcedatur pro præfatione periculi, vt possit paulatim resipiscere, & ab illorum elu abstinere: sin verò non sit ita vehemẽs cupiditas, cui impetare possit, reuocetur omnino, & sua sponte ab illis absurdis; vel etiã arte quadam iuuetur, vt, si pro terra expetita parũ anisi deuoret, pro carbone puluerem cicerum rubeorum, aut fabarum tostatum leuiter cum paucis saccharo, si oliuas muria conditas, frequenter assumant inter comedendum vias passas, & mali punici acidi dulcis grana post pastum. Quidam existimant polypodium exiccatum & puluerisatum manẽ ad ʒj. cum vino rubro lymphato sumptum, plurimum hinc prodesse, atque etiam emplastris, aut cataplasmatibus corroborantibus admixtum. vbi res magis vrget, deueniendum ad purgationes leuiore, sed frequentius repetitas, tam eis, quæ deiectione, quàm quæ vomitione id præstant, quia impossibile tantum affectum solis alterantibus expugnare: imò vbi inueterauit, vix ab eo liberantur, sed recidiuas frequentissimas patiuntur.

Sequun

Sequuntur ventris tormina, & alui fluxus, quibus non raro pręgnantes, primis potissimum mensibus corripuntur. Fiunt autem, quando supradicti humores & flatus, quasi per palydromen ex ventriculo in intestina, & aluum inferiorem deferuntur. Cũ itaque vterque affectus in pręgnante valde sit periculosus, primum dięta erit instituenda conuenienter pro modo humoris peccantis; atque etiam roborans, & adstringens: deinde ad discutendos eiusmodi flatus, quibus dilantantur intestinorum tunicę, veniendum erit, antequam sanguis ex disruptis vteri valis propter doloris acerbitatem erumpat, tunc enim vix impediri potest abortus: si quis enim tunc dissipandis flatibus incumbat, magis ac magis augebitur hęmorrhagia; si verò adstringentibus eam compescere volueris, accrescent tormina, & cruciatus ventris. admoueantur igitur loco dolenti facculi ex carminantibus in sartagine frixis, vel cum vino rubro vetere decoctis, modò vitentur aperientia nimium, & mollientia: deinde inungatur oleo laurino, & rotaceo cum vnguento resumptiuo simul mixtis, quibus puluis cumini, Ireos florentię, & croci commode addetur. Emplastrę & cataplasmata non sunt illis tam accommodata, quia pondere suo grauare possunt foetum in vtero contentum. Ego sæpe felicis successu illis admoui frustum carnis carbonibus calfactę, & puluere eumini synapiatum, vel omentum arietis recenter mactati, & adhuc calens, vel vino calente inspersum: sumant per os parum pulueris corticis citri, vel piperis crassiuscule confusi cum vino

generoso, vel pauca aqua imperiali. In contumaci-
 bus istis doloribus non est etiam denegandus illis
 vsus narcoticorum cum debita correctione per os
 & anum assumptorum, quibus comparetur natu-
 ræ prostratæ nouum robur per istas inducias. vbi
 acrioris materiæ fluxus istos cruciatus parit post
 leuē purgationem profuit sæpe prægnantibus
 galactoporia, quæ omnia sapienter sunt moderan-
 da. Quodsi alui fluxus illis coniunctus, vt dyssente-
 ricus, vel solus, vt lientericus, aut simplex diarrhæa,
 prægnantem exercent, mature etiam cohibendus,
 antequam vires matris & foetus prærepta alimonia
 collabantur, aut vincula vteri relaxentur. Non
 sunt tamen includendi prauī humores subito, prius-
 quā leui, & roborante purgatione moderate sint
 exclusi. Rhabarb. itaque pulueratum, & infusum
 hic præcipue vsurpandum, myrobalanorum de-
 coctum, & syrupum rosatum solutiuum post cathar-
 sin sumant puluerem corallorum, margaritarum, sa-
 sure eboris, & terræ sigillatæ cum aqua plantaginis,
 fiant potus & linimenta consueta, quæ ad praxin
 ordinariam sunt releganda.

Sæuentibus hisce affectibus, vel sine illis graui-
 tates capitis, vertigo, & Cephalalgia sæpe graui-
 das hinc mensibus exercere solent ob fumos, &
 vapores ex inferiori ista sentina ad cerebrum eleua-
 ros, in quibus nihil aliud habemus annotandum,
 nisi quod ista pathemata sint lenienda paregoricis
 tantum quibusdam, & repellentibus capiti & fron-
 ti admotis, si admodum sint molesta, quia vt plu-
 rimum sua sponte post aliquot menses iam gran-
 descente foetu desinunt, vt & dolores dentium, vel
 aurium

aurium, qui multis hoc temporee xoriti solent. Circa mediōs verō menses dicebamus vt plurimum apparere in grauidis infirmioribus palpitationes cordis, lumborum dolores, tusses, sanguinis profusiones ex vtero, aut aliunde, mammarum inflationes, vel extenuationes nimias.

Quod igitur spectat ad cordis palpitationem, & saltum, qui contingit in illis aliquando ob nimiam sanguinis copiam refluentem ad superiores partes, & facultatem vitalem opprimentem: alias ob flatus & vapores eleuatos & concludos in istis sinibus cordis non est dubium, quin in ptiore casu, si insignis sit plethora sanguinea, exercenda sit venæ sectio ex superioribus partibus moderata & partita, vt multitudo depleatur, & tota humoris massa convenienter euentiletur. multas enim nouimus, quæ perpetuo grauidationis tempore istis palpitationibus, lipotimiis, & asphixia diuexantur cum summo abortiendi discrimine, donec sanguinis copia per venæ sectionem ex brachio fuerit imminuta, & ex vteri vasis, vbi distensionem pariebat, reuulsa. In secundo autem casu, quando palpitatio ista ex flatu, & vapore exoritur, epithemata tam solida, quàm liquida, roborantia, & leniter discutientia imperanda cum cardiacis frequenter per os assumptis: inter quæ confectio alkermes principatum obtinet, quàmuis illius vsum quidam imperiti in grauidis reformident, tanquam partum accelerantis: etenim si confectio ista partum instantem iuuet vires refocillando, aut propter exiguam Moschi quantitatem, quæ illius compositionem ingreditur, multò magis potest in mensibus

sibus mediis, dum nulla est suspicio pariendi, calorem natium fouendo, & viscera recreando, hisse symptomatis mederi.

Lumborum autem, & coxendicum dolores, quibus sæpe affliguntur prægnantes ob grandescentem iam foetum, vt ferè sciathicum dolorem representent, subleuabuntur quiete & somno, aut inunctione partium earum ex oleo lumbricorum, & myrthino. Si onus ventris videatur grandius quam, vt commodè sustineri possit ab utero & ligamentis, comparanda sunt subligacula, & pelles cum vinculis, quibus collo appensis abdomen fulciatur in gestanda hac sarcina. Tussis verò in grauidis, catharrois, & capite & pulmone imbecillioribus reformidanda: tum etiam, quia concutit vehementer musculos epigastrij, vnde periculum excutiendi immaturè fætus.

Cohibenda iuxta solitam in aliis methodum, maximè si à salis & acris humoribus pendeat, in quorum temperatione victus ratio ex leniètibz & incrassantibus multum proderit, vt hordeatis, amygdalatis, panatellis, & similibus: Imò, si vigilia tunc infestent diutius, detur hora somni pilula de cynogloss. vel cochlearia duo syrapi de pap. & de rosis ficcis. Demum reuellentia, cucurbitulæ, frictions, & epipastica adhibeantur, quæ impetum fluxionis in contrariam partem deducant, si affectus magnitudo id postulet. Ex Hip. aph. 60. sect. 5. aliud symptoma sanguinisque profusio ex utero, naribus, hæmorrh. & aliis partibus, quòd aliquando sequuntur humoris sanguinei multitudinem, alias prauitatem & mixtionem acriorum succorum, vnde va-

ij colores in excreta materia apparent.

In primo casu, si sanguis fluat moderate per venas colli matricis, non est valde metuendum in plethoricis fœminis, in quibus imminuatur copia redundantis humoris per hæmorrhagiam: sin verò fluat per interiores venas, siue per raptionem earum, quæ adherent embryoni, siue per anastomasin earum, quæ illi non adherent perpetuo, periculum est abortus, seu propter nimiam hæmorrhagiam, & vteri hiatum, seu propter sanguinis retentionem in cavitare vteri, vbi grumescens, vel putrescens infinita mala inferre solet.

In secundo casu, si refluat ex vtero sanguis, vel ichor virulentus, saniosus, nigricans, aut pallido colore suffusus, & retro odore præditus, vt signum, & vt causa, pessimis gravidæ rebus præfluere solet, quia designat dominatum malignæ cacochymia: Et quia pessimis suis qualitatibus potest vterum, & fœtum in varios affectus præcipitare. Minus malum est, si sanguis per nates, aut hæmorrhoidas feratur, illique facilius est mederi. Illud autem præstandum erit ex communi methodo, ita tamen, vt omnia prudenter administrantur, purgantia, adstringentia, vel repellentia. Venæ sectio non nisi coactè adhibeatur, vbi alia nihil profuerint. ligat. frict. cucurbitulæ. In hæmorrhoidum fluxu temperadus imprimis dolor, ne maiorem materiæ copiam accersat versus vteri vasa proximiora, aut inflammationem inducat.

Superest mammarum inflatio, vel extenuatio nimia in gravidis, quæ peculiarem aliquando curationem exigit, vt videre est aphor. 53. lect. 5. & 36. eiusdem sect. Quæcunque enim mulieres delicatiores, aut morbosiores nõ possunt dare operã alédi suis

fatibus, sed eos nutricibus committant, sapissime istas noxas incurrunt ex importuno vsu remediorum repellentium, & adstringentium mammis adhibitorum imprægnationis tempore, ne lac circa quartum aut quintum mensem in illis influat: solent enim laminas chalybis inter mammas gestare, frustula subetis vtrique axillæ imponere; vel vnguento rosaceo frequenter inungere, fomenta e aquis, vel decocto, aut succis myrthi, rosarum, balaustiorum, hederæ terrestris, lupulorum, glandium, cicutæ, foliorum menthæ sicæ cum paucis aceto adhibere, vel cataplasma ex farina fabarum in aceto coctarum, & similia: ex quibus contingit aliquando, vt earum mammæ in deformem gracilitatem, & asperitatem extenuentur, aliàs, vt in polysarcis & succi plenis foeminis materia lactis, quasi factis impetu, & contrahens aduersus ista remedia copiosius influit, & vbera ita reficcata, & quasi constipata istorum aconprostiticôn vsu, non sine dolore distendit: vnde coguntur lenientibus, relaxantibus, & emollientibus foribus, & cataplasmatibus deinceps mammas affectas recreare, emunctoriis cucurbitulas adinouere, vt reuellant fluxum humoris, vel ex ipsis vberibus lac antequam grumescat, vel putrescat, exugere. At de iis fuse lib. 3. dicturi sumus.

Nunc accedamus ad reliqua symptomata, quæ vltimis grauiditatis temporibus apparere solent: Primò, fissuræ & rugæ, quibus venter illarum iam grandescente foetu exercetur, in primiparis præcipuè, quæ nondum istis distentionibus sunt assuetæ, quibus est occurrendum, antequam fiant, & factis medendum, ne dolorem & deformitatem, etiam post

post partum relinquat. impediemus, si veneris cutem circa quartum mensem laxantibus quibusdam, ut axungis, pomatis, vel oleis molliorem reddiderimus: inter quæ comendat pinguedinem, & medullam ex pectoribus arietinis ad putrilaginem decoctis extractam, sæpiusque aqua rosacea ablutam, vel pellem canis præparatam, & oleo amygdalarum dulcium imbutam, quam toti abdomini imponit, ubi opus fuerit: remouet enim omnem duritiem, & cutis asperitatem. Quod si iam factæ sint eiusmodi fissuræ, & exulcerationes leniter detergentibus & exiccantibus procurandæ, ut unguento citrino & rosaceo simul mixtis, unguento de cerusa, vel santalino. ubi verò rugæ, & asperitates post illarum curationem infestant, redeundum ad emollientia iam dicta, vel etiam foveas eadem vi prædictos.

Succedunt tumores partim œdematosi, aliquando varicosi, quibus valde conflitantur prægnantes delabentibus humoribus superfluis in partes illas decliues, & longius à caloris fonte remotas.

Quod ad varicosas igitur illas venarum distentiones in abdomine, coxis, & cruribus grauidarum frequentissimas, quia post editum foetum disparent sua sponte, solemus huiusmodi mulierculis quietem tantum consulere, & eleuationem crurum in sedili, aut in lecto, ne humor tam facile possit ad inferiora deuolui, sic enim facilius ferent illam molestiam.

In tumoribus autem œdematosi, si ingens sit moles serosi humoris, vel flatus, quæ impediatur progressum, nec non dolorem quendam ex distentione.

ne pariat; vt saepe contingit, resoluenda erit ista materia discutientibus quibusdam, & roborantibus partem, quale est sequens lixiuium, & cataplasma. Acc: lixiuij sarmentorum añ. lb. iij. & vini albi, in quibus bulliant cortices citri sicci, limaturæ cornu cerui, foliorum pulegij, origani, & calamenti cum pauco sale & sulphure, lauentur & foueantur crura in ingressu lecti pro dimidiæ horæ spatio: deinde exiccantur diligenter, vel fasciis hoc liquore imbutis vinciantur prædicta crura, & sinantur donec refrixerint: deinde illis ablutis illinantur sequenti vnguento. Acc. vnguenti de Arth. ℥ iij. sulph. vini ℥ iij. baccarum lauri pulueratarum, & aluminis añ. ℥ j. aceti parum: vel fiat sequens cataplasma.

Acc: farinae fabarum, & orobi añ. ℔. sufficientes coquantur cum succo caulium rubeorum, & pauco aceto fiat instar cataplasmatum, quod admoveatur calidè prædictis partibus, addendo etiam parum sulphuris, si res illud exposcere videatur. Cauendum enim à repellentibus vehemētioribus metu recursus materiæ ad superiora, ex quo infiniti morbi, vel affectus exoriri solent, vt annotauit Hipp. 7. Epid. in historia vxoris harpalitæ. Vexantur prægnantes vltimis mensibus aëui suppressione, & vrinæ ob compressionem recti intestini, & vesicæ à grãdiore fetu. In suppressa vrina, quia pondus deuoluitur circa collum vesicæ, dum stat detecta, debet mictura iacere, & perinæon fouere sacco quodã radicis apij, vel petroselini referto: vel semine lini, quod in lacte, vel vino albo leuiter incoxerit. ac si molestior sit illa retentio, quæ periculum minetur, debet cathesi-

rim admittere opera experti Chirurgi, vt detumefcat nimum distenta vesica.

In duritie autem alui prospiciendum, ne propter exerendi conatum aliquid mali inseratur matri, aut foetui. Ideoque mollienda istiusmodi excrementa. Utatur alimentis liquidis, vt dicebamus, nempe iusculis cum butyro, malua & borragine paratis, prunis dulcibus & saccharatis prima mensa sumptis, aliquando leuiter detergentibus, vt pane furfuraceo, initio praedij cum iusculo sumpto, aut decocto hordei cum pauco melle rosaceo ad tria, vel quatuor cochlearia. Imò, si respuat ista per os assumenda, nõ est tantopere reformidandum, vt solent aliqui gladium vsus ex vitello oui cum pauco sale, aut clysterum mollientium in pauca quantitate ex iusculo cap. veneris, aut malua, & seminis lini decocto cum pauco melle rosaceo, & cleo liliorum. nam maius est multò periculum ex compressione illa alui ab excrementis induratis, quàm ab emolliitione.

Atque hæc de symptomatum communis, & ordinariæ grauidarum constitutionis curatione. Nunc, qui se gerere debeant, videamus, quoties grauidæ extra naturalem cursum, vt vocant, incidunt in morbos grauios, chronicos, & acutos.

De Morbis acutis, & chronicis grauidarum.

CAPVT IV.

Non est propositum nobis hoc capite de morborum acutorum, & chronicorum, qui praegnantibus corporibus accidere possunt, integra, & peculiari cura agere, quia in immensum cresceret tractatio, & frustra hinc essent

reperenda, quæ suis locis propriis explicantur, sed tantum investigare, quomodo differat usus magnorum remediorum diætæ Chirurgicæ, Pharmaceuticæ præcipuè purgationis, & venæ sectionis, quando proponuntur nobis prægnantes morbis illis detentæ, qui ista auxilia exposcere ex sua natura videntur.

Primum igitur, quod ad Diætam spectat, quæque maximum in his morbis curandis auxilium afferre potest. Galenus eleganter de illa differuisse videtur com. 30. in lib. 1. Epid. penult. hist. ubi agitur de muliere quadam prægnante, quæ acuta febre laborabat. Exemplum est, inquit ille, rarum, prægnantes propter abortionem acutis morbis defungi. Iam illud quoque meminisse par est, fatum trimestrem, & quadrimestrem præter cæteros maximè iniuriis illis resistere, qui enim minores sunt, vincula habent, quibus vterò adherent imbecilliora, & versus corpus tenerum: qui verò propè partum, ut post sextum, aut septimum mensem, quia iam sunt magni, multo indigent alimento, quo si destituantur crebrò in morbis acutis, pereunt. Hinc fit, ut bonâ victus rationem gravidis præscribere non parui sit negotii, quando morbo acuto detinentur. Nam, si, ut non prægnantes parcè nutrias, perditur fœtus cum periculo matris, si vterò fœtus habita ratione illas nutrias, adducitur etiam in discrimen ob multitudinem excrementorum, & naturæ oppressionem. Quibus verbis aperte sententiam suam declaravit Galenus, quomodo, & quàm cautè nos gerere debeamus in præscribenda gravidis diætâ, quando morbis detinentur.

tur, vt enim primis mensibus quodammodo ferte
 possunt quandam inediam & victum tenuiorem; sic
 in medijs minùs, in vltimis minimè propter causas
 ab eo adductas, ita tamen, vt si in diæta grauidarum,
 ægotantium aliquid peccandum sit, vel conceden-
 dum, perpetuò melius erit ad paulò pleniorẽ diæ-
 tam quàm tenuiorem, vel exquisitam vergere: ex vi-
 ribus enim vtriusque maximè speranda falsas, tam
 in præsentĩ morbo, quàm in ea, quæ subsequitur ge-
 statione, & futuro partu.

Quoad venæ sectionem, Hippocrates illam om-
 nino prohibere videtur in grauidis aphor. 3. §. sect.
 5. mulier, inquit, vterum gerens sanguine missio ex
 vena, abortit, præcipuè si fœtus iam sit grandior,
 quod aliqui interpretantur, vt plurimum, & in im-
 becillioribus: nam, vt 3. eiusdem sect. dixit, graui-
 dam ab aliquo morbo corripì, esse lethale, quam-
 uis certum sit, non omnes, sed plurimas in acutis
 interire. sic de Phlebotomia intelligens alij autem
 intelligunt de larga, & profusiore sanguinis missio-
 ne, quam putant tantum veteribus vltatam fuisse,
 ac proinde ratione quantitatis nimix, grauidis acu-
 to laborantibus morbo periculum inferre, non au-
 tem ex se, etsi artificiose regatur. Vnde Celsus lib. 2.
 cap. 10. siquidem antiquis ait, primam vltimamque
 ætatem sustinere non posse, hoc auxiliij genus iudi-
 cabant, persuaserantq; sibi mulierem grauidam, quæ
 ita curata esset, abortum esse facturam: postea verò
 vsus ostendit nihil ex his esse perpetuum aliasque
 potius, obseruationes adhibendas esse, ad quas dirigi-
 curantis consilium debeat: interest enim, non quæ
 ætas sit, neque quid intus geratur, sed, quæ vires sint,

considerare. Nos itaque dicamus Phlebotomiam prægnantibus quocumque mense, potissimum verò primis, non esse denegandam, si causa morbi, illius species & magnitudo istud auxilium exposcere videantur, ut in febre putrida, in fluxionibus phlegmonosis, ut pleuritide, peripneumia, angina, & similibus dummodo vires sint mediocres, quarum firmitas à præsentis medico ex pulsus constantia potissimum explorabitur, ut pro eorum modulo ea sanguinis quantitas extrahatur, quæ exhaustiendæ plethoræ, reuelliendæ fluxioni, & corrigendæ intemperiei salinis vtriusque rebus sufficere possint; quamvis enim ex phlebotomia aliquod abortus periculum, non tamen minor sequetur noxa, aut periculum, si redundantis sanguini, magno impetu fluenti & putrescenti, doloresque & febrem excitanti nulla exhibeatur vacuatio, aut reuulsio, sed totum naturæ oppressæ negotium committatur. Itaque in re ancipiti, qualis est morbus acutus in prægnante, melius est illud præstare remedium, quod est accommodatissimum ad eius oppugnationem, quam miseram & deploratam ægram metu abortus, aut deiectionis vitium sine illo relinquere. Aphorismus autem citatus, siue Hippocratis sententia magis facere videtur ad prædictionem, quam prohibitionem huius remedij, ut videlicet ante usum illius præmoneatur à medico affines ægri, & adstantes de periculo abortus, ne deinde culpa reiciatur in eam, sed in morbum potius, cuius magnitudine, & vehementia coactus tale remedium usurparit. Imò si liberè, quod sentimus, dicendum sit, melius est gravidam periclitari de abortu in morbo acuto ob usum phlebotomiæ, quam illa omnino priuari

uari, facilius enim & frequentius hoc modo euan-
dunt, quam si opprellæ causis morbificis tandem
abortiant. Cum ergo redundent sæpe sanguis in
prægnantibus, ita ut, ad abortus præcautionem pri-
mis mensibus contra alium morbum, sæpe sit edu-
cendus, & suppetat ad lactis copiam etiam ultimis
mensibus suscitandam, non est dubium, quin in
prædictis casibus phlebotomiam commodè ferre
possint, si non confertim, at copiosè, saltem per
epicrasin & partitè, ut ipse usus, & experientia
quotidiana confirmarunt. Imò, si purgationem
in gravidis concessit Hippocr. ut postea videbimus,
quando materia turget, cuius vis non est ampliùs in
manu nostra posita, ubi semel exhibita fuerit, ma-
ioremque multò excitat perturbationem in corpo-
re, quam phlebotomia; non est credibile Hippo-
cratem eo aphor. voluisse sanguinis missionem in
gravidis simpliciter providere, sed tantùm monere
de periculo, quod aliquando subsequi potest. Atque
de Phlebotomia, iam de purgatione.

Hippocrates aphorif. 1. sect. 4. & 29, sect. 5. gravi-
das, inquit, purgare, si materia turget, quadrimi-
stres, & ad septimum vsque mensem conuenit, gran-
diores verò & iuniores cauere, vnde misera illa pe-
riit, 5. Epid. cui catapotium ex elaterio deorsum
purgans, secundo mense exhibitum fuerat. Et
aphor. 34. sect. 5. si aluus gravidæ nimium profluat,
periculum imminet abortus. & 27. sectio. septime,
tenesmus in gravida excitare potest abortum. In
quibus, apparet Hippocratem fuisse dubium, &
quasi anxium in præscribenda gravidis purgatione.

Vbi tamen ea opus est, utpote in redundante cacochymia per morbos tam diuturnos, quam acutos, concedere tribus tantum mediis grauiditatis mensibus, quia iam robustior est foetus, & a partu remotum, primis autem & vltimis non nisi cum cautione & metu praescribere, potissimum vehementiora illa cathartica suo tempore consueta, primis enim mensibus timet, ne conturbante medicamento excutiat foetus ob molliora adhuc vincula: vltimis vero, ne ob maturitatem acceleretur illius exitus cum vtriusque calamitate.

Verum si haec etiam in parte sententiam nostram aperire liceat, certum est mulieribus grauidis morbo acuto, vel longo detentis humorum excrementitiorum dominatu purgationem imperari posse surgente, vel concocta materia, quotiescunque maius impendet periculum ex parte istius cacochymiae morbum committentis, quam ex communicatione, aut insuauitate purgantium: imò nullus est eorum, qui hodie medicam praxin feliciter exercent, qui non illas praecautiois causas, ut auertatur cause morbificae, & affectus varij, quibus tunc corripit solent, medicamento cathartico vacuet non tantum benigniori, qualia sunt Rhab. myrobal. syrup. ros. solut. manna, cathelicon: sed etiam valentiori, dummodo malignitatis sit expers, qualia sunt hodie electuaria nostra laxatiua summo iudicio composita ex iis, quae cathartorum acrimoniam, & agitationem nimiam reprimunt. Potest itaque medicus vtiliter & conuenienter illa vsurpare in grauidis purgationi potissimum assuetis quocumque grauiditatis mense, securius tamen mediis, ut doctè annotauit Hippo.

Hippocrates. vsus tamen pilularum in grauidis est suspectior, quam aliorum cathartorum; tum propter validam perturbationem, quam inferunt tum ratione aloës, cuius amarore ingratisimo malè affici potest, & quia solet aperire orificia venarum atque hæmorrhagiã concitare: quòd si ea opus esse videatur, vt in affectibus propriis vëtris, ibi lauetur diligenter cū aqua rosacea, vt eius acrimonia tollatur, vel permisceatur adstringentibus & roborantibus; vt potè rhab. mastiche & similibus. Idè dicas de Clysteribus, quorum vsus reformidat non sine causa mulierculæ in prægnantibus ob cõpressionem & mortuum, quem inducere possunt: attamen vbi illis opus fuerit, & in faminis assuetis huic remediorũ generi, non erit ita periculosus, dummodo minori quantitate iniiciantur, & ex eis comparentur, quæ molliendi, aut leniendi potius, quam pungendi, aut valde detergendi facultate prædita sunt.

Quemadmodum igitur purgatio artificiose præscripta competere potest in morbis grauidarum longis & acutis: sic etiam præparantia, alterantia, & concoquentia accommodata, dummodo non præripiant convenientem cibandi occasionem, quæ vires vtriusque conseruat. Ideoque formulæ istorum præparatorum sub alimenti specie, vt potè iusculorum quantum fieri poterit, erunt præscribendæ, reliqua autem vacuantia per secundam & tertiam corporis regionem, qualia sunt diuretica, & diaphoretica caute erunt admittenda. Diuretica enim vera, propterea quòd attenuandi, aut detergendi facultate prædita sunt, non satis tuta in illis videntur, quia menses eodem modo, quo vrinas commouere possunt: ac pro-

inde, vbi opus illis fuerit, leuiora perpetuò in illis præscribenda, & minus aperiencia: sudorifica tamen possunt vsurpari tutius, quia exhauriunt serosos humores per superficiem corporis cum biliosis aliquãdo excrementis, ideoque nullam vim, aut periculum grauidæ inferunt, dummodo sint moderata sine conatu vllò nimio, aut deiectione virium vsurpata: sic enim multas grauidas, in quibus erat luis venereæ suspicio, aut quatum fœtus ex patre inquinato susceptus fuerat, decocto ligni sancti, rad. cinæ, aut falsæ parilla per plurimos dies assumpto cum diæta conuenienti curatas vidimus. Imò quasdam, in quibus maior erat istius mali labes, obseruauimus inunctiones ex hydrargyro ab empiricis institutas cum sputationibus copiosis, constantè & impunè sustinuisse: vbi enim adsunt causæ morbificæ, aduersus quas valentioribus remediis est pugnandum, non est dubium, quin natura mediocriter robusta magis lædatur ex eorum vsu, quàm opprimatur, quia concurrit cum illis simul ad conflictum istam perficiendum, & post partam victoriam fœlicius conquiescit, quàm si pessimarum illarum dispositionum insultibus ad finem vsque imprægnationis conflictaretur. Quæ dicuntur à nobis, non vt semper à medico vsurpentur, sed vt quorundam pusillanimitatem incusemus, qui in eiusmodi fœminis nullum audent generosum remedium, quantumuis artificiosè præscriptum vsurpare. Iam ad alia igitur transeamus.

De Mola, & Monstris.

CAPVT V.

Naturam Autodidactam, per se doctam propter finem agere docuit Philosophus, quoniam generationes rerum non sunt casu, aut fortuito, nec ex quolibet quodlibet fieri potest, sed ex certo & determinato principio, potissimum si illa generatio vniuoca fuerit. Quod si aliquando natura aberrata sine sibi proposito, id sit propter causarum aut illas generationes concurrentium impedimenta, vnde exurgunt errores, & monstra, nempe effectus quidam a recta & solita secundum speciem dispositione degenerates. vt enim fiat monstrum oportet similitudinem specificam non seruari cum sua proxima causa principali, verbi gratia, si ex femine humano serpens, plicis, aut canis generetur, vel certe puer aliquis habens partes istorum animalium: tunc enim vere & proprie sunt monstra, quia degenerant secundum similitudinem specificam in toto, vel in parte. Illis autem latiore significatione monstra dicuntur, quoties ratione materiae deficientis, aut exuperantis. v. g. line brachialis, aut duplici capite: vel ratione qualitatis, situs, & ordinis habet aliquas partes male collocatas, vel conformatas. Vbi ergo causa ad generationem, puta hominis, de quo hic nobis propositum est agere, concurrentes & necessariae. v. g. semen vtriusque parentis, materia ipsa, ex qua fieri debet foetus, nempe sanguis matris; locus, in quo generatur

uterus scilicet, & omnia externa ad illam conferentia, vt calorū aspectus, aëris ambientis qualitates, matris imaginatio, & sim. non fuerint rite disposita, aut non seruarint convenientem proportionem inter se, tunc etiam sequitur defectus, seu error in ista generatione. Vnde vocamus ea omnia monstra in specie humana, quæcumque in utero muliebri genita ad alterius animantis speciem, & naturam accedentia, sensum tantum, & motum voluntarium habent, aut habere potuerunt. Quæ verò rudia sunt & informia, nullis distincta membris, sed instar globi alicuius aut massæ carnosæ, efficta, molas appellamus. Quamuis enim multi illud molæ nomen extendunt, vsque ad uteri quascumque eleuationes præternaturam, siue sint à flatu & aquis in eius cauo contentis, siue à tumore scirrholo, aut carnosio illius substantiam occupante, certum tamen est eos affectus aliam longè habere naturam ab eo, qui verè & propriè mola dicitur, per quandam similitudinem cum molis illis versantibus pistrinorum, quibus frumenta & alia conteruntur; aut certè, quòd sit moles quædam importuna, vnde Sisy chius Myrosarca appellabat.

Relicta ergo monstrorum longa tractatione, vt quæ parum ad institutum nostrum faciat, & quia eorum curatio, si quæ cõtigerit, ad molæ præcautionē & sublationem facile referri possit. Ideo ad illius explanationem proposita definitione accedamus dicentes: Molem esse dispositionem præter naturam in utero muliebri ob genitam in eius cauo substantiam carnosam, rudem, informem, ex imbecilliore semine virili & nimia sanguinis materni quantitate,

quæ

Quæ ramificationibus quibusdam prædita, & membranis inuoluta illis incrementum suscipit, palpitat & veram grauidationem ex principio æmulatur, tandem verò grauissima infert symptomata. Hac descriptione ea omnia videmus complecti, quæcunque ad naturam & causas istius affectus intelligendos requiruntur. Dum enim dicimus esse dispositionem præter naturæ intentum, quæ ex vitio seu necessitate materiæ, vt vocant, illud generat, quod potest, ac proinde cum deficiat à naturali suo opere, author est ex accidenti morbosæ istius, & periculosæ constitutionis, quæ reuera nihil aliud est, quam numerus partis auctus præter naturam cum obstructione propter insignem carnis quantitatem in vteri cavitare progeneritam, non autem in illius substantia & poris propriis, vt distinguatur ab omni tumore præter naturam, & ab omni alia ingrauidatione, quæ à flatu, aquositatibus, vel collectionibus purulentis suscitari potest, quòd imprimis accuratè est annotandum, quæ est, & dicitur in vtero muliebri genita, quòd raro, aut nunquam in vtero aliarum animantium produci solet, tum quia carent menstruis illis purgationibus, & sanguinis redundantia, tum etiam, quòd non vtantur tam frequenti coitu, ex cuius frequentia maxima femini imbecillitas conciliatur. Quòd enim de vrsa narrant, aut est omnino fabulosum, aut fit ob pituitam quandam mucosam foetui adhærescentem, quam lambendo diutiùs aufert, & sic effingere foetum post parturitionem existimatur. Potissima enim molæ generatio pendet ex imbecillitate feminis vtriusque, præcipuè maris, quando non potest dominari & regere nimiam sanguinis quantita-

effusam, sed post inchoata generationis rudimenta nempe vasorum quasdam ramificationes, tunicas, in volucra, veluti obrutum concidit & superatur à multitudine materiæ, quæ deinceps per quandam appositionem in rudem illam & indigestam molam facessit, aliquando vnicam, alias plures, prout diuisa est in varias vteri partes illi firmiter adhærentes instar piscis illius, quem polypum vocant; aut certe simillimas illi, quem Raxam arteriam, aut certe clauellatam vocant.

Est igitur hîc insignis illa controuersia paucis agitanda, qua quaeritur, vtrum mola sine virili semine & congressu in mulieribus generari possit, nulla enim ferè est maioris momenti ad pudicitiam, vel impudicitiam foeminarum accusandam, vel propugnandam; nec de qua maior sit inter aucthores nostros discrepantia. Plinius lib. 10. cap. 64. Imò ipse Auicenna, Paulus, Aëtius, existimant molam, id est, carneam quandam substantiam ex effusione sanguinis in vtero generari posse, vel à solo vteri calore assumente & coagulante istum sanguinem, vt contingit in multis aliis corporis nostri partibus, quæ hyperfarcoses frequenter patiuntur; vel concurrente muliebri semine, cui velut coagulo istius hominis imperfectam huiusmodi actionem tribui posse asseuerant. Galenus etenim lib. 14. de usu partium, vbi agit ferè ex professo de mola istius generationis, dicit eam respondere ouis Gallinarum subuciantaneis, quæ nullam habent generandi pullos vim, & sine galli congressu producuntur.

Verum ista sententia nobis placere non potest: primò, quia repugnat authoritati Hippocratis lib. 2:

Gynæc. & lib. de sterilibus: Deinde, quia aduersatur experientia, & rationi: quotidianus enim rerum euentus satis superque ostendit istas molas non in virginibus, aut castitatem seruantibus feminis contingere, sed in illis, quæ viro coniunctæ sunt, aut quocumque modo virili fruuntur cōcubitu: Imò plerumque istas molas esse coniunctas cum vero fœtu, ita vt falsam imprægnationem repræsentent, errorem in computando tempore partus inducant, & magnum fœtui, & fœtæ periculum difficultatemque in pariendo inferant. Quòd si solus sanguis, vteri calore condensatus, vel saltem muliebri semine coniunctus sufficeret ad molas producendas, certè frequentissima esset & penè ordinaria illius generatio in puellis nubilibus, aut quibus menses suppressi sūt, aut viduis alacrioribus, quibus vtrinque copia suppetit, quod tamen nunquam contingere videmus, nisi in illis, quæ sunt admodum suspectæ pudicitia. Repugnat etiam rationi ista sententia, quoniam sanguis effusus in vterum cum sit extrauasatus, nisi regatur ab aliquo, grumescit, vel putrescit, eaque infert symptomata, quæ non dant spatium conformationi, aut generationi istius carnosæ substantiæ, quæ paulatim accrescere solet: quod .n. de hyperfarcosi aliarum partium, non est par ratio quia materia istarum hyperfarcoseon, aut tumorum præter naturam non extrauasatur omnino in cavitatem partus, sed ex poris illius erumpens, per modum nutritionis vitiosæ facessit in eiusmodi superfluas excrescentias, quod in vtero pariter contingere posse fatemur, sed non ideo veram illam molam constituere, de qua nunc est questio.

Quòd si dicas istum sanguinem in vteri cavitat

effurū regi & effingi in molā, seu corpus hemizoon, vita tamen plantæ præditum à semine muliebri, cui imperfecta hæc actio tribuenda videtur, quandoquidem ad perfectam generationem semē istud efficienter concurrere concedunt medici. Respondemus semen quidem muliebri quandam efficiendi vim habere virili coniunctum ad fœtum producendum: solum autem nihil posse, ne ad imperfectam quidem generationem, quandoquidem effusam extra vasa fœminarum spermatica, vt contingit aliquando per nocturnas pollutiones, aut titillationes partium genitalium, non retinetur in cavitate vteri, sed effluit & eiicitur foras, quia nulla fit tūc vteri coarctio, vt in susceptione seminis virilis, ad cuius velut gratissimi hospitis aduentum matrix sese colligit, & vtrunq; in suo sinu recondit ad futurum conceptū. Cum igitur finalis causa deficiat, propter quā ista vteri contractio fit, non est credibile, vterū muliebri hoc semē solū in sua cavitate retinere, sed foras, quamprimū potest, expellere. Non valet igitur illa similitudo ouorum, quæ à gallinis sine galli congressu producuntur, quoniam gallinæ non recipiunt materiam quandam spermaticam à gallis, vt oua generent, sed vim tantū, seu spiritum quandam genitalem, quo perfusæ; ouis communicant eandem, vt secunda esse possint: mulieres verò contrā, & omnia animantia viuipara ex permixtione feminum solent suos fœtus efformare. Galenus itaque illa comparatione vsus est ad rem potius illustrandam, quàm vt quicquam doctrinæ Hippocrati contrarium suaderet. Iam ad alia transeamus.

Diximus itaque in nostra definitione, substantiam istam carnosam rudem esse & informem, &

comparatur cum vero foetu, attamen partium quarundam habere delineationes, nempe tunicas, ligamenta & ramificationes vasorum, quibus adhærens vtero trahit alimentum & accrescit in omnem dimensionē instar zoophyti, seu plantæ animalis dictæ, quæ præter animæ vegetantis vim, motu etiam aliquo palpitationis, seu dilatationis, & contractionis prædita est, quod nomine maximè mentitur veram imprægnationem & ancipites diu reddit contemplantium animos, donec ingrauescant maiora symptomata, quibus sese manifestè prodit, & deinceps à vero foetu distinguitur, vt postea dicemus.

Causæ autem quibus eiusmodi in vtero inutilis substantia gignitur possunt considerari ex parte rerum naturalium, non naturalium, & præter naturam, vt in aliis affectibus morborum, idque primùm ratione viri ipsius, quatenus semen morbosum, aut inualidum generationi præstat, vt pote quoties est iam effœtus & senescens, vel etiam tenerior adhuc & iuenculus, aut nature delicatioris, aut infirmioris valetudinis, vnde ignavi ad venerem exercendam: quoties etiam ob errores externos corrumpit vim genitalis feminis, vt in illis, qui crapulæ addicti sunt, qui nimio & intempestiuo concubitu evertunt robur caloris natiui, nec sinunt materiam feminalem debite in testibus confici, qui que ob immoderatos labores, aut morbos acutos, vel diuturnos, potissimum gonorrhœas inueteratas, corpus habent totum languidum & quasi effœminatam: illud eodem modo contingere potest in fœmina ratione proprii feminis, quod generationi suppeditare debet; at verò præcipuè ratione ipsius sanguinis menstrui; quoties enim substantia, quantitate,

motu vel qualitate peccat, maximam & potissimam præstat occasionem molæ in utero generandæ. Substantia enim menstrui corrupta vel maligna, ichorosa, saniosa, aut putris obtundit validè, vel saltem reprimat energiam spiritus illius, qui artifex est primarius generationis nostræ; unde contingit ab errore ipsius materiæ, ut imperfectum illud, & quasi portentosum opus gignatur. hoc nomine volunt mulieres Elephanticas, aut simili dispositioni obnoxias generandis molis aptissimas esse: nimia etiam quantitas menstrui id potest præstare, ut est 4. de gener. animal. quia oportet generationis nostræ principia non solum esse bene constituta, sed etiam proportionata: Unde videmus plerunque polyhæmas & polysarcas mulieres eiusmodi molas producere, quemadmodum eas, quæ imminentibus aut fluentibus menstruis avidius concumbunt, quando scilicet uterus humore superfluo redundat, aut iste humor citius, quàm par est, confluit ad nutritionem seminis post concubitum. Est hist. lib. 7. epid. insignis, vxoris cuiusdam Gorgiæ, cui cum per aliquot annos suppressa fuisset menstrua purgatio, tandem cum multo & copioso sanguine proiecit molam, & sanata est, quam ibi genitam fuisse ob copiam materiæ retentæ, & semini imbecilliori coniunctæ insinuat. Hipp. Ratione item qualitatis, credibile est calidiorē iustò & feruidiorē sanguinem, nec non crassiorē & viscidiorē aptissimum esse ad efformandas istas molas, quia calidior absorbit benignum humorem seminis, & spiritus dissipat. Crassior, & viscidior suffocat vim plasticam, nec potest facile regi, ut in formarias partes efformetur, quæ ad perfectum fœtum requiruntur.

Quæ sint autem causæ, propter quas sanguis illè maternus corrumpitur, vel in sua origine, quæ hæmatosin spectat, vel permixtione aliena, aut in ipso utero ob peculiare dyscrasias obstructions, & similes affectus, facile erit unicuique ex earum natura reperire, aut præcedentibus nostris tractatibus repetere. Nunc ad Diagnosin accedamus.

Nullus est affectus, qui maiorem medico difficultatem in Diagnosi afferat, quàm dispositio proposita molaris, quia potest æmulari veros fœtus, hydropes uteri, tumores, aut obstructions cū suppressa muliebri purgatione, ideo cautè admodū, & solerter progrediendum, non solum ob consimiles affectus istos, à quibus est distinguenda mola, sed etiam, quia cum illis sæpissime complicari solet, vnde summa signorum confusio emergit. In principio quidè generationis molæ vix est possibile eam secernere à vero fœtu propter affinitatem Symptomatum, vt docet Hippocr. i. Gynæc. nam & decolor fit mulier, & horrores infestant, cibi fastidium, & nausea apparent, mensesque retinentur ob clausum orificium uteri, vel obstructa illius vasa, cæteraque eiusmodi appareat initio, vt in vera grauiditate, progressu tamen temporis, vtpote circa tertium & quartum mensem, tria habet potissima, & quasi characteristicæ signa Hippocrates, quibus molam esse in utero deprehendit, quorum primum est ab ipso motu, mola enim vel non mouetur omnino circa istos menses, vt verus fœtus, sed instar lapidis, aut rei inanimatæ, conuertitur simul cum corpore muliebri in hoc vel illud latus cum insigni pondere, & grauitatis sensu, aliquando etiam dolore pungenti,

quo

quo etiam nomine distinguitur ab hydropē vterino, & aliis tumoribus præter naturam, qui huic vel illi lateri illius magis adhærent: aut si moueatur mola, mouetur tremulo tantum, & palpitante motu ratione constrictionis & dilatationis, vt in spongiis, & aliis zoophyeis apparet, non autem in omnem situm & partium differentiam, vt solet fœtus, cuius agitatio velut circularis ab imo ad summum vsque percipitur. Secundum signum repetit Hippocrates ex ipsa vteri mole, & figura, nam vbi iam intumescere incipit venter ex molæ incremento, dilatatur in omnem dimensionem ferè æqualiter, cum ex vero fœtu acuminetur potius versus vmbilicum coarctatis vtrinque molliter lateribus; et si quis contractet hypogastrij regionem diligenter, animaduertet in mola nullam esse partium distinctionem, sed veluti globum quendam & massam versus vteri & lumborum inferiorem partem positam. Tertium denique signum principale petitur ex ipso lacte; nam in grauidis ex vero fœtu solet natura de illius nutritione sollicita transmittere circa quartum mensem compressis quodammodo vteri vasis, copiam sanguinis in mammas, vt ibi concoquatur, & in lactis naturam facessat, & tanquam in penu asseruetur, donec infans ex vtero prodierit: at verò in molæ generatione, quamuis intumescant mammae ob similem compressionem, non gignitur tamen lac verum & legitimum seu alimentarium, sed cruda manet illa materia, & tandem euanescit, quia scilicet calor natiuus debilis factus in mammas per sympathiam, quam habent cum vtero, & quasi reuocatus ad expugnandum affectum morbificum negligit

gligit præparationem humoris illius, cuius nulla deinceps futura est utilitas: progrediēti magis tempore tanta mulierem mola laborantem infestant symptomata, siquidem infirmior fuerit, ut vix ab eis respirare possit, languescentibus scilicet, aut prostratis omnibus facultatibus: sin verò robustior & animosa existat, exurgit natura summo impetu, ut sese hac molestia liberet, cum perpetuo meendi, expellendi desiderio, & doloribus dorsi, atque inguinum frequenter repetentibus, vnde eruptiones sanguinis atrii & impuri, aliquando frustulorum carnis, si incipiat dissolui mola, cum febre, & dysphoria. Postmodum sequitur exclusio informis istius & inutilis substantiæ, siquidem in plures partes diuisa fuerit, vel putrefacta, aut minùs vterò adhærescens: quoties verò irritus est iste naturæ conatus, molaq; durior, & globosa, siue vnita firmiter cum suis ligamentis in cavitare matricis stabulatur, tunc præterlapso partus legitimi tempore durat duodecimum, vel decimumtertium vsque mensem, aliquando ad tres, vel plures annos, nisi medica manus admoueat, sæpiùsque fœminam variè cruciatam de medio tollit. Maior est difficultas dignoscendi molam, ut dicebamus, quando complicatur cum vero fœtu, cum hydrope, & tumoribus præter naturam. ex solerti tamen eorum omnium, quæ dicta fuerunt, consideratione stabilienda erit diagnosi, & quantum fieri poterit, ad vsum artis reuocanda.

Quod ad Prognosin, pauca ex Hippocr. ipso locit. & de sterilib. proponemus molam scilicet ex sua natura & specie perpetuò affectum esse periculo-

sum, quia insignem affert vtero destructionem, totique corpori noxam ob refluxum excrementorum, quibus partes nutritioni dicatae pessimè afficiuntur.

Periculosior verò multò, si vnita sit & continua caro, quia, vt dicebamus, frequentissimè mulieres interficit, tum quod non possunt eam excludere, & infinitis exercentur malis, donec tandem moriantur: tum etiam, quòd in illius exclusione metus est, ne ob insignem diuulsionem, dolòremque istarum partium, vterisque aliquando dilacerationem atque hæmorrhagiam superuenientem, quæ reprimi nequit, tandem intereant. Vbi autem in plures diuisa est partes, sæpius tertio, vel quarto mense eiici solet, quando est mollior, postea enim valde difficile. Quòd si foetui coniungatur, frequentissimè illum interimit: Si verò complicetur hydrope, vel subsequatur, vt sæpe fit, vix euadere potest mulier duobus hisce crudelissimis affectibus occupata. Iam igitur videamus, quibus auxiliis affectum istum expugnare possimus.

Vbi primùm molam in vtero genitam esse cognouerimus, non erit cunctandum in curatione, priusquam augeatur magis, vel radices in vtero firmiores agat, ideo supposita primò victus ratione, quæ foeminæ vires sustentet, si sit imbecillior; aut excrementa, vt ipsam sanguinis multitudinem minuat, si sit cacochymica, vel plethorica, omni arte ad istius ponderis, vel rei inutilis sublationem erit incumbendum tam chirurg. quam pharmac. remediis, quorum descriptionem reperere licet ex cap. de suppress. mens. prouocand. & cap. de prouocando partu, seu propellendo foetu mortuo ex-

tra vterum, de quo deinceps acturi sumus. Clarioris tamen doctrinae gratia pauca subnectemus, quibus praecipue huius affectus therapiam perficere licebit. Cum itaque medicus naturae dicatur minister, & imitator, in illis motibus, quos salubriter instituit, ideo quoniam experientia constat multas mulieres istis affectibus liberatas fuisse, insigni diarrhoea, dysenteria, aut haemorrhagia vterina sponte superueniente, oportet & eadem methodo progredi in illis, quae destituuntur isto auxilio naturali, ac proinde purgantia accommodata, satisque valida; aperientia, attenuantia, & detergentia erunt usurpanda, tam sumpta, quam adnota variis formis, ut totum corpus exinaniatur, viae referentur, excrementa extenuentur, & agitentur sufficienter, sicque per consequutionem quandam natura impellatur ad depulsionem istius oneris.

Præscribantur itaque potiones purgantes, catapota apozemata incidentia, pulueres diuretici, & mensium pronocatiui, clysteres acriores, pessaria irritantia, & simil. à nobis dicto cap. proposita, inter quae etiam balnea naturalia tam sulphurea, quam bituminosa potu, & lotionem valde profunt, aperiendo scilicet, detergendo & molliendo: Imò antequam hisce omnibus purgantibus & aperientibus utamur, optimum erit præmittere fots, balnea, & linimenta valde mollientia & humectantia, ut viae istae omnes relaxentur, & ipsummet molae corpus tenerius reddatur. Inter alia commendat Hippocr. lib. 1. Gynæc. clysterem & fotum ex decocto rad. Aristol. & foliorum Mercur. Item pessarium ex elaterio, & bupresta, quam multi Cantharidis speciem

existimant, hæc enim permixta cum vitellis oñorum induratis, aut similibus lenientibus magnam vim habere possunt ad eliciendas istas vteri sordes. Exhibet etiam frequenter decoctum dictamni cretici, & sabinæ, castorei puluerem, & cucurbitulas circa lumbos & latera ventris sæpius adhibet, vt illarum vi deturbetur, & quasi auellatur mola interiorius delitescens. Idem Hippocrates laudat aliquando sanguinis missionem in hoc affectu copiosiore. vt enim mulier vero fœtu grauida per phlebotomiam largiorem abortire solet: sic etiam verisimile est in isto falso conceptu naturam defraudatam humoris benigni copiam, qui ad nutrimentum molæ facessit, sollicitari etiam posse ad eius expulsionem: attamen si diuturniorem in vtero moram illius reformidemus in muliere potissimum exanguis & minus plethorica, multò erit consultius venas interiores poplitis, aut tali secare, quibus attrahitur materia versus inferiores partes & vteri vasa, quæ sæpe illius multitudine aperiuntur, vt patet in prouocandis mensibus. Adde quòd post excretionem molæ frequentissimè sequitur immoderata sanguinis effluxio per vterum, quæ non solum cucurbitulis, frictionibus, & vinculis superiorum partium sistenda est, sed etiam per Phlebotomiam brachij ad reuulsionem, ita vt non videatur tot debilitanda venæ sectionibus. His itaque per aliquod tempus tentatis, siquidem nulla sit spes exitus istius molæ, aut frustula tum quædam excreta fuerint reliquiis intus morantibus cum magno naturæ incommodo, consulunt authores nostri, vt antequam vires magis debilitentur, ad

chirurgiam veniamus , seu operationem illam quam veteres mociclam appellant , quæ instrumentis accommodatis , maioreque artificio perficitur , collocata enim conuenienter foemina , vtero per diopteram dilatato , primò sola peritioris chirurgi manu intromittenda , vel etiam adhibitis laqueis , & vinculis ad extractionem molæ , si fieri possit. Quòd si hac arte educere nequeamus , immittendum illud organum , quod vulgo embriulcum siue extractorium dicitur , quodque à gryphij pedis similitudine nomen deduxit : Illud autem peritè præstandum tam in immittendo , quam in extrahendo , ne aliqua mulieri , aut vtero noxa inferatur , sæpe enim ex imperitia artificum sequuntur ad hanc operationem ingentes hæmorrhagiæ , dilacerationes , vel distentiones vteri , quibus deinde mederi admodum est difficile , vt rursus in puerperio videbimus. Sunt qui post excrementum vnum aut alterum molæ frustulum malint relictis his operationibus horrendis ad putrefactientia , & suppurantia venire , quibus reliquiæ istæ molliantur , liquentur , & in saniem conuersæ sua deinceps sponte fluere valeant. Verùm res est periculi plenissima , nam ex tanta corruptela in vtero suscitata , & in materia rebeli , minimæque coctioni apta vix fieri potest , quin misera mulier febre , lipothymia , doloribus , aut conuulsione tandem correpta intereat , aut si tantam malorum tempestatem euadere possit , qui incidat in carcinoma vteri , aut sæuissimum aliquod vlcus , ex quo deinceps post multos cruciatus contabescat : melius est itaque vel totum naturæ negotium committere , quæ paulatim

tim illud, quod superat, excernunt, vel certè uti exiccantibus & detergentibus, quæ istas reliquias sensim absumant, aut indurent. Est igitur opus magna hîc medici sedulitate, & prudentia, ne quicquam in ægrotantis incommodum, aut artis opprobrium committat. Vbi igitur contigerit mulierem mola laborâtem bono aliquo fato, propria scilicet naturæ, aut artis opera illum excreuisse, deinceps curandum erit sedulo, ne incurrat in istos inutiles & damnosos conceptus, quod quidem fiet, si omnium illarum causarum rationem habuerit, quas supra proponebamus in generatione molæ: Inter has autem præcipua est, ne vnquam concumbat instantibus, aut fluentibus adhuc mēstruis, nec non repurgato toto corpore si sit cacochyma ab omni excrementum sorditie, quæ seminis energiam oborruere solet: debet etiam rarus esse coitus tam viri, quam mulieris, ut scilicet redintegratis viribus, & bene cocto semine opus illud aggrediatur. Denique si uterus intemperantior, aut obstructionibus obnoxius huic rei aliquam occasionem præbere videatur, debent cessare ab omni congressu, donec omnia in meliorem statum fuerint reuocata. Idem dicas de monstris, in quorum generatione etiam avertenda, cauendum erit ab omni imaginatione aliena, & præpostera, quæ ut plurimum solet esse causa fœtuum istorum extra naturalem speciem formatorum. Atque de his satis, nunc ad superfætationem veniamus.

De superfætatione, & Gemellis.

CAPVT VI.

NO eodemque capite dicturi sumus de Gemellis, & Superfætatione, quia in eorum tantum differunt, quòd per gemellos audiamus conceptionem plurium fœtuum vnico coitu, & ex vnico semine procreatorum: per superfætationem verò conceptum variorum quidem fœtuum simul in vtero contentorum, sed variis & diuersis congressibus genitorum, ac proinde, neque iisdem inuolucris contentorum, neque eodem tempore, vt vitales esse possint perfectorum.

Ad clariorem ergo huius rei intelligentiam, sciendum est, vterum in mulieribus ita fuisse à natura comparatum, vt cavitatem habeat media quadam linea distinctam, & futuræ, quæ in scroto virorum apparet, persimilem, cuius beneficio vterus in duas partes diuiditur, dextram scilicet, & sinistram, vt voluit Hippocrates, dum scribit in dextro mares, fœminas in sinistro vteri latere magis contineri, & vtrique lateri vtramque mammam è directo positam respondere: hinc fit, vt quoties virile semen muliebri coniunctum semel, aut pluribus viribus in eodẽ cõgressu eiacularũ ita in partes diuiditur, vt illæ sufficiant ad perfectam generationẽ variorum fœtuum, delineationem scilicet partium principum & spermaticarum, tunicarum, quibus inuoluuntur, conformationem, atque alimentum.

materni attractionem, vel assimilationem, tunc oriuntur gemelli duo, vel plures eiusdem, vel diuersi sexus eiusdem involucris contenti, sed propriis singuli vasis vmbilicalibus donati, quibus nutrirī valeant: vnde si vterus sit satis capax & validus, ligamenta, quibus annectuntur, robusta, & alimentum sufficiens, vt ibi ad naturalem vsque partus terminum manere possint, fit sæpiissime de duobus, vt vitales & perfecti existant, de pluribus aliquando ad prodigium vsque auctis, si historię fides sit adhibenda. sæpius tamen eorum abortus contingunt, quando sunt numerosiores, quia distendunt nimium matricem, iustum nutrimentum obtinere nequeunt, aut ex inæquali seminis materia geniti, alij aliis infirmiores existentes sese foras protrudunt: Vnde etiam obseruatum est geminos diuersi sexus, quamuis sint duo tantum raro esse vitales propter inæqualitatem seminis, ex quo producti sunt, varietatem incrementi, motus, & perfectionis eorum, quæ impedit, ne simul cōmode in vterò gestari, aut ex eo fœliciter erumpere possint. Atque hæc est ratio generationis gemellorum.

Superfœtationis autem modus paulò obscurior videtur, quam ideo multi inficiari ausi sunt validissimis rationibus: primò, autoritate Hippocratis Aphor. 51. sect. 5. qui vult os vteri in grauidis ita clausum esse, vt nihil deinceps admittere possit: cui etiam adstipulatur experientia, nullum enim est validius imprægnationis signum, quàm si tangente obstetrice istud orificium coarctatum indolenter sentiat. Ratio etiam id persuadet, quia retentricis facultatis munus tunc maximè exercetur, quando

do aliquid adest in aliqua parte officiali, quod vel coquendum, vel perficiendum proponitur, ac proinde, cum attracto semine virili permixtoque cum muliebri, vterus valde oblectetur, tū ratione sympathiæ, tum etiam finis, nempe conceptus perficiendi causa, hinc sequitur illum, quantum fieri maximè potest, retentionis huius seminalis materiæ tantum incumbere contractis fibris, & osculo clauso, donec elaborata, & omnino perfecta fuerit. Hinc videmus naturam de conceptu sollicitam, ne irruente materiæ alicuius copia in venas illas vterini interiores impediretur à suo munere aliam viam instituisse, nempe venas in collum matricis desinentes, quibus prægnantes cacochymæ, aut plethoricæ expurgare possint redundantes humores sine villo foetus detrimento, aut apertione illius orificij vterini. Quibus positis videtur non posse dari superfætationem, quoniam oporteret post primum conceptum de nouo aperiri istud orificium, quod non fieret sine abortus periculo. Adde quòd, cum vterus muliebris non septem, vel pluribus cellulis vt quidam Iurèconsulti, & imperiti Anatomici existimarunt, sed vnica cavitatè præditus sit per mediam tantum lineam diuisa, vbi semel prior foetus in vtero vasis suis ymbilicalibus suscepit orificia venarum & arteriarum vteri, quibus Coryledones instituuntur, non videtur deinceps quicquam superesse nouo femini, per quod nutritionem, & incrementum suscipere possit. Denique prior foetus vteri spatia occupans impediet, ne alter ibidem accrescere possit, aut propter compressionem, & di-

stentionem nimiam vterque foras ante iustum partus terminum excutiat, aut certe is, qui posterior ingressus fuerit, ut limini propinquior.

His, & similibus rationibus superfœtationem in humana specie, impossibilem esse probare nituntur, quam, ut nos raram, ut perdifficilem esse concedimus, non tamen omnino abnegandam putamus, ipsius etiam Hippocratis autoritate moti, qui libello huic dicato superfœtationem fieri posse existimavit, idque lib. 5. Epid. confirmat Historia cuiusdam mulieris Larissæ, ut omittam celebrem Alcmænæ partum, quæ, ut ait Plautus, *hodie illa pariet filios geminos*, nempe Herculem, & Iphilem, eorum *Amphitruonis alter est, alter Iouis: alter decimo post mense nascitur, quam seminatus est, alter mense septimo*. Et alia multa exempla, quæ recenset Plinius, ut manifestum sit eiusmodi conceptus, qui superfœtationem sequuntur plerumque à veteribus fuisse observatos. quemadmodum Aristoteles ipse 7. de Histor. Anim. cap. 4. narrat de quadam ancilla, quæ eiusdem diei coitu duplici alterum fœtum domino similem: alterum procuratori eius edidit. Clauditur quidē vteri orificium in mulieribus, ubi primū conceperunt; attamen non est incredibile, quin in maiori voluptatis sensu, quando fœmina prægnans marem admittit, vel gratiorem, vel libidinosiorem vterus lascivia ista excitatus aliquando aperiatur: quemadmodum observamus in ventriculo, qui ad lapidiosum cibum, vel potum excipiendum, quamvis plenus, aliquando aperitur, neque enim ad quamcunque vteri apertionem consequitur statim abortus, ut patet in gemellis, quorum alter, ut est in Aphor.

38. sect. 5, per abortum excutitur altero interiùs ad maturitatem vsque, & consuetum terminum remanente, si tamen salutaris debeat esse ista superfœtatio, seu vitalis fœtus, qui per illam concipitur oportet illam contingere à primo primi conceptus die ad quadragesimum, aut circiter, antequam scilicet prior fœtus magnum in vtero spatium obtineat, vel omnes venarum & arteriarum vteri propages occuparit, quandiu enim prior fœtus exiguæ erit molis, & motus expers, facillè erit superuenientis seminis spatium reperire idoneum, quemadmodum in gemellis contingit, & sua sibi vasa adipisci, quibus similiter nutriatur. Post tertium verò, vel quartum mensem, fieri nequit, quoniam excitabitur abortus, vel vtriusque, vel certè illius, qui nouissimè vterum ingressus fuerit, ac proinde sine vlla cellularum in vtero multitudine non est omnino absurdum plures fœtus, atque etiam superfœtationes contingere eo modo, quo dictum fuit, idque in Ægypto frequentissimum historici testantur: Iam igitur videamus quid ad vsum medicum ex ista contemplatione referri possit.

Certum est itaque medicum sæpiùs consuli posse de Diagnosi, & Prognosi vtriusque affectus, quoniam interest multùm scire, vtrùm fœmina vnicum, vel plures fœtus in vtero gerat, vtrùm fœliciter euasura sit ex eiusmodi partu, vel ex eo periclitetur, tum ad regimen illius statuendum, quàm præcauenda infinita symptomata, quibus per istos conceptus infestari solent: ad erigendum etiam matris animum in partu, vt post vnus enixum alacriter alterius etiam, vel aliorum exitum sustineat sine vllò

ullo tumultu, aut adstantium iam præmonitorum trepidatione.

Quod ad diagnofin fpectat, non eft dubium, quin duo, vel plures in vtero fœtus, fiue fint in vno, eodemque latere, feu in vtroque collocati maiorem multò molem exhibeant, quàm fi vnicus tantùm ibi habeatur: quæ moles, feu magnitudo non erit omnino æquabilis & continua, vt in vnico fœtu, fed quali feiuncta in plures globos, feu eminentias potiffimùm, fi variis membranis circundantur, quæ rugis etiam quibusdam quali fulcis interlinearibus diuifæ apparebant, aut faltem contrectanti fentientur: Vnde fequitur non folùm maius pondus, quàm in fimplici fœtu, fed etiam inæquale pro maiore, vel minore illius magnitudine. Raro enim gemini vel plures fœtus, vnus, eiusdemque virtutis, eodem modo eorum motus in vtero non vniformis, & continuus; fed diuifus, aut diuerfus percipietur, quia vnusquifque vbi ad terminum illum peruenit, peculiari fuo motu agitatur ad oppofitas differentias.

Ex mole igitur, pondere, motu, & rugis illis velut præcipuis fignis cognofcemus, quando plures erunt in vtero fœtus. Vtrum verò aliquis per superfœtationem genitus fit, cognofcetur ex tardiore illius incremento & motu, quia tardius in vtero fuit coformatus.

Prognofin verò ftabiliemus falutarem, vel periculofam, & ancipitem, ratione tum matris, tum fœtus; nam quæcunque mulier geminos, aut plures fœtus gerit, nec illos conuenienter nutrire, in vtero continere ad debitum vſque terminum, &

falubriter

salubriter parere possit, debet esse alacri animo, & corpore; neque nimia pinguedine oppressa, quæ vias angustat, & debitam præcipit foetibus alimoniam, nec nimia macie deformis, ut habetur aphor. 44. & 55. sect. 5. vterus etiam sit bene constitutus, ab omni illuie & macore repurgatus, quia in sordidioribus vteris, ut est Aphor. 45. sect. 5. accubula facillimè præ mollitie disrumpuntur, & propter multitudinem intempestiuè excluduntur.

Quæcunque igitur deiectis iam viribus, aut malè constituto corpore, & vterio, animique imbecillitate laborantes in istas incidunt angustias, ita ut paruus, aut valde languidus motus istorum foetuum percipiatur, cum imprægnationis molestia, inquietudine, & dysphoria, non est dubium, quin magnum incurrant vitæ periculum, aut abortientes, aut etiã iniusto parcu ob nimios dolores, hoemorrhagiam, & diurnitatem temporis, quod aliquando interiectum est inter varias exclusiones istorum foetuum.

Aphorismus est insignis iam citatus 28. sect. 5. mulieri, inquit, grauidæ geminos ferenti, si altera mamma extenuetur, alterum abortit, & si quidè dextra matrem, si sinistra foeminã excludit. Quibus verbis summus iste præceptor indicare voluit, vnus foetus abortum cõtingere posse altero saluo & incolu-mi, quod apud nos vix, aut nunquam obseruatũ est.

Quid igitur opis & auxilij medici hisce mulierculis afferre possimus, primò, quod ad prophylaxin spectat, consulendum est illis ad euitandas istas imprægnationes plurium foetuum, ut fugiant diligenter omnes causas, quas illas efficere solent, inter quas præcipua est
multi

multitudo seminis vtriusque. Dum enim per longiora tantum interualla coeuntes nimiam illius copiam colligunt, periculum est, ne vnico congressu, diuiso in plures partes femine, varios foetus concipiant. Ad vitandam autem superfœtationem, quæcunque illi sunt obnoxia, debent, vbi primum conceperunt, quatuor illos menses annotatos auersari nouum complexum saltem lasciuio-rem, ne ex illius dulcedine vteri os denuo aperiat, & secundum efficiat conceptum.

Quod ad Therapiam attinet, vbi in istas grauiditates inciderint, accuratè sunt obseruanda ea omnia, quæ à nobis dicta fuerunt de regimine prægnantium, earumque leuandis symptomatis, quibus istæ magis obnoxia sunt, sæpius enim ex nimia ventris distentione & pondere ita grauantur istæ prægnantes, vt cogamur laxantibus fomentis & vnguentis galacticis emollire abdominis partes externas, ne disrumpantur, aut compressione nimia foetus & matres lædant. Item aliquando visæ sunt multæ istarum, quibus oportuit ventris sustentare onus fasciculis, & subligaculis adhibitis, ne peritonæi tunica frangatur, & herniosæ euadant. Sed de his, quia sub cognitionem medicorum rarò euenire solent, plura non dicemus, ad abortus tractationem transituri.

De Abortu.

CAPVT VII.

INTER omnia symptomata, quibus prægnantes infestari solent, nullum est frequentius, & periculosius, quàm abortus, seu abortus, Hippocrati variis nominibus insignitus, quibus omnibus nihil aliud significare voluit, quàm vitium imprægnationis secundum tempus, nempe exclusionem foetus immaturi, & minimè vitalis cum insigni noxa matris & periculo.

Dicitur enim exclusio, quia ad abortum perspicuum, quamuis retentrix facultas debilitata concurrere possit, tamen præcipua illius natura posita est in excretionem embryonis extra vterum, nam etiamsi mortuus, putrefactus, aut induratus ibi aliquando delitescat; non tamen dicitur priùs prægnans abortum passa, quin eiecerit eiusmodi rem naturæ tam alienam & molestam.

Dicitur etiam foetus, vt distinguatur ab illis, quæ molas informes, grumos sanguinis, flatuum, vel aquarum copiam confertim ex vtero excreuerunt, quamuis ab illis aliquando imprægnatio vera repræsentaretur, quoniam istarum rerum excretio in bonis potius habenda, quàm inter damnosos affectus, qualis est abortus.

Dicitur etiam immatura & minimè vitalis, primò vt distinguatur à partu legitimo & naturali,

qui

qui certis & demensis spatiis contingens perfectum omnino foetum, & vitæ producendæ aptum edere solet, cum semper abortus ad foetus interuersionem tendat: secundò, vt distinguatur ab illa effusione seminis, quæ primis diebus fieri solet, quandiu materia illa in vtero contenta, ad liquoris potius naturam, quam partis solidæ accedit, tuncque Hippocrati, & Aristoreli, non extrosinus, sed ecrysis, & eclysis vocatur. Vnde apud Iurisconsultos is non habetur mortis reus, qui pragnanti mulieri vim intulerit, & ex vtero contentum foetum deturbarit ante quadragesimum diem, quia ante illud tempus credunt Theologi foetum rationali anima non esse donatum; medici autem non esse adeptum speciei perfectionem.

Dicitur etiam cum insigni matris noxa & periculo, quamuis enim partus etiam legitimus sit dolori & labori coniunctus, dum fit: attamen iam factus bonis desinit plerumque parentis rebus, summamque illi post istas molestias lætitiã conciliat, cum abortus ob violentam diuulsionem præcocis istius fructus non sine periculo, aut saltem noxa matris, vel vteri contingere possit.

Videamus igitur, quæ sint causæ efficientes, & commouentes eiusmodi affectus, ex quibus etiam illius differentia exorientur. Serapio de causis abortus, vt secundo & tertio, causam esse flatum quandam vterum diuellentem, aut quandam agitationem præposteram matris tenuissimas adhuc vasorum fibras disrumpentem: si mediis, vt quarto, quinto, & sexto, sine manifesta causa accusandos potissimùm esse mucos illos, & nimias humiditates,

quæ

quæ acetabula vteri relaxare solent, in postremis verò mensibus etiam esse vt plurimum inopiam alimenti, vel vteri angustiam. Galenus 3. de facul. naturalibus. cap. 12. triplicem constiuit causam abortus, nempe molem nimium pondus & morsum: sed vt ista melius elucescant lubet causarum abortus seriem ex consueta methodo recensere. Ergo illud imprimis statuendum partum foeliciter succedere quoties matris vteri & foetus bona est constitutio, ac proinde ex lege contrariorum, quando ista omnia, vel quædam eorum præter naturam se habuerint toties etiam abortus aut difficiles partus contingere, immutatur autem ista à causis inter- & externis: Externæ rursus, vel sunt contingentes & fortuitæ, vel ex rebus necessariis & non natura liberè datis repetitæ: Casus igitur, ictus, occurfus, morsus, vulnere, pressus & coarctationes vestium, aut aliarum rerum gestationes, aut eleuationes grauioris sarcinæ, succussiones, & si tam violenter aliquando maternum corpus commouent, vt disruptis foetus vinculis præmaturè excutiat: ad hæc etiam referri possunt tetri vapores, odores, halitus vt extinctæ lucernæ & si à quibus multas abortum passas, certissimum est ob horrorem & summam abominationem quam illis adferunt. Item omnia sumpta & admota venenatæ qualitatæ participia, cathartica vehementiora aut copiosiora, omniaque aperientia, & detergentia potenter aut occultis qualitatibus agentia, quibus pessimæ quædam mulieres aliquando ad corruppendos suos foetus vel aliarum abutuntur. Eodem modo præstat phlebotomia copiosior postremis

potissimum mensibus vsurpata, seu ex venis cubiti, quia alimoniam eripit fœtui, siue ex malleolis, quia menses aperit & profiteri solet: Item balneum molliens & laxans, quia colliquando humores & deducendo versus vteri regionem dissoluit ligamenta vteri, aut etiam disrumpit, atque hæc inter contingentia seu fortuita numerantur.

Causæ verò ex rebus necessariis repetuntur, quando sex illæ res non naturales ratione individui male vsurpantur, vt pote aeris constitutiones inclementiores sese inuicem, & quasi immediate subsequentes, aut inæqualiter corpora infestantes abortus frequenter inducunt ex aph. 12. li. 3. vehementer æstus non solum absorbendo & dissipando corporis vires, sed etiam suffocando, propter amorem respirandi vsu magnam grauidis molestiam & sæpe abortum infert; Astrologi etiam existimant esse quasdam constellationes malignas, propter quas nulla existente alia causa manifesta, certis temporibus tot abortus promiscuè in quibuscunque fœminis contingere obseruamus. Eodem modo cibus & potus nimia copia sumptus nocere potest fœtui tum comprimendo, & quasi suffocando, tum etiam irritando vomitiones violentas, aut diarrhœas diurniotes, parcius verò sumptus, vt per apofittias illas & inedias quibus diuexatur, quia embrioni non suppeditatur conueniens alimentum, sicque arefcens paulatim sponte sua decidit, vt contingit in fructibus marcere consumptis: vbi verò vtuntur cibis maligna qualitate & substantia præditis, quod in pica & malacia contingit, fit vt non solum alimentum conueniens deficiat fœtui, sed etiam excre-

menta congeratur, à quibus uterus cum foetu valde laborat, his adde vigilias & labores immēsos, animi pathemata vehementiora, vt terrorem subitum, iracundiam, effrenem alicuius rei appetitum, qua frui non possint, amorem furibundum, intempētium, & similia. Frequentissimum est, vt mulieres abortui obnoxie in illum præcipitentur propter exercitationes & motus violentos, choreas, saltus, vociferationes, equitationes &c. aut propter vacuationes inmodicas seu excrementorum, vt per vomitum, alui fluxum, sudores & vrinæ profusiones, seu sanguinis per nares, aut hæmorrhoidas, sed potissimū per venas illas vteri interiores, quibus apertis vix fieri potest, vt foetus integer ad debitum vsque tempus maneat, quoniam si sanguis iste cohibeatur, coalescit intra uterum & putredinem concipit, irritatus erit, insurgit ad illum expellendum, simulq; foetum deturbat iam suffocatū, & putredine affectum: sin verò effluat ita vt cohiberi nō possit, debilitatur ita foetus, vt tandem exire cogatur: vnde Hippocrates aph. 60. sect. 5. apparentibus mēsis in grauida impossibile esse putat, foetum esse sanum: eadem ratione aph. 32. sec. 5. pronunciauit lactis effluxum copiosorem ex mammis grauidarum, infaustum esse, non solum quia significat magnam foetus imbecillitatem, sed etiam eandem causat, quia euacuat & quasi reuellit illud, quod in alimoniam foetus facessere debebat.

Istæ igitur causæ externæ nō semper subitò & immediatè abortus excitare solēt, sed vel interuenientibus dispositionibus internis, vel de nouo genitis, & earū opera inductis: istæ autē dispositiones inter-

næ respiciunt vt dicebamus , vel vniuersum matris corpus, vel vterum, vel ipsum foetum, vt peculiari- ter consideranti pater. Vnde apud Hippocratem lib- de natura muliebri , dispositiones omnes externæ insigniores , vt potè gracilitas insignis , vel nimia crassities , catharrofa dispositio , & similes, reddunt mulieres propensas ad abortiendum , sed potissi- mùm morbi acuti, febres nempe continuæ, pleuriti- des & reliqui , tam ex plethora quàm cacochymia pendètes vbi in grauidas incidunt abortus concita- re vt plurimùm solent ob tres causas : primò , quia vehementer totum matris corpus ac proinde ute- rum cum foetu affligunt & commouent : Secundò , quia ingens fastidium ciborum inducunt , & tripli- cem corporis substantiam vehementer resoluunt, vnde vtrique alimonia eripitur : Tertiò , quia isti morbi soluuntur insignibus vacuationibus , vel spontaneis & criticis , quas omnes foetui periculo- sas esse dicebamus , neque vacant etiam suo peri- culo morbi chronici in grauida, potissimùm illi qui per paroxysmos reuertuntur , aut insignibus laboribus, doloribus, & agitationibus illas exercent, vt febres quotidianæ & quartanæ, epilepsiæ , aut ar- thritides, dysenterix , tenesmi , tusses rebelliores cum frequenti sternutatione & similes , quia fieri non potest, vt foetus integer & validus ad debitum vsque tempus in vtero permaneat , dum mater tot cruciatibus & tamdiu fatigatur: ex parte verò ipsius vteri, non est dubium, quin morbi similes organi- ci & communes, si grauiores sint abortiendi ansam suppeditent, vnde erysipelata apud Hippocratem, & omnes tumores præter naturam sunt valdè perti- nescen

mescendi in grauida, quemadmodum vlcera, vuln-
 era, distentiones, vel relaxationes nimia, quemad-
 modum lenitatem vteri, aut natura, aut vlceribus in
 ipso innata contracta valdè accusat Hippocrates
 lib. 10. Gynæc. in excitando abortu: ex parte au-
 tem fœtus contingere potest abortus, quando
 vel quantitate, vel qualitate peccat, quantitate
 quidem vt numero, magnitudine & pondere: nu-
 mero, quoniam si duo, tres, vel plures in vtero
 fœtus stabulentur, periculum est, vt dicebamus su-
 periori capite, ne suimet pressu & quasi collisione
 excludantur, vnde Gemellorum frequens abortus:
 magnitudine verò, vt quando moles fœtus maior
 est & amplior, quàm par sit ratione continentis v-
 teri, hinc videmus mulieres pusillas frequenter a-
 bortire, potissimum si iunctæ sint viris proceris,
 magnum & citum in vtero incrementum capessit,
 vnde insignis est & valde notandus contextus apud
 Hippocratem lib. de superfœtatione, *qua mulier,*
inquit, concipiat quidam & frequenter, sed fœtus bime-
stres, trimestres, quadrimestres, aut vtriusque stato sem-
per & certo tempore excutit, illud est referendum ad vte-
ri angustiam, qui auferentem fœtum amplius continere
non potest. Pondere autem dupliciter fœtus peccare
 potest, vel ratione virtutis ipsius vteri & ligamen-
 torum, quæ infirmior ob varias causas reddita ne
 leuiorem quidem sarcinam sustinere valet, vnde
 sequitur abortus statim aucto fœtu, circa quartum
 aut quintum mensem; vel respectu ipsius fœtus
 crassioris, sed & membranarum, serosique excremē-
 ti ibidem copiosius collecti, qui grauitatem aliquā-
 do immoderatam adipiscuntur.

Qualitate verò fœtus peccare potest multipliciter, vt potè quando exsiccatur & velut arescens fructus sponte decidit, vel defectu alimonix, vel facultatis nutritiæ in eo imbecillioris, ex cuius vitio plerumque in vtero moritur, & continuitatem physicam amittens, quam cum eo habere debet à natura foras expellitur, vel putredine quadam est affectus, propter insignes obstructions, aut mordacibus & venenatis succis imbutus, quemadmodum contingit in illis fœminis, aut etiam viris, qui lue venerea, elephãtiasi, aut tetræ vlceribus affecti coitum exercent, omnes enim istæ qualitates vtero infestissimæ illius vim expultricem citò irritant, ad etiam noxia simul cum fœtu propellenda: atque hæc de causis abortus, iam ad diagnòsin.

Quod ad diagnòsin abortus spectat, certum est illum, vel iam esse factum & futurum, vel fientem seu imminem: abortus iam facti signa non profunt medico, nisi quatenus aliquando consulitur à magistratu, vel aliis de pudicitia muliercularum, quæ fœtus suos clanculum corrupisse accusantur: in hoc itaque casu exploratis diligenter locis istis muliebribus per obstetricem aut chirurgum, facile erit pronunciare de facto abortu recenti, quia adhuc sunt ita madentia & aperta, vt facillè sit tunc coniecere aliquid abruptum violenter, & ex vtero depulsum fuisse: in abortu autem inueterato post vigesimum diem aut circiter non est ita facile comprehendere, si quid aut violentia quadam rescissum fuerit, aut etiam deiectum ex vtero, quoniam eiusmodi partes rursus inuicem cœunt, atque coalescunt, & paulatim in integrum restituntur.

stituantur: futuri verò abortus seu illius qui totus positus est in dispositione suarum causarum, illius cognitio posita erit in sedula animaduersione illarum, nam ex vario istarum concursu, aut incauto prægnantis regimine & constitutionibus illis præter naturam superius adductis possumus quasi futuram eiusmodi tempestatem præuidere: si per se igitur, ut imminentis seu fientis abortus signa perlustremus, quia maximè faciunt ad propositum nostrum, illa certè repetenda erunt ex solitis fontibus: cum enim foetus naturaliter constitutus debeat esse in utero indolenter in proprio suo situ & conuenienti, debeat etiam frui alimento sibi debito, & expectare periodum siue tempus illud exeundi à natura constitutum sine vlllo motu præpostero, quotiescunque ista peruertuntur, periculum est, ne immature & violenter per abortum excludatur.

Dolores igitur vehementer & crebri, qui grauidam exercent circa ventrem & lumbos, ut docet Hippocrates primo linax. quique ex proprietate huiusce doloris versus pubem & os sacrum terminantur cum quadam compressione & egerendi conatu signant aliquid noxium latere, & iam diuelli membranas illas & vincula, quibus embrio matrici connectitur: quòd si post istos conatus & tormina, cruor saniosus, vel aqua, vel sanguis purus, aut grami illius exeant satis magna copia, iam instare abortum apparet, quia non solùm disrupta esse illa vasa, sed etiam apertum uteri osculum significatur, tuncque infantis situs non sublimis & fastigiatus in medio ventre sentitur, sed quasi

conglobatus & decliuus versus hypogastrium, tunc-
 que plurima symptomata miseram prægnantem
 exercere, siue cum febre, vt sæpe accidit, siue abs-
 que febre: nam & capitis grauitates, oculorum tur-
 bationes, rigores & tremores, insignes cordis pal-
 pitationes, vomitiones, & cardialgiæ frequen-
 tissimè illas comitari solent apud Hippocratem in
 aphorif. vt iam dicebamus, si mammillæ prægnantis
 subito gracilescent, abortum præsagiunt. Quemad-
 modum si fluxus lactis ex mammis grauidarum co-
 piosior & diuturnior existat, quia multum possunt
 mammæ ad denotandam fœtus & vteri constitu-
 tionem, quæ omnia sunt grauiora prout primis vel
 mediis imprægnationis mensibus apparent. Quod
 ad causarum verò abortum committentium dia-
 gnosin tam externarum quàm internarum, illa erit
 instituenda, non solum ex ægrotantis & astantium
 relatu, sed etiam ex peculiari cuiusque natura ex
 propriis tractatibus repetenda: Illud valdè notan-
 dum est quod Hippocrates docuit secundo epid.
 textu 75. Quod si ad casum istum aut similes ex-
 ternas & violentas causas vehemens dolor & per-
 turbatio in grauida excitetur, statim aut saltem ea-
 dem die subsequi abortum; sin verò minor fuerit
 vis causæ illius, tunc intra spatium trium dierum
 constare posse utrùm fœtus corrupturæ sint, quia
 vulnera huiusmodi tertio aut quarto ad summum
 die recrudescere solent, vnde abortus illò tempore
 contingit vel mitigatur, vnde infans denuò confir-
 matur, & in vtero retinetur.

Ex his prognosin stabilire licebit; aliquando e-
 nim mulieres, vt dicebamus, ex abortu de vita peri-
 clitan

clitantur, quia violentior est, quàm naturalis partus, vt docet Hippocrates lib. de natura pueri; aliquando autem euadunt, sed multis excruciatæ symptomatis, vnde plurimæ propter abortum steriles deinceps per totam vitam manserunt, quæ omnia sunt prouidenda medico: quoties igitur violenter & subito ex caularum externarum aut vehementia internarum accedit abortus in muliere alioquin sana, adest insigne periculum, quoniam propter insignes conatus & dolores, ex diuulsione aut disruptione vasorum vteri, contingunt hæmorrhagiæ largiores ad quas syncope, deliria, cõuulsionesque cõsequuntur sæpissimè, tandemque mors si ista diu perseuerent, nullas enim vidit seruatas Areteus, quibus in abortu, aut post abortum conuulsiones superuenerant: aliquando autem fit propter inflammationes & obstructiones istarum partium, vt sanguis non excernatur, sed intus putrescens ad superiora recurrat, vnde febres æstuosæ, palpitationes cordis, cardialgiæ & etiam symptomata valde funesta: abortus itaque in primipara periculosior, quia inassueta doloribus & angustiorem habens istas vias, diutius & vehementius torquetur: adde quòd vt plurimum ex ista diuulsione dilaniandis osculis vasorum & exulceratis tandemque duriore callo obductis, aut certè præcipitato vtero & relaxatis ligamētis, deinceps conceptui ineptæ redduntur, & item graciles admodum & crassæ mulieres valdè ex abortu perclitantur: illæ propter infirmitatem, hæ verò propter obstructionem locorum, per quæ excluditur foetus: est etiam abortus magis periculosus sexto, septimo aut octauo, quia tunc grandior infans ma-

iorem in exitu molestiam & diuulsionem excitare
 solet; quæ verò sunt humidiores & laxiores vtero
 ferè sine noxa abortiunt primis potissimum men-
 sibus, imò existimatur à nostratibus sceminis, abor-
 sus in hisce mulieribus conferre ad foelicitandam
 sequentem conceptionem, quia expurgant & ex-
 sicant locos istos muliebres iusto molliores. Est e-
 tiam insignis contextus apud Hippocratem 2. epid.
 ubi vult abortum sexaginta dierum masculinū cō-
 ferre partium suppressionibus, quod ego interpre-
 tandum censeo de illis, quæ non commode expur-
 gantur mensuris periodicis, & ideo valetudinariæ
 existunt, quia per eiusmodi abortum aperiuntur viæ
 illæ obstructæ, & sanguis allicitur versus vterum,
 qui parcius antea fluebat. atque hæc de prognosi, si
 superest, vt ad curationem veniamus. Curatio autem
 abortus tota posita est in præseruatione futuri &
 imminentis: iam factus enim restitui non potest &
 ex ea quæ inducit accidentia, facile reduci possunt
 ad curam enixarum, quam sequenti capite propo-
 nemus. Præseruatio igitur futuri abortus tota posita
 est in sublatione, vel artificiosa declinatione causa-
 rum illarum à quibus produci solet, quas in regimi-
 ne prægnantium satis acurate persequuti sumus: hîc
 igitur pauca tantum aduertenda, primò, futurum a-
 bortum præcauere, vel dum grauida mulier est, vel
 extra grauiditatē: extra grauiditatem perscrutandæ
 erunt imprimis constitutiones totius corporis, quæ
 abortui ansam suppeditare possunt, vt pote plethora,
 cacochymia, gracilitas, vel crassities nimia, ple-
 thoræ venæ sectio; cacochymia iterata purgatio
 debbitur

debebitur, gracilitatem instaurare conueniet debito victu & balneis, crassitiem imminuere, laboribus, frictionibus, attenuante victu, thermis sulphureis & similibus. Deinde contemplanda erit constitutio ipsius vteri, in quo omnes intemperies corrigendæ erunt diligenter, vt primo libro docuimus, potissimum illa humida & mucosa, propter quam laxantur vteri acetabula, nec non flatuosa, propter quam sæpe disrumpuntur, eodem modo angustia locorum, præcipitationes vteri, vlcera & callositates illius erunt diligenter percurandæ, quantum fieri poterit, antequam mulier abortui obnoxia conceptioni det operam: vbi verò semel conceperit cum hisce dispositionibus, maior erit præcauendi abortus futuri difficultas, quia non licet tam liberè hisce remediis in prægnante, quàm in non prægnante vti; est tamen audendum aliquid, & vbi frequens abortus periculum præcessit eadem remedia vsurpanda, vnde multas, quæ ob nimiam sanguinis copiam abortiebant, sæpe liberauimus iterata primis mensibus bis vel ter venæ sectione ex cubito: in quibus verò insignis cacochymia redundabat frequenti purgatione circa medios potissimum menses ex syrupo magistrali vel opiata laxante, quæ roborantibus etiam constaret, in quibus verò intemperies illa humida catharrota mucosa aut flatuosa totius corporis & vteri infestabat: dieta leuiter exsiccante, nec non decocto gaiarico & salis parillæ in crassioribus & robustioribus vel rad. schinæ in gracilioribus, vt abortui minùs essent obnoxia, quibus

quibus omnibus ita præstitis ad futurum abortum artificiosè præcauendum, si nihilominus propter imbecillitatem totius corporis vel vteri, propter morbos acutos aut chronicos superuenientes in grauida, vel causarum externarum & de improviso agentium impetum, iam immineat abortus, vt ex supra adductis signis innotescit, tunc antequam fiat omni opera & sedulitate impediendus: ad illud autem hoc modo progrediendum erit: vbi quando dolores & tormina in ventris fundo & lumbis apparuerint versus pubem & os sacrum extensa non erit cunctandum, sed fœmina in lectum ritè collocata omniq̃ue corporis & animi motu cohibito sedandi sint isti dolores pro varietate suarum causarum, tam sumptis quàm admotis; etenim si assumpta venenata aut maligna medicamenta oriri contingat, vt fit aliquando in illis, quæ deprauato appetitu donatæ varia & deleteria ingerunt, aut quæ sibi abortum sponte conciliare voluerunt, tunc alexipharmacis propriis agendum, & iis etiam quæ manifesta qualitate venenatorum vim obtundunt: si ob cruditatem & flatum excitetur abortus quod est frequentissimum quando incipit à causa interna, dissipentur & corrigantur illis, quæ simul roborandi vi sunt prædita, ad quod guttæ aliquæ olei anisi tum vino aut iuscule sumptæ prodesse possunt. Item puluis ex coriandro & aromat. rosato concinnatus, imo theriaca aut aqua imperialis exhibita, si maior sit collecti phlegmatis & flatuum soboles: interea admoueantur abdomini carminantia & flatus dissipantia; vt pote sacculi seminis fœnigræci, floribus camomeli anthos & stecados refertis: pa-

nis rosaceus vino rubro calente irroratus & pul-
nucis molcatae & coriandri aspersus. Item omen-
tum recens mactati veruecis, pulmones calentes &
similia adhibita, summum adferre solent hisce do-
loribus solatium. quod si pertinaciores sint, pote-
unt iniici clysteres ex vino & oleo confecti, in quibus ℥
iij. philon. rom. dissolui poterunt, aut requies Ni-
colai dicta per os exhiberi ad ℥ j. cum pauca con-
ferua rosarum, ut istis narcoticis leuioribus natura
paulisper recreetur, quorum etiam magna erit
commoditas, quando isti dolores ab acrioribus, vi-
rulentis & malignis humoribus pendent: tandem
vbi dolores isti diutius grauidam exercuerint solet
erumpere sanguis ab utero, quod citò fit, quando
abortus excitatur ab externarum causarum violen-
tia & pendet: apparens igitur sanguis non est statim
sistendus, ne ad interiora statim reuocatus concre-
cat & foetum suffocet, sed repellendus frictionibus
superiorum partium & ligaturis dolorificis admo-
tis, & etiam cucurbitulis thoraci & scapularum re-
gione sub mammis & utriusque hypocondrio, quin-
imo si valentes sint foeminae & plethorice, non fue-
rit tunc absurdum venam cubiti secare, ut per epi-
crafin partitisque vicibus sanguinem educere, quod
si iam largiori copia effluere incipiat sanguis per
inferiora, tunc liberè adstringentibus & repellenti-
bus utendum, ac proinde exhibeantur frequenter
per os ea, quae sanguinis fluxum sistere valent ut ali-
mentum incrassantia & astringentia, succus planta-
ginis recenter extractus, puluis granorum kermes,
coralli utriusque, terrae sigillatae, & lapidis hemati-
tis cum pauco vino rubro, aut aqua rosarum, masti-
ches

ches etiam aliqua grana non inutiliter deuorantur. Item syrupus de papauere ad ℥ j. sumptus cum pul. Boli arm. aut sang. dracon. Item fiant fofus adstringētes & roborantes ex vinaciis vuarum balauftiis, cortice granatorum, nucib. cupressi, nucleis glandium & similib. in aqua fabrorum & vino decoctis: inungatur totus venter & renum regio oleo myrtino, vnguento comitiffæ & rosaceo, admoueantur emplastra regioni pubis & lumborum ex massa emplastri pro matrice, aut contra rupturam lentifinio dissoluti: bolus armena aut vulgaris excipitur albuminibus ouorum & aceto, & instar cataplasmatiss, quod supra stupas cannabinas, vel linteola admouetur vtrique hypocondrio & lumbis, in cuius locum rustici & quidam authores nostri commendant stercus suillum recens aceto dissolutum eiusmodi partibus admotum: non sunt etiam negligenda ea; quæ ex proprietate foetum in vtero continere dicuntur, & lapis ille atites ex collo suspensus, magnes vmbilico admotus, coralli, iaspides, smaragdi, adamantes, ossa de corde cerui legitima sub axillis gestata & similia, quibus omnibus si nihil proficitur, sed perpetuò adsit naturæ conatus ad expellendum cum sanguinis copia & grumis prodeuntibus: tandem erit quiescendum ab vsu istorum adstringentium, & permittenda foetus iam abrupti aut diuulsi exclusio, ne cunctatione sua maiorem adferat noxam matri & vtero, quæ tunc roborantibus tam sumptis quàm admotis iuuanda: atque hæc de abortu sufficient: nunc.

De partu inuando, & eis quæ ad partum consequuntur.

C A P V T VII.

PARTVS naturalis & legitimus qui græcis Dystochia dicitur contingere solet vbi omnia illa impedimenta sublata fuerint, quæ dicebantur generationem impedire & illius conuenientes terminos inuertere. Quotiescumque igitur foetus septem illas quadragenarias tantopere apud Hippocratem celebratas, quæ nonum & decimum mensem complectuntur, attigerit, iam numeris suis omnibus absolutus quodam quasi critico motu & nouæ vitæ cupidus dirumpit, vt volunt, calcitrando inuolucra sua, vel vt credibilis est, præ maturitate & pondere, vt contingit in fructibus decidit cum suis secundinis iam ob illius magnitudinem diuisis, in partem abdominis inferiorem atque in caput conuersus, miraturæ prouidentia, vel propter pondus partium post effusas illas interiores aquas, sanguinisque quantitatem mediocrem, vuluæ ostium petit, quo aperto & sufficienter dilatato pro natura membranarum insurgente veti & musculorum abdominis expultrice facultate, foras cum suis membranis eru-

pit, quasi miraculo quodam naturæ inter angustias firmissimorum ossium sacri, illum & pubis solo coxigis osse seu cartilagine potius leuiter ad posteriora recedente, vt illis viam faciat: nam aliorum ossium disparationes seu diuulsiones cum Auicenna admittere non possumus, quoniam nulla ibi apparet talis causa, quæ firmissimas istas coniunctiones disungere valeat, neque mulier puerpera vnquam sine luxatione, aut claudicatione euaderet, quamuis igitur acerbi sentiantur in partu dolores hoc tantū contingere potest ex disruptione membranarum & vasorum illorum, quibus foetus vtero annectitur, tum etiam summa contentione & nixu, quo opus est ad foetum ex vtero depellendum: quemadmodum igitur in aliis omnibus naturæ operibus plurimi errores ac difficultates accidere possunt, sic in isto præcipuè quod inter alia maximi est momenti & laboris. Quotiescunque igitur impedimenta grauiora naturam ab isto opere reuocant exoritur distochia difficilis, sed & laboriosus partus, in quo consideramus difficultatem, primò ratione temporis, quod in excludendo foetu insumitur, quoniam in naturali partu, non debet excedere spacium vt plurimum viginti quatuor horarum à primo insultu: deinde ratione doloris & grauiorum symptomatum, quibus puerpera præter modum torquetur in ipso partu, aut post partum, ita vt sanitatis latitudinem egrediatur & medicis auxiliis deinceps sit iuuanda nunc: ad causas accedendum est.

Causas ergo distochias tam internas quàm externas repetere oportet ex contrariis vel oppositis consti

constitutionibus earum quæ facilem & naturalem partum efficiunt: ad illum enim debent concurrere, quando omnia externa benè disposita, non solum tempore partus, sed etiam ante illum ut in regimine prægnantium proposuimus: deinde matris ipsius robur etiam & valetudo commoda plurimum conducunt, cum vteri recta dispositione, quibus ut præcipuis agentibus maximè perficitur istud opus, debet etiam ipsius foetus bona constitutio & alacritas adesse, ut pote, qui non simplicis excreti hinc rationem obtinet, sed rei animatæ proprioque motu præditæ, qui maximè requiritur ad facile & commodum illius ex vtero exitum. Dystochias itaque causæ erunt, vel internæ, vel externæ: hæc respicient res omnes tam necessarias, ut vocant, quam contingentes: illæ verò matris vteri & foetus, cum suis secundariis, malas dispositiones; ut igitur ab externis necessariis sine ex rebus non naturalibus dictis incipiamus: certissimum est aërem inclementiorem præcipuè verò frigidum & siccum qualis est flante aquilone valdè infestum esse parturientibus, quia cogit poros, humores & spiritus versus interiora repellit: & puellulo exenti à repentibus illis locis valde est noxius, sic etiam torridus & præter consuetudinem regionis exæstivans plurimum obest parturitioni, quia vires utriusque exhaurit, respirationem reddit laboriosam & inflammationem febrilem facile inducit in corpus iam cachymū & exagitatū: Idem dicas de usu intempestiuorum balneorum, lotionum, domus & loci peculiaris in quo habitant parturientes, quorum incommoda illis facile communicantur. Quod ad alimenta spe-

Etat siquidem cruda multa, dyspepta aut adstringē-
 tia assumpta fuerint circa horam partus, vel ante a-
 liquot dies, vt sæpè contingit in voracioribus &
 morosis fœminis, plurimum nocere possunt, debi-
 litato ventriculo & constipatis communibus viis,
 quæ his maximè patere debent: odores porrò ci-
 bis permixti, aut sine illis, tam fœtidi quàm suauio-
 res impedimentum hîc aliquando attulerunt: Illi
 enim conturbant spiritus & suffocationis pericu-
 lum infanti aliquando afferunt: si verò grauiores,
 quia alliciunt vterum ad superiora, illiusque libe-
 ram dilatationem impediunt, vt patet in hystericis
 mulieribus: somnolentia atque stupor in parturien-
 te mala sunt, tum quia ostendunt inualidam natu-
 ræ vim, & parum proposito muneri intentam,
 tum etiam quia retundunt, & cohibent vtriuf-
 que impetum ad efficiendam istam exclusionem
 necessarium: maior est adhuc noxa ex parte exer-
 citationis, & motus intempestiui siue nolint stare
 parturientes, ambulare, decumbere, sedere in sel-
 la obstetricia quando opus est, siue importunè agi-
 tentur hinc inde præ doloris vehementia aut ani-
 mi imbecillitate, vnde contingit fœtum, vel non
 posse exire secundum debitam figuram, vel illam
 amittere ob istas circunuolutiones, imò certum
 est quoscumque motus qui feruntur versus exte-
 riora corporis vt oscitationes, pandiculationes, ri-
 gores, tremores, & similia noxios esse parturienti:
 prodesse autem sternutationem, compressionem,
 anhelitus siue suspiria, quia impelluntur spiritus,
 versus inferiora & vterus comprimatur, excretiones
 pariter ordinaria præter modum suppressæ circa
 istud

istud tempus magnam molestiam inferunt, vt vrinæ vesicam distendentis fœcum in recto intestino induratarum, hæmorrhoidum insigniter tumensium; aut dolentium, tum quia coarctant vteri cervicem, tum etiam quòd naturam auerunt à parturienti conatu; his adde animi pathemata vehementiora, vt timorem in infirmioribus, & primiparis, quæ nondam expertæ istas affectiones præ metu quasi exanimatæ sunt, mœstitiã insignem ante prægressæ, vel præsentia incommoda, iracundiam præcipitem necnon ex his tribus compositum pathema molestissimum quod zelotypiam appellat, his enim agitatæ quasi furiis & tempestate quadam ab ovo & salutari pariendi portu, vt plurimum auertuntur: his necessariis & consuetis causis difficultatem partus inducentibus, si non necessariæ, seu contingentes sese adiunxerint, tunc multò maius negotium incumbit, inter istas autem præcipuè recensemus adstantes, nam & viri debent esse validi aut saltem fœmellæ, quæ parturientem subleuent & fulciant, dum est in ipso enixu, debet etiam adesse obstetrix, quasi istius actionis præses præcipua, sapiens, scilicet & perita, cuius præsentia parturiens confirmetur, & bene speret de sua salute, illius enim munus est parturientis animũ erigere, debitũ corporis motũ, & sitam imperare, in sella aut lecto conuenienter collocare, instantem partum agnoscere, vteri osculam leniter aperire, puellulum rectè exeuntem excipere, morantem promouere, malam figuram sese offerentem corrigere & immutare, vmbilicũ illius sapienter & tempestiuè rescicare, imò & eodem impetu si fieri possit educere,

& productum infanrem comiter, ac peritè tractare, vt postea etiam dicemus: inter externa etiam & fortuita recenseri possunt quæcunque ex improviso concurrere parturientibus possunt, vt iectus, casus & similia extra potestatem nostram posita: interiores verò causas dystochias peculiariter consulemus, primò ex parte matris; secundò vteri; tertio ipsius foetus. Quod ad matrem spectat certum est illius debilitatem siue sit ex naturæ primordiis siue ratione ætatis, vt in valde iuuenulis & senioribus. siue ob morbos acutos, aut diuturnos, quibus per grauiditatem ipsam diuexatæ fuerunt, aut adhuc diuexantur, vt sæpè contingit, maximum hîc impedimentum adferre, quæ valde macilento & consumpto sunt corpore ob siccitatè & angustiam viarum, quæ verò valdè pingues & crassæ ob compressionem vteri multùm laborant in partu, nec solùm ratione totius corporis materni, sed etiam partium principalium malè affectarũ aut vtero circumiectarum ista difficultas contingere potest, omentum verbi gratia crassius, non solùm sterilitatem, sed etiam dystochiam inferre potest, quando nimium coarctat istas vias per quas debet exire foetus, sic ossa ilium, pubis, sacrum & coxigis malè confirmata vt in claudicationibus; intestina flatibus distenta, vesica calculo aut tumore præter naturam affecta, ipsi etiam pulmones & reliquæ partes respirationi dicatæ si malè se habeant magnam parturientibus difficultatem afferre possunt, quia debent cohibere anhelitum & spiritum ad inferiora propellere: nouimus etiam quosdam infirmiore ventriculo aut cerebro, quibus instante partu contigerint

tigerint vomitiones aut epileptici insultus: aut magno fœtus detrimento & matris periculo, quod de aliis partibus eodem modo dici potest, præcipue autem de utero, cuius hîc præcipua debet esse vis ad excludendum infantē in sinu suo positum, quotiescunque igitur vel ante partum, aut in illo, grauioribus occupatur affectibus similaribus organicis & cōmunibus, impossibile est fœlicem esse parturitionem, vnde propter obturationem, obstructionem vel adstrictionem illius deueniendam est sæpius ad chirurgicam operationem, vt postea videbimus, idem dicas de intemperie illius communi quæ insignior fuerit tumoribus præter naturam & phymosi, vlceribus, cicatricibus orificij, & aliarum partium grandioribus, quemadmodum mater & uterus. Præter naturam se habentes negotium in partu facessunt, sic etiam fœtus ratione suæ substantiæ, quantitatis, figuræ, & illi adiunctorum vitium substantiæ in fœtu adest, quoties vel mortuus, vel putrefactus aut maligna quadam labe infectus aut in utero debilis & morbosus latitat, neq; quicquam virium præstare potest ex parte sui ad promouendam istam actionem: ratione autem quantitatis tam continuæ quàm discretæ impedimentū adfert partui, quādo maioris est molis, quàm par sit, vel secundum totum corpus, vel ipsum caput, vt apparet in puerulis megaloccephalis, aut etiam quando sunt plures in utero, vel gemelli & discreti, vel cohærentes simul, aut certē vnicus, sed pluribus membris quàm sui ipsius speciei ratio ferat præditus, vt pluribus brachiis & pedibus deformis: ratione autem situs & figuræ ad exeundū idoneæ plurimi errores

& molestissimi contingere possunt in partus figura, figura enim ipsius infantis ad facile exeundum comparata ectyponaste dicitur apud Hippocratem quoniam capite prævio suoque pondere ut dixi, debet facere sibi viam ad exeundum, tum etiam quia sub hoc schemate nullum aliud membrum distorti, aut reflecti potest, aliæ igitur omnes figuræ vitiosæ, & partum remorantes, ut quando in pectus & manibus præviis exire conatur, quando vnum tantum pedem vel manum alterutram exierit, aut sese offert duplicatus in nates, in ventrem, & similes corporis partes: sub hoc enim situ impossibile est partum innoxie succedere, ut plurimum enim suffocatur foetus, vel illius membra diuelluntur, aut distortentur; ratione denique adiunctorum foetus, contingit difficultas in partu, nepe membranatum quas secundinas vocant auctores nostri, quia secundò aut statim post foetum exire debent, imò etiam in feliciori partu capiti infantis inuolutæ, instat galeæ exoriantur.

Quoties igitur istæ membranæ nimium sunt tenues & infirmæ, ita ut eludant vim excreticis facultatis, ut citius quam par est disrumpantur, contingit præcox, & nimium festina aquarum, quæ in illis continentur, effusio, sicque resiccatum manet uteri orificium, quando exiturus est infans, vel quando nimium sunt crassæ & duræ, ita ut facile à foetu disrumpi nequeant, vel deinceps in utero diutius morentur illius acetabulis firmiter adhærentes, ista omnia dystochiam inferre valent, quibus adde mole in utero generationem simul cum foetu, quæ si illi coniungatur & adhæreat, debent simul exire,

re, ac proinde impediens illius motus sæpissime fœtus interneccionem adfert, & summam in exeundo difficultatem, vnde à veteribus quibusdam practi-
cis eiusmodi mola fœturi iuncta frater Lógobardo-
rum appellatur, quia frequens dicitur eiusmodi par-
tus in agro Mediolanensi, siue in Sueria, atque hæc
de præcipuis dystochias causas.

Præcognitis itaque eis omnibus, quæ facilem, vel
difficilem partum excitare possunt, iam ad diagno-
sin est deueniendum: oportet enim intèntem partum
agnoscere priusquam de illius euétu pronūciemus,
aut quædam auxilia ad eūdem iuuandum adhibea-
mus: deinde causas à quibus illi difficultas adferri
solet distinguere, vt pro earū varietate, methodicā
nostram therapiā, quando opus fuerit, instituire va-
leamus, vbi igitur ex supputatione prægnantis 7. 8.
9. 10. mensis grauiditatis superuenerit, & iā conti-
gerint dolores, siue tormina frequenter & validè
sele consequentia versus pubem; lumbos & ingui-
na, non est dubium, quin natura excretionem infan-
tis moliatur, qui tunc in procinctu maximè positus
est, quando venter in superiore parte subito detu-
mescens ad inferiora quasi deuoluitur, genitalia in-
tumescunt, vulua humectatur, vrina quadam incō-
tinentia vrget & osculam matricis à perita obste-
trice contractam, primò, instar oui tumens de-
prehenditur, deinde hians, mox aquarum, sanguinis-
que effusione madidam, hæc si rectè succedant so-
lius naturæ impetu, puer in caput pronus, mani-
busque ad genna conuersis se se offert, & mediocri
parientis conatu per vteri ceruicē saluus erūpit, cu-
ius vmbilicalia vasa adhuc vtero adhærētia cōueniē-

ter primo ligantur, ne sanguis per ea effusus inter-
 necionem, aut summam debilitatem puello infe-
 rat, ut saepe visum est. Deinde secantur manu tan-
 tum obstetricis firmiter apprehensa, & quæ nõ sunt
 prius dimittenda quàm monita parturiente & ere-
 cta, ut vno aut altero impetu cum sanguine pro-
 fluente, inuolucra siue secundinas postmodum ex-
 cludat: his enim foeliciter peractis, nihil aptius supe-
 rest, quàm ut enixa & infantis nuper nati conueniens
 cura habeatur: At verò in difficili & laborioso partu
 omnia ista peruerso ordine succedunt, nam siue ex-
 terna impediunt à nobis commemorata, siue mater
 ex parte sui deficiat, siue uterus malè sit dispositus,
 vel infans non sequatur naturæ leges, tunc cõtingit
 perturbatio in opere isto perficiendo, malam autem
 externarum causarum constitutionem, siue neces-
 sariarum, siue contingentium facilè erit ex presenti
 & prægresso rerum illarum statu cognoscere, ma-
 tris verò defectus cum toto aut partibus vterique
 dispositiones morbosas ex cõuenientibus etiã signis
 oportet deprehẽdere, quæ peculiaribus tractationi-
 bus fuere proposita, infantis itaque errores & illi
 adiunctorum sunt perquirendi, ut pote si sit debilis,
 maligna aliqua tabe infectus, aut alio modo morbo-
 sus, illud innotescet ex prægressis, vel adhuc præsen-
 tibus affectibus tam acutis quàm chronicis, quibus
 diuexata mater viriosam aut deficientem alimoniã
 foetui in utero præbuit, eiusque vires afflixit: vnde
 Hippocrates fluẽtibus menstruis in grauida eodem
 modo quo aut conceptum impossibile putat foetũ
 bene se habere; & dum mammae subito in prægnãti-
 bus gracilesunt significatur maxima febris & vteri
 debilitas

debilitas, propter illam, quæ cum mammis, & utero est, coenonian: quia etiam prægnantes in eiusmodi fœtus debilioris aut morbosi gestatione multùm laborare solent, exiguos & raros illius motus in matrice perceperunt & instante partu nullos aut certè languidos impetus, qui etiam si diutius morentur cõtingit puerum in utero mori vel suffocari, præ nimia deiectione viriũ, tuncque error cõtingit priore peior, quia demortuus infans non solùm impedit perstrictionẽ, sed etiam noxius euadit suo fœtore & putrilagine quæ citò corruptur in illis locis cõclusus, ideò statim dignoscendus infantis in utero interitus ut possit excludi, antequam corruptelam suam matri communicet: ubi igitur illud contigerit primò cessat motus ille quem prius in utero aut obstetrix percipiebat admota manu, aut aliis rebus réperantibus & roborantibus, quibus vis illius sopita, si nõ sit mortuus solet ex suscitari: dolor grauis post modum cum maioris ponderis sensu hypogast. infestat, iamque vètris inferioris frigiditas tactu deprehenditur extincto natiuo calore & dissipatis spiritibus, qui in puero continebantur: prouoluitur etiam moles illa instar lapidis aut rei inanimatæ in vtrumque latus conuersa matre, tandem putrescente fœtu ichores fœtidi & saniosi ab utero manare incipiunt, abdomẽ ob vapores eleuatos inflatur, ræter odor & graueolens spiritus non solùm ex ore matris per anhelitum, sed etiam toto corpore exhalat: vnde aliquando etiam febres exoriuntur: superueniunt etiam lipothimix, oculi redduntur concaui & contusi, pallor horrendus faciem occupat, frigusque & liuor in extremis partibus apparent: donec fœmina è medio tollatur:

hæc enim est frequens demortui in vtero fœtus & miserima catastrophe. At verò vbi error contingit in partu ratione quantitatis fœtus si sit nimia magnitudo in toto corpore vel capite simpliciter, aut ratione vteri angustioris, illud à perita obstetrice percipietur, quia quantumcumque recte procedunt puero & impetum facientem non potest tamen per illas angustias euadere; sed in iplo orificio subsistit ingens distensio, moles & pondus sentitur: omnes causas quæ illius quãtitem augere possunt, præcessere. Idem dicas de geminis aut pluribus sese inuicem præpedientibus & demonstratis conceptibus, quibus partu abundant, aut male sunt conformata, hæc enim tactu seu dignoscuntur, & vario motu situque, qui in vtero percipitur, figura etiam deprauata animaduertitur facile, quia tunc fœtus offert partem aliquam, quæ primo exire nequit sine periculo, vt pedem, manum, & similia à nobis dicta. Denique cognoscemus adiuncta fœtus impedimentum afferre partui, si aliis benè se habentibus, aliquid tamen lateat, quod exclusionem istam retardet: secundinæ enim teneriores & molliores quàm par sit ex eo innotescunt, quia primo impetu distumpuntur, & emittunt illas ferofirates longè ante partum quæ lubricam fœtui viã reddere debebant: duriores verò quia nequeunt post multa tormina disrumpi, sed firmiter fœtum & illas aquas retinet perseuerate parturienti labore quod si aliqua mola aut tumor præter naturam coniunctus sit cum fœtu, sentiri manifestè aliquid adhærens vtero firmiter, præpediensque infantis exitum: ita vt tempora computationis respec-

Etu grauiditatis incerta & confusa propter istā complicationem recesserint & in tumoribus præter naturam aut mola, impossibile est grauidam cōmodè se habuisse tēpore gestationis, sed grauioribus symptomatibus infestata ad hāc tandē partus horam peruenisse: ex his igitur & similibus diagnofin caufarum & difficilis partus stabiliendā. Quod ad prognofin spectat partū difficilem & laboriofum fore præfagiet medicus, si possit antea cognofcere flatū caufarum à nobis enumeratarū, potiffimum si prægnans fit primipara, tenuiori corpore & ficciori, aut etiā pinguiori, anguftioribus lūbis, &, clunibus diftortis coxis, & alio modo circa istas partes vterō vicinas malè conformata, si fit annosa aut nimiū iuuenicula, corporis aut animi infirmioris propter naturam constitutionē aut prægressos morbos, si aquarum aut sanguinis effufiones frequēter in illa apparuerint priusquā partus instaret cum abortus periculo, si lac copiofum & crudum, ex mammis effluerit, aut illarū extenuatio infueta & pallor diutiùs perseverauerit, potiffimum circa vltimos grauiditatis menses. Denique si languoribus aut horroribus frequentioribus per interualla, corripiatur: imò si nullos aut non sufficienter dolores instante partu, aut in ipso partus conatu perferat, suspectum est illud valde Hippocrati in Coac, quia significat summam vtriusque imbecillitatem aut partium instar anastibian stuporum, & quasi narcofin abeunte calore natio; bonum est autem sternutationem superuenire partui apud Hippocratem, tum quia naturę a lacrioris robur significat, vimque sopitam excitat, & illud quod firmiter corpori adheret isto concuffu siue spirituum ad interiora impulsa expellet:

ubi partus diutius moratur, vt dicebamus ad quartum scilicet vsque diem, fieri vix potest quin vterque de vita periclitetur, quia collapsæ sunt matris & fœtus vires, vterique inflammatio vt plurimum superuenire solet. Veniamus igitur ad auxilia quibus puerperæ in huiusmodi periculo constitutæ iuari possunt: Therapia igitur parturientium sceminarum partim communia quædam habet, quæ obseruari vulgò solent in quouis partu iuando: partim verò quædam peculiaria & appropriata differentiis causarum à quibus distochiam excitari duximus. Quod ad communia igitur spectat, primò, oportet in quocunq; partu rationes habere virium puerperæ, ne videlicet collabantur, deinde caloris natiui qui occupatus maximè & intentus huic operi non est reuocandus ad alia, aut multitudine eduliorum opprimendus: idè parturientes alendæ sunt eupeptis, & euchymis cibis pauca quantitate, sed frequenter exhibitis ad reparandos spiritus, vt pote iusculis consummatis, panatellis, iure carniū expresso aut contuso caponis vel perdicis, carniū veruecinæ, & similes ouis tremulis recentibus, pauco puluere ducis qui ex saccharo, & cinamomo cõficitur aspersis frustulo panis in vino generoso intincti, vt maluatico, aut muscatellino, & etiam hypocratico propter cinamomum utilissimo, dummodo nulla adsit febris, vel inflammationis internæ suspicio, odoretur frequenter vinum, aut acetum calfactum, cum pauca nuce moscata, & gariophyllis, ad spiritus animales recreandos, quod si diutius protrahatur pariendi tempus, vt pote ultra spatium viginti quatuor horarum exhibe

hiberi possunt quædam solidoria, vt nuees saccharo conditæ, cortex citri aut arantij similiter conditus, & alia quibus ventriculi robur instauratur: Aër etiam in cubiculo parturientis ita temperandus, vt nullum qualitatis excessum repræsentet, omnis fœtor & immundities amoueat, eaquæ omnia quæ terrorem incutere possunt vt pote sanguis in terram effusus ex utero & similia: quando conquiescunt tormina ex interuallo & nulla sese produnt exituri infantis signa, potest indulgere leuiori somno, plus tamen vigilandum vt acrior sit naturæ pugna & celerior si fieri possit expulsio fœtus iam ad exitû properantis, si vrina aut fœces diutius sint retentæ educantur accommodatis clysteribus aut suppositoriis, quoniam ista excrementa ob viciniam cum utero, non solum retardare exclusionem fœtus, sed etiam illum comprimere valent: omnium denique adstantium sit alacritas summa & iucunda cum parturiente locutio, vt erigatur illius animus, neque vllò modo permittatur ingressus inuenculis virginibus, nuper nuptis aut inexpertis laborum istorum, quia clamoribus siue eiulatu perterrescere possunt ipsam parturientem & reliquis perturbationem inferre. In primis autem solertia obstetricis hîc elucescere debet, quæ tanti negotij velut domina, parturientem iubeat decumbere, ambulare, stare, aut sedere in sella conuenienti quando opus fuerit; neque enim citiùs quàm par est aut alieno tempore oportet ista præstare, neque etiam vteri os diuellere, priusquam sponte sua dehiscat, quod leuiter & placidè tunc contrectare debet, manum paulatim inferre intinctis oleo liliorum

rum vel amygdalarum dulcium digitis, & accuratè reſectis vnguibus, ne quid interius violet: vbi iam caput infantis ad orificium vteri ſeſe offert collocet illam in ſella obſetricia, quæ nullo modo comprimat clunis, aut poſtremum coxigis os, vel ſi deſit ſella fulciatur duobus viris aut fœminis robuſtioribus, tuncque monenda eſt vt vires ſuas valdè exprimat, compreſſo anhelitu, & ad inferiora vehementer compulſo, quod ſi tunc ſternutatio ſuperueniat aut arte excitetur vt ſolent, parata eſſe debet obſetrix ad excipiendum feſtiuè, educendumque molliter infantem ab vtero exeuntem, eodem tempore vbi partus magis moratur, poſſunt admoueri coxis ea quæ à proprietate creduntur iuuare partum, vt lapis ætites, ſtirax, calamita, coriandrum virile, radix dictamncretici, Ariſtolochiæ vel poligoni; imò in illis quæ ſolent diutius torqueri, non erit inutile poſt aliquot horas, vt dimidij diei ſpatium, aliquid per os propinare, quod excitet naturam torpentem, & diutius in hoc opere morantem: iſta autem omnia quandiu fœtus viuit, & adhuc in vtero manifeſtè mouetur debent eſſe mitiora & quodammodo naturæ familiaria, ne ab acrioribus & vehementioribus fœtus lædatur aut interimatur. Itaque in principio ſolemus exhibere cochlear vnum vel alterum aquæ cinnamomi, aut ipſum cinnamomum paluerem cum pauco croco diſſolutum in ſculo vel vino albo tenui, aut decocto cicerum rubrorum & petroſelini, noſtraſtes mulierculæ vt plurimum vtuntur axungia ſerpentis

pentis cum iusculo dissoluta, quia attenuandi, molliendique maximam vim habet, vbi autem paulò validioribus est agendum, propinari solet sequens iulep.

Accipe trochiscorum de myrrha ʒj. cinnamomi tenuioris & electi, cort. cassi. hstul, quæ peculiari dote creditur partum iuuare pueruli añ. ʒi. croci g. ij. syrup. bisant. vel de iis rad. ʒi. cum aqua fœniculi aut arthem. fiat potio, quæ detur calidè vt citiùs in actum reducatur.

Interea dum procrastinat exitus infantis solet apud nos frequens vsus esse confect. Alchermes, cuius descripttio citè ante aliquo annos ita fuit instituta à professoribus medicis Monspelienf. addendo succum ipsum granorum tinctorum, & minuendo dosim lapidis lazuli & ambari vt mediocri nunc pretio à tenuioris fortunæ hominibus comparari possit & tutò quibusuis exhiberi tam viris quàm fœminis debilitate virium tentatis, etiam alui fluxu detentis, atque in ipso puerperio vtilissimè vsurpare: ad pondus ʒß. per se vel cum vino aut iusculo dissoluta, tum quia roborat admodum cor, ventriculum, & reliqua viscera, tum etiam quod ratione cinnamomi & moschi plurimum prodest ad recreandum vterum, illiùque vias aperiendas, quod obiter dictum sit aduersus quorundam sententiã, qui illius vsus in partu & aliis casibus improbant, vt autem ad propositum nostrum redeamus, mirum est quot generibus remediorum, mulierculæ vires tunc roborare, & morantem partum

partum accelerare conantur, quibus tamen non est omnino obtemperandum, sed selectis & comprobatis insistendum, ne scilicet usu importuno aliorum, febris excitetur, vterina loca inflammantur, vel denique copiosior hæmorrhagia exoriat. His omnibus frustra tentatis, iam veniendum ad peculiarem causarum considerationem, quæ fœtum in utero tandiu remorari possunt, quæ de causa medici ad parturientes sæpè reuocari solêt. Quod ad externas spectat illarum rationem habere superiùs docuimus, ex regimine sex rerum non naturalium & annexarum: internæ igitur in hoc casu perlustrandæ, ut potè si ex parte matris pendeant in totum corrigantur, aut in melius educantur, quantum rei huiusce status & occasio præcepit, ut potè si debilior sit mater, si morbosa, aut aliis incommodis oppressa, subleuetur iis oneribus quæ vires recreare & augere dicta sunt, ad ferendos istos laboris partus si valde tenuis & macilenta consumpto & resiccato corpore humectanda & remollienda, non solum conuenienti victu, sed etiam balneo aut saltem semicupio, si vires ferât, aliàs vtendum fortibus & linimentis omnium partium utero circumiectarum quorum formulæ si pius fuerint compositæ, si pinguior sit aut crassior toto corpore, omentum abdomine aut similibus partibus utero vicinis consulit Ægineta, & alij practici ut pariat quadrupedum more prona scilicet, & genibus subnixæ, quia tunc scilicet omentum & venter pinguior propendens ad inferiora relinquunt liberam osculi vterinam, ipseque vterus paulisper deuolurus in hypogastrium non præpedit exitum infantis, per canalem

nalem vteri cervicis: eodem modo si coxæ diuaticatæ, vesicæ aut intestinorum, obstructiones, vomitus & similia impedimentum hâc adferre videantur, omnia erunt similiter lenienda quantum fieri poterit, vt acceleretur partus. Quod ad vterum vero spectat, quando dispositiones illius insigniores concurrunt cum parturitione, tantam sapius inferunt difficultatem, vt tunc oporteat recurrere ad chirurgiam, extractionem scilicet, aut sectionem, quemadmodum supra annotauimus. & postea dicemus, quia est impossibile fœtum alio modo exire, quando adest vteri Phymosis obstructio ab aliquo tumore, distortio, vel obliquitas nimia colli, & sic de reliquis: ex parte denique fœtus exoriuntur impedimenta magni momenti, quando igitur fœtus debilior apparebit, recurrendus erit præter iam dicta fotu generosi vini calentis, vel aduoro panis frustulo leuiter torrefacto aut maginate rosarum sinapisato puluere, gran. kermes, & nucis moscatæ, & irrigato pauca aqua imperiali, aut vino tepente: solemus etiam admouere frustulum carnis calentis veruecinæ irroratum aqua rosacea, aut omentum ex recenter mastata oue & similia, quibus calor naturius infantis suscitatur, quandiu in viuis fuerit: vbi autem primò extinctus in vtero apparuerit, conandum est quàm primùm, vt foras propelletur, antequam concepta putrelagine intumuerit, maioremque noxam matri, vteroque attulerit, ad id præstandum vehementiora, quàm dum viuis esset usurpari possunt, tum quia nullus deinceps periculum ei imminet, tum quod multò potentius excitanda est facultas expultrix cessante omnino infantis motu;

exhibetur itaque per os decoctum sabinæ, foliorum dictamni, & baccarum lauri pulvis borraginis ad ℞ j, cum vino albo, aut aqua arthemisiæ, pulvis etiam myrrhæ & castorei incorporatus, cum succo fœniculi, instar pillularum mollium, post quas assumere etiam possunt decoctum cicerum rubrorum, cinamomi & foliorum petroselinii: idem dicas de succo mercuriali, pulvere, aut decocto aristolochiæ rotundæ, ireos nostratis, foliorum verbenæ, gentianæ, thymi, & similium, quibus summa vis inest attenuandi & aperiendi, imò si excludetur diutius, non est inutile aliquando constantibus viribus medicamentum catharticum exhibere, quia simul eijciuntur vitiosi humores, qui in hoc statu, facillè & citò colliguntur, & consecutione quadam propelluntur fœtus, non omittendus etiam fetus ex emollientibus, dig. r. nubus, aperiemibus, & irritantibus vim expultricem, ut pote addendo suprascriptis rad. ireos. flo. cucumis agrestis, aut aristolochiæ rotundæ, flores camomel. sthecad. & genistæ cum vino albo decocta, post quorum usum inungi poterit hypogasteriû regio pubis, & lumborum unguento de artanita, vel etiam felle taurino cum paucis pulvere colocinthidos & agarici: prodest etiam suffimigia ex eisdem suscitare, aut ex unguula mulæ combusta, piscibus salitis, castoreo, galbano, & similibus quæ per embrotium suscipere debent, his adiungere possumus pessaria ex benedicta laxativa cum paucis pulvere colocinthidos, succo mercuriali, aut oleo rutaceo confecta sunt, qui immittant fœliciter solam rad. Ireos nostratis, vel cucumer. agrest.

acrimo

oleo amygd. dulc. aut butyro recenti illitam, ne acrimonia sua partes vterinæ exuberent. Demum si non succedat expulsio infantis demortui, post usum istorum remediorum pharmaceuticorum, non est dubium, quin tandem accedendum sit ad chirurgicam operationem, quam vetere heurichiam, id est, extractionem foetus appellabant, cuiusque descriptionem proponit Aegineta lib. sexto. & Aëtius lib. quarto. cap. 23. Hac nostra ætate solemus artificiosè admodum, & sine tanto instrumentorum apparatu, aut terrore sola manu chirurgi immissa in vterum aut vinculis commitata foetus demortuos apprehendere & extrahere integros vel per frustra dissectos, quando aliter fieri nequit. post extractionem curiosè tractandæ erunt miseræ istæ puerperæ alimentis & medicamentis, roborantibus, ne omnino collabuntur vires, & tandem moriantur, quod sæpe contingit, potissimum si tardiùs facta fuerit ista operatio, à qua longè distat & diuersa est ea, quam sub cæsareo partu intelligunt authores nostri & de qua disputant recentiores. Est enim cæsareus partus, vt de eo etiam aliquid dicamus obiter, infantis in vtero existentis extractio, per cæsura seu sectum abdomen & ipsum vterum superiori eius parte, qua respicit musculos epigastrij, eaque exercetur, quando nulla spes est foetum exire aut extrahi posse, per viam consuetam siue per collum matricis: hinc enim quæri solet vt rû desperato naturali partu cæsareus tentandus sit, debeatque medicus istam vteri sectionem consulere, vel possit

exerceri sine opprobrio patris, infamia: multi enim existimant salua & matre & foetu hanc operationem fieri posse, inter quos Franciscus Rossetus, huius Academiae Doctor, libellum ex professo edidit, ubi hanc sententiam pluribus confirmare nititur experientiiis, rationibus & auctoritatibus. Dominus Laurentius in anatom. quaest. ad illius opinionem accedere videtur: sed ut liberè dicam quod censeo, primò supponunt illi extincta matre superstitem esse posse adhuc in utero puerum, cuius seruandi causa haec sectio aliquando instituat: quod tamen omnino impossibile videtur, quandoquidem foetus in utero existens non alia vita quàm materna subsistat, & proinde ea extincta, illum etiam statim mori necesse est: in hoc itaque casu parui momenti, sic etiam inutilis illa sectio: quando verò foetu mortuo superstes est adhuc mater, quod saepe contingit, non videtur etiam illa via capessenda, quoniam sic videtur medicus matri mortem intulisse, ubi autem uterque adhuc superest, existimo ego quidem tentari posse ad seruandum puellum si aliò modo exire nequeat, quamuis matris interitus subsequatur, quia melius est seruari vnum quàm simul vtrumq; perire, vel quia aliquando magis interest reipublicae, aut ad illustrioris familiae conseruationem, ut puer saluus sit quàm mater, vnde apud Romanos multi fuerunt caesares, qui materno utero salui & incolumes hac ratione ducti fuerunt, matribus pereuntibus: quis enim Hippocraticae doctrinae peritus crediderit vterum tantà solutionem in suo fundo pati posse saluis parturientis rebus, quantam oportet fieri per medicos

epiga

epigastrij musculos & peritonæum cum hæmorrhagia insigni ad educendam inde puerum : nam quod dicunt aliquando totam matricem delapsam & præcipitem fuisse recisam & sublatam sine interitu mulieris multò credibilius est, quia tunc sana esse solet, & aliàs robusta mulier ad id perferendam, neque tanta vis infertur toti corpori, aut reliquis abdominis partibus, quanta fit in eiusmodi sectione cæsarea; faciliusque est hæmorrhagiam sistere ligato collo matrici & vasis obturatis quæ ad manum sunt posita, cæteraque remedia admouere, quæ ad curationem requiruntur: inò multò securius esse totam matricem abscindere quàm illius partem dissecare: apparet exemplo puncti aut leuiter cæsi tendinis aut nerui, in quo vrgentibus dolore & conuulsione cogimur sapissime totum dissecare, vt sedentur eiusmodi symptomata, quamquam vt hoc etiam addamus, sit ista matricis dissectio de rarò contingentibus, quam ipse Ægineta ex aliorum potiùs relatà aut historia, quàm proprio experimento in medium addoxit. Nos igitur ad alia transeamus. Ratione itaque foetus diximus difficultatem in partu contingere aliquando, propter eius nimiam magnitudinem vel multitudinem, in quo casu debent laxari & amplificari viæ, per quas exire debet, quantum fieri potest.

Deinde facultas excretrix excitanda propositis medicamentis irritantibus, quæ si nihil præstare possint, ad chirurgicam operationem veniendum, quæ manu vel instrumentis eduat eiusmodi foetum grandiore non aut numerosiorem integrum, aut si fieri non possit, membratim comminatum

antequam vires matris nimium sint collapsæ, præcipua difficultas posita est in educendo capite grandiore, propter illam figuram sphericam, quæ faciliè comprehendi nequit, vbi semel à corpore fuerit separatum: est igitur in partes dissecandum & confringendum, vel ita comprimendum & elongandum, vt deinceps per os matricis transire possit. Situs denique & figuræ vitia in fœtu, propter quæ impeditur partus, ita sunt à perita obstetrice aut chirurgo emendanda, vt leuiter repulso ea parte, verbi gratia, brachio; pede & similibus, quæ erroris istius causa existit conuertatur infans in decentem figuram, nempe caput, & sic blandè educatur, vel si hoc fieri nequeat, potissimum quando pedes primò sese offerunt, ea est habenda cura, vt manus saltem ad latera componantur, ne impedimentum adferant exitui, melius est enim infantem periclitari de fractura vel luxatione alicuius membri, quàm in ytero diutiùs morari cum summo vtriusque periculo. Idem dicas de tumore præter naturam & fœtui coniuncto, mola & similibus, quæ sæpissimè chirurgi manum exposcunt, quando alia arte extrahi nequeunt, superest igitur, vt de secundina post partum relicta, pauca dicamus, quæ, vt valde miseras istas mulierculas vel in partu, vel post partum exagitat, ita peculiarem tractatum de illa, quomodo videlicet ei occurrendum sit, instituendum censuimus, licet, vt diximus, paucis.

De secundina retenta.

Secundina autem ista ; membrana seu inuolucra
 fœtus statim cum ipso , vel paulo post & mi-
 nimo conatu exire debent , si omnia fœlicitar in
 partu sese habuerint : vbi ve:ò diutius post illum
 morantur , exoritur affectus in genere retentorum
 præter naturam , quia istæ membranæ excluso fœ-
 tu , non solùm inutilia , sed etiam multa pericu-
 losa inuolucra solent symptomata : retinetur ve:ò
 ob varias causas tam externas quàm internas :
 externas quidem vt potè subito aëris frigidioris
 appulsu , cuius vi secundina repellitur & vteri
 orificium coarctatur , ob intempesium etiam
 aquæ frigidioris potum , vel balneum : Item o-
 doramenta quædam quibus vterus sursum allici
 vel exagitari potest , ob subitum etiam terrorem
 vel timorem , ipsiusque parturientis morosita-
 tem , quæ nequit , aut non vult in eodem situ
 permanere , vel eos conatus præstare , qui ad
 opus istud perficiendum requiruntur , accedit
 aliquando infantis nimium pondus , propter
 quod disrumpitur ex improviso vmbilicus , rema-
 nente intrus secundina , sed præcipue propter im-
 peritæ obstetricis errorem , quæ citius rescuit va-
 sa vmbilicalia quàm par sit , aut non retinuit sini-
 stra manu vt debebat ; fit enim tunc vt sursum re-
 uulsus vmbilicus cum istis membranis lateat :
 Internæ autem causæ præcipuæ esse possunt ni-
 mia istarum tunicarum crassities , aut visciditas
 quædam , propter quam parietibus vteri firmiter
 adhæ

adhærent : aliquando etiam nimia earum exilitas, quæ hâc viâ excreticis facultatis sæpè propter diuturniores partus labores, secundinæ istæ intumescunt & inflammantur cum affluxu humorum, vnde grauis putredo & multi alij affectus subsequuntur : facilis est igitur retentiæ in vtero secundinæ cognitio, tum quia debet statim cum fœtu exire, tum etiam post partum vterus in excernendo laborat, caesarem etiam tã internarum quàm externarum notitia habebitur ex constitutione earum rerum, quæ dictæ sunt à nobis impedimentum adferre : sic etiam vbi putrescere & inflammari incipiunt, non solum ex tumore vteri dolore & laboris sensu, sed etiam febre continua, & insigni fœtore per loca illa erumpente dignoscetur : Imò si angeatur affectus, incipit teter iste vapor, ventriculum, hæpar, diaphragma & aliquando ipsum cerebrum impetere, vnde nausea, lypothimia, dispnæa, sudor diaphoraticus, extremorum frigiditas, hysterica suffocatio, epileptici insultus & tandem mors ipsa subsequitur : Hinc igitur apparet, quod ad prognosin quantum periculum immineat miseris hisce puerperis ex retenta diutiùs secundina. Hippocrates optimum voluit esse in hoc affectu, quando sanies copiosa citò per pudendum effluit, idque confirmat lib. 1. epid. historia cuiusdam Coriarij, quia tunc spes est membranas illas sexto vel septimo die putrefactas vel marcore consumptas sponte sua decidere posse : non est igitur negligenda ista curatio, sed imprimis mulier in hoc affectu conuenientibus alimentis & remediis cardiacis tam sumptis quàm adiunctis diligenter robo

roboráda, ne concidát vires, aut foetidus vapor partes nobiles inficiat: perficeretur autem per sublationem integram rei noxiæ præter naturam retentæ, illud autem præstandum si fieri possit dum adhuc umbilicus extra vterum prominet cum foetu, vel si sit resectus manib⁹ obstetrici firmiter teneri debet, aut coxa alligari parturientis: dein leuiter trahere hinc inde non recta, ne simul vteri fundum evertatur & matrix præcipitetur, sed in obliquum & quasi in orbem manum agitando. excitari etiam possunt tunc sternutamenta, vt est aph. 35. s. 5. vt naribus oclusis spiritus ad inferiora fortiter concitetur, non erit etiam inutile tussim commouere, dummodo illius impetus feratur deorsum, solet etiam suffiri vterus ex ramentis vngulæ asinæ combustis, quæ ad hoc peculiarem quandam vim obtinere creditur, rasura cornu capræ apud Hippocratem, vel odoratis, vt ex einnanomo, nardo, thure, styrace & similibus: ita tamen vt nares non feriant, quoniam ista dilatabunt & aperiet vterum, eumque quasi commonefacient de excutiendis hisce secundinis: possunt etiam exhiberi aperientes & irritantes vim expultricem superius propositæ ad partum accelerandum. Hippocrates commendat spoliū serpentis ad duos aut tres obolos sumptū cum decocto fœniculi. Item decoctum foliorū anchusæ & mercurialis, mulier postea deambulet vel saltet & sese concutiat si fieri possit: quidam scribunt opobalsamum indicum ad ʒ. ʒ. cum paucō vino tepido exhibitum magnam vim obtinere, sed postea volunt exhiberi lactis mulieris vel alterius calentis ciathū vnum, aut etiam infundi in vtero lac & emulsio-

nes ad leniendam istius medicamenti acrimoniā. Non sunt etiam, omittenda pessaria educentia, & irritantia superius commemorata: verū inter alia multū potest manus periti chirurgi in vterum immissa, antequam inflammatio vel infiltratio augeatur. Sic enim istis apprehēsis secundinis, & molliter circumduētis poterit tutò, citò & iucundè illas extrahere, mulieremque à tot symptomatum & remediōrū molestiis liberare: si verò nihil hisce omnibus proficiatur, aut eorum vsus impediatur vel respuatur, expectanda tandem secundinā putrefactio vt docet Hippocrates, tunc que roborandæ partes principes magis ac magis, etiam si videatur iuanda etiam maturatio iniecto sapius in vterum oleo iasmino, vel amygdalarum dulcium: aut tetrapharco dissoluto & aqua hordei & pauco melle, ad leuiter expurgandum non inutile: etiam erit frequens non inutilis vsus clysterum, quia educunt morantia tunc in aluo viliora excrementa, & simul excitant ipsam facultatem ad munus suum exercendum.

De regimine enixarum.

Post partum tam naturalem, & consuetum quā difficilem, nō est dubium, quin puerperæ regimine indigeant, vt conseruentur à noxa symptomatum impendentium, & in valetudinem restituantur. A quacunque enim parte adest veluti contusio partiū vtero vicinarum, contractio totius corporis ob p̄gressos labores, & viriū summa deiectio. Necessariò expurgandæ etiam à partu reliquię mēstrui, quæ va-
lis

lis vtero circumiacentibus gestationis tempore cōgestæ fuerunt, lochiorum catharsin vocat Hippocrates, quæ purgatio aliquando quadraginta dies perdurat, vt est primo Gynæc. ibiq; verisimilem conatur reddere rationem: aliquando tamen pro varia puerperarum constitutione minùs contingit, & aliquando supprimitur, alias nimium excedit, vnde varij affectus exoriantur: sæpe etiam dum expurgantur propter flatus, aut crudos succos illi permixtos patiuntur tormina, & ventris dolores: Sequitur etiam aliquando lactis in māmīs corruptio non satis cocti, Proligala vocāt, cuius ratione multa accidunt in plethoricis potissimum, & cacochymicis. Deniq; antequam mulier se accingat post partum consuetis muneribus, confirmandū totū corpus, partes genitales à sordibus per istas vacuationes, & moram in lecto contractis liberandæ. Hinc duplex in puerperis cura; vna quidem ratione partus, & necessariò consequentium illum: alia ratione affectuum, quī illis à puerperio accidunt, quod nos duobus capitibus cōsequemur. primo agemus de Regimine enixarum, quatenus eo indigent secundū naturalem cursum partus: secundo verò de affectibus morbois cum curatione.

Quod ad primū, vbi ex labore partus emerferint omnino, collocandæ sūt molliter in lecto, post repurgatas genitalium sordes, appositis fasciis & linteolis excipiant profluētia excrementa. Nostrates mulierculæ ad id puluinar supponunt fursure repletū, constituuntq; puerperas immodicè diuaticatis cruribus, ne exitus præpediatur. Sunt qui post partum illas inuoluunt pelle arietina adhuc calente
ad leuan

ad leuandas lassitudines, & contusiones: alij contenti sunt inungere ventrem & crura oleo myrtino & amygdal. dulcium, & simil. mixtis cum pauco vino calente. post arceatur strepitus, imperetur silentium; & quibusuis puerperis, in quibus leuissima agitatio commouet facile humores, & nocet, obserentur primis saltem diebus fenestæ cubiculi, vbi degit, ne luce nimia dissipentur spiritus: frigiditas aëris, & omnis aura impediatur, ne rarefacta corpora subintret: sic odorata remoueri debent metu suffocationis vteri, qui præcedenti motu agitato, & debilitatus facile irritari solet illis odoratis. Eodem modo mœror, iracundia, risus & gaudium nimium vitetur, quia exagitatis simul spiritibus infirmiores reddunt, & humores commouent in aliquam partem. Victus in principio debitus contra vulgus sit tenuis & parcus, quemadmodum in illis, qui passi sunt magna vulnere, nam natura infirma non potest tantam ciborum quantitatem conficere, & metus est, ne ex pleniore victu excrementa multiplicentur.

Adde quòd omni arte vitandus est peruius & vehemens lactis impetus, ex quo frèquenter afficiuntur: sensim erunt augenda alimenta, prout melius se habebunt, & peracta conuenienti lochiorum purgatione, & lactis cum apparet bona constitutio. Solent illas in principio puerperij nutrire iusculis, panatellis: accuratè etiam cauent, ne primis nouem diebus bibant, vel saltem parcè & repidè metu doloris & torminum, quæ illas ad nouem vsque dies ferè exercent. Si sit inflammatio, aut febris suspicio, abstinent vino, & exhibent aquam infusio

fufionis Cinam. aut sem. coriandri, ne simplex aqua flatus & cruditates excitet. non permittunt tunc mutare vestes, aut indusia, nisi post septem, aut nouem dies metu commotionis: circa vigesimum ferè eas sui iuris faciunt: aliæ nisi post integrum mensem, aut quadraginta dies ex sententia Hippocratis vterinæ partes rite purgentur, & confirmentur, ne flatibus impleantur, aut distorqueantur, pauca tamen tandiu morantur, sed post decimum quartum diem incipiunt progredi per aliquot horas interdium ad suscitandum calorem, & excutiendum commodius sordes in vtero delitescentes. In illis, quæ ablatere volunt prospiciendum statim vt principio purgationes vterinæ profluant, vt sanguis à mammis reuellatur. Illud autem fit admotis axillis vnguentis rosaceo aut santalino, aceto dissolu. supra mammam cataplasmate ex farina fabarum, & orob. cum aqua ferrata, helpante, oxymel. mixta, aut decocto foliorum berul. menth. ap. & sem. myrti, ex quorum residentia contusa comparetur cataplas. ex oleo lentiscino. sunt etiam qui puerperis ad dissipandum lac exhibent hydromel. diluoris ℥ ij. vel iij. si non sint obnoxia suffocationi vterinæ, ex quo ita sumpto vidimus aliquando satis bonam lactis quantitatem cum vrinis excretam. Sed quicquid sit tutius est educere in illo impetu, quod redundat lac sugendo, aut mulgendo, dehinc paulatim repellere, & mammam adstringere. Non est etiam permittendum, vt vbera statim nuper nato exhibeant, quia primum lac feruidius & crassius facile coagulatur, aut acescit in ventriculo, variæque infanti infert symptomata: post septem aut nouem

uem dies exhibeatur, vt sequenti libro dicemus. Interea reget in illis, quæ ventris torminibus sunt obnoxia, dum lochia purgantur, vtendum erit attenuantibus sanguinem crassum, & flatus discutientibus: vnde vulgò concinnatur puluis ex æquis partibus, sex dauci, cinamo. sex. Dauci tumoris partes diaximi, cuius ꝓ j. exhibetur manè & serò cum paucò vino albo tenui, vel rub. aqua fanic. vel borrag. diluto. si pituitosæ mulierculæ porri capita, & paruas radices sub cineribus coctas & contusas puerperarum vmbilico admouent, & iuscula cum paucò croco & vitellis exhibent, si nulla febris adsit: sæpe etiam theria. vet. ꝓ ß. cum paucâ conferua capill. vener. in formam boli exhibitâ profuit, in delicatioribus autem contenti sumus puluere, quem Ducis appellant: interea inungitur venter oleo ex sem. lini. sambuc. & ruta. si flatus magis vrgeant, ad quos discutientendos parant etiam sacculos ex milio, auena, semine lini, fennegræ. foliis siccis arthem. sabun. cum paucò sale, omnia fingunt in sartag. & irrigando paucò vino rubro, aut aqua vitæ includunt linteolis, quibus fouent enixarum ventres: deinde illinunt vnguento sequenti.

℞. olei amygdal. dulc. & hyperic. añ. ꝓ ij. olei myrtini ꝓ j. sem. Erui, & spermat. cet. añ. ꝓ vj. pulu. diac. ꝓ j. ß. ceræ nouæ, quantum satis, fiat vnguentum.

Quod si dolores isti & tormina magis adhuc vrgeant, potest adhiberi omentum veruicis recenter extractum, & adhuc calens, aut vino calente irroratum.

raturum. Eodem modo laudant pellem veruecis nigri recenter mactati adhibitam, in delicatioribus potest parari spanagrap. seu tela generaliter, hoc modo:

Acc. cer. nou. ζ iij. spermat. cer. ζ β . therebint. venet. in aqua rosacea, & arthem. lota ζ ij. olei amygdal. dulc. & hyperic. añ. ζ j. olei myrtill. & demastic. añ. ζ β . axung. cerui, vel medullæ cruris vitoli ζ iij. liquefiant omnia in vase dupl. deinde auferendo ab igne iniice vnam aut duas telas ad magnitudinem ventris, & ita concinnatæ & leuiter calefactæ toti abdomini vicissim admoneantur; vel ibi suantur per diem integrum. fit etiam frequenter puluis sequens ad vitanda prædicta tormina.

Acc. sem. anisi ζ j. nucis mosc. cornu cerui vsti añ. ζ β . nuclei dactylorum, cinam. añ. ζ ij. sacchari albi ζ β . fiat puluis. vel

Acc. rad. consolid. maior. ζ j. β . nucleor. persicor. & nucis mosc. añ. $\mathcal{D}$ ij. ambr. gris. si non sit suffocationi obnoxia $\mathcal{G}$. iij. conseru. folior. absynth. cum syrup. de arthem. quantum satis, fiat opiata, de qua detur ζ j. cum vino diluto, aut iusculo, vbi caliditatis est suspicio. Quidam in hoc casu valde laudant aquam ex floribus camomel. stillatit. ad ζ i. adhibitis & fol. parietar. cum oleo ruta. frixa, & ventri sæpius admota. Præter ista ventris tormina, quæ enixas frequenter exercere solent, videndum erit, vtrum post partum leues aliquæ exulcerationes, aut distorsiones vteri, & partium genitalium adsint, quarum restitutio erit procuranda post fluxum lochiorum, vt propriis capitibus docebamus, quemadmodum sulci & rugæ ventris, quæ illis
acci

accidere solent ob districtam abdominis cutim gestationis tempore, deinde post partum contractam, non solum præcauendæ, vt suo loco diximus, sed etiam corrigendæ inunctione olei de-nuce Indica, quod hîc plurimum valet, vel adipe illo ex vulua balenæ extracto addendo modicum ceræ & croci. Ad idem commendatur cinis testudinis nemoralis, cui albumine excepti, aut aqua stillatit. ex illis comparata. Sed in primis proderit etiam tela illa à nobis proposita, quæ æqualitatem summam ventri & mollitiem comparare potest: vt autem viæ illæ genitales post partum relaxatæ, & quasi diuulsæ restituantur, non erit extra rem, si absoluto puerperi pergamento foueantur decocto malicor. rosar. rubr. & sem. myrti in vino rubro adstringente, aut aqua aluminosa, vel immittantur etiam pessaria ex pulu. gall. cum prædicta aqua & gossip. concinnata. Quibus omnibus practis, antequam puerpera cogitet de egressu & solitis negotiis repetendis, videndum erit, vtrum propter sordes illas, & mora diuturniori in lecto contractas balneo indigeat, aut propter humores excrementitios & pituitosos, qui ob desidiam illam & vacuationem sanguinis facile contrahuntur, stupha siue Laconico, quod feminis nostratibus valde est vsitatum, quædam balneum humidum cum sicco coniungunt, ita vt post balnei vel semicapij vsu iubeant illas in stuphis mediocriter sudare. Vt hac de re nostram sententiam aperiamus, certum est balneum à partu conferre valde post præctam lochiorum purgationem, & egregiè resistitas vires, quia sic commodissimè abluuntur sordes

sordes totius corporis, roborantur partes, & ad mediocrem habitum cōtrahendum deinceps disponuntur; sed hoc vsurpari debet potissimum in fœminis biliosis, aut sanguineis, macie quodammodo ob labores & vacuationes prægressas affectis, & quæ sunt assuetæ eiusmodi remediis: in aliis verò, vt phlegmaticis, pinguioribus, quibus crudi humores colliguntur, venter aut pedes intumescunt, melius est abstinere, & ad stuphas relegare, si anni tempus illud permittat: aut esse contentas remediis, quæ postea dicentur. In illis itaque, quibus balneum competere videbitur post vigesimum, aut trigessimam à partu diem præmissò leui cathartico, aut clisinate, necnon vigente aëris clementia, aut artificio saltem comparata, ita præscribi poterit.

Acc. rad. acor. vuul. campan. & liliorum alb. añ. ℥ ij. cort. citri sicci ℥ β. fol. arthem. puleg. maior. agrim. & borrag. añ. m. iiij. seminis lini, fœnuigr. leuiter contus. granorum myrthi añ. ℥. ij. florum camom. melil. & stæchad. & anthos rosar. rubr. añ. m. j. fiat omnium decoctio in aqua fontis vel fluminis pro balneo, quod ingrediatur tepidè, illicque maneat per duas horas manè, & per vnam tantum à meridie; antequam exeat sumantur tres vel quatuor silices igniti, qui in sartagine positi irrorentur vino albo, in quo parum aluminis dissolutum sit, præiicianturque iu prædictum balneum, vt eiusmodi fumum excipiat circa regionem renum ad eos confirmandos, & vincula matricis roboranda, dum morabitur in balneo, neque potu, neque cibo vtatur, sed ante-

quam illud ingrediatur per semihoram, aut circiter fumat iusculum aliquod, aut vitellos ouorum cum vini momento, tacita etiã, & ab omni strepitu libera quiescat, tam in dicto balneo, quàm vbi in lecto erit posita, contra morem vulgi, quod Bacchanalia tunc temporis celebrare solet: continuet per biduum, aut triduum, vt moris est, si nullam ex eo lassitudinem sentiat. finito balneo per aliud biduum vtatur sequenti suffimigio, si voluerit, ad facilitandam futuram conceptionem:

Acc. santal. citrini. cort. cit. sicci. & nucis mosc. añ. ʒ. ij. granorum herui, & nucum cupressi añ. ʒ. j. Gariophyl. & carabe añ. ʒ. j. fiat puluis crassior, de quo iniiciatur parum super prunas in sella perforata positas, vcl in olla, quæ canalem seu tubulum habeat. Quòd si timeas fumigium siccum propter vapores acriores, paretur ex decocto scēnathi & aluminis cum tribus, aut quatuor gariophyllis in vino calente feruefactis.

Vbi autem venter, vel pedes puerperæ tumidi apparent post dies decubitus consuetos instituat purgatio solemnis & integra, si autumnus, aut ver vigeant, vel saltem per Epicrasin pro natura laborantis: deinde committatur stuphis per duos aut tres dies horis matutinis tantùm; quòd si abhorreat ab vsu stupharum, vt solent multæ, præscribatur diæta sudorifica per duodecim, aut quindecim dies ex decocto rad. chinæ, vel salsa parillæ, & interea parentur fofus, lixiuia, vel linimenta quædam ad discutendos istos flatus, & humores serofos in cruribus contentos. Multas etiã ab eiusmodi cachexia ex puerperio contracta vsu thermarum nostrarum Bellil-

canarum artificiosè præscriptarum conualuisse certissimum est, atque luto illo calenti vëtri & pedibus admoto omnem tumorem euanuisse.

De Affectibus morbosis Puerperarum:

Ostendimus superiori capite partum quendam esse naturalem, alium verò difficilem & laboriosum, præter naturam, & extraordinarium, qui nõ tantùm dolores atrocissimos & periculum inferre solet in ipso parturienti conatu, sed etiam post illum grauissimum laborem in enixis affectus morbosos, qui medicam curationem exposcunt: Quemadmodum enim in grauidis acuto morbo, aut chronico detentis exoritur peculiaris quædam ratio illas tractandi propter fœtum in vtero contentum; Sic etiã in puerperis non est dubium, quin multæ considerationes peculiare exurgere possint, propter quas & prognosis illarum, & Therapia sæpius immutentur. Cùm ergo dixerimus superiùs præcipuũ in puerpera bonæ valetudinis fundamentum positum esse in debita vacuatione lochiorum, hinc etiam sequuntur plurima incommoda aduersæ valetudinis quando vel deprauatè fit, vel imminutè, vel abolitè: eo enim tantùm modo, vt hoc obiter annotemus enixæ à vulneratis discrepant, quòd in puerpera largius, quàm in vulneratis fluere debeat iste sanguis, propter contractum ex diuturna mora vitium, & naturam partis affectæ, quæ huic vacuationi est assueta. Quotiescunque ergo post primos impetus & labores partus, exclusumque fœtum &

secundinas sanguis iste ob rupta vasa, vel nimium aperta tanto fluit impetu & copia, vt puerperæ vitæ ruinam minetur, quod ex viribus potius decumbentis, & pulsu, quàm mensura coniectandum. Vnde illud Aphor. 54. sect. 5. in fluxu muliebri si conuulsio & lipothimix accidat malum, toties accidit negotium, vt huiusmodi fluxui mature suppetias, & prudenter afferat medicus. Ergo instituenda est victus ratio humoribus increasandis, & cohibendo illorum motui accommoda, vt pote pro earum potu præscribet aquam feratam, vel in qua parum mastichès bullierit, addendo modicum vini rub. & adstringentis, si iam adsit magna virium deiectio, item panatellas gelatiuas, anytum, aut oryzam cum iusculo capi, aut pedum & cruris vituli, decocto pyra etiam, & cydonia mala, carnes assas, & succo granatorum aspersas, aliâque eiusmodi ad hanc rem comparata, quæ frequenter potius & variis vicibus quàm magna quantitate & in fotum exhiberi debent.

Non omittendæ etiam frictions, & ligaturæ dolorificæ superiorum partium, cucurbitulæ sub mammis, & vtroque hypocondrio admotæ, inunctiones hepatis & renum ex vnguento rosac. Et cataplas. ex bolo armena cum albumine oui ex pauco aceto comparata, quæ lumborum regioni, & pubis admoueri solent. Valde etiam commendant auctores nostri stercus suillum adhuc calens aceto mixtum & ventri admotû. Poterunt per os exhiberi quædam potiones ex terra sigilla. cum syrupo myrtino, & aqua plantag. vel ipse surculus plan-

rag. recenter extractus ad $\frac{z}{3}$ ij. vel iij. Atque etiam in mulieribus biliosis Rhabarb. pul. ad $\frac{z}{3}$ j. cum paucō semine plantaginis in iusculo, aut vino adstringente, ubi immodicè fertur iste sanguis, ita vt nulla arte reuocari possit nullum est præstantius auxilium, quàm venam cubiti aperire, & inde sanguinem paulatim, & per interpositas vias educere: sic enim multas iam deploratas, & ab omnibus derelictas conualuisse obseruauimus. Quod si præter ista adstringentiã sumpta & admodum sanguis iste crassior redditus concreuit in grumos in vtero consistens dolorem, tusionem & fumos cordi & cerebro malignos communicet, videndum erit, vt illi maturè excutiantur, antequam maiorem putredinem conceperint, & febrem induxerint. Ideo ubi erit suspicio coagulati sanguinis, iubendum imprimis, vt deambulent leuiter, si vires id ferre possint, aut saltem erectæ per aliquod tempus maneant, vel genibus enixæ, sic enim aliquando suo sponte pondere decidunt isti grumi, aut si hoc fieri nequeat, educantur manu peritæ obstetricis, vel si interius adhæreant dissoluantur conuenienti iniectione tepida in vterum facta, vt potè ex decocto hordei, & oxymel. vel aqua nucum & rubiæ, in qua mellis rosacei parum fuerit dissolutum. Cautè tamen agendum: nam hic vndique periculum, ne scilicet post eductos aut dissolutos eiusmodi grumos reuocetur sanguinis fluxus cum vitæ discrimine: aut si eiusmodi sanguis coagulatus in vtero diutius subsistat, ne calorem natium suffocet, respirationem intercipiat, aut inducta putredine febres, liporhimias, sudores

diaphoreticos, & similia accidentia inducat. Videat itaque medicus diligenter, ne quid detrimenti ex alterutro excessu accipiat, sed vtrumque, quantum fieri poterit, moderetur.

Superest itaque aliud vitium huic contrarium, nec minus periculosum, suppressio istorum lochiorum, ex quorum refluxu & corruptela innumeri propè affectus generari possunt. Hinc enim Hippocr. 10. Gynæc. oriuntur febres acutæ, mania, melancholia, phrenitides, anginæ, pleuritides, peripneumonia, &c. eiusmodi, vt taceam inflammationes & tumores malignos, nisi aliunde oriatur aliqua vacuatio spontanea, quæ vitium illud emendet, vt alui fluxus, hæmorrhoides natium, profusiones vrinarum cum filiginoso sedimento, vt est 3. Epid. aut etiam sudor copiosus, cuius summam utilitatem doctè hîc aduertit Auicem. Eiusmodi itaque purgatio à variis causis imminui & supprimi potest tam exterius, quàm interius, quæ non opus est hîc recensere, quia à nobis fuerunt proposita cap. de suppressis mensibus. Vbi ergo ista puerperij purgamenta suppressa fuerunt, vt dolor & sudor in vtero sentiatur, lienis aut ventris tumor cum manifesta tusione lumborum pondere, difficultate spirandi, faciei rubore intenso, aut iam liuescente, oculorum perturbatione, & simil. statim ad ea veniendum, quæ sanguinem istum ad inferiora reuocent, & foras eiiciant. Primò autem præstare conabimur clysteribus mollientibus, laxantibus, necnon si iam aliquot dies, vt septem, vel nouem intercesserint purgatione ex infuso rhabarb. decocto, agarici, aut fennæ; imò etiam valentioribus

lentioribus si opus esse videatur, fiant frictions femorum & crurum asperiores deorsum versus, ligaturæ dolorificæ articularum pedis, cucurbitulæ inguini & coxis cum multa flamma, atque etiam parti carnosiori tibiæ cum leui scarificatu, si rubor in illis appareat. Quòd si malum magis ac magis ingrauescat, neque adsit spes reuocandi istâ vacuatione per dicta remedia, tunc procedendū erit ad aperitionem venarum poplitis, aut vtriusque cruris, vt docet Hippocr. 2. Epid. vel etiam hæmorrhoid. si natura eò vergere videatur, districtis scilicet, & dolentibus venis exterioribus: aut fit etiam aliquando, vt sanguis iste commodè fluere nequeat propter crassitiam & visciditatem illius, quod Hippocr. etiam notauit lib. de Nat. Mulier. Cùmque adhibet foris attenuantes & mollientes toti ventri, pessaria menses prouocantia ex farina nigellæ rom. cum succo mercur. fumigium ex bdellio sinapi & myrrha, & vngula asini, aut capræ.

Exhiberi etiam possunt ea, quæ menses prouocant, vt decoctum rad. appetitiuarum, cinamb, & cicer rubr. cum pauco croco: imò etiam ꝑ j. trochiscor. de myrth. cum pauco vino albo, aut aqua fœniculi, antequam febris inualuerit. His enim & similibus reuocanda erit ista lochiorum purgatio: deinde partibus peculiariter affectis erit prospiciendum. Accidunt ergo puerperis primò & principaliter ob istam purgationem malè constitutam: secundò ob intensos labores & dolores, quos in partu præter naturam passæ sunt: Tertio ob lactis redundantiam in mammis, & effluxum illius in totū corpus: Quarto ob malum corporis habitum innatum

vel aduentitiū: Quomocunque illud fiat, vidēdum est iam nobis, quæ ratio particularis enixarum sit habenda exemplo aliquot affectuum, qui illis frequenter accidere solent. Ducemus autem initium à febre continua primaria, cui valde sunt obnoxia: deinde agemus de febre symptomatice, siue secundaria, quam sub nomine pleuritidis explicabimus.

Febris itaque primaria à putredine humorum in maioribus vasis orta magnum puerperis inferre solet periculum, tum ob propriam speciem, tum propter excrementorum in illis prauitatem, corporisque ob prægressos labores infirmitatem. habent etiam prædicendi difficultatem, vt hoc etiam obiter attingamus, propter computationem dierum criticorum, quibusdam existimantibus enumerationem illorum inchoandam ab hora partus; aliis verò ab hora inuasionis febrilis propter varios Hippocratis locos, tertio enim prognost. mulieribus indicationis à partu contingere dixit: Et Gal. in comment. dixit initium numerationis sumendum, non quo die cœperint febricitare, sed, quo pepererunt; & confirmatur 3. Epid. variis historiis. attamen 1. Epid. sect. 3. in descriptione ægritudinis vxoris Phidiæ, & Diomed. Hippocr. initium computandi facit à die febris, non à die partus. Vt ergo sententias istas conciliemus, sciendum est ex superioribus partum alium esse naturalem, ordinarium & facilem, quantum ipsius rei natura ferre potest: alium verò difficilem, laboriosum cum magnis laboribus & symptomatis coniunctum. Modò partus ille
naturalis

naturalis & ordinarius tendit vt plurimum ad integram fatus valetudinem, neque facit maiorem humorum motum, quàm par sit, ita vt nisi horror aliquis externus de nouo contingat, puerpera non egrediatur terminos sanitatis. In hoc itaque partu, si post aliquot dies propter causarum internarum, aut externarum violentiam exoriatur febris continua, non debet fieri computatio dierum criticorum ab hora partus, sed à die morbi, quando scilicet humores agitari præter naturam & putrescere cæperunt: contra verò in partu difficili, quamuis febris post tertium, vel quartum diem exoriatur, oportebit initium computationis facere ab ipso partu, quia tunc incipit totius corporis œconomia eueri, humorumque perturbatio fieri: à qua deinde iste affectus proficiscitur vt obseruare solemus in magnis vulneribus & inflammationibus partium internarum. Vnde patet conciliatio locorum Hippocr. & ratio numerandi dies criticos in istis affectibus explicatis. Videamus, quid de Therapeutica febris istius continuæ, & primariæ sit statuendum.

Considerandum primò, vtrum eiusmodi febris oriatur ex sola lactis redundantia & refluxu in venis tali, dum vt plurimum intra spatium duorum aut trium dierum instar Ephemere extulsa cessare solet, nisi lac in mammis coaguletur, & computrescat: vnde inflammatio febris symptomaticæ subsequitur, de qua hîc non habetur sermo: deinde videndum, vtra febris coniuncta sit

cum suppressione lochiorum, vel nimio illorum fluxu, aut illis immoderatè fluentibus, & rite se habentibus contigerit, quoties enim contigerit cum suppressione, aut imminutione istius vacuationis tota ferè curatio pendet à prouocatione illius, vt à nobis supra dictum est: Sin verò fiet cum immoderato lochiorum fluxu, oportet febrè istam pendere, vel à summa corporis exagitatione & humorum ob prægressum partum, vel certè ab insigni quadam cacochymia in maioribus venis latitante, quæ non potuit per eiusmodi euacuationes curari, ideoque si vires ferant, exposcere phlebotomiam ex venis brachij, cum ad sistendum impetum hæmorrhagiæ, tum ad ventilationem faciendam interioris illius inflammationis. Deinde non omittenda erit purgatio ex benignioribus & roborantibus catharticis, vt excrementa illa sensim vacuentur. Quòd si illa febris oriatur lochiis rite se habentibus secundum quantitatem & qualitatem, vt apparet ex Hippocr. 1. Epid, tum existimandum errorem quendam in victu, vel aliam causam externam contigisse, quæ humores vehementer commouet, & ad putredinem adducit. Hic itaque agendum erit solita methodo per roborantia, coquentia, & expellentia, hoc tamen excepto, quòd si permaneat ille lochiorum fluxus, purgationi potius, quam venæ sectioni incumbendum, quia per Phlebotomiam venarum cubiti posset subito recurrere sanguis iste ab utero fluens, versus corporis interiora: quòd si lochia ista sistantur perseverante febre, discernere poterit

poterit medicus prudens de usu phlebotomiæ ratione magnitudinis febris & aliarum circumstantiarum. Secundariæ verò siue symptomaticæ febris exemplum sumemus in pleuritide, tum quia frequens esse solet in illis propter labores & conatus immensos, madores & sudores contractos, perfrigerationes, & simil. tum quia ex illius paradigmate facile erit de cæteris febribus inflammationes partium internarum sequentibus idem statuere.

Pleuritis itaque in puerperis magnam adfert curandi difficultatem, præcipuè propter usum phlebotomiæ, quæ est præstantissimum illius remedium. Itaque eodem modo consideranda est in hoc affectu lochiorum constitutio, quemadmodum supra dicebamus. Nam si lochia præsentè pleuritide affluant modicè, nò est dubium, *Inmodicè* quin tunc, & quàm primùm, veniendum sit ad venæ sectionem ex brachio lateris dolentis sanguisque sit mittendus per epicrasin, & iteratis vicibus, ut vires conseruentur, & simul ista vacuatio immoderata sistatur. Vbi verò suppressa est ista lochiorum purgatio, quæritur vtrum vena illa brachii statim sit aperienda ad sedationem fluxionis, & inflammationis. Ego quidem non existimo, quia in eiusmodi lochiorum suppressione, & refluxu magis ac magis accersetur materia ista versus interiora & partem affectam: ideoque per initia morbi melius esse videtur venam poplitis, aut malleoli *κατ' ἴκην* aperire, cucurbitulas & frictionem inferioribus partibus admouere, reliquaque præstare, quæ

quæ sunt necessaria ad educendum sanguinem versus uterum, ut inde reuocetur iste lochiorum fluxus. Quibus præstitis, si adhuc perseveret affectus, aut augeri videatur, tum non erit procrastinandum in usurpanda phlebotomia brachij eiusdem lateris affecti, quia significat fluxionem istam, quæ committit pleuritidem, aliunde pendere, aut ita conclusam esse istam materiam, ut deinceps remitti non possit versus vias matricis. Superest igitur, ut dicamus quid statuendum sit, quando lochiis naturaliter fluentibus pleuritis exoritur in puerpera. Quæ difficultas eadem est cum illa, qua quæri solet, utrum mulieri extra graviditatem, aut puerperium secanda sit vena brachij, quando pleuritis, aut alius morbus id poscit, si præsens sit purgatio menstrua. Multi existimant non esse tundendam venam, quia timent, ne sanguis ad interiora reuocetur, & sperant ex istis vacuationibus rite se habentibus satis commodè educi posse materiam istam, quæ morbos committit: verum hac distinctione opus est, ut si pleuritis, vel alius morbus apparuerit iam præsentibus & fluentibus lochiis aut menstruis non sit cunctandum in vena illa brachij eiusdem lateris aperienda secundum sententiam Hippocr. ut occurramus facillimo morbo, cuius generatio & augmentum non possunt impediri ab illa vacuatione præsentis, sed omnem conatum naturæ superant.

Quod si pleuritis, aut alia inflammatio præcellerit, aut similiter inceperit cum isto fluxu,
tunc

tunc expectandum aliquantisper, ut videamus utrum ab ista vacuatione imminui possit præsens affectus: quòd si dolor & difficultas spirandi, quantumcunque fluat illa materia, augeatur, non est tunc cunctandum in secunda vena proximi cubiti, quæ citò causam morbificam reuellere poterit. Quod verò spectat ad aliquam curationem sistendum erit eisdem remediis, quæ in aliis hoc morbo detentis vsurpari solent. Hoc tamen notandum de purgatione, quòd si ea necessaria videatur, ut in pleuritide notha & ad hypocondria vergente, eam tunc celebremus potissimum, quando finis vacuationis istius menstruæ, vel lochiorum instare videtur, quia per istam catharsin artificiosam, ut plurimum sisti solet magno ægrotantium incommodo: illud tamen audendum, quando morbus mitior est, & quasdam naturæ inducias præbere videtur, aliàs enim ibi imminet periculum ex multitudine excrementorum, quàm primùm ad eorum vacuationem erit accedendum. Atque hæc de pleuritide in puerperis.

Sistendum itaque quàm primùm fieri poterit consuetis remediis tam purgantibus, quàm roborantibus. At si sanguis nimio impetu ad superiora feratur reuellendus illico non tantum cucurbitulis & frictionibus inferiorum partium, sed etiam sectione venarum illarum, quæ per poplitem & talum excurrunt. Præter istos affectus non rarò solent infestari puerperæ potissimum primiparæ & sanguineæ ob vehementem partium comprehensionem & nixum in partu
inflamma

inflammationes & dolores vehementissimos hæc morrhoidos. Ad quorum medelam omnia genera anodynôn sunt vsurpanda, vt proprio tractatu dicetur, quod si iste cruciatus nequeat alio artificio sedari, venæque illæ admodum tumentes appareant, quauis præfente lochiorum purgatione accedendum erit ad earum apertionem admotis hirurginibus, vt pessimus ille humor educatur, qui non potest retrocedere à venarum extremitatibus, aut mitigari. Sed quando ista effusio sanguinis per anum potest intercipere aliquando lochiorum vacationem, ideoque sedatis istis doloribus reuocanda erit rursus remediis accommodatis, vt sæpe dictum est. Solet etiam à partu multas puerperas exercere vterina suffocatio, cuius sedationi oportet diligenter incumbere ob summam conturbationem, quam toti corpori inferunt. In istis itaque solemus statim post partum admovere regioni pubis, aut postremo hypogastrio emplastrum ex bdellio & galbano confectum, cuius extremæ parti versus collum vteri aliquot grana cibetæ, aut moschi optimi ad recreandam matricem adhibeantur. Possunt etiam olfacere assam foetidam, aut oleum de gagate, cuius tres aut quatuor guttas cum pauco vino vel iusculo dissolutas sorbere erit vtilissimum in crudeliori affectu.

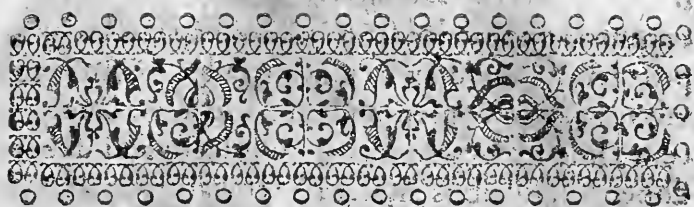
Superest ergo, vt adhuc annotemus affectum quendam, qui frequenter in illis apparere solet, postquam surgere & deambulare cæperunt, nempe coxendicum dolorem, ob quem sæpe claudicare coguntur, patat Rondeletus hunc affectum

non propriè esse coxarum, siue sciaticum, sed referendum esse ad vteri ligamenta humoribus imbuta, quæ versus inferiorem Ischij partem deferantur: quod etsi verisimile sit, non est inficiandum, quin mulieres ægrè parientes possint aliquando ob compressionem, & quasi contusionem vicinarum partium, longamque decubitus moram insignem arcessere humorum copiam, quæ ipsum Ischij articulum & ligamenta subeant, vt quotidiano vsu didicimus: Ideo in istis mulierculis solemus post cathartica accommodata, totiùsque corporis, & humorum præparationem præscribere sudorifica decocta, aut Laconica superiùs à nobis commemorata cum inunctionibus partis affectæ, ex vetere theri. oleo lumbricor. balsamo Guido. & simil. multis etiam profuit vsus musti, aut vini calentis cum herbis naturalibus in formam semicupij, aut fots: cum diuturnior aut pertinacior est iste affectus, solemus eas ad thermas nostras Bellelucanas relegare, vbi balnei & luti vsu dissipatur tandem humor ille infarctus, & pars integræ sanitati restituitur.

Atque hæc de præcipuis affectibus puerperarum, quoniam alij multi, quibus sunt obnoxia, vt ani prolapsus, distorsio colli, vel osculi matricis, præcipitatio & vlceratio vteri, scissura venæ ad anum vsque ob nimiam fœtus magnitudinem in iuenculis facilè reduci possunt ad peculiarem therapiam suis locis propositam. Hoc tamen notandum in ipsa vulvæ scissura, quòd si tanta fuerit, vt futura, & simili chirurgi opera indigeat, quoties de

nouo parere debent vix exire posse infantem propter callum, & firmiorem cicatricem vulneri obductam, quæ non potest satis commodè dilatari. Qua in re melius est vri manu artificis, quàm expectare, vt sponte disrumpatur, tum propter nimum matris & pueri dolorem in exeundo, tum etiam, quòd per disruptionem maior dolor & solutio continui sequatur, sed hæc rarò contingunt, quare huic secundo libro finem imponamus.

Finis Libri Secundi.

D E

AFFECTIBVS
MVLIERVM
LIBER TERTIVS,
ET VLTIMVS.

De Regimine puerulorum à partu.

CAPVT PRIMVM.

GENERATIONIS impedi-
menta ex parte mulierum supe-
rioribus libris tollere & curare
docuimus, superest igitur hoc
libro tertio opus ipsum genera-
tionis editum iam fœtum scilicet

consideremus, quoniam in illo statu positus ex-
poscit maximè alienam opem, & sedula cura in-
diget, vt educari, augeri, & ad speciei humanæ
perfectionem possit peruenire. Erit igitur du-
plex ista cura, vna quæ perspicit tenellam pueri

corpus , quomodo sic peculiariter tractandum pro debito quodam regimine ad robustiorem vsque ætatem conseruandam : altera verò nutriticem , siue fœminam illam cuius lacte frui debet donec solidioribus alimentis reficiatur.

Quod ad priorem partem spectat, non est dubium quin pueruli post ipsum ortum vacui sint constituti, alij siquidem infirmiores, alij robustiores; quidam verò malè se habent ex accidenti propter labores, quos in ipso partu passi sunt. Robustiores censentur illi, qui statim post exitum plorant, alui & vesicæ excrementa statim excernunt; mammam oblatam liberè admittunt, & sugunt; oculos ad lucem intrepidè aperiunt, manum vtramque iactant, & simul alacritatis signa exhibent, quæ si desint omnia, vel plura, imbecillum, aut minùs validum esse fœtum ostendunt. Vtrum verò habeant ab origine & principio generationis ab vtroque parente significabimus constitutionem: à sanis enim & robustis sana plerumque soboles oriri solet, vt contra. Item grauiditatis & gestationis modum, quæ enim mulieres symptomata, & incommoda multa patiuntur, dum vtero gestant, potissimum morbos chronicos, aut acritos, vix bene valentes fœtus producere possunt. Præterea si mense incommodo, seu termino irregulari pepererit, quod ostendit maximam naturæ perturbationem: sin verò huiusmodi infirmitas fœtui contingat ex accidenti, & reliqua quidem absint. Sed ipsa difficultas pariendi, quæ præcessit, aut diuturna mora patefacient, vnde illa proficiscuntur; imo

imò ipsum aliquando infantuli corpus quasi contusum & liuidum ob istos labores & concussionem apparet, & vt plurimum post aliquot horas, vbi in lucem editus fuerit, extinguitur. In eiusmodi itaque foetibus imbecillioribus solent multa moliri, quæ plerumque sunt irrita. Faciunt enim inspirare in os illius delicatulam quandam virginem, si mas fuerit; puellulam vero si foemina, inserunt rostrum gallinæ viuentis in eius podicem, eamque ibi extinguere sinant, quod putant hoc modo exhalantem calorem & spiritum gallinæ refocillare infantis vires. Post deterfas autem eius sordes exhibent modicum theriaces, aut confect. alker. dissoluta cum lacte. quod si nequeat præ infirmitate ex vberibus sugere, mulieris manibus in fauces pueri in canaliculis argenteis vel potius ex membrana coriacea infertur, quod in plures dies præstandum erit, donec paulatim vires ad sugendum collegerit. Præterea, si neque alui, neque vesicæ sordes emittant partes illæ ad ignem blandè erunt pertractandæ, vt excitetur facultas excretrix, vel etiam immittendus in podicem cauliculus maluæ vel betæ oleo imbutus, aut etiam mel rosatum cauens cum cochleari per os exhibendum, vt expurgetur excrementum illud, quod in corporibus nuper natorum delitescit nigrum & glutinosum ab authoribus nostris papauerulum appellatum ob quandam similitudinem.

Si contusiones & liuores in prædicti pueri corpusculo appareant. foueantur vino rubro adstringente, aut ex decocto florum Camomeli-

2

De affectibus.

sem. Coriand. & anisi simul mixtis, si etiam ex-
coriationses adsint, puluere rosaceo aspergantur,
aut oleo rosaceo, & inuoluatur bombace, aut
panno lineo molliori.

Sed nos ad naturalem partum, & alacriores
foetus tractandos redeamus, quorum regimen
occupatum etiam esse debet, vt ex generosis
istis, & foelicibus plantis genus humanum au-
geatur. Post sectum & nexum conuenienter
pueruli umbilicum, inunctumque oleo rosaceo,
& inuolutum panno lineo, ne ita ventrem im-
mediate contingat, quod dolores, & tormina
excitare solet, cum sensim putrescit, debet peri-
ta & sapiens obstetrix puerulum istum blandè
contrectare, & si quid male conformatum in vul-
tu, & aliis partibus, dum adhuc quasi vitrea sunt
ossa effingat in melius, artus omnes explicet,
crura & brachia saepius extrudere faciat, etsi quid
in articulis mucii vel lentoris residet, dissipent
palpebras aurium, narium, vuluæ, podicis,
mentulæ, ductus & orificij. Vtrum bene papant
exploret, linguæ radicem, & ligamenta tentet, &
conuenienter abscindat, si nimium sint adstricta:
Inde enim maximum in loquendo impedimen-
tum, & in sugendo lacte exoriri potest. Tandem
exhibeat illi parum mellis rosacei: aut olei amyg-
dal. dul. recentis, & sine igne extracti, vt ductus
illi abluantur, & alius ad prima excrementa eii-
cienda. Quibus præstitis, si quid crassioris in-
quinamenti externæ cuti pertinacius hæreat de-
tergendum oleo communi, aut myrtino, aut vri-
na pueri impuberis, & simul deinde fasciis & lin-

reolis commodè est inuoluendus, & in cunis reponendus. Galenus 1. de sanit. tuenda asperfit facile corpora recenter natorum, vt exiccetur mucus, cutis & membra robur contrahant. Sed propter remedij istius acrimoniam & mordacitatem vix audent illud in pueris nostris tentare, qui inflammationibus, & pruritibus facile corripuntur. Antiqui secundum eundem Galenum, statim natos in aquam frigidam immergebant, vt validiores redderentur, vt ferrum candens aquæ immersum, Vnde apud Virg.

*Durum à stirpe genus, natos ad flumina primum
L'eferimus, sæuoque gelu duramus, & undis.*

Sed illam consuetudinem non probamus hoc tempore, tum quòd plerique delicatiores ex tam subita mutatione ex calore in frigus perirent, tum quòd nimium constipata cutis, & habitus corporis densatus, quamuis dum eos reddat externarum rerum iniuriis nimis obnoxios, attamen putredinis affectibus, & causarum internarum molestiis suscipiendis magis comparatos ob impeditam transpirationem, vt patet dum exanthemata, & ecthymata in illis erumpunt. Credibile est igitur immanes illos populos & bellicis artibus tantum addictos tutandi potius causa in puerulis suis præstitisse, vt, qui hoc frigidæ lauacrum ferre possent, educarentur. Repositus itaque in cunis ab omnis aëris nimia inclementia pro varietate anni, temporis, regnorum, & locorum vestibus, linteolis, & tegumentis eodem modo commodè muniatur, in quibus munditia potius & mollities quam splendor quæra-

tur. Luminis etiam est habenda ratio ratione oculorum, ut solem directe excipiat nunquam distortis musculis oculos mouentibus versus illam partem: ac proinde si quid vitij hac in re contigisse apparet, res quædam splendidiores, ut specula, aut pannus coccineus ad oppositam partem affigantur, ut sic intenti in contrarium acie oculorum illi muscoli conuenientem situm adipiscantur. Non est tamen omittendum in prima pueritia, cum iam intueri incipiunt, neque sunt res turpes aut horrendæ obiiiciendæ, quod ex illarum aspectu facultates interiores in animi summam perniciem incidunt. Neque etiam contractandi à sordidis vetulis, vel aliis, quæ grauem emittunt spiritum, quoniam corpora ista mollia, & quasi spongiosa facile concipiunt expirationem omnium inquinatarum rerum. Vnde Poëta:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Recentes etiam puerili ex consuetudine in vtero contracta plus somno indulgere debent, quam vigiliis, quod sic concoctiones naturales melius perficiantur, & minor sit spirituum dissipatio, vnde cantibus blanda agitatione cunarum, frequenti vberis exhibitione ad id sunt excitandi. Vbi verò primùm expergiscuntur à sordibus diligenter mundandi, & toties in die mutandi, quoties inquinati apparebunt, contra vulgi sententiam, qui bis tantum in die præstandum existimat, ne dolore aliquando, pruritu, excoriatione, aut fœtore afficiantur ex eorum diuturniore contactu, & ita fasciandi de nouo, ut neque
pro

propter nimiam laxitatem distorqueri aut laxari possit aliquod membrorum, neque propter nimiam adstrictionem comprimi, aut dolore trahi. Prospiciendum etiam perpetuò in hisce infantulis, ut aluus liberè fluat, & vrina liberè effundatur: est enim signum optimæ nutritionis, quoniam ex lacte liquidiore liberalius sumpto maiora excrementa suscitantur: vnde qui adstrictiore sunt aluo pueruli, ut plurimum varias incurrunt ægri tudines, multumque periculi & laboris in ipsa defectione ob nimiam cerebri, & totius corporis repletionem, quæ gingivarum magnas inflammationes, humores, putredines, & conuulsiones parere solet.

Quod ad exercitationem verò spectat certum est puerulos, quamdiu fasciis continentur propter ossium mollitiem nullum obire posse corporis motum, donec confirmatis membris post elapsam circiter annum ambulare incipiant, tum diligenti indigent custodia, ne cadant, aut violenta agitatione sibi vim inferant. Vagitus etiam, ploratus & clamores in eis esse debent mediocres, quia faciunt quodammodo ad vacuandam cerebri & pulmonum pituitam, dilatandum thoracem, & excitandum calorem naturalem, quamdiu in cunis degunt immoti, dummodo id non contingat ex vi doloris alicuius, ut quando linteolo premuntur, aciculis punguntur, aut aliquam ægri tudinem patiuntur, ut pote ventris tormina, quibus sunt valde obnoxii, hisce enim omnibus statim & prudenter prospiciendum, ne in animi deliquium, aut in mar-

corem incidant. Vbi verò grandiores iam sunt facti, & ambulare incipiunt cohibendi illi omnes impetus, quantum fieri poterit, potissimum si ab animi pathemate perdeant, ne malos mores contrahant. Adde quod ex nimis illis clamoribus & ploratu facile catharros & fluxiones excitant, aut incidunt in hernias intestinales ob laxiorem peritonæi, & musculorum constitutionem, qua omnia sunt valde animaduertenda. Denique quod spectat ad illorum alimentum, quando ex solo lacte debet constare per aliquot menses, aut leui pulricula, quousque dentire incipiant, & solidiores cibos cõficere possunt. Ideo maxima sollicitudine tale erit comparandum lac, quod secundum substantiam, & qualitatem, & omnia sit laudatissimum, vt proximo capite dicemus.

Quod ad quantitatem, tempus, & ordinem lactis exhibendum spectat, quandiu illo solo vuntur, debent qua in hora illud frequenter sugere, dummodo vomitu, aut alui fluxu non teneatur. Vt enim in vtero perpetua erat sanguinis illius materni attractio ad foetus mutationem: sic esse debet frequens lactis suctio extra vterum ad corporis incrementum. Vbi verò incipiunt pulcillas sorbere, iuscula, aut etiam alios cibos sumere, vtile erit, vt per horam vnã saltem post sumptum cibum à lactis suctione abstineant, ne lac diutius in ventriculo aliis cibis permixtus recenter corrumpatur: necessum est enim per multos lumbricorum tutari, quando solo lacte tanquam æquabili & proportionato alimento v-

Mulierum.

tantur. Cogimur iam tamen illis grandioribus alios cibos exhibere, tum illis assuescant paulatim, & firmiores evadant, tum etiam ne nimis exhauriant suas nutrices, vel in lactis penuria (quæ in mulieribus nostratibus frequentissima est) fames, quam pueruli difficulter ferunt, hos aliquando torquet ratione istius gratioris, & laudatioris alimenti, quo debet frui infans per duos aut tres annos integros, donec ablactetur. Summa etiam est habenda ratio fœminæ, quæ talem illi alimoniam suppeditare debet, siue sit mater, quæ illum peperit, siue nutrix.

Primum igitur quærendum, vtrum sit melius puerulum materno lacte, vel nutricis educari. Et vtrinque satis validæ rationes adducuntur. Plutarchus, Agellius, valde exagitant matres velut Astorgos, quæ infantibus suis nuper natis illud denegant, quod coactæ prius in vtero exhibuerunt. Addunt Physici, eò melius alimentum, quò similius, & magis naturæ consuetum; ideo maternum lac, quod ex eodem sit sanguine, quo alebatur in vtero, illi magis simile esse, & consuetum, ac proinde commodius ad eius nutritionem, quam nutricis, quæ aliquando dissidet ab vtriusque temperamento. Item amorem, & benevolentiam longe maiorem esse, quam nutricis, quæ mercede id tantum præstat. Verum quod contingit vt plurimum in familiis illustribus Magnatum, & reliquorum matres omnes delicatiores, quam vt ferre possint tantam & tam molestam educandi fetus molestiam post gestationem, non abs re esse videtur, si ob ma-

tris molliciem, vel quando non est rite comparata ad lactis generationem, deses, fastidiosa, querula, apolitia laborans, vt solent fœminæ istæ illustriores, vt pueri tradantur alendi egregiæ cuidam, & robustæ nutrici, quam facile inter rusticas eligent ex consilio medici optimo temperamento præditam, vel parum dissimilem. Si corrigenda sit aliqua intemperies in puerulo, quam ex patenribus contraxerit, bene moratam, sollicitam & expertam in tractandis paruulis, quos & summo amore prosequantur, vt variis historiis testatum est, & cum generosiores validioresque viros Reip. administrandæ idoneos educare solent. Cùm igitur nutrix eligi possit, non mater ad commodè educandum puerulum, cui etiam potest imperari debitum regimen, quàm matri morosæ, & deliciis addictæ, ideo à tali casu non est improbanda educatio, quæ à nutricibus obitur. Adde quod duo maximè nutricum educationem commendare videntur: Primum, quòd minùs sint animi pathematum obnoxia, quàm matres; quando enim morbis afficiuntur puelli, quibus valde sunt obnoxij, impossibile est matres non valde commoueri: Vnde summa humorum & lactis perturbatio, ex quo vidimus multos puerulos periclitantes, & tandem nutricibus fuisse tradendos. Alterum, quòd matres istæ perpetuo coitu vtuntur, aut imprægnantur frequenter, vel menstrua patiuntur: vnde lactis copia valde minuitur, aut certe exhibetur paruulis lac calidius, & intemperatius, quàm nutricis à coitu abstinentis.

Vbi igitur contigerit infantem nutrici propter dictas causas esse tradendum, eligatur mulier boni habitus, & temperamenti nigricantis potius, quam albi, lati pectoris, & scapularum, mammarum mediocrium, & bene conformatarum cum elegantibus papillis: sit etiam ætatis vegetæ à trigesimo saltem anno ad trigesimum quintum, non primipara, aut abortiens frequenter, sed quæ feliciter & pepererit, & proprios foetus educauerit, hisce scilicet laboribus ferendis assueta, & tractandis infantulis; cuius lac nec valde recens, nec nimis inueteratum esse debet, quoniam à tribus mensibus post partum usque ad secundum annum laudatissimum censetur. Volunt quidam nutricem, quæ foeminam peperit marem nutrire, & contra. Sed hoc non est perpetuæ veritatis, nisi sit corrigenda in infante aliqua intemperies, ut iam annotauimus. Sit etiam nutrix bene morata, & quantum fieri poterit tranquillo corpore, & animo, quæ enim iracundæ, biliosæ, melancholicæ aut salaces existunt, eiusmodi vitia simul alienis communicare possunt, & lac facile corrumpunt.

Attendenda est etiam familia & natura parentum, à quibus orta est, ne aliquam habeat sanguinis maculam hæreditariam potissimum elephantiacam, luem veneream, strumas, phthisin & similes morborum contagiosorum, quibus facile inficient traditos sibi puerulos.

Præter istos omni etiam affectu morbofo & vitio carere debet, ut balbutie, lue pediculari, scabie, & similibus. Quodsi in ægritudinem ex
 acci

accidenti incidat, vt in catharchum febrem, & simil. tunc abstineat ab exhibendo lacte infanti, donec curata fuerit, tamen lac ex vberibus illius extractum erit, hæc siquidem talis iudicata fuerit, cui puer tradi debeat, tum enim regimen conueniens illi præscribendum pro variis circumstantiis, vt possit salubrius & tutius propositum opus obire.

Imprimis itaque aëris illā nimiam inclementiam vitare debet, quantum fieri poterit, mutationes etiam loci intemperatioris, si ita videatur, vigilias etiam immoderatas fugiat, quod somnus valde facit ad lactis coctionem, non sit tamen somno valde addicta, quæ enim profundo sopore tenentur, negligunt puerorum suorum curam tota nocte, illosque vociferantes aut lacte indigentes non exaudiunt. In talibus etiam cauendum, ne infantulos simul, & iuxta se positos in lecto habeant, quamplurimi enim ab illis fuere suffocati. Ne sit etiam deses, & otiosa, sed alacris, & ad suscipiendos mediocres labores comparata potissimum in quibus brachiorum motus requiritur, vt sanguinem ad mammas attrahat, & lac melius concoquatur, alium nec minus fluxilem, nec nimis adstrictum habere debent, quod vtrumque lactis naturæ nocet, eam minuendo vel corrupendo. Sed si cacochima videatur, aut propter victum liberaliorem & insuetum excrementis redundet, poterit purgari per interualla leui quodam catartico, dummodo illa die mammam non porrigat puerulo, nisi eadem opera infans etiam purgandus. Vt e-

nim est apud Hippocratem, mulier & capra tithymalum comedentes lac habent purgatorium, vitet autem pathemata quantum fieri poterit, neque ipsi vlla occasio mœroris ab vlllo domesticorum præbeatur, quia pœna infanti infligitur.

Quod ad alimenta spectat, si sola lactis ratio habeatur debet vti Euchynis, & Eupepis, ita tamen vt non fiat subita mutatio à victu consueto, verbi gratia, si rustica sit in domum alicuius Magnatis vocata, debet illi aliquantum concedi, vt assuetis cibus pascatur, donec lautioribus assuescat paulatim; alias enim ita fastidiosæ euadunt, vt vix alimenta deliciaiora proposita sumere valeant. Quod si sit robur & alacritas comparanda puerulo, quod Nobiles nostri valde cupiunt in maribus suis, debent potius in agro, quàm in aula, aut in vrbe morari, & ibi ordinariam viuendi rationem seruare: præscribi tamen poterit, vt à valde Intemperatis abstineant, vt pote frixis piperulis, & similibus.

Quæritur præterea, vtrum natrix vinum vel aquam bibere debeat, diximus enim supra non debere esse ebriosam seu vino addictam, inde enim infinita sequuntur incommoda, tum quia vinum immodicè sumptum lac reddit feruidius, tum etiam, quòd eiusmodi temulentæ nutrices salaciores redduntur, nimium somno indulgere coguntur, aut turbata mente puerulos suos in mille pericula præcipitant. Attamen in illis quæ vino sunt assuetæ, nisi temperamentum, aut ægritudo pueruli repugnat, potest moderatus illius vsus concedi ad vitandas cruditates, &

ventris imbecillitatem, in quam incidunt ex commoda vini priuatione, quo deinde, vbi datur occasio sese ingurgitant. Idem dicas de vsu coitus, à quo nutrices tempore lactationis abstinere optimum: attamen cum illis, quæ coniugem habent, & cum illo degunt permittendus potius, quam si immenso eius desiderio in corporis perturbationes incidant: Ita tamen, vt si ex illius vsu prægnantes factæ, aut mensuris purgationibus teneantur, desinant à lactatione pueruli propter incommoda iam à nobis dicta. Sic igitur eligenda, & regenda nutrix. Postea peculiaris ratio lactis & mammarum habenda, vt omnia rite in pueri proposita educatione sic se habeant, quod sequenti capite moliemur.

---

*De Bona Lactis, & Mammarum
constitutione.*

CAPVT SECVNDVM.

MAMMÆ sunt corporis nostri partes glandulosæ, copioso adipe & venarum multiplicium ramis constantes, in anteriori mediâque pectoris regione positæ, figura rotunda, quæ in papillam fungosam velut apicem desinunt ad thoracis ornamentum, cordisque tutelam, in vtroque sexu formata: in mulieribus peculiariter ad alimoniam recentis fœtus parandam, & Galactopœticam facultatem postmodum exercendam,

illa

illarum itaque affectus particularis, cuius præcipuum opus est ipsum lac, quod definitur: Humor benignus, dulcis, albicans, in mammis foeminarum concoctus ex puriore sanguinis portione, & redundantis proprio mammarum alimento ad nutritionem editi foetus. Diximus esse humorem, quia instar aliorum liquidorum corporum in nobis contentorum, sanguinis, seri, feminis, & similium diffluit. Est autem benigna admodum, & laudabilis substantia, quam natura comparavit ad tenelli foetus nutritionem. Huius natura in humido calidoque vitæ animantium principio posita similiter indiget alimento, vt continenter refici, & incrementum capere possit. Est enim tanta istius humoris benignitas, & suauitas, vt non solum ex illius usu tenella puerorū corpuscula sustententur, sed etiam quando grandiores macie aut febre hectica detinentur. In quibusdam etiam nationibus, vt de Scythis narrat Hippocrates, præcipuum ex eo suppetit alimentum. Adde quod ex lacte tres educuntur substantiæ, Serum, Caseus, & Butyrum, quorum in diæta communi hominum ista est utilitas, vt nulla alia ferè sit, quæ huic comparari possit. Diximus præterea in mammis foeminarum concoqui, quod verum lac sit tantum in foeminis, & eo tempore, quo foetus in vtero posirus moueri incipit ratione solius finis propositi, nempe educationis illius extra vterum, quo crescente videmus post aliquot annos istam lactis generationem in mulieribus desinere, donec denuo congressu vtentes foecundo conceperint.

unt. Non enim quicumque virilis congressus sufficit ad lactis generationem; neque enim steriles ex quacunque causa, neque meretrices quantumvis libidini indulgentes lac in maximis proferre possunt, nisi ex huiusmodi concubitu sequatur masculi seminis fecundi in utero relatio, & verus conceptus, unde falsæ omnes illæ imprægnationes à nobis recensitæ, & similiter monstrorum molæ priuantur istius succi generatione, ut ipsemet notauit Hippocrates.

Quamuis igitur dicantur mares aliquando, ut ipse asserit Aristoteles, vel virgines aut mulieres quædam, quibus menstrua defecerunt absque imprægnatione quandam produxisse ex vberibus substantiam albicantem, & lacti similem, non est tamen putandum esse lac, sed portionem alimenti mammarum redundantem, quæ nec idonea ad puellorum educationem, nec ab ea tres illæ partes secerni possunt, nempe Serum, Caseus, & Butyrum, cum tota sit serosa, & veluti albicans pituita.

Quod si obiiciat aliquis istud lac quod falsum appellamus in muliere cui menstrua defecerunt, non esse tantum portionem alimenti proprii mammarum, sed etiam sanguinis illius menstrui retusi, & refluentis. Respondeo sanguinem illum, qui in foeminis iustæ ætatis retinetur præter naturam, quando scilicet neque lactantes, neque prægnantes sunt vitium citò concipere: calorem natium suffocare, & infinitos morbos inferre, ut docet quotidiana experientia, ac proinde non esse apposita materiã, ut ex ea lac generetur,

Verum

Verum obiciet adhuc aliquis, si lac fit in mammis per concoctionem, id est, per viam nutritionis, ut vocant, pendebit ista vis Galactopœtica à facultatibus naturalibus, & insitis, quæ perpetuò sunt presentes, & continuo proposito agere solent: Atqui ista vis lactis generandi videtur confluere vel à viro cuius congressu fœmina fœcundatur, & lacti generando redditur idonea; vel certè è virili semine in vteri cavitate ad conceptum retento, cuius energia mammis communicata intra quartum aut quintum mensem graviditatem incipiunt turgere & lac producere. Respondeo ad illud, vim istam Galactopœticam esse quidem inter actiones naturales, cum sit per modum concoctionis & assimilationis ipsisque mammis insitam, quæ tamen non exerit suos effectus insignes, & manifestos, nisi præsentem alimento convenienti & sine proposito utili. Quandiu igitur fœmina extra fœtus generationem constituta est, inutilis illius generatio; Ideo propriis tantum mammiarum commodis, & nutritioni seruit illa facultas concoctrix, neque habet tantam sanguinis copiam refluentis & elaborati, vel attracti in suas cavitates, ut ex eo lac proferri possit, ideo tunc temporis cessare videtur, sicut spermatopœtica cessat in puerulis, & senibus etiam auctrix facultas, post vigesimum tertium ætatis annum, & sic de cæteris.

Quæ sint autem potissimum causæ, cur præsentem fœtu in vtero incipiat lac generari, non autem prius. Existimat Hippocrates id fieri, quia vasa vterina multo tunc temporis sanguine re-

ferta repellunt quasi sanguinem versus mammas, ut in futuram pueri alimoniam cōuertatur: deinde quia propter conceptum dilatantur omnia corporis vasa, quæ prius erant angustiora, & sic tunc etiam sanguinem facilius refluerè per communes vias vteri & mammarum. Sed illud videtur mihi magis præcipuum, quòd ex præsentia feminis masculi & fœcundi in vtero propter summam correspondentiam, quæ est inter duas istas facultates spermatopoëticam, & galactopoëticam, hæc veluti sopita excitatur, & ex communi officio in communem quasi actum deducitur: vel etiam addimus istam materiam, quæ ab vtero & reliquis venis in mammas ad generationem lactis instituit, non esse simpliciter sanguinem, sed elaboratum & præparatum circa vasa vteri, ut ex eo deinceps lac fieri possit, sicut materia seminalis non solum ex reliquis corporis partibus ad vasa generandi feminis causa ferri debet, sed etiam in vasis præparantibus præparari.

Diximus itaque ad lactis generationem concurrere duplicem materiam, vnã quidem ex vtero, & reliquo corpore per venas communes & proprias, quæ circa epigastera positæ illam mammarum & vteri *notaviã* efficiunt, nempe sanguinem menstruum præparatum, & elaboratum: aliam verò portionem proprii alimèti mammarum superfluam, ex quibus ista materia lactea conflatur: etenim si solus sanguis lactis naturam cōstitueret ipsū lac aut eodẽ gradu caloris, aut maiori præditū esset propter diuturniorem coloris in
 eandem

eandem materiã applicationẽ & concoctionem. Attamen ex Galeno certum est lac esse frigidius sanguine, & ex lacte chylum primò, deinde sanguinem generari debere in lactantibus, vnde oportuit illud habere caliditatem recussiores, vt ex ea deinceps quatuor humores alibiles dicti commodius æquabiliter suscitentur. Adde quòd ipsa docet experientia, lactis vsu hectica detritos temperari, & actus præcordiorum sedari, quod nemo sanguini tribuat, cùm & ipso assumpto inualecat corpus, & pessimè nutriatur imo ipse sanguis extranasatus, & in cavitates corporis incidens grauescit aut putrescit.

Quoniam igitur lac dicitur à Galeno sanguis dealbatus, & leuiter immutatus, non est putandum illud ideo dici, quòd nõ sit diuersa ab eo substantia, vel quòd non sit aliis dotibus præditum ad alimoniam corpori tribuendam, sed quòd inter concoctiones sanguinis, quæ fiunt in corpore nostro, nulla sit inter omnes lenior, quæ non apponitur, vel affigitur parti, in qua assimilatur. Ac proinde non est recipienda illorum scientia, qui existimant naturam in lac tantum sanguinem dealbasse, ne cruor in mammis effusus matri, vel puero horrorem incutiat, quandoquidem, vt iam diximus, ipse sanguis non poterat esse idoneum alimentum, quo nutriretur fœtus extra vterum, quia iam ventriculus & hepar suo munere fungi incipiunt, quo erant priuata, dum esset in vtero, & per vasa vmbilicalia sanguis ille maternus deducebatur, in singulas partes,

solamque homiôsin patiebatur.

Obiiciat aliquis lac esse sanguine calidius, quod fit ex eo per vltiorem concoctionem, & elaborationem, illud enim quod ex philosophia affertur, omnia, quæ concoquuntur, euadere calidiora & crassiora, esse intelliget dum de eis, quæ vnâ aut eandem tantum concoctionem patiuntur, non autem diuersas, quia enim varias coctiones subeunt, fit vt vel propter partis, vel vasorum mutationem, quæ diuerso temperamento prædita esse possunt: vel alicuius rei secretionem, vel permixtionem, refrigeratio potius, & attenuatio, quam calefactio & incrassatio in rebus coctis aliquando contingat. Id igitur sanguini manifestissime euenit, dum in mammis glandulosis, & exanguis nature particeps decidit, ibique permultum proprio alimento ipsarum valde seroso, & pituitoso diluitur & temperatur, ideoque lac à Galeno dicitur substantia quedam media inter pituitam & sanguinem eodem loco citato, vbi etiam vult à loci proprietate, in quo degenerat in lactis naturam sufficienter refrigerari.

Contra istud tamen afferri potest; Quod si sanguis in mammis refrigeratur, dum lac fit, idem continget semini genito in testibus etiam glandulosis, cum tamen ex Galeno longè sit sanguine calidius. Verum dispar est admodum ratio lactis & seminis, quod seminis natura nusquam ingreditur testium glandes, sed in ipsis parastatis retinetur impermixta, imò si quid serosi excrementi in illo sit, exugitur ab ipsis testibus ad suam alimoniam, vt ab eo semen depuretur.

Adde

Adde quòd copia spirituum, quæ per arterias, & nervos, quibus vasa spermatica componuntur, ex omnibus partibus corporis illatorum, maxime facit ad seminis caliditatem augendam, quibus evanescentibus videmus crassamentum seminis satis aquosum, & frigidum, ex quo potissimum coagmentantur partes spermaticæ.

Superest adhuc alia difficultas aduersus istam lactis naturam à nobis propositam. Etenim si lac fiat ex sanguine concocto & elaborato, idem contingeret lacti & semini, quod scilicet natura non posset ferre magnas illius vacuationes sine maximo periculo, cum tamen videamus nutrices tantam illius copiam sine noxa singulis diebus profundere. Quod si respondemus disparatam esse rationem lactis & seminis, vt supra fuit annotatum, quòd semen in parte exigua conficiatur, quæ non potest tantam humoris copiam continere, vt mamme: deinde semen esse donatum insigni spirituum multitudine, ex quorum fusione valde debilitatur totum corpus per moderatam venerem: aut si semen sit destitutum suis spiritibus, multoque sero sit permixtum, vt patet in gonorrhœa nunc non tantum inferri detrimentum corpori: Virgent illi denno (altem eandem fore resolutionem vitium in sanguinis & lactis effusione, imò maiorem, quòd lac est plus concoctum, quàm sanguis: Attamen si quis venam tunc dat mulieri ad lb. j. facile eam in syncope precipitabit: aut si menstrua, aut hæmorrhoids purgatio fiat præter modum, statim deficient vires, & totum corpus vehementer lan-

guebit, cum tamen nutrices vegetæ, imò alacriores videantur tunc temporis, dum insignem illam lactis copiam singulis non solum diebus, sed penè momentis profundunt. Ad id respondeo, magnam esse vim & prudentiam naturæ dispensantis actiones corporis nostri, quæ enim fiunt propter certum finem, & ex primario illius instituto illa iucundissimè feruntur & obeuntur à singulis partibus, quamuis satis difficiles à prima fronte appareant, ideo cum natura dicauerit partes istas coctionis lactis ad fœtus editi nutritionem, illi summam tribuit attrahendi & concoquendi potentiam, ad quam sequitur excretio facilis & innoxia. huic autem rei maximè confert spongiosa illius partis substantia, quæ potest sensim alimentum illud lactis generationi dicatum suscipere; deinde illud excernere per diapedesin & fungosis papillarum canalibus sine vlla aut parua natiui caloris dissipatione, quod non contingit in minima sanguinis perfusione per apertas venas, quæ *διάσποσιν*, *διάρροσιν*, aut *αιατόμοσιν* saltem pariuntur. Adde quòd dum sanguinis impetu, & confertum ex aliquo loco excernitur, non solum sit superfluum & redundans, sed etiam naturæ amicus vacuari potest ad vltimam guttam, vt patet in vulneratis; cum lac ex mamma tantum emitti possit vna vice, quod iam coctum est & secretum, naturæque ipsi superfluum existit.

Diximus denique in nostra lactis definitione hunc succum produci à natura ad alimoniam fœtus iam editi, quod tamen nō videtur vsquequaq; verum, quando lac nō solum post partū gignitur, sed

sed etiam in prægnantibus post quintum mensem si foetus bene habeat. Illud itaque est intelligendum, lacteam substantiam fieri ad nutritionem iam editi foetus ex primo instituto, quæ omnia propter finem & bonum operatur, quantum potest apparere etiã in prægnantibus lactis quandã generationem propter vsus quosdam nature etiã vtilis, tum vt assuescãt iam mammæ huic lactationi incumbere, tum etiam vt ex hac lactis productione paulatim incipiat alimētum auerti ab vtero, sicq; illius indigentia infans iam perfectus & maturus moueatur & incitetur ad discessum circa nonum mensem. Vnde in Aphor. quando in prægnantibus mammæ subitò gracilescunt; vel ex iis lac copiosum effluit, dicitur abortus imminere, quòd desinat, vel auertatur subitò materia ad salendum iam vtero foetum idoneam.

Dicamus nunc de eius electione. Superiori igitur capite dnm de regimine nutricis ageremus, satis proposuimus causas optimi lactis generandam internas ex parte nutricis, quã externas, quæ concurrere possunt ad istud opus iuuandum, vel perficiendum. Superest igitur, vt paucis tractemus notas siue cõditiones, quæ in ipso lacte requiruntur, vt conueniēs sit & idoneu pueri alimētum. In lacte igitur recenter ad vberibus extracto considerãda, & substantia ipsa, & substantiæ modus, quem medici considerant in iusta quadam consistentia, quæ media sit inter crassitiem, & tenuitatem, vt enim mammæ crassities impedit eius coctionem in ventriculo, & faciliẽ distributionem; hincque grumi sæpius concrecant; sic nimia tenuitas,

cum ex cruditate pendeat, vel serosæ materiæ copia eiusdem præcipua ad alendum dispositio; unde alui fluxus & vomitus, & totius corporis macies in puerulis sæpe exoritur. Aërius itaque ad cognoscendam lactis consistentiam immergit in eo pilum, ita si laudabile sit lac, æqualiter pilo hæere debet; vel si vitiosum nihil aut minus nos conijcere solemus lactis portiunculam si per speculum, quod si ibi consistat immora, optimæ consistentiæ erit indicium si statim effluit, aut instat tenuis & serosæ substantiæ nimium, quod si nimis, crassæ dicitur & viscidæ; imò etiam digitis illud contrectando advertere possumus, utrum lentore, vel tenuitate nimis præditum sit. Secundò, oportet quantitatem lactis, quæ in nutriticibus generatur, præpendere: nam si valde exigua sit, aut per intervalla deficiat, vix potest probamurud ab eiusmodi sperari; si verò illa redundet, ut pondere suo, & quasi tusione molestum sit, nocere etiam potest, tum quia puellus nimia illa copia confertim irruente ferè suffocetur, & dum non satis abundè subtrahitur, facile inflammationem, aut grumos in mammis concipit: tum etiam quòd eiusmodi vbera lacte turgidiora facillè ostendantur à quacunque recomprimente, unde ex illis infinita mala exoriri solent. Adde quòd ut plurimum nimia illa lactis redundantia ad tempus in penuriam, & defectum maximum exinanito scilicet nutriticis corpore finiatur. Tertiò, in lacte considerandus erit color, ut enim sanguis ruber & floridus laudatur ob exquisitam temperiem in hepate, & concoctionem:

nem: Sic etiam lac album & splendidum proprio suo colore donatum, qui lacteus propriè dicitur, qui neque in sero, pituita, mucò, aut semine, vt ut albicantibus reperiatur, ab hoc colore quantum recedit lac, sed etiam deterius, quòd vel cruditatem arguit, vel adustionem, aut certè alicuius humoris dominium, ex cuius permixtione lactis temperies labefactatur, vt pote biliosi, si flauescat: melancholici, si liuescat, pituitosi autem, si aliena albedine inficiatur. Quamuis enim colores vniuersaliter considerati non sint certa indicia temperamentorum in vnaquaque specie, & individuo, quia certus adesse debet color, qui rei illius bonam vel malam dispositionem demonstrare potest, quæ pendet ex certa proportione mixtionum, & singularum concoctionum integritate, vel vitio. Quarto, in lacte considerandus odor, qui in succo isto temperato, & æqualiter cocto debet esse suavis & blandus, nullo vitio aut acrimonia infectus, qualis ex corporibus rudioribus expirat, nulla etiam acetositate præditus, quod testatur illius refrigerationem maximè. Lac enim facile vitium contrahit non solum in ipsis vberibus, sed etiam in ventriculo intemperato. huius notas repræsentant motus accidi, si frigidior, si calidior, indolentis, quod etiam ipsæ nutrices solent in pueris agnoscere ex solo halitu, qui per os mittitur, vbi enim lac crudum & infectum in pueri ventriculo remanet, talis vapor accidus eleuari solet: sin exuratur nimium torridus & acer. Verùm ista omnia ex Quinto signo nempe sapore cognosce-

mus. Nam si quis degustet eiusmodi lac recenter multum, deprehendet non solum caliditatem illius actualem maiorem, aut minorem per sensum tactus in lingua positum, sed etiam potentialē, ut loquuntur, per gustū; ut enim dulcedo gratissima, & quasi saccharea, signū erit præstantissimi lactis: sed etiam falsedo, acrimonia, amaror illius intemperiem calidam: imò tanta est vis istius signi, ut possit quis vitium nutricis detegere, utrū illa alimento quodam vitioso, aut qualitate insigni perditio in damnum infantis vsa fuerit, ut cæpis, alliis, piperilibus, salis, frixis, & similibus, quorū excessus huic liquidæ substantiæ faciliè communicetur. illud nos vidimus aliquando iucundissimè usurparum in gynocæis illustrium fœminarum. Præter istas notas & signa lactis realis, ut loquuntur, non inutile erit habere rationem loci & tēporis; loci, nempe regionis vel pagi; ex quo oriunda est nutrix, quia multum differt lac earum fœminarū, quæ montes, frigida, calida & humida loca inhabitant. Temporis autem respondendum graviditati, & extra illud, quia durantur gestatione, vix potest bonitas lactis adesse: præterea considerandum, num longè fuit à partu, nam vetustiores, ut pote, quæ tres à partu annos excesserunt, lac paucum, crassum, & turbidum suppeditant, quæ verò proximæ sunt partui ad tertium mensem valde crudum, & aquosum, ita ut intermedio tempore laudatissimum esse debeat.

Ut igitur omnes lactis conditiones sunt spectandæ ad eius electionem faciendā, sic mamarum, veluti causarū efficientiū dispositio contēplanda,

vt sit optima, & secundum naturam instituta ad munus proprium. Siue igitur foemina sit virgo, siue mulier, venereo vtens congressu, siue praegrans, siue puerpera, siue nutrix debet perpetuo mammas ita habere temperatas, vt in illis nullus primarum qualitatum excessus morbosus sentiantur, debet etiam habere rite conformatas figura decenti, scilicet globosa, & fastigiata, quae in papillam teretem, & modice crassam desinat, elegantia latitudine positas, & firmitate quadam mediocri donatas, quae sit inter duritiem & molitiem quasi media. Sint etiam ea magnitudine non solum in virginibus, aut foeminis elegantiae studiosis, sed etiam in nutricibus, quae iustae corporis moli respondeant. Praeterea ipse situs in mammis debet esse elegans & decorus, vt scilicet connexae & quasi confusae in media pectoris regione, sed ita distinctae, vt vnaquaeque suum locum ad latera thoracis a diametro opposita seruet. Nulla denique sit macula, lentigo, vlcus, aut cicatrix, quae membrum illud visui & tactui expositum deturpet. Ex eiusmodi mammis delicias expirantibus non solum humana iucunditas, sed etiam utilitas ad praecipuam operationem scilicet Galactopoeticam exercendam, & sobolis educationem. Hanc igitur exquisitam & laudabilem mamarum constitutionem debet medicus prudens conseruare: quod si contingat aliquando propter causarum internarum & externarum violentiam, eam immutari, & ab affectibus morbois deprauari, tunc recta methodo, & conuenientibus remedijs illos oppugnare conabitur, quod sequenti capite meditabimur.

De affectibus Mammarum.

CAPVT III.

N pertractandis mammaram affectibus præter naturam, illos tantum proponemus, qui grauiores, & in praxeos vltim frequentius venire solent, ex quorum cognitione aliorum notitia, & curandi ratio facile haberi potest. Hunc igitur tractatum perficiemus quinque sectionibus; in quarum prima agemus de immodica mammaram magnitudine, & gracilitate: in secunda de earundem tumore oedematoso. In tertia, de tumore Schyrroso earum, & carnoso. In quarta, de mammaram inflammationis phlegmone, & quæ à lacte corrupto contingunt. Quinta denique de earundem vlceribus tam simplicibus, quàm malignis tractabimus. Ad istorum enim accuratam explicationem reuocari poterunt commodè reliquæ omnes, vt dispositiones mammaram familiares tam simplicis intemperiei, quàm compositæ, affluxu variæ materiæ, & sine ea: Item dispositiones organicæ, quæcunque medicam curationem exposcunt, & solutiones continui ab Hipp. commemorati adstrictæ scilicet vesiculæ scabiei, noruæ. Ad primam igitur partem accedamus, vbi iam illud monuerimus prædictos affectus à nobis nunc expli

plicandos contingere posse in quocunque statu mulieris, & proinde non respicere peculiariter nutritionem editi foetus, quamuis illam impedire possit, sed potius indiuiduum ipsum mulieb. c. Ideo post istam tractationem subiungemus tractationem de vitis, quæ contingunt ipsis mammis ratione lactis præter naturam contenti in nutriticibus.

---

*De immodica mammarum magnitudine,
& gracilitate.*

SECTIO PRIMA.

Corporis nostri partes intra uterum ita conformari, & augeri debent, vt ista omnium quantitate & inter ipsas debita proportio seruetur quòd si aliter contigerit, fiunt vitia ab ortu magnitudinis auctæ, vel imminutæ præter naturæ institutionem, aut speciei conditionem. Vnde Longimani, Crassipedes, Platones, Macrocephali: & similes appellati fuerunt. Extra uterum etiam, dum fit incrementum totius, & corporis partium, nisi iusta seruetur proportio, eadem vitia contingere possunt. Sic videmus multis collum oblongum fieri, & valde gracilescere circa pubertatem: aliis scapulas alarum instar eleuari, & similia. At verò vitia auctæ vel imminutæ magnitudinis maximè elucescunt cessante vi illa auctrice post vigesimum quintum annum, aut circiter, tunc enim multos obseruare licet
præ

præ adipis & carniū magnitudine vix se mouere: alios circa declinantem ætatem ita extenuari toto tempore, vt scheletarij vel laruæ videantur. Sic enim peculiaris quædam crassities quibusdam partibus, aut gracilitas contingere potest, quæ commodum actionibus afferat. Vidi-
mus multos præpingues crasso corpore, quibus tamē crura, & pedes erant ita exilia, vt vix incedere possent: contra tibias in aliis ex multitudine carniū ita intumuisse, vt vix illas attollere possent. in fœminis quibusdam omentū ita impinguatur, & venter crassescit, vt sterilitatem inducunt apud Hippocratem Eorum mos, & frequentius māmīs contingere solet propter spongiosam illā, & glandulosam substantiam, qua præditæ sunt, vt incidāt in istos affectus auctæ, vel imminutæ magnitudinis, ex quibus non solum propria, sed etiam partium vicinarum & brachiorum, & thoracis actio lædatur. Vnde patet propter turpitudinis indecoram dispositionem mammosas illas mulieres frequenter difficultate spirandi, & ambulandi laborare: narrantque authores de bellicosis mulieribus, quæ sibi mammas dextras comburebant, esse alacriores ad motum exercendum.

Quæri tamen potest, vtum magnitudo immodica mammarum eodem modo sit inepta ad lactis generationem, quemadmodū reliquis actionibus officit: nam eisdem gracilitatem obesse certissimum est, cum neque sufficiens lactis quantitas in illis contineri, nec etiam commodè concoqui possit ob duriciem, & gracilitatem plerumque cōiunctam, quæ omnia naturales functiones faci-

le perturbant: Magnitudo autem mammaram cum excipiendae materiae lactis ob vasorum amplitudinem, & continendae ob substantiae laxitatem, & conseruandae ob humiditatem, quia praeditae sunt, idonea videatur iuuare plus lactis generationem, quam impedire. Si tamen rem inspiciamus, videbimus magnitudinem mammaram, quae non est proportionata thoraci, & reliquo corpori, esse incommodam ad bonum lac generandum, quia cum sint valde laxae & humidae, nequeunt habere eum caloris gradum, qui ad istam actionem requiritur, neque etiam potest a subiecto corde & pulmonibus conuenienter calefieri propter nimiam distantiam. Adde quod in profundioribus illis pendularum mammaram cauernis, stabulatur ut plurimum copia succi crudioris, & quodam mucore affecti, quo reliquum lac afficitur, neclubenter a puerulis fugitur.

Sunt igitur propositi affectus dispositiones praeter naturam organicae intemperiei coniunctae ex defectu vel redundantia proprii alimenti, sine vilo tamen tumore praeter naturam, aut humiditate in cavitare constituta, vel deficiente. Sic enim proprie distinguitur a dispositionibus phlegmaticis, scyrrhosis, & similibus, in quibus adest tumor praeter naturam proprie sumptus: distinguitur etiam ab illa magnitudine, & gracilitate, quae fit ex lacte copiosiore, vel pauciore in eis contento, dum praegnantes sunt, vel nutriunt, quia non sunt proprie aduentitiae dispositiones, ut suis capitibus ostendemus.

Diximus itaque istam magnitudinem & gracilitatem

tatem propriè sumptam pendere à mammarum alimenti excessu, aut defectu, ex multitudine, vel inopia nutritionis; quotiescumque enim adest boni sanguinis copia calore attrahente ad partem, vel consequentis vbertatis, viarumque amplitudinem accommodata, totius corporis nostri partes potissimum laxæ, & fungosæ debent recipere magnam proprii alimenti copiam, quod concoctum & assimilatum facit incrementum partis immodicum; & sic mammæ in plerisque faminis etiam virginibus valde tument, & tumidæ apparent, præcipuè si lato sint pectore, & scapulis, sunt & quædam regiones, in quibus vel iure quodam hæreditario, vel peculiariter aëris constitutione non solum hernia illa gutturis, Bronchoule dicta: vel etiam mammæ, quæ prodigiosæ visuntur: ad illud etiam iuuat victus nimium liberalis & euchymus in corporibus sanguineis præcipuè, si somno & otio indulgeant balneisque humectantibus, & relaxantibus vtantur.

Observauimus etiam mulierculas illas, quæ caseo pinguiore, intestinis, adipe animantium, butyro, mellitis & sansaritis leguminibus, castaneis recentibus, pastinacis frequenter vescuntur immedicas istas mammarum accretiones pati. In his autem ad illud confert paucitas menstruæ purgationis, in Virginibus tam nubilibus, quam mulieribus venere abstinentibus, si consortio iuuenum, blandisque tractationibus vtantur, sic enim vterus & mamme facile delectantur, incallescunt, sanguinemque ad se copiosiore attrahunt, & in adipem, & propriam rei materiam conuertunt.

Contra verò Gracilitas insignis mammaram agnoscit omnes illas causas, quæ prædictum alimentum imminuere in toto, vel in parte possunt, & à mammis reuellere, vel alio deriuare & temperiem totius corporis: vnde hepatis siccitas, inedia, labor immodicus, vigilia, molestiæ ambientes, calor intrinsecus, vacuationes superflua, febres colliquantes, vlcera interna, præcipuè pulmonum absument, & imminuunt eius corporis partes præcipuè laxas & fungosas, quales sunt mammaram. Illarum autem alimenta intercipiunt angustia, vel obstructa venarum præcipuè axillarium, quibus irrigantur mammae, repellunt verò omnia adstringentia admota, vel comprimantia, vt vestes arctiores, fasciæ, & simil. quibus foeminae sæpius ad ornatum & elegantiam abutuntur: repellunt autem frisiones & cucurbitulas inferioribus partibus sæpius admotæ, potissimum, si ab illis immodica sequitur excretio per vrerum. sunt quibus ex diuturniore & copiosiore lactatione, siue laborioso puerorum nutritu, proprio & radicali istius partis humido, quod auctores nostri tabem alicuius partis vocant. Ex his itaque & similibus omnis pendet mammaram magnitudo, & gracilitas nimia.

Signa verò istorum affectuum ex iam dictis facile haberi possunt; quia visui & tactui patent, differentiarum etiam, quia debent iam dictæ dispositiones sine dolore vlllo præter naturam tensiore, & duritie insigni, debent etiam esse sine vlla lactis generatione, quòd penderent ab excessu vel defectu lactis, tunc aliis exo-

firetur affectus suo loco explicandus. Signa etiam mammarum haberi possunt ex sedula animaduersione rerum naturalium, & præter naturam.

Quod ad prognosin spectat, ut magnitudo mammarum turpitudinem affert, & impedimentum, sic gracilitas earum deterior, tum quòd sequantur ut plurimum affectus grauiores, & curatu difficiliore, tum quòd minùs est apta ad munus exercendum, cui mammæ dicatæ sunt, nempe lactis generationem, quoniam vtraque confirmata est, vix curationem potest suscipere, ac proinde maturè illis prospiciendum erit. Ut autem rectam curationem in illis præstare possimus, imprimis Diætâ conueniens vtrique affectui præscribenda, quæ causis illis generantibus, & iuuantibus opponatur, quam vnusquisque ex prædictis stabilire poterit. Quod ad remedia spectat tam ex chirurgia quàm ex pharmacâ, ex venis superioribus, aut inferioribus, cucurbitulæ, frictions, cauteria, seu fontanelli videantur, ex vsu item purgantur, alterantur diureticis menses, aut sudores prouocantur. Illud periti medici arbitrio relinquemus, cuius etiam erit munus omnes alios affectus istis complicatos, aut qui originem & causam aliquam eis præbuerunt prudenter oppugnare, deinde ad peculiaria accedere.

Ut igitur magnitudo mammarum coërceatur, dum adest, vel prohibeamus ne augeatur vtetur fasciis illis comprimentibus, ne tantam

tam alimenti copiam recipiant , & ligaturis accommodatis , quibus impeditur prolapsus earum ad inferiora , quo magis & magis distenduntur. Si iuuenula sit , quæ ipsum affectum nuper patiat , poterunt fieri forus adstringentes , ac modicè refrigerantes , deinde admoueri emplasmata , aut cataplasmata eiusmodi facultati , non solum mammis , sed etiam sub axillis , tum ad coarctandam substantiam partis istius mollioris , tum ad constringenda ipsa vasa , & ad impetum materiæ repellendum , quæ ad illas defertur. Non est tamen tutum , vti narratur , qualia potissimum ab Empyricis probantur , vt oleum hyosciaminum , semen cicutæ , ipsa herba contusa simul , potissimum in illis , quæ aliquando nutritioni fœtus daturæ sunt operam , quoniam eiusmodi remedia despuunt penitus , caloris nativi vim , & extinguunt facultatem illam Galactopoëticam. Laudem illud potius Aërij ex terra Cimolia cum Omphacro , aut luto illo , quod in molaribus reperitur cum succo plantaginis , & etiam ex ærugine ferri , aut crocogrammatis dissolutum cum oleo myrrino. Comendant multi ouum perdicis integrum , & quassatum , & mixtum cum paucis aceto & oleo rosaceo ad illinendas mammas nimium crescentes , folia hederæ , oliuarum & lentisci , contundunt irrigando paucis aceto , aut aqua aluminosa , & eiusmodi mammis quarum magnitudinem imminuere cupiunt , in ingressu lecti adhibeant instar Cataplasmatum manè

& aqua aluminosa, & aqua peculiari rosacea lauant; & quoniam ista adstringunt, prodesse possunt in iuenculis virginibus: sic in iis, quibus propter ablactationem diuturniorem mammae nimis increuerunt propter infarctum humoris, probarem potius siccantia, & resoluentia, quibus paulatim resoluatur excrementorum illa humiditas parti hærens, & pori constringantur, & roborentur. Quod non ita quidem fit adstringentibus: eorum autem paradigma facile haberi poterunt ex communibus formulis, inter quas sequens Cataplasma valde commendatur.

℞. far. fabar. orob. & lup. añ. ℥ ij. decoquatur in sufficiente quantitate oxymel: addito sub finem florum: camamo. melit. & rosat. añ. p. ʒ. foliorum menth. absinth. & aneth. ʒ j. olei erui quantum sufficit. fiat Cataplasma, vt supra dictum.

Quod autem ad gracilitatem mammaram curandarum spectat, si illa coniuncta sit depauperationi huiusmodi primigenij, & totius corporis consumpti, eodem modo erit curanda, quo hectica febris, aut marasmus sine febre, quem consequitur. Imò in quacunque mammaram gracilitate insigni, siue sit sola, siue complicata, optimum erit præscribere vnguentum analepticum, balnea humectantia, & Galactoposiam, si femina non abhorreat, aut saltem mammaram forum & lacte repente aut decocto capitis, aut intestinorum veruecis cum herbis & radicibus mollientibus & humectantibus. Deinde inunges oleo amygdalino dulci, vel de nuce Indica, quod

quod hinc valde prodesse solet. Sin verò propter siccitatem sanguinis, quædam crassities appareat, aut venarum angustia, propter quam sanguis non posset penetrare ad mammas, tunc non erit inutile vini generosi potissimum albi, reliquorum aperientium vsus imperare ad illud vitium corrigendum, vbi autem facultas mammarum non videtur satis valida ad attrahendam satis validam alimoniam, eamque concoquendam, excitanda erit potu vini albi, & aquæ tepentis, aut adhibito leuodiopare, aut synapismo, post leues frictions, aut etiam admotiones cucurbitularum. Sed quoniam hac de re rursus acturi sumus cap. de Lactis defectu, ideo hisce erimus contenti, vt ad tumores mammarum præter naturam accedamus.

De Tumore Mammarum Oedematoso.

S E C T I O II.

Quemadmodum diximus mammas aliquando corrumpi intemperie humida frigidaque, sic etiam tumoribus oedematosis infestari possunt, quoties materia serosa, flatuosa, aut phlegmatica solæ, vel inuicem mixtæ in illarum substantiam, & proprios poros effunduntur. Quod sæpe videre est in nostris sceminis, quando cachexia, & pallidis coloribus detinentur; deficiente enim natiuo calore intumescunt paulatim partes, & oedematosæ euadunt, ita, vt

albicent præter modum, & impressum digiti vestigium sine dolore diutius seruent, quando raro tamen in mammis & pectore isti tumores phlegmatici apparere soleant propter subiectam cordis caliditatem dissipantem istos humores; quandiu aliquid ipsi superest virtutis. Attamen non est dubium, quin aliquando contingere possit, ut obiter proprio cap. notauimus; quæ tum à fluxione superiorum, & inferiorum partium, tum congestione ob eneruatam vim facultatis concoctricis.

In istius ergo affectus curatione, qui corpori & vitæ maximam perniciem videtur minari, post habitam rationem diætæ exiccatis & calefacientis, in cuius diligenti obseruatione præcipua illius curandi spes, videndum vtrum humor ex capite in mammas, quod est frequentissimum protrahatur, vel pendeat ex generali quadam constitutione caloris natiui infirmioris, ut contingit in Anasarca seu leucophlegmaticis. Etenim si hydrops coniunctus sit, recurrendum ad curam eius ordinariam, vel cachexias, quæ à nobis alibi tractata fuit. cap: de Chlorôsi: Sin verò pendeat à cerebri catharro; erit reuellendus ille omni arte, ac deriuandus, ipsumque caput exiccandum, expurgandum, & roborandum, ne præbeat materiam affectæ parti: deinde ad coniunctam dissipandam veniendum. Vbi verò per solam congestionem videbitur affectus hic genitus ob violatam particularem cœctionem; tunc omnia arte roboranda, ista pars humorque collectus dissipandus & resoluendus, id autem fit

resol

resoluentibus ; purgantibus sudoribus , tum etiam topicis parti admotis. Vnde solemus vti in hac regione pota aquæ thermarum Belleru. aut potu lexiuij sarmentorum vitis , caulium cum paucò sale rosis & alumine , vt simul robur parti concilietur. Item Catapl. ex farina fabar. cum puluere seminis Cynamomi, orobi. & vino albo calido. Ad idem emplastrum de sulphure , & de baccis lauri diu supra affectam partem gestatum: ea tamen cautione , ne violenter resoluamus, quod œdema diutius perseverans resolutis tenuioribus partibus degeneret in Scyrrhum , quia pituita illa euadit gypseæ, neque etiam nimium, aut diutius calefaciamus , quia sanguis in partem istam fungosam attractus putrescit permixtus materiæ phlegmaticæ , & tandem malignos abscessus producit, vt videmus in scrophulis.

---

*De Tumore Mammarum Scyrrhoso, &
Cancroso.*

S E C T I O III.

DVo illi affectus valde sunt familiares mammis , tum ob substantiæ laxitatem ; multitudinem vasorum , quibus excipiunt facile redundantes in corpore humores , tum propter insignem sympathiam , quam habent cum vtero, ad cuius obstructions facile sequitur recursus menstrui illius sanguinis impurioris ad mammæ.

Dicamus itaque Scyrrhum mammarum esse humorem præter naturam durum, & indolentem ab humoris melancholici solius, vel permixti collectione; aut alio quocumque tumore post resolutionem excitato. Sic igitur distinguimus Scyrrhum à Cancro, dum dicimus esse indolentem, aut saltem minimi doloris participem & à naturali melancholia frigida, siccaque fieri; cum Cancer è fæce humorum putrefactorum, aut incensorum, quam propriè atram bilem dicimus, contingat. Distinguimus etiam vltima parte Scyrrhum exquisitum à non exquisito, & primarium à secundario, dum dicimus illam fieri non solum ab illo humoris melancholici Synatrismo, sed etiam alterius cum illo permixti, vnde variæ species Scyrrhi non exquisiti oriuntur. Distinguimus etiam primarium à secundario, quia primarius eo, quo iam diximus, modo contingit: secundarius verò fit ab aliis omnibus tumoribus præter naturam induratis, siue per se ob vehementem caloris actionem, & tenuiorum partium resolutionem, siue intempestiuo vsu remediorum indurantium. hinc dicitur Scyrrhus albitus ille, qui pituitam gypseam & exiccationem consequitur, quo nomine omnes etiam glandulæ, nodi, & strumæ continentur.

Cancer autem mammarum est tumor præter naturam, durus, fixus, & inæqualis cum circumjectis venis nigricantibus, coloréque partis liuescente ex atræ bilis affluxu cum feruore, dolore pungitiuo, & tusione insigni: Talis est idea ferini, & horrendi istius affectus, quando perfectio-

nem

nem suam attingit. Nam incipiens valdè obsecutus existit, ciceris aut fabæ magnitudinem superans, quo tamen paulatim augete miserè cruciantur istæ agrotantes, & tandem occumbere solent. Ut autem diximus de Scyrrho, sic etiam Cancer legitimus alius, alius non exquisitus, siue spurius, quando scilicet alij humores permiscetur atrabilarij, ex quorum miscella fit quidè affectus mixtio & inter Scyrrhum, & Cancrum, quodammodo medius, diuturnitate tamen temporis aut remediorum vsu intempestiuo tandem aculeos illos & tusiones acquirit, atque in verum carcinoma siue in Cancrum exulceratum degenerat, qui secundarius appellatur.

Causæ igitur vtriusque humoris siue Scyrrhosi, siue Cancrosi in mammis eadem sunt, quæ aliorum tumorum, fluxio scilicet, & congestio: quarum illa pendet ex totius corporis, vel alicuius partis vitio, potissimum amandante in mammas superfluos & noxios humores: Hæc verò ex proprij alimenti reliquiis præter naturam exuperantibus; vel malè concoctis. Quod nos accuratè hîc non prosequemur, quia ex generali tumorum doctrina repeti debent. Signa etiam diagnostica & distinctiua ex prædictis distinctionibus satis patent, prognostica ferè omnia periculum, aut certè difficultatem summam curandi ostendunt, siue speciem morbi spectes, siue causarum & symptomatum magnitudinem cum partis istius naturali quadam infirmitate, & ad suscipiendum aliunde confluentem humorem, patiendamque aptitudinem. Ad Curationem itaq; veniamus.

In utroque tumore summa imprimis habenda ratio causarum externarum efficientium, vel iuuantium istos affectus: item internarum antecedentium, quæ illis continuam suppeditare possunt materiam, & incrementum. Ideo accurata victus ratio imprimis instituenda secundum se & res nonnaturales dietas, quæ auerunt istius humoris generationem, & ad partem affectam concursum. Deinde si sanguis, & cacochymia in maioribus venis exuperare videbuntur celebranda erit phlebotomia ex maioribus venis: vel si menses, aut hæmorrhoides suppressæ originem illis præbuisse videantur, ex venis inferioribus & anieliciendus erit sanguis ad reuulsionem & derivationem præstandam. Reliquum deinceps purgatione sæpius iterata educendum alias benigniore, si adhuc humor sit crudus, & rebellis; alias vehementiori, si spes sit illum posse hoc pacto deturbari saluis viribus ægrotantis. Idem dicas de vsu alterantium internorum & externorum, vt theriacæ, seri, lactis, limaturæ chalybis, iuleporum, balnei, & similia, quæ ex locis communibus repetantur.

Quod ad topica attinet ratione scyrhi mammarum patet opus hic esse emollitione & attenuatione cum ipsa causa coniuncta tumoris sic dura & crassa. Attamen in vsu istorum cautè agendum; ex attenuantibus enim, & calefacientibus periculum est, ne tenuior pars humoris exhalet, & resoluatur, reliquum autem lapidis instar indutescat, & ita confirmetur, vt deinceps nullam admittere possit curationem. Ex emollientibus

verò & humectantibus nimium timendum, ne materia putrilaginem concipiat, & in canerosum tumorem degeneret, præcipuè quando subsunt quædam notæ mixti humoris, aut inflammationem per intervalla concipere solent. Itaque alterius vicibus, vt docet Galenus, modò emollientibus, modò attenuantibus vtendum, vel medicamentis mixtis, & vtramque facultatem simul obtinentibus. A practicis nostris commendatur primum inunctio ex oleo lilior. & amygdalar. dulcium ad emolliendum cum pauco rosacio ad roborandum, & camomel. ad resoluendum, ita vt post inunctionem tegatur locus prædictus lana succida, vel stupis canabinis bene pexis. Validior reddi potest ista inunctio; si addas vnguenti resumptiui aliquantulum, & Dialth. pinguedinem Gall. medull. crudi vituli, aut cerui cum pauco eroco, & simil. Idem præstabit pultricula ex farinis hordei & fabarum, in hydromel. decoct. vel Cataplasma ex rad. althææ, liliorum, & enulæ campanæ cum foliis maluarum, parietar. & summit. feniculi decoctis in aqua & vino albo, deinde contusis, addendo farinae, seminis lini & fœnugræ. añ. ℥ ij. olei rosacei parum. Aliquando emplastra istas durities mammarum dissipabunt, quia continuò agunt, & sine vlla molestia, vt emplastr. diachil. mag. de muscilag. fil. Zachar. de ranis & simil. fideliter dispensata, & oleo hyperi. instar cerati emollitæ ne partem istam duritie premant, vel suo pondere grauent. In confirmatis & rebellibus scyrrhis laudat Galenus

fumi

fumigationes ex aceto super lapidem pyritem, vel molarem candentem affuso ad incidendum, & penetrandum. Sed mammis non conuenit acetum vsus, nec ipsi vtero propter summam partium laxitatem, & acriorem sensum. Ideo loco acetum poterit infundi vinum album tenuissimum vel decoctum, illud iam superius dictum ad cataplasma, vtatur hoc suffimigio mane & serò per triduum: deinde locus affectus tegatur gummi ammoniaco, & dellio pauco vino albo dissoluatur, aut aqua vitæ. Ista ergo remedia in morbo tam longo & pertinaci non sunt continuò usurpanda, sed potiùs per interualla, vt dentur quedam naturæ induciæ, & pars ipsa recreetur. Quòd si post annum integrum, aut circiter, adhibitis tam vniuersalibus, quàm particularibus remediis accuratè nihil profecisse videamur, neque scyrrhus in aliam tumoris speciem conuersus fuerit, vt phlegmonem abscessum, aut cancerum, tum est confirmatus, & veluti immedicabilis relinquendus.

Iam igitur ad cancerosum tumorem transeamus, vbi primum Hippocrati saisfecerimus, qui Aphor. 18. sect. 6. conceptis verbis canceros occultos curare prohibet, quia curati citiùs pereunt ægri: non curati diutius viuunt. per occultos autem intellexit Galeno interprete, vel eos, qui non sunt vlcerati, sub specie scilicet tumoris remanentis; vel qui sunt in inferioribus partibus corporis, vt vulua, ano, palato. &c. In quibus non admittunt liberam manuum tractationem: quibus addere possumus illos qui radices, & ve-
nas

nas suas, in quibus augentur, non ostendunt oculis, sed habent versus inferiores sitas. Itaque cum per illud, curare, vera & perfecta curatio sit audienda, quam in tam ferino affectu vrendo, aut secando facere debemus certissimum est istos cancos occultos non esse manu tractandos, quando non est spes eos cum suis omnino venis nigricantibus extirpari posse, & deinde ad cicatricem perduci, quod in paucis admodum contingere solet. Melius itaque tunc vel non illos attingere, vel cura tantum prophylactica eorum incrementum, & exacerbationem impedire, quemadmodum gloriatur Galenus se in multis præstitisse foeminis, in quarum mammis vel aderat, vel impendebat cancosus tumor, repetita frequenter purgatione, & phlebotomia circa veris & autumnii tempus, prouocationibus menstruorum fluxuum, hæmorrhoid. & simil. vel si iam tumor iste cancosus in insignem molem accreuerit, curam pallegoricam siue palliativam moliri, qua solemus symptoma illius mitigare, & dolorem, inflammationem, & exulcerationem retundere.

Prophylacticam ergo, quæ respicit tantum causas antecedentes sufficiat annotasse ex suprascriptis: quod ad curatiuam verò attinet, quæ amputatione perficitur per sectionem, & vstionem, rarò admitti solet ab huiusmodi foeminis cancro mammarum laborantibus, quandiu est simplex tumor, neque adhuc in vlcus degenerauit, quia dubitant semper de illius essentia, & malunt infinita alia experiri remedia, quam ferro, aut igni sese

sele committere. Neque etiam temere, vt diximus, videtur vsurpanda ista operatio, nisi admodum superficialis sit tumor iste, & venas habeat exteriores, quæ simul cum illo amputari possint: deinde sanguis ille atrabilarius exprimi diligenter, aliàs enim recrudescere solet vehementius, vel vlcus teterrimum excitare, à quo tamen mors non sine medici infamia subsequitur. Solemus itaque plurimum remedia tantum recreantia, & symptomatum vim lenientia vsurpare. Inter quæ plumbum & solani succus principatum obtinent. Versatur autem succus iste ad solis radios cum pistillo plumbeo in mortario plumbeo, donec linimenti consistentiam acquirat, eoque illinitur pars affecta sæpius in die, vel aliquando lauatur decocto, vel aqua portula. & pimpinel. quæ peculiarem ad cancerosos tumores vim obtinere creditur. Ad idem vna aut altera lamina plumbi instar papyri tenuis, & varijs foraminibus plena, quæ vncta eodem linimento, vel aqua supra partem affectam vicissim gestatur, & conuenienti fascia retinetur. Sunt qui audent istam laminam plumbi interius confricare hydrargyro, non sine successu, vt asserunt, quia hæc refrigerat & resoluunt insensibiliter. Mira sunt, quæ vndique à praticis iactantur, vt oleum de viperis, & earum axungia, vnguentum ex bufone, pinguedo ranarum, puluis canceror. fluuiatil. cum ovo integro conquassatus, mixtus, & frequenter illitus in eiusmodi tumoribus esteruescentibus, ardorem & dolorem sedabis sæliciter ex cataplasmate pomorum in aqua rosacea coctorum ad putal. vel

oleo rosa. aqua nymphæa loto, & oleo de vitellis simul mixtis cum albumine, & pauca caphura. Sed quia iste tumor, dum minor est negligitur, dum autem maior & vehementior citò historiam suam peragit, & in vlcus magnum degenerat, quo furente vita per aliquot annos durare potest, ideo reliquam curationem ad proprium vlceris caput remittimus.

De inflammatione Mammarum.

SECTIO IV.

DVplex est ista mammarum inflammatio, de qua nunc agendum est nobis. Vna quidem, quæ sequitur tumores præter naturam phlegmono. & Erysipela. in illis genitos, sub quibus etiam phlogosis simplex contineri potest: alia verò contingit à lacte in eis corrupto, & putrescente, vt solet frequenter in prægnantibus circa quintum mensem: aut in illis, quæ nuper pepererunt. Primæ quidem materia, generatio, progressus, & curatio partium differt ab eiusmodi tumoribus, qui fiunt in aliis partibus ex appulsu humoris sanguinei, aut biliosi. Alia verò est peculiaris huic parti, magisque frequens, vt docet experientia. Phlegmonosus itaque tumor, nunc enim omittimus Erysipelat. & simplicem phlogosin, quia rariores sunt in mammis, & facile ex istius descriptione cognosci & curari poterunt. Dignoscitur, inquam, in mammis, vt

&

& in aliis partibus ex colore, dolore insigni, rubore saturato, pulsu & renixu, qui sequitur repletionem & elevationem partis non diffusam, & ita extusam, vt ea, quæ proficiscitur ex lacte corrupto, sed contractam, & quasi fastigiata ad alterum latus mammæ. vnde fit, vt in illo loco maior pulsatio ex compressis arteriis sentiatur, quàm ex inflammatione, quæ contingit ob lac corruptum, quod in latioribus mammarum spatiis continetur. Dolor quidem & calor in vtroque insignis, vti febrem sæpius accersat, sibi comitè cum aliis symptomatis vulgaribus, siti, delirio, vigiliis, & simil. Sed in phlegmonoso tumore dolor, & calor, non afficiunt totam mammam, nisi fortassis per sympathiam, cum in lacte corrupto sentiantur vsque in inferiora, & ipsius mammillæ centro inhæreant: vel hinc inde dispersi sentiantur. Sic rubor multò intensior in phlegmone, quæ sequitur sanguinis effusionem, qui calore suo partem illam inficit: in lacte autem corrupto fit tantum propter vapores ex tenuioribus lactis partibus eleuatos ad superficiem mammæ, eamque inflammautes. sic liceat igitur duos istos affectus inter se distinguere.

Causæ verò phlegmonosi tumoris, tam externæ, quàm internæ sunt quæcunque sanguinem copiosorem, aut feruescentem in mammis attrahere, vel ad eas mittere possunt, vt plethora vniuersalis, calor partis, nimius dolor ex compressione in illis excitatus, suppressæ vacuationes potissimum vterinæ, vehementior exercitatio partium superiorum, & simil. Lac autem cor-

rumpitur in mammis aliquando à causa externa, quæcunque vim illi inferre potest contunden- do, vel comprimendo, aut ob nimiam eius co- piam, vnde obstructio & putrefactio; vel ob qualitaem alienam, propter quam in grumos, & coagulum conuertitur, ibique diutius ob crassi- tiem retentum incalescit tandèmq; putredinem concipit. In vtroque affectu accidere possunt ab- scessus, vlcera diuturniora, fistulæ, aliquando in- durationes scyrrhosæ, vel etiam gangrena, & tandem mors propter communicationē teterr- imorum vaporum, & qualitatis malignæ vicino cordi, vel cerebro, vt habetur apud Hippocratem aph. 40. sect. 5.

Incumbendum itaq; istorum affectuum cura- tioni diligenter potissimùm in puerperis lactan- tibus, quæ tunc temporis mammas habent mul- tò laxiores, & humoribus refertas, vnde etiam grauius, quàm in aliis, malum existere solet. Constituta itaque imprimis recta victus ratione tenui scilicet, & exquisita; vt solet in morbis acutis feбри continuæ coniunctis, videndum, vtrum sit locus Phlebotomiæ ex brachiorum venis, aut malleoli, vel purgationum ad totius plethoram, vel cacochymiam corrigendam, re- uulsionesque perficiendas, præcipuè quando sup- pressio vteri, aut hæmorrhoid. diutius suppres- sa fuerit. Quod eodem modo statuendum de usu cucurbitularum, frictionum ligatiuarum, Clysterum, lotionum, & simil. quæ auertere possint confluxum humoris à parte affecta; in lacte enim corrupto ea præcipua habenda cura,

ne deinceps alius, si fieri possit in mammis generetur, & istius contagione corrumpatur.

His ita constitutis supererit ipse affectus, seu causa cōiuncta. In principio itaque Phlegmones mammarum, utimur quidem repellētibz domesticis, & leuioribus, ut impetus & feruor istius sanguinis quodāmodo refrēneretur: moderatus tamen, ne ista materia nimium congelatiua in mammis, aut in thoracem vel pulmones refluat, vbi pleuritidem, aut peripleumoniā excitare possit. Imperabimus igitur fotum; exempli gratia, ex oxycrato dilutiore, aut aquā plantag. & rosar. siue acet. vel etiam oleo rosa. omphacio. prius loto cum aqua portulacæ. Istis repellentibus quædam resoluētia admisceri poterunt: quale est decoctum florum camomel. & melilot. paretur etiam sequens cataplasma. Acc. folior. sola. & plāta. añ. p. j. decoquantur in succo caulium addendo far. fabar. & hord. añ. ℥. ss. mellis communis ℥. j. olei rosa. par. fiat & applicatio tepida sæpius mutetur per duas vel circiter horas. Quod si non sit spes repulsionis materiæ, aut perfectæ resolutionis melius erit incumbere citò suppurationi, ut materia ista concocta, & segregata, deinde per apertam vomitam sensibilibz educatur. Ad maturandum itaque, fari. triticū hydrel. instar cataplasmatiz apponitur; cui parum frumēti addi potest: aut sequens cataplasma imperetur. Acc. rad. alth. lilior. añ. ℥. ij. rad. bryon. & cucum. añ. ℥. v. summita. mal. m. j. seminis lini, & fœnug. añ. ℥. vj. fiat decoctum ad putrilaginem: deinde contusis & colatis adde far. cord. ℥. iij. myrrh. & croci añ. ℥. v. vitelli ouorum numero

numero vj. olei amygdal. dul. ℥. ij. fiat cataplasma, quod ter aut quater in die applicetur. Apud Aui- cennam in istis affectibus commendatur farina oryzæ cum melicrato decocto, vel mica panis albillimi, cum lacte caprislo, croco, & vitellis ouorū leniter coctis instar cataplasmatum. Quod si materia sit crassior & rebellior, vt in inflammatione spuria propter permixtionem humorum aliorum cum sanguine, poterit præscribi, vt sequitur.

Acc. cepear. albar. & rad. alth. añ. ℥. ij. folior. apij. fœnicu. semen. & lapa. acu. añ. m. j. seminis lini, & fœnugr. añ. ℥. iij. caricar. pingu. par. vj. fiat decoctum in aqua & vino albo, quibus contulis, & cribratis adde farinæ trit. & fabar. añ. ℥. ij. axung. por. fiat vt supra. Quandiu igitur fiet suppuratio, dolor & calor augebuntur, parsque in fastigium & veluti mucronem eleuabitur cum pulsatione insigni: facto autem pure omnia ista mitescent: ideoque omissis præcedentibus remediis erit cogitandum de educendo pure per apertam cutem. Quod si illud natura sponte præstare nequeat, iuuanda erit quam primum vel opposito pauco fermento cum sale, vitello oui vnus, supra locum molliorem, & decliuiolem, id est, expurgationi materiæ aptiorem: vel si hoc non sufficit, admoueatur causticum, vt solent nostri Chirurghi, aut aperiat scalpelli mucrone, si materia ista posita sit in superficie partis. Vbi verò profundius latet vtendum ferro candente, quod in his affectibus mammatum, quamuis mulierculis terrorem inferat, principatum tamen obtinet, quia minorem

dolorem infert, exugit humiditatem superfluam, roborat, & corrigit laxitatem partis, aperta vomica succedit vlcus; deinceps detergendum, siccandum, & sigillandum, vt sequenti capite dicemus. Hoc prius annotato, quod vbi ista inflammatio mammaram pendet à lacte coagulato iam putrescente omni prius arte incumbendum illius dissolutioni, si fieri possit, addendo suprad. fol. menthæ recentis, opij, fænicu. cum oxymel. quia sic dissolutum lac in serosam substantiam conuertitur, & sua sponte per mammillam effluit, cessatque & minuitur hic affectus: sin verò res sit ita deplorata, vt iam parti affixum & conglobatum nullo modo euacuari per loca consueta possit, aut retrocedere versus maiora vasa, tunc paucis refrigerantibus adhibitis ad sedationem ardoris nimij, de maturatione erit citò cogitandum, & eius eductione per affectam cutem, quoniam, si diutius ibi moretur, summam noxam cordi & vicinis partibus inferre solet. Hinc igitur ad vlcera mammaram veniamus.

De Vlcerebus mammaram

S E C T I O V.

VLcus in mammis, vt in reliqui corporis partibus, primarium esse potest, vel secundarium. Primarium vocant, quod ab erosione succorum acrium in partem aliquam defluentium sine

sine alio affectu præuio contingit : Secundarium verò , quod vulneri , contusioni , vel etiam externorum septicorum , & causticorum admotione , diabrosi , aut cuius tumori in abscessum degeneranti succedit. Rursum eiusmodi vlcus aut est simplex , & boni moris , vel complicatum cum aliqua causa antecedente malignitatis particeps , aut aliquo alio morbo simul persistente , vel symptomatis ferocioribus : vnde phlegmonosum , cancrosum , fistulosum , virulentum , dolorificum , & cacoëthes dici consuevit. Videamus igitur , quomodo ista solutio continui cum sanie & pure coniuncta curari possit , quoniam de eius natura , causis & signis in doctrina vniuersali satis abundè dictum est. Cum ergo tota curandi ratio posita sit in causarum internarum externarumque remotione , coniuكتورum , & symptomatum sublacione , vlcerisque peculiari detersione , & exiccacione , ideo post constitutam conuenientem Diætam , quæ præsentem cacochymiam , aut plethoram emendet , post vacationes & deriuaciones artificiosas causarum antecedentium , inter quas si vlcus sit rebelle & iam inueteratum , vacuatio illa , quæ sudoribus per viginti aut plures dies excitatis ex decocto guaiacino , aut salsæ parillæ perficitur , principatum obtinet ; quia valde exiccat , & malignas luis venereæ qualitates extinguit , veniendum erit ad ipsius vlceris considerationem , quod si sit simplex & ordinarium , ordinaria etiam sanandi lege curabitur. Hoc prius obseruato , quod etiam prius notabamus , vlcus saltem insignè vix

curari posse, si scœmina sit puerpera, aut lactans; nisi prius lac exhaustur: & auertatur à mammis, alias enim sordibus & inquinamentis scatens nullam commodam deterfionem suscipere potest. Istud igitur paulatim, & accuratè procurandum, ne aliquid deterius accidat. Postea; quoniam istis vlceribus, vt plurimum dolor ob partis exquisitum sensum, & quia succedunt sæpius suppuratis tumorib. caustico, vel ferro aperitis, ideo remediis procuranda erit eorum deterfio, quæ simul vi quadam anodyna sint prædita, ad id vñitatum chirurgis, vt pultem component ex melle ad detergendum, vino rubro & austero ad roborandum, & vitellis ouorum ad dolorem leniendum simul mixtis & leuiter coctis. Idque obseruant, quandiu dolor adest, vt nullam, aut exiguam turundam in vlcus immittant, ne quidquam exasperet, aut fluxionem irriter: vbi verò dolor iam est imminutus ad exhauriendas commodiùs sordes, vtuntur canula plumbea, aut argentea breuiore, per quam vlceris excrementa continuò effluunt. Neq; est etiam parui momenti mammæ ita affectas, quia non patiuntur aliud genus ligaturæ, fascia aptè composita, & ad oppositum ceruicis latus suspensa, ne suo pondere & dolore fluxionem accersant. Idem dicas de brachio eiusdem lateris, quod inuolutum, & sultum gestare debet. In progressu autem ad detergendum istud vlcus, nihil est accommodatius, quàm aqua illa cancrorum, seu catapultarum, ex eo enim prædicta pars foueri potest bis aut ter in die: atque etiam iniectiones fieri in sinum vlceris,

si opus fuerit, deinde pars folio caulis, aut betæ sic pertegetur quandiu erit opis deterfione. Deinde emplast. diapal. aut de minio dissoluto oleo hyperic. aut lentiscino instar cerati mollioris, quando erit exiccandum, & roborandum. Quidam felici successu loco prædicti decocti parant aliud ex rad, Zetuar. & Rhapon-tici in vino albo decoctis, cui addunt sacchari tertiam partem, quibus mundatum sufficienter vlcus occludi poterit. quibus adstringentibus, inter quæ valde probatur vinum illud nigrum & stipticum ab Auicenna appellatum, in quo Gallæ fol. Rhois. nuces cupr. agrimo. & lentif. incoxerint cum pauco alumine. quòd si propter diurnitatem huiusmodi vlceris, vt solet, callus quidam & durities contracta fuerit, ita vt fistulam minetur, prospiciendum erit illi maturè, antequam omnino confirmetur, dilatando orificium illius, & absumendo istum cal-lum iniecto puluere mercur. oleo vitrioli, aut similibus cathereticis corrodentibus, vt sic de-tracta illa duritie, & renovato vlcere ad curam ordinariam reuocetur, quæ fusius repeti debent ex doctrina vniuersali fistularum. Verum super-est adhuc vlcus illud mammarum ferinum, no-modes, & canerosum, quod succedit vel aliis vlce-ribus malè curatis, vel tumoribus ex atrabile pro-genitis, quando in abscessum convertuntur, seseque statim intuenti præbent sanie qua-dam horrenda & fætida, labiis inuersis, colore liuido, venis tumidioribus & nigrican-

tibus vndiquaque sparsis. In istius ergo curatione patet nihil esse certius ad salutem ægrotanti conciliandam, quàm si ablatio integra instituaturs eiusmodi partis exulceratæ ferro vel medicamentis, ne scilicet vicinæ, potissimum cor, hac labe inficiantur, & subita syncope è medio tollantur. Est igitur opus chirurgi opera solertissima, qui preparato prius corpore, & humoribus vacuatis lentè, munitisque & roboratis membris vicinis, auferat partem istam cum circumiectis radicibus, ne amplius repullulet, siue hoc præstet incidendo, vt dicebamus, siue vrendo, inter quæ arsenicum hîc commendatur à practicis, quemadmodum in absumendis scrophulis post ablationem, escarræ decisionem signum erit futuræ sanationis, quando caro florens, & non liuida apparet cum pure albo & æquali, ad cuius detersionem sequitur exiccatio, & sigillatio perfecta. Quo peracto, ne possit deinceps hic affectus in mamma recidiuiam facere, aut alibi, impendenda erit omni arte generatio humoris atrocis, illiusque vacuatio procuranda, vtpote exquisito victu, phlebotomia ex locis convenientibus sæpius repetita, si menstrua periodus deficiat eius prouocatione, aut hæmorrh. fluxu. si natura illud exigere videatur, solemni que vacuatione bis in anno repetita ex melanago. circa principium veris, & autumnii finem, vt docet Galenus lo. cit. Quod si propter naturæ istius affectus, quia partis affectæ, aut ægrotantis vires languidæ & tumidiore, non detur locus huic operationi, tunc incumbendum

remediis illis, quæ humoris ferocitatem refræ-
nent, & sedent, quod practici per curam pallia-
tionis audent, cuius opera aliquando mors re-
tardari potest. Ad id igitur præstandum præter
vniuersalia proposita accommodandum est lini-
mentum, quod succis olei, adipe, & aliis pin-
guibus inflammationi obnoxiiis paratur ex metal-
lis quibusdam cum succo aliquo permixtis. ver-
bi gratia.

Æ. cerus. & letharg. subtil. puluer. añ. zij. plumbi
vsti & loti, trit. præpar. añ. zj. Ciner. cancror.
fluuiat. ðij. caph. ðs. succi solani & plantag. añ.
Zij ducantur & agitentur diu in mortario plum-
beo cum pistillo plumbeo ad solis radios, donec
crassitiem conuenientem adeptæ fuerint; illina-
tur frequenter pars affecta hoc vnguento cum
penna aut baculo teneriore lentisci, si possit, fac
laminam plumbeam tenuissimam, multis fora-
minibus peruiam, argento vivo, aut aqua alu-
minosa illitam, miræ erit ad refræmandum istud
vlcus vtilitatis. Chirurghi valde laudant in hoc
affectu crocum summum. Sed videndum vtrum
sit bene præparatum & dulce, aliàs propter em-
pyreuma irritare posset materiam istam venena-
tam & ferocem. Sicut etiam, qui ad leuandum
dolorem & eliciendas sordes istius vlceris (quan-
tum enim adsit periculi, dum excrementa ista
graue olentia retinentur, docet Historia mulie-
rum illarum Abderitarum apud Hippocr. 5.
Epid.) admouent, inquam, in feroci vlcere car-
nem recentem, & tumorem veruecis, & simil.
vnde vulgus vocat istam dispositionem, Lupam,

quasi vlcus istud spagedemorum velut animal quoddam vorax vescatur istis cibis, sed ista remedia quamuis anodyna, quia facile corrumpuntur, & inquinantur, vlceribus sæpe augeri solent. Melius est igitur lacte recenti & lepido frequenter partem istam fouere ad dolorem mulcendum; vel ad mouere illud cataplasma celebratum, quod fit ex mica panis cum lacte infuso, & decocta. Ad idem prouident euulsiones ex seminibus frigidis, vel cucurbitæ melonum, lactu. & papau. albi cum aqua solan. vel rosac. comparat. quibus pars vlcerata aspergatur singulis horis. Imò aliquando cogimur ob maiorem inflammationem, & doloris vehementiam superiori linimento parum aprit. addere, vel supertege istam partem foliis hyoscyamy, & mandragor. quæ omnia prudens medicus pro varia morbi, & ægrotantis circumstantia moderabitur. Quod enim spectat ad amuleta, vt smaragdum, sapphyrum & simil. quæ proprietates occultæ feruntur, huic affectui prodesse parui momenti esse iudico. Non est tamen negligendum in diuturniore affectu; quod à Practicis commendatur, ad oppugnandos humores venenosos; si ægrotans sumat per viginti aut circiter dies manè trochiscor. de vipera, & pulu. cancror. fluuiatil. añ. ℞j. cum pauca conserua nymph. aut borrag. suprabibendo postea aquæ scrophular. vel scorouer. ℞ ij. eodem modo vsus confect. alter. denyaxut. & theria. fideliter dispensatæ tam per os sumptæ, quàm exterius admotæ, illis accommoda esse poterunt. Denique pro huius ca-

p̄tis complemento illud adhuc adiungemus, frequentissimū esse symptoma, & maximè istis fœminis molestum, quando mammarum papillæ finduntur, & exulcerantur, idque sæpius contingit, dum in utero gestant circa vltimos menses vel dum lactationi incumbunt, fiunt enim Rhagad. fissuræ, & vlcuscula, quia tunc temporis serositates quædam acriores ex mammis exsudare solent, & circa papillas retineri. Ad istud igitur cõmendatur imprimis vnguentum illud de plumbo iam propositum, vel vnguentum de trixia frequens illitum, ea tamen cautione, vt antequam puero mamma exhibeatur prius abluantur papillæ vino albo, aut aqua rosacea, vel vrina ipsius pueruli. Sunt qui componunt laminam plumbi tenuissimam instar papyri, illamque prædictæ parti adhibēt irroratam interiùs aqua aluminosa, aut inunctam aliis remediis iam dictis, sicque inunctam papillam exhibeat puerulo, quãdo dentire incipit (aut certè alias molestior eis existit) ne exulceret istam papillam. Quodsi grauiora sint ista vlcera, quàm vt prædictis remediis curari possint, sed indies augeantur, cogitur tunc nutrix omnino ablactationem relinquere, vt vlcærum istorum curationi incumbat per detergentia, & exiccantia commodata, & iam à nobis proposita. Super tegetur autem pars illa commodissimè lamina ceræ nouæ cum oleo myrtino inuncta, proderit etiam oleum de cera frequenter illitum ad dolorem demulcendum. Sequentia sunt etiam in frequenti vsu:

Acc: trit. præpa. ʒj. alum. tenuiss. puluer.

℥ss. caphur. ꝑj. incorporentur cum oleo rosa-
 ceo instar linimenti, si inflammatio adsit. vel
 Acc: pomat. commu. ℥iij. in qua dissolue ma-
 stich. gallar. virid. gummi tragacant. puluer. añ.
 ꝑj. seminis hyoscyami ꝑj. salis grana iij. vtatur,
 vt dictum est. vel Acc: mucilag. serapimcydon.
 & psyll. cum aqua solan. extract. ℥ij. trit. parat.
 cerul. & letharg. tenuissimè pulueratorum añ. ꝑss.
 vitrioli albi ḡ. iij. agitetur diu in mortario plum-
 beo ad linimenti formam applicetur, vt supra.
 Iam ad lactis vitia transeamus.

---

*De vitiis, quæ lacti contingunt, &
 eorum correctione.*

CAPVT IV.

LACTIS optimi, & ad fœtus nutri-
 tionem accommodati conditiones
 supra proposuimus secundum ipsius
 substantiam, quantitatem, & quali-
 ratem, quibus ex aduerso positis totidem erunt
 morbosæ, & ad finem propositum asequendum
 accommodæ, ac proinde opera medici corri-
 gendæ, & ad meliorem statum reducendæ, quod
 nos tribus sectionibus præstare conabimur,
 quarum prima ratione quantitatis deficientis
 agemus de reparando lactis defectu in nutrice:
 secunda, ratione quantitatis excedentis dice-
 mus, quomodo lactis redundantia, quæ cum
 ipsi nutrici, tum ipsi puello educando incommo-
 da

da esse potest, ad mediocritatem reduci debeat: tertia denique agemus de lacte deprauato, seu vitiis, quæ contingere possunt secundum eius substantiam & qualitatem, quibus complectemur lactis tenuitatem, & crassitiem nimiam, colores, odores, & sapes alienos, vt melius in ipso progressu patebit. Incipiamus ergo à lacte imminuto.

Non solum debet nutrix mammam alumno suo porrigere ad lac sugendum, sed etiam iustam eius quantitatem exhibere, qua non solum nutriri, verum etiam augeri possit continenter, & vires eundo sibi comparare: ac proinde quoties iusta eius quantitas deest lactanti extra imprægnationem, & toto tempore, quo adesse debet ex naturæ instituto, quod triennio, aut saltem biennio post partum describebamus, tunc oritur affectus præter naturam, quem reducere possumus ad symptoma excremèti vtilis imminuti in muliere educando fætui dicata. Quamuis enim sint quædam mulieres puerperæ, vt annotauit Hippocrates, quæ naturaliter carent lacte ob varias causas, quæ à nobis postea proponentur, illud tamen præter naturæ institutum est existimandum, quæ non solum sobolis procreationi, sed etiam eius educationi fœminas destinauit. Ille igitur affectus siue symptoma exoritur à variis dispositionibus, quæ respiciunt lactis causam materialem & efficientem: materialem, nempe ipsum sanguinem ex quo lac generari debet. Etenim substantia sanguinis crassior, & viscidior multo humore, aut pituitoso, aut melan

melancholico perfusa vix potest in mammas penetrare, aut ibi in lac conuerti, quod satis sit foetui educando. Idem dicas de sanguinis quantitate; admodum diminuta propter vitia totius corporis, vt febres continuas, & hecticas, vel partis alicuius principalis, aut concoctioni dicatæ discrasiam, aut etiam propter causas externas, vt ieiunia, curas, mœtiores, vigiliis, immensos labores, libidinem nimiam, vacuationesque immodicas tum ipsius vteri, tum aliorum excrementorum immoderationes, quia omnis vacuatio resoluit admodum totum corpus, & humores reuellit in aliena loca. vnde multas vidimus succulentas nutrices, quibus tamen ob alui fluxum immoderatiorem, aut sudores superuenientes ita fuit lac imminutum, vt relinquerent pueri nutritionem. Eodem modo secundum qualitatem, sanguis siquidem intemperatus secundum caliditatem, humiditatem, siccitatem, & frigiditatem non solum lac deprauatum reddit, vt suo loco dicemus, sed etiam aliquando nimis, quam par sit, vel quia humor ille secundum qualitatem peccans non tam suauiter & auidè à mammis attrahitur; vel etiam, quia difficile concoquitur, nec facile potest in lactis substantiam conuerti. His adde vitia, quæ respicere possunt efficientem lactis causam, vt pote facultatem illam galactopoëticam mammis peculiariter insitam, & ob earum idiosyncrasiam pendentem, tum caloris natiui à corde potissimè influxum, tanquam causam vniuersalem, quorū defectu ab ipsis incunabilis credibile est Hipp. vovuisse quasdam mulieres, quarūvis sæpe patientes,

omni

omnino lacte destitui naturaliter, id est, naturali, & insito vitio: in aliis verò accidètaliter ab imbecillitate scilicet mammarum, aut obstructione vasorum ad eas pertinentium ex variis morbis contractas; vel etiam causis externis, & malo regimine, vt pote in eis, quæ venustati, & elegantix studentes, aut dum lactationis molestias fugiunt varia admouent mammis remedia refrigerantia admodum, & adstringentia circa quintum imprægnationis mensem, quo solet vt plurimum lac in grauidis apparere; vel etiam post puerperiũ: sic. n. eneruant omnino vim illam attractricem mamarum; aut vasa deferentia ita constringunt, vt nihil deinceps, aut parum succi istius alibilis possit in illa irrumpere. Est etiam aduertendum puerulos imbecilliores & minùs validos ad lac sugendum aliquando per accidens causam esse, vt lac in mæmīs nutricum imminuatur, quemadmodum etiã vlcuscula à nobis commemorata, quæ in papillis oboriuntur, propter quæ nutrices, ne dolorem patiantur, non audent sua vbera liberè infantibus committere. Atque hæc de causis.

Quod ad Diagnosin spectat istius affectus; quatenus est symptoma deficientis materiæ, vt illis facilè innotescit tam ex parte nutricis, cui mammæ non turgent tantùm, sed solito apparent flaccidiores, neque aliquid effatu dignum mulgendo emittere possunt: quàm ipsius infantis, qui in dies macilentior euadit, frequentius vagiando potissimùm noctu, ita vt exhibito etiam vberè non possit placari à suo ploratu, neque deiici copiosè, vt solebat, neque stragulas permingi;
ita

ita vt ista præter morem accidentia non possint adscribi imbecillitati infantis aliunde contractæ. Respicienda igitur nutrix, & omnium causarum tam naturalium, nonnaturalium, quàm præter naturam series perlustranda, vt ex earum animaduersione dignoscamus, cui potissimum isti affectus adscribendus sit, siue dispositiones malæ causæ materialis, efficientis, aut sine qua non sequatur, nempe viarum & vasorum differentia: si reliqua omnia deficient, accusandus erit præcipuè mammarum natiua imbecillitas, quæ inepta est generationi lactis, quantumuis reliqua omnia consentiant. Vnde vulgus non immeritò existimat nimis paruas mammæ inutiles esse ad lac conficiendum, quia neque habent vasa conuenienter parentia, per quæ attrahant, neque locum, vbi sufficienter concoquant: eodem modo nimis magnas & flaccidas, quia vint illam infiram valde diffusam habent, nec possunt influxum caloris natiui à corde, & aliis partibus conuenienter retinere.

Quod ad Prognosin, symptoma istud valde est incommodum infanti, præcipuè vsque ad sextum aut septimum mensem, quandiu scilicet solo lacte nutritur: causæ verò & dispositiones nutrici potissimum noxam inferunt, si pendeat ab inanitione morbosa, & exolutione caloris natiui: quo in casu debet statim à lactatione desistere, ne in grauius aliquod periculum incurrat: aliàs verò, si spes sit, reuocari posse & augeri lac, vt in bene habitis, & succulentis mulieribus, quibus subito ob causarum externarum impetum contingit iste affectus,

affectus, vel in quibus inanitio est leuis & accidentaria tentari debet illius restitutio per sequentem therapiam.

Prius tamen dicendum paucis ex Galeno. §. de facultat. simpl. medicament. cap. 20. quæ sint galactapoëtica, & quot modis lac ipsum producere valeant. Lac igitur generantia, vel ipsius materiam producendam respiciunt, vt scilicet optimus sanguis & copiosus generetur, ex quo deinde lac fit, & hæc sunt propriè alimenta euchyma, & eupipta, quæ faciunt ad laudabilem nutritis alimoniam: alia verò respiciunt sanguinem iam genitum, & ipsa vasa per quæ ad mammæ defertur, sed vt vasa aperiantur commodè, & obstructionibus, si quæ adsint, liberètur, sanguis autem modicè attenuetur, & versus mammæ propellatur. & ista sunt sub genere medicamentorum calefacientium modicum, & attenuantium, non autem exiccantium, quo nomine differunt potissimum ab eis, quæ menses & vrinas mouent, quoniam ista maioribus viribus prædita esse debent, vt suum munus præstare valeant, quia neque vterus, neque renes tantam vim habent attrahendi sanguinem ad menstruas purgationes, aut serum ad vrinam conficiendam, quantam habent mammæ ad sugendam materiam illam gratiosam lacti generando idoneam. hinc Galenus aliquando eadem esse vult dūretica menses mouentia, & lac promouentia, si genus medicamentorum spectes, non tamen si varias eorum qualitates, nam fceniculum, verbi gratia, & simul ad lac generandum virentia vsurpari debent, nec tantam adhuc sic-

citatem adepta sunt, quæ huic rei impedimen-
 tum afferre valeat, cum in vrinæ, aut menstruor-
 um prouocatione potius sicca vsurpemus, vt ma-
 iore vi attenuandi & calefaciendi polleat. Rursum
 notandum est, vtraque ista galacto poetica tā ali-
 menti quam medicamenti specie comprehensa
 præter qualitates vulgares & notas posse habere
 aliquam proprietatem, & vires magis occultas,
 ad lac producendum, vt in sequentibus dicemus;
 quemadmodum quæ menses mouent, multa vte-
 rum peculiariter respiciunt. quamuis enim, inquit
 Gal. omnia aperientia menses quodammodo ex-
 citare valeant, hoc tamen commodè arthemif.
 vel matura faciunt propter respectum & familia-
 ritatem, quam habent cum vtero. Hic etiam
 rursus animaduertendum, quod ad alimenta ga-
 lactopoetica, ea quidem, quæ sunt optimi & lau-
 dabilis succi, principatum ad lactis generationem
 obtinere, quia tota sua substãtia & qualitate opti-
 mo sanguini generando sunt idonea: secundariò
 tamen esse quædam alimenta, quæ temperando, &
 reducendo ad mediocritatem totius corporis in-
 temperies nimias, illud idem efficiunt; vnde la-
 ctuca inter omnia olera ex Dioscoride idonea ad
 sanguinem optimum, & lac generandũ, quia fer-
 uorem hepatis in sanguinis & biliosis corporibus
 refrænât. Quod eodem modo intelligi potest de
 semine papaueris albi, ab Auicenna commenda-
 to. Itaque illud, quod habetur apud Gal. lib. cir.
 valde calfacientia & refrigerantia alimenta nõ ef-
 se apta ad lactis generationem, intelligendum de
 iis, quæ principaliter illud agunt, non autem de
 illis,

illis, quæ per accidens. Hisce omnibus lactis generationem promouentibus addi possunt adhuc alia, quæ si non propriè, saltem generaliter galactopoëtica dici possunt, vt pote, quæ calfaciendo & aperiendo exterius ipsam mammatum substantiam, vel partes vicinas attrahunt sanguinem versus illas, vt sunt frictions scapularum, cucurbitulæ mammis admotæ, fomenta aut cataplasmata eisdem viribus prædita, quæ à nobis postea fusius proponentur. Quibus ita præmissis videndum nunc in proposito nutrice, cui lac deficit, omnino vel valde est imminutum, quæ illius reuocandi ratio sit instituenda. primum itaque perulustratis omnibus causis tam internis, quam externis, quæ lactis generationem impedire possunt, illarum mutatio in meliorem statum erit procuranda: sic aëris, quo fruitur, in clementia omnis, quantum fieri poterit, vitanda; si sit tenello & delicatiori corpore: gaudent robustiores aëre frigidiore, qualis esse solet hyeme, vel in montibus, vbi pascua omnia lætiora; & maiorem lactis copiam in pecoribus obseruamus: vitet etiam animi curas, mærores, iram, & amoris igniculos, vnde in vxoratis; vt superius annotabamus; & libidinosis melius est concedere ordinarium concubitum, quam si furis istis venereis agitentur, ita tamen, vt si grauidæ euaserint statim cognita imprægnatione abdicentur ablactatione, ne vtrique infanti noceant: vacuationes omnes & vigiliæ sint admodum moderatæ; ita exercitationes citra omnem defatigationem, supernarum tamen corporis partium, præcipuè

brachiorum , agitationes illis prodesse possunt ad attrahendum sanguinem versus mammas , vnde solemus nutricibus robustioribus, ne nimio otio marcescant, consulere, vt molam aliquam leuiorem versent, tundant , pinsant , panem conficiant , & similia præstent , quæ alacriores eas reddant , & simul partes mammis vicinas calefaciunt , & dilatant. nunquam autem frictions totius corporis nutricibus adhibeantur, vel inferiorum partium , quia humores ad inferiora deriuant , menstruorum fluxum excitare valent; multò minus cucurbitulæ admouendæ præcipuè cum scarificatu propter eandem rationem, videmus enim multas suffocationi vterinæ obnoxias, quibus ob frequentius admotas pubi aut coxæ cucurbitulas lac fuit valde imminutum. Alimentum deinde , substantia , quantitas & qualitas conueniens præscribendum, quorum vidimus superius ex Galeni sententia resumptiuum ex alimentis euchymis , & eupeptis constituisse. Attamen huic sententiæ repugnare videtur experientia : Etenim vaccæ , & reliqua pecora macilenta plurimum lactis profunderè solent ; & ipsæ nutrices , quæ ex montibus Seuenarum in hanc urbem confluunt , vbi primùm lautiori victu vt incipiunt , solent quidem pinguescere, ac lac imminuitur, ita vt cogamur eas denuo victui cõsuetõ tradere, vt emacerentur. Ad id Respondeo, certissimum esse ad lactis generationem non requiri totius corporis aut humorum insignem plethoram , vel pinguedinis molem , quia sanguinis crassioris copia potest sibi ipsi impedimentum præ

præpedire ad mammas, & obstructions parere: quemadmodum adeps nimium constringit vasa, & impedit radios caloris natiui, qui totum corpus & mammas illustrare debet, ita vt hac in parte mediocritatis regula seruanda sit, vt scilicet nutrices quamuis macilentæ, si sufficientem lactis quantitatem producant, in eo statu præcipue, si naturalis fuerit, contineantur: neque tamen vberioribus, aut delicatioribus cibis nutriantur, nisi fortè aliqua intemperies sit corrigenda, quia signum est naturam sufficientem sanguinis copiam producere, quam lacti generando, non impinguando eorum corpori dicauit: in aliis verò, in quibus lac non fit propter defectum sanguinis & corporis insignem evacuationem & præter naturam, non est dubium, quin illa restituenda sit optimis, & conuenientibus alimentis iusta quantitate sumptis, quæ materiam lacti generando suppeditent. Sit igitur potus non frigidus, cui lac minutum est, vinum tenue album, vel flauum, quod ad concoctionem alimenti, & ad eius distributionem faciat modicè lymphatum, ne humores reddat feruidiores. crassa enim, turbida, dulcia, fumosa, & nimium recentia fugere debet, ne obstructions, & flatus generent. Sunt tamen qui aquæ potum in nutricibus magis probent, quia experientia etiam docuit, hydro-potas mulieres, & eas, quæ degunt in regionibus, vbi nullus vini prouentus, lacte magis abundare: quod verum esse existimamus in eiusmodi fæminis aquæ potioni assuetis, aut quibus totius corporis aut hepatis feruor temperandus,

ut iam supra annotabamus: in aliis autem secus
 se habet, quia aqua non tantum habet symbo-
 lum ad sanguinis generationem, quam vinum,
 & potest maiorem illi crassitiem inducere, aut
 obstructions parere. Sit igitur vini usus, qualis
 dictus est, id est, mediocris. Quidam laudant in
 istis nutricibus potum ex pitana, seu decocto
 hordei & trit. passul. & seminis coriand. cum pau-
 co cinnam. aut ex hydromelite, vel narsia para-
 tum, quod etiam in affuetis concedi potest: in
 aliis autem metus est, ne insolita ista portione
 corpora earum turbentur, flatus etiam conciten-
 tur, aut etiam uterus agitetur, unde maior noxa,
 quam commodum oriretur, propter quam ean-
 dem rationem vix audemus nutricibus istis con-
 cedere caricas, passulas, saram, saccharum, mel
 & similia dulcia, aut ex illis condita, quamvis ac-
 commodatissima ad corporum refectionem
 potissimum in illis, quæ uterinæ sunt affectioni
 obnoxia, in valde macilentis tamen aliquando
 concedi poterunt, quemadmodum eis solemus
 præscribere usum balnei tepidi, & galactopoë-
 tici: quemadmodum in hecticis, & marcore
 consumptis: vel si ipsius lactis puri & crudi v-
 sum respuant, solemus illis parare pulcriculas ma-
 ne sumendas cum lacte recenti, & farina hordei
 aut tritici decocto, addendo sacch. & vitellos
 ouorum. Idem dicas de amygdala. hordeat. se-
 melia. panatellis cum iusculo caporum gelat. ory-
 za, & similibus impinguantibus & reficientibus,
 quæ pro vario nutricum istarum temperamento,
 & consuetudine præscribi poterunt: Quinimo
 huiusmodi in illis, quæ ipsi sunt affuetæ, cum aptil-

sinum ad lactis reparationem, vt & caseus recens & pinguis, inter rusticos maximè vulgatum est. Pultes parentur ex butyro, cum farina fabar. cum butyro vel caseo pingui. Ad idem laudant castaneas molles, vel cum pauco fœniculo & sale decoctas, quemadmodum vbera vaccina pinguiora valdè cocta & parata cum decocto dulci addendo parum cinnam. & Zinzib. panes etiam, vel placentulæ ex milij farina confectæ adhibentur. Pro delicatioribus verò iuscula consummata & collatitia, succus carnis, vitelli ouorum recentium, placentulæ ex contusa carne perdicum, caporum, & amygdal. & sacch. aut condimentum illud, quod vulgo album appellant supra elixæ gallinæ carnes aspersum. Laudantur etiam pistachia nuclei pini, & ex eis confectum pignola. Quemadmodum pastinaca assa sub cineribus, & eruca in iusculis cum pauca borrag. decocta. imprimis autem vtantur pane recenti, & bene fermentato, cui addi potest parum seminis anisi, fœniculi, aut coriandri: cibi denique omnes ita temperentur conuenienter, & sale condiantur, vt ad appetitum irritandum sint aptissimi; non autem ad exurendum & exiccandum, quo nomine authores salsa & piperata reformidant in macilentis. Alij verò præscribunt eis, quas impinguandas susceperunt, quod non est omittendum in istis nutricibus rite alendis, quòd si non optimè appetant, & bene coquant, nullis certa quantitas, aut hora ad sumendos cibo, imperetur, sed sinantur genio suo indulgere; quemadmodum enim singulis momentis cogit.

tur substantiam illam lacteam effundere ad alimoniam infantis, sic etiam crebro illam instaurare debent: in aliis verò, quæ ventriculo imbecilliore sunt præditæ, iusta seruetur quantitas, & temporis proportio, quæ vi concoquentis caloris respondeat. Atque hæc de victu.

Quod ad remedia verò spectat, cum dixerimus non solum inanitionem & defectum laudabilis succi, sed etiam aliquando minimam plethoram, aut cacochymiam huic vitio originem suppeditare posse:

Quæritur primò, utrùm venæ sectio, & purgatio in hoc casu sint usurpandæ. Ista remedia respiciunt ferè omnes in eiusmodi nutricibus lactis penuria laborantibus, quia timent ne ex eorum usu lac omnino deficiat, vt enim repletioni inanitionis, sic inanitioni repletio consentanea videtur. tamen sæpius à nobis fuit obseruatum per morbos acutos istarum sceminarum lactantium iterata sæpe venæ sectione, & purgatione, vt moris est, lactamen finito morbo rediisse. Itaque prudens medicus ex omnium causarum, & circumstantiarum animaduersione ista remedia etiam extra febrem, si opus sit, usurpare poterit, quamuis parciolem hanc, vt nos rursus dicemus cap. de lact. deprauato. quod secundum varia vitia à suis excrementis expurgari debet, siue exuperet, siue deficiat. Ista autem regula iam à nobis ex Galeno proposita semper in lactis defectu obseruetur, vt scilicet medicamenta, siue alterantur, siue purgantur, eligantur, quæ nulla, aut exigua excicandi vi fuit prædita.

Fiant igitur decocta ex foliis virentibus aut radic. fœnic. apij. nasturt. berul. extisi. & popu. in iure cancerorum rubror. addendo modicum salis ad saporem conciliandum huic decocti colati, ℥. iij. exhibeatur tepidè manè & serò, vel si sit delicatior mulier mittatur per mammam Hipp. cum paucò saccharo & cinnam. vtatur pro potu ordinario. Si puluis magis arideat parari poterit ex semine cyami, fœniculi, & nasturt. cum paucò saccharo. Alij verò conficiunt puluer. & lumbri. terra proripientibus vino albo, aut aqua fœniculi lotis, deinde in olla combustis, quem ad lac producendum mirabili proprietate produnt, dentur huius vel illius puluer. ℥. j. vel ij. cum paucò vino albo per sex aut septem dies horis matutinis. Est quidam lapis, vulgò Galactites, de quo Gal. 1. simpl. & Dioscorid. lib 5. qui gestatur instar amuleti, aut potatur cum paucò tusculo ad ℥. ij. Ad hanc rem conferre credit Plinius, lapidem mellitum, qui galactiti valde est affinis, vtrumque in Hetruria reperiri scribit. Amatus centur. 4. suarum curationū miris ad hoc laudibus effert puluer. pisciuli illius, quem hippocampum vocāt ad 3. dimid. pondas cum vino albo intro. Dum vtimur istis remediis fricandæ erunt superiores corporis partes horis matutinis, admouendæ cucurbitulæ circa venas axillares, & fouedæ ipsæ mammæ aqua tepida, vel in qua camomeli flores, & summitates fœniculi bullierint. Imo etiam leuia sinapis. diopa. aut cataplasmata ex fermento & farina orob. cum hydromel. conflatum mammis ipsis per horæ quadrantem adhiberi poterit ad

vasa eorum aperienda, & sanguinem alliciendum, quæ omnia erunt parcè, & quasi per intervalla vsurpanda. Videamus quid illorum opera profectum fuerit. Nam postquam victu conuenienter instituto, & hisce remediis sine fructu vsæ fuerint, desistendum omnino, & illis consulendum, vt à lactatione abstineant, neque frustra corpus suum, aut infantuli excrutient, quod in extenuatis potissimum valet, & ex quibus affectus iste pender ex naturali quadam constitutione. Atque hæc de lactis defectu dicta sint, ad eius redundantiam veniamus.

De Lactis redundantia.

Facilis erit huius affectus explicatio velut contrarij ex contrario, ac proinde illius tractationem paucis absoluemus. Lactis enim redundantia, spargalosis apud Græcos dicta, nihil aliud est, quam nimia mammarum repletio ab exuperante lactis copia, ad quam sequitur nigrans illarum tumor, & tussio, & metu aliquando compressionis, vel corruptionis ipsius lactis. Vnde patet istam lactis redundantiam non solum matri ob dolorem, pondus, tusionem, & varios alios casus, qui superuenire possunt in omni plethora tam vniuersali, quam particulari, sed etiam infanti esse noxiam, quia nequit tam commodè mammam sugere, aut lactis impetum ex ea fluentis sustinere: nec non proprij lactis corruptionem, quæ sæpe in tanta multitudine contingit ab obstructionibus partis, & præspiratione impedita. Ilte igitur affectus oritur statim à puerperis ob impetum sanguinis

(confer

confertim profluentis, ab utero ad mammas, vel attrahitur per vasa ampla, & bene expedita copiosius, cuius etiam incommoda arcere docuimus; vel fit post aliquot menses, quotiescunque sanguinis quantitas exuberans ob copiam alimentii, & caloris nativi bonitatem in partibus coctioni dicatis mittitur ad mammas vel attrahitur per vasa ampla & expedita copiosius quam par sit deficientibus tum menstruis, & vacationibus affuetis, quæ sanguinem exhaurire, aut aliò euocare possunt: Ita ut ista lactis redundantia ab omnino contrariis causis pendeat, quas dicebamus conuenire ad lactis penuriam efficiendam, ita ut non sit opus illis recensendis diutius immorari. Affectus etiam ipse visui & tactui expositus per se, & prima fronte agnoscitur: causarum deinde series internarum & externarum erit ex sensu rerum naturalium, non naturalium, & præter naturam repetenda, ut illis deinceps medeamur, quia metus est ex ista lactis redundantia aliquando periculum erectur aut inflammationis corruptela concipiendo febres, & similes morbos acutos. Vbi quædam lactis portio per se ex mammis effluit, aut mulgetur, aut ab infante sugi potest commodè, tunc minus adest periculum, nisi fortè compressionis aut contusionis, vel aliis causis externis afficiantur, quod sæpe contingit. Vbi igitur propositum est lactis exuperantiam, quæ naturæ limites excessit, imminuere, sciendum est ex Gal. locis sup. cit. ea, quæ lac imminuunt, vel lactis substan-

tiam destruere, vel naturam illius repellere; vel aliò reuocare, quæ eius substantiam despuunt. Hoc rursus dupliciter præstant, vel quia sanguinis generationem impediunt, aut quia occulta quadam qualitatè lac ipsum corrumpunt, vt volunt de femin. cyani, rutæ mixtis tam sumptis, quàm admotis. Quæ verò sanguinis generationem impediunt, illa potissimum in victus ratione posita sunt, vt sunt alimenta pauca nutritionis & exiguæ quantitatis, quantum huiusmodi muliercularum natura ferre poterit. Panis ergo crassior & fursuraceus, olera & fructus oxalidos, aquæ potio, & simil. præscribi poterunt: Olygotropa, quæ præscribi solent ad emaciandos pingues: Item, vigiliæ solito maiores potissimum matutinis horis: animi pathemata, circa domesticos sollicitudines, vacuationes consuetæ liberaturis, quibus addi possunt frictiones duriores totius corporis, sæpius repetitæ exercitationes interiorum partium, & aliquando vincula arctiora, & cucurbitulæ cum multa flamma femoribus admotæ valde proderunt. Si sit ingens plethora totius corporis secetur primùm vena medians vtriusque brachij vel illius, quod erit è regione mammæ magis affectæ: deinde vt menses soliti prouocentur, aperire poterunt post aliquot dies venæ malleoli, aut poplitis interni. Si nihil à mammis istis tumentibus effluat, ita vt videatur inflammatio, aut corruptio in lacte, debent fugi à perita quadam muliere, vel admoto illo instrumento superiùs à nobis commemorato, vt quadam serosæ illius matetia educan-

zur; non autem à puerulo, ne imperitè compri-
mendo, aut auidius sugendo aliquid mali illis
inferat. Quod si non sit tantum pondus disten-
dentis, nihil omnino lactis fugere melius erit, ne
natura attractioni nouæ incumbat, si sit aliqua
cacochymia suspicio, aut metus incrementi ir-
rumpentis in mammas. Non erit etiam negli-
genda purgatio ex catarteticis commodatis pro
varia humoris peccantis natura. Quibus præ-
stitis, repellentia mammis & axillis, vbi sunt
vasa illa lac deferentia, admoueri poterunt, vt
vnguentum rosac. oleo myrtino dissolutum, bo-
lus armena. cum aceto vel succo plantag. in lini-
mentum redacta. Sunt qui spongas oxycrato
madefactas audent componere, & fasciis ligatas
diutius ibi continere. Nostrates fœminæ vtun-
tur frequenter cataplasmate ex farina lentium,
& seminis cyami cum oleo rosaceo, partim ad
repellendum, partim ad digerendum: alij attra-
hunt muscilag. sem. psyll. cum aceto rosa. quam
aspergunt puluer. granor. myrti cum paucò alu-
mine, quemadmodum terram Cimoliam oleo
myrtino dissolutam admouent. Sed non est diu-
tius in vsu istorum adstringentium, & refrige-
rantium perseverandum, quia metus est, ne lac
in mammis coagulent, aut vasa & poros nimium
obstruendo putredinem tandem inducant; ideo
tutius erit ad exiccantia & digerentia venire,
quibus reliquæ istius lactis redundantis post eua-
cuationes vniuersales, & reuulsiones sæpius re-
petitas dissipentur. Quidam non in foelici succes-
su ad hunc lactis prouentum minuendum, præci-
puè

puè in pituitosis vsurparunt. decoctum gaiaci
 fals. par. sudorif. per plures dies: alij verò dure-
 ticis quibusdam virtutibus istam materiam ad
 vrinæ vias reuocare tentarunt, topicis autem istis
 vtantur. Acc: fœnic. apij. petrol. & maluar. cum
 toto & melilo. fol. menth. & summit. lauri añ. p. j.
 decoquantur in aqua ferrata, addendo sub finem
 parum vini albi. hoc decocto foueantur mamme
 cum philtris bene expressis bis; aut ter in die. Ex
 residentia verò huius decocti cum farina fabarū
 & oximelit. paretur. cataplasma eisdem mammis
 finito fotu admouendum, quo tempore mamme
 leuiter exugi poterunt. Si opus esse videatur ad
 lactis portionem leuiter educendam circa decli-
 nationem morbi, parari poterit tale emplasticum,
 vel ceratum. Acc: Terebinth. op. aqua rosat.
 sæpius lotæ añ. ℥ iij. sem. lini & crimni puluer.
 añ, ℥ ij. puluer. Ireos florent. ℥ j. croci. ℥ j. ali-
 cuius ceræ nouæ quantum sufficit, fiat ceratum
 molle, quod extendatur super linteolum, & apte-
 tur in formam mamme affectæ. Quidam succo
 menthæ bis aut ter in die fœliciter perfundunt.
 Auicenna existimat cancrōs fluuiatiles coctos in
 aqua rosac. & acero, vel eorum puluer. cum suc-
 co menth. impositum ex proprietate lactis re-
 dundantiam imminuere: alij laudant folia ricini
 & trita, & mammis imposita. Crocus autem, &
 crimnum instar amuleti collo. appensa; ita vt in-
 ter duas mammas iaceant, idem præstare cre-
 duntur. Atque hæc de proposito affectu suf-
 ficiant.

De lacte deprauato.

SVperest igitur, vt de lacte deprauato agamus, nempe de vitiis, quæ lacti secundum substantiam & qualitates contingere possunt. Secundum substantiam enim, vel potius consistentiam, quæ in lacte mediocri esse debet, oritur duplex vitium, quando scilicet tenuius euadit quam par sit, & minus fluidum, vel minus crassum, & alendo foetui ineptum: secundum verò qualitates primas simplices, & sine materia, aut cum materiæ permixtione. Vnde oriuntur qualitates secundæ præter naturam, nempe color, odore extraneus, propter quas lac vitium illud contraxisse existimatur.

Incipiamus igitur à vitiis secundum consistentiam, quotiescunque lac fit tenuius, & minus fluidum propter exuperantem seris copiam ex humiditate aliena, toties certum est sanguinem nimis esse dilutum, & crudum ob errores in victu commissos, vel imminutas corporis coctiones, aut certè, quia mammæ minus foeliciter coquunt, & assimilant propter varias intemperies in eis contractas, potissimum verò humidam frigidamq; solas, vel combinatas, quæ omnia ex signis à nobis supra propositis cap. de lact. opt. dignosc. satis manifesta fiunt. Neque alia est prognosis, quàm quòd ex illius vsu infantes in insignes diacheas incurrere solent totiùsque corporis emaciationem. Itaque in hoc affectu victus instituendus, qui luxuriantem istam frigiditatem, atque

atque etiam humiditatem, si ita contingit, corrigere valeat. Utantur ergo cibus calefacientibus, & siccantibus, ut pote pane bis cocto & anisato, carnibus assis, passulis, & amygdalis tostis, condimentis aromatatum, idque parca manu: vitent olera, pisces, legumina, fructus oxalidos, caseum & omnia lacticia: ab offis & iusculis abstineant, nisi sint cum iure carniū parata: potus sit exiguus ex vino generoso, & odorifero modicè lymphato, vel si vini vsus timeatur, vantur aqua, in qua cinamom. aut coriand. sem. leuiter bullierint: vel etiam secundario ligni gaiacini, vel salsæ parillæ decocto. Quod si istis non satis commode corrigatur istud vitium, instituat aliquā purgatio conueniens, deinde excitentur sudores per aliquot dies in stupha sicca, seu laconico, si videatur, ut superflue humiditates lacti coniunctæ exiccentur.

De Lactis crassitie.

Hic contraria est, ut diximus, lactis crassities, quæ si sanitatis latitudinem excedat, & morbosa euadat, solet magna asserre pericula doloris scilicet, tusionis, inflammationis & putredinis, quando in grumos, & globulos, siue in Chyrosin, id est, caseationem degenerat, qui affectus in qualitate excrementorum mutata positi ea tantum ratione differunt. Dioscor. lib. 2. vocat mammas istas Chontreontas, quasi dicas cartilaginosas & recentes.

Primò igitur dubitari solet, quomodo lac in
pro

proprio suo loco conseruationis, & generationis, vt vocant, ita affici possit, vt alienam omnino, & aliquando deleteriam naturam adipiscatur: deinde, quæ fieri possit, vt lac in mammis viuentium, quæ perpetuo tepore persulæ existunt, ob proprium temperamentum & cordis viciniam in casei speciem conuertatur, quem scimus à frigore externo concrecere.

Ad Primum igitur respondemus, mammas quidem proprium esse lactis locum, vbi generari & conseruari debet: Quemadmodum sanguis in venis, dum omnia sunt bene & naturaliter disposita: vbi verò causæ præter naturam accesserint ex parte contenti vel continentis, quæ statim loci naturam labefactant, tunc vitio & corruptela redundantia nimia, vel crassitie illius caloris influxum impediunt, & eum quasi suffocant: ex parte verò mammarum, continentis nempe, quando calidiores, aut frigidiores iusto euadunt, non est mirum, si mollis ista, & facile alterabilis substantia præter naturam concreseat, à calore quidem, dum partes eius tenuiores humidioresque dissipantur: à frigore autem quando vniuersa eius substantia condensatur & induratur. frigiditas autem ista mammarum non est actualis, id est, quæ sensu tactus talis iudicetur simpliciter: sed calor ita remissus, qui non amplius ob eundis naturalibus functionibus sit idoneus, aut humoribus in iusta consistentia seruandis, & patet de pinguedine, natura & generatione apud Gal. & de sanguine extrauasato, qui ob caloris natui inopiam grumescit in cavitare vasorum: eodem modo coagulum fit ex refrigeratione in ventriculis ani-

De affectibus

mantium iuniorum, vt hædorum, lepusculorum, quando solo lacte nutriuntur, quia concrefcit lactis portio, quæ coctionem subire nequiuit, quamuis deinde acrem, & quasi virentem naturam acquirat ex quadam putredine introducta ab extraneo calore. Eodem modo pueri vbi ventriculum habuerint calidiorem aut frigidiorē solent emittere magnam lactis caſeari, & gignoſi copiam. Sic Gal, 3. de aliment. facult. cap. de oxygala & ſcribit lac inſpillari vſu vaſis aqua frigida pleni.

Quod ad ſigna itaque diagnoftica iſtorum affectuum, ſatis ſunt nota ex eis, quæ ſupra dicebamus, vtrum verò ſequantur redundantiam lactis, vel eius craſſitiem: item vim caloris aut frigoris, cognofcendum ab ipſo excreto nempe lacte, & affectibus, qui in mammis apparent. Nam inflammatio maior, aut minor; aut illius abſentia oſtendunt naturam humoris in mammis concreti, cauſarumque, quæ illum pepererunt: Vnde etiam prognoftica exurgunt: prout enim putredo & febris coniunguntur, ſic etiam maiora pericula ſignificentur in hoc affectu: frequentiffimum eſt, vt pars iſta exulceretur, marceremque corporis inferat, niſi maturè proſpectum fuerit.

Curandi itaque ratio ita inſtituenda, vt ſi lactis redundantia grumos efficiat, vſurpentur tam victus ratio, quam remedia ſuperiori capite à nobis propoſita: ſi craſſities cum caliditate eius præcipua ſit cauſa, victus, attenuans & temperatus præſcribatur, calefaciens verò, ſi frigiditas ipſi coniuncta ſit. Quod ad remedia, imprimis proſpiciendum eſt, ne humores in mammis deinceps confluant;

frictio

frictionibus asperis, ligaturis dolorificis inferiorum partium, & cucurbitulis cum multa flamma admotis: Imò etiam Phlebotomia, si casus videatur grauior, aut febri cõiuncta: intemperies totius corporis insignior corrigenda erit consuetis remedijs alterantibus, vt res ipsa suadebit: deinde accedendum ad causam coniunctam, quæ si concreuisse videatur à frigore, propinanda erunt, & admouenda quæ calefaciunt, & attenuare valeant, vt pote: Acc: rad: feni- cu. & summitat. eiusdem añ m. ß. folior. menth. p. i. cicerum rub. p. ß. sem. ap. fiat decoctum in aqua hordei ad lb. i. clarificetur & arometizatur pauco cinam. pro tribus dosibus manè exhibēdis, quæ sæpius iterari poterunt, si opus videatur. Acc. rad. rub. maior. & foenic. añ. ʒ j. sem. apij & rut. añ ʒ ij. flor. melilo. & stechad. & summit. menth. añ. p. i. contusa decoquantur in aqua fontis addendo sub finem parum aceti, vel vini albi tenuis. hoc decocto foueatur māmæ frequenter in die: deinde illinantur sequenti vnguento. Acc. vnguēti resumpt. ʒ iij. Cinam. sem. erui, & fænug. añ. ʒ j. croci & Ireos floren. puluer. añ ʒ j. fiat linimentum, quo vtatur post fotum addendo aquæ vitæ parum vnctionis tempore.

Paulus, & Aëtius vtuntur maria calente pro fotu, aut aceto, in quo folia dicta bullierint, cum spongijs deinde illinunt, & glandes contritas cum folijs rutæ in formam linimenti cum melle reducant: alij verò commendant coagulum leporinum dissolutum cum pauco aceto, & butyro permixtum ad mammas istas illinendas. Quoddam affectus iste caliditati cõiunctus videatur, vtendū quidem erit attenuantibus, & incidentibus, sed quæ minori caliditate prædita sunt vt.

Acc. folior. lactu. & summit. fænic. añ. m. j. sem. melon. & petrosel. añ. z. ij. flor. cichorij. borrag. & summit. menth. añ. p. j. fiat decoctum ad lb. j. addendo colatur. syrup acetosir. sumpr. & de cinamom. añ. z. ij. fiat iulepus pro tribus, aut quatuor dosibus, vel si iulepos recusent, ista bulliant cum iusculo pulli. vtatur eodem modo exterius admouendum oxycrat. tepidū cum lincolo, cui parum succi apis sit additum: vel surfur decoquatur in aceto addendo parum seminis rutæ, itaque inclusæ sacco mammas tepidè admoventur. Quidam in maiori inflammatione sumunt folia solani halicacab. et crocum aceto dissolutū in eundem vsū, vel etiam folia papauer. albi cum melle cocta. Magis vsitatum est, vt oleo repente foueantur, in quo succi apij parum sit dissolutum, vel anagallid. flore purpureo. Tadem si istis diu vsurpatis & per interualla repetitis nihil perficiatur, tam in affectu frigido, quàm calido, neque lac sursum retrocedere, aut per papillas mammarum effluere valeat: iamque dolores & febres intendantur, veniendum erit ad suppurantia, eodē modo, qui fuit à nobis propositus cap. de Inflammat. Mammar.

De alienis qualitatibus lactis, Colore, Odore, & Sapore.

Iam igitur pauca addamus de qualitatibus lactis immuratis secundum colorem, odorem, & saporē. Istud enim vitiū frequentissimum est, quotiescunque nutrices vel malo regimine vtantur, vel sint intemperatæ ex sua natura, aut ex accidenti. Etenim nulla est in nobis substantia, quæ facilius natura, aut qualitatū omnium impressionem suscipere possit,

fit, quàm lac, vt annotauit Gal. 3. de aliment. facult. cap. 15. vnde etiam Hippocr. Capra, inquit, & mulier elaterium, aut tithymalum comedentes lac habent purgatorium, vt quotidiana experientia docet in ipso butyro, quod odorem & saporem insignem, & multis ingratum acquirit, dum vaccæ circa vernum tempus alliariis vescuntur: sic nutrices, si quando vehementi animi pathemate torqueantur, libidine agitentur nimium, se exerceuerint, aut vigilarint: si porrum, cæpe, brassicam, frixa salsa, aut piperata comederint, vel vinum merum copiosum potarint, statim istas noxas lacti imprimere, ex cuius vsu tot deinde vlcera, excoriationes, & inflammationes in pueris istos lactantibus quotidie obseruamus. In illis igitur nutricibus, in quibus lac præter naturam reddetur secundum qualitates primas, vel secundas; siquidem illud pendeat à malo victus regimine, certum est, quod sola Diætæ ratio illi contraria, & à nobis superius fusè tradita sufficiet ad lactis integritatem restituendam. Quod si illa alteratio lactis pendeat, à propria, & naturali nutricis intemperie; vt solet in ruffis, & biliosis, aut etiam valde calidis, & melancholicis, tunc melius est nutricem omnino mutare, & infantem salubriori constitutione præditæ tradere, ne frustra in naturali isto, & hæctico vitio laboremus. Sin verò pendeat ab intemperie tantum accidentali, vt pote humorum excrementitiorum collectione propter varias causas externas & internas iam à nobis commemoratas, quæ morbos in illis imminentes præfagiunt, tunc si non sufficiat regimen bene institutum ad istas intemperies delendas; cogitandum erit de purgatione conuenien-

ti, qua excrementa ista commodè vacuentur, eaque mediocris, quia infirmitor nihil proficit, & turbat tantum earum corpora, validior nimium exagitat, & saepe lactis defectum inducit.

Notandum etiam, quòd illo die, quo purgantur nutrices, nõ debent exhibere sua vbera infantibus, tum quia metus, ne valde debilitentur ex purgatione simul, & lactatione, tum etiam quòd, vt dicebamus, lac suscipit facillè vim catharticam, & puerulo communicat: nisi fortasse eodem modo puerum purgare cupiamus.

Parentur ergo opiatae laxantes, pilulae vsuales, cù syrupis magistralibus dictis, prout magis ex vlu esse videbitur, & pro vario cacochymie dominatu, quibus bis, aut semel in mense vtantur donec, ista excrementorum eluies sufficienter exhausta videatur & lac in priorem suam naturam restitutum secundum qualitates dictas. Quòd si vitium istud non sit ita graue, sufficet instituto cõuenienti regimine, vt biliosa, v. g. sumant Rhabarb. infusum cum syrup. rosat. solut. pituitosa, agar. trochisc. cum electar. lenit. in formam boli. Melancholica decoctum senna, aut epez. & simil. quae non sunt hìc fusius prosequenda, quoniam ex communibus remediorum formulis facillè desumi poterunt.

Iam igitur huic de affectibus mulierum tractationi finem imponamus.

Finis Libri Terij, de affectibus seu Tractatus

de Morbis Mulierum.

P E R M I S S I O N.

LE consens l'Impression du present Liure, & aussi
de *Varandaus de morbis ventriculi, & de Veges Pax
Methodicorum cum Spagiricis*, avec deffences requi-
ses, Faiet à Lyon le 28. Iuin 1619.

D'AVEYNE, Procureur du Roy.

VE v le consentement du Procureur du Roy,
ie permets audict Sieur Barthelemy Vincent,
d'imprimer lesdicts Liures, avec deffences requises.

SEVE, Lieutenant General.

Deüement signifié ladicte permission du Senef-
chal, à tous les Libraires & Imprimeurs de Lyon, le
12. Septembre 1619.

Extrait du Priuilege du Roy.

PAR priuilege & mandement de S. M. à tous
Preuosts desterrres de son obeissance, & à tous
ses amez iusticiers & officiers, & à chacun d'eux
ainsi qu'il appartiendra, il est permis à BARTHÉ-
LEMY VINCENT marchand Libraire à Lyon,
d'Imprimer, vendre & debiter les liures intitulez
*Varandaus de morbis mulierum, Varandaus de morbis
ventriculi, & Veges Pax methodicorum seu Galenicorum
cum Spagyricis*, durant le temps est espace de neuf
ans, à commencer du iour & datte de ladicte im-
pression paracheuee, avec deffences à toutes per-
sonnes de quelque estat, vacation & condition
qu'ils puissent estre, d'en vendre n'y debiter, n'y d'en
estre saisi d'vn ou plusieurs exemplaires, autres que
de ceux imprimez par ledict Vincent, à peine de
confiscation des exemplaires, & autres peines por-
tees par iceluy. Donné à Paris les iour, mois & an y
contenu. Signé & deüement scellé du grand seel de
cire jaulne.

Acheué d'Imprimer ce 14. Septembre 1619.

COUNTWAY LIBRARY OF MEDICINE

RG

91

V42

Copy 2

RARE BOOKS DEPARTMENT

186
L. Con

